

Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Drept
Departamentul Drept Penal

Conferința științifică internațională

PREVENIREA HĂRȚUIRII: REALITATE ȘI SOLUȚII LEGISLATIVE

26-27 noiembrie 2021

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

„PREVENIREA HĂRȚUIRII: REALITATE ȘI SOLUȚII LEGISLATIVE”

CULEGEREA COMUNICĂRILOR

parteneri:

UN Women Moldova, cu sprijinul financiar al Suediei
Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității „Ovidius” din
Constanța (România)
Centrul de Cercetări în Științe penale al USM

2022
Chișinău, Republica Moldova

CZU 343(082)=135.1=111=161.1

P 91

Coordonatorii ediției:

Vitalie STATI, doctor în drept, conferențiar universitar

Mihaela BOTNARENCO, doctor în drept, conferențiar universitar

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate și erorile tehnice aparține în exclusivitate autorilor

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

„Prevenirea hărțuirii: realitate și soluții legislative”, conferință științifică internațională (2021; Chișinău). Conferința științifică internațională „Prevenirea hărțuirii: realitate și soluții legislative”, [26-27 noiembrie 2021]: Culegerea comunicărilor / comitetul științific: Aurelia Hanganu [et al.]; comitetul organizatoric: Serghei Brînza [et al.]; coordonatorii ediției: Vitalie Stati, Mihaela Botnarenco. – Chișinău : CEP USM, 2022. – 270 p.: fot.

Antetit.: Univ. de Stat din Moldova, Fac. de Drept, Dep. Drept Penal. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex.

ISBN 978-9975-159-55-5.

343(082)=135.1=111=161.1

P 91

ISBN 978-9975-159-55-5.

PREAMBUL

La 26-27 noiembrie 2021 s-a desfășurat Conferința științifică internațională „Prevenirea hărțuirii: realitate și soluții legislative”, eveniment organizat de Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova în colaborare cu UN Women Moldova și cu sprijinul financiar al Suediei, precum și în cooperare cu Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității „Ovidius” din Constanța, România.

Manifestarea s-a înscris armonios în cadrul campaniei „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”, fiind organizată pentru a marca Ziua internațională pentru eliminarea violenței împotriva femeilor, desemnată în ziua de 25 noiembrie, și cu ocazia aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova. În acest fel, tematica forului științific s-a aliniat preocupărilor actuale de a pune capăt hărțuirii, prin creșterea gradului de conștientizare, prin împărtășirea experiențelor ce funcționează și prin mobilizarea autorităților publice, profesioniștilor, experților și mediului academic în lupta contra acestui flagel.

În particular, obiectivul conferinței a fost de a oferi o platformă de discuții științifico-practice privind protecția juridică contra oricărei forme de hărțuire [hărțuirea sexuală, acte de persecuție (stalking), hărțuirea la locul de muncă (mobbing), hărțuirea pe internet, bullying ș.a.], identificarea bunelor practici de luptă contra acestui fenomen și găsirea celor mai optime soluții pentru îmbunătățirea cadrului juridic.

La festivitatea de deschidere a manifestării științifice au luat cuvântul: Aurelia Hanganu, doctor habilitat, conferențiar universitar, Prorector pentru activitate științifică și relații internaționale, Universitatea de Stat din Moldova; Marcel Spatari, Ministru, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Republica Moldova; Angela Munteanu-Pojoga, Deputată, Parlamentul Republicii Moldova, Comisia Drepturile Omului și Relații Interetnice; Adriana Cazacu, Secretară de Stat, Ministerul Educației și Cercetării, Republica Moldova; Veronica Mihailov-Moraru, Secretară de Stat, Ministerul Justiției, Republica Moldova; Dominika Stojanoska, Reprezentantă de țară UN Women Moldova; Andrei Iavorschi, Directorul Inspectoratului Național de Probațiune, Republica Moldova; Adrian Stoica, doctor habilitat, profesor universitar, Decanul

Facultății de Drept și Științe Administrative a Universității OVIDIUS din Constanța, România; Tatiana Kolomoet, doctor habilitat, profesor universitar, membru-corespondent al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, jurist emerit al Ucrainei, Decanul Facultății de Drept a Universității Naționale din Zaporojie; Serghei Brînza, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Comunicările au fost prezentate în cadrul panelurilor moderate de către Augustina Bolocan-Holban, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, USM; Nighina Azizov, analistă programe EVAW UN Women Moldova și de către Vasile Draghici, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea „Ovidius” din Constanța, România.

Forul științific internațional a reunit peste 150 de participanți și participante din Republica Moldova, România, Ucraina, Azerbaidjan, Kazahstan, Federația Rusă.

Comunicările prezentate în cadrul evenimentului, completate de abordări integrate, au fost incluse în prezenta culegere.

*Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova aduce cordiale mulțumiri partenerilor și colaboratorilor, invitaților speciali și participanților la eveniment. Interesul manifestat față de conferință și comunicările de maximă actualitate prezentate, încurajează continuarea organizării acestei manifestări științifice internaționale. În acest plan, facultatea își propune includerea conferinței pe agenda evenimentelor planificate pentru anul 2022, sub același slogan: **Uniți împotriva violenței**, pentru a marca Ziua internațională pentru eliminarea violenței împotriva femeilor.*

CUVÂNT DE SALUT

Serghei BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Decanul Facultății de Drept
a Universității de Stat din Moldova

Onorată asistență,
Doamnelor și Domnilor,

Salut prezența Dumneavoastră la Conferința științifică internațională „Prevenirea hărțuirii: realitate și soluții legislative”, organizată de Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova în colaborare cu UN Women Moldova și cu sprijinul financiar al Suediei, precum și în cooperare cu Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității „Ovidius” din Constanța.

Din numele Facultății de Drept a USM, țin să mulțumesc invitaților speciali pentru că au dat curs invitației organizatorilor de a participa la acest for științific internațional și îmi exprim speranța că veți fi alături și în continuare de comunitatea academică în vederea implementării celor mai valoroase idei și propuneri ce vor fi promovate cu ocazia conferinței. Tocmai întru realizarea obiectivului declarat al manifestării: identificarea bunelor practici de luptă contra hărțuirii și găsirea celor mai optime soluții pentru îmbunătățirea cadrului juridic.

În particular, aduc mulțumiri Ministerelor de resort din Republica Moldova, preocupate de problema hărțuirii, pentru receptivitatea de a participa la eveniment, demonstrată prin prezența reprezentativă onorantă.

Este apreciabilă deschiderea Parlamentului față de conferință, precum și participarea în cadrul reuniunii științifice a Doamnei Deputate Angela Munteanu Pojoga – Domnia sa fiind parte a grupului de inițiativă privind reglementarea bullyingului.

Adresez un „mulțumesc” cordial către Un WOMEN Moldova pentru suportul prețios acordat în organizarea manifestării științifice, dar și pentru toate eforturile depuse întru eliminarea violenței împotriva femeii, asigurarea egalității de gen și promovarea drepturilor omului în țara noastră.

Această colaborare în premieră este înscrisă între prioritățile mediului academic al Facultății de Drept a USM pentru a dezvolta cooperări de impact cu UN Women Moldova, în domenii de interes comun.

Pe această cale, îmi exprim gratitudinea și pentru sprijinul financiar și susținerea oferită de Suedia în realizarea acestui forum impresionant.

Mulțumesc partenerilor – Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității Ovidius din Constanța pentru cooperare și sprijin în organizarea manifestării.

De asemenea, îmi exprim recunoștința față de reprezentanții Inspectoratului Național de Probațiune și Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale – care ne sunt alături constant la diverse evenimente științifice.

Nu pot să trec cu vedere nici prezența la manifestare a Doamnei Decane de la Facultatea de Drept a Universității din Zaporojie. Or, deși astăzi instituția pe care o reprezintă este implicată în co-organizarea unui alt eveniment științific internațional, Domnia sa și-a dorit să ne salute și să ne onoreze cu participarea la conferința noastră.

Desigur, mulțumim organizațiilor neguvernamentale din țară (Promolex, La Strada, Centrul de Drept al Femeilor) pentru prezența reprezentativă la acest forum internațional.

Este apreciabil efortul participanților și a participantelor din Republica Moldova și din alte state (România, Ucraina, Federația Rusă, Azerbaidjan, Kazahstan) de a evolua în cadrul prezentei reuniuni științifice internaționale, organizată, deloc întâmplător, în contextul campaniei „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”.

Observăm că fenomenul hărțuirii pătrunde insidios aproape în toate sferele vieții: hărțuirea sexuală, hărțuirea la locul de muncă, hărțuirea în școală, hărțuirea alegătorilor, urmărirea ori actele de persecuție sunt fapte ce nu pot fi tolerate.

Și este responsabilitatea noastră: a mediului academic, a autorităților publice, a societății civile, a practicienilor din sectorul justiției, a fiecăruia – să ne asigurăm că oricare persoană evoluează într-o societate sigură și respectuoasă, în care legea este cea care guvernează. În fața violenței, precum și a faptelor de hărțuire trebuie să fim insolubili.

Izolarea, intimidarea, umilirea, anxietatea, depresia, stresul pe termen lung sunt doar câteva dintre consecințele hărțuirii. La acestea se adaugă un amestec de indiferență din partea făptuitorilor și toleranță nejustificată din partea victimelor, care îi fac adesea pe oameni să spună: „Nu e chiar așa de rău, a fost doar o glumă”.

Hărțuirea nu este o glumă, nu este banală și nici inocentă. Hărțuirea este o ilegalitate. Și trebuie să recunoaștem că nu suntem pe deplin gata pentru a-i proteja pe cei care suferă intolerabilul.

Acest eveniment științific internațional constituie o oportunitate pentru a dezvolta propuneri și soluții în lupta cu acest flagel, pentru a favoriza schimburi de bune practici, precum și pentru a lărgi orizonturile de cooperare științifică și profesională întru realizarea obiectivului evenimentului.

Conferința este și un prilej de a sensibiliza societatea în a spune: **NU hărțuirii! Pentru că „a spune NU acestor fapte” înseamnă a afirma, zilnic, demnitatea și respectul față de persoana umană. Și este de datoria noastră, a tuturor, să luptăm împotriva a ceea ce degradează, a ceea ce doare și a ceea ce, uneori, ucide.**

Tind să cred că, prin eforturi conjugate, vom reuși să asigurăm coerența între cercetare, jurisprudență, politici legislative.

Printr-o solidaritate deplină și o voință reală, am convingerea că putem influența pozitiv lupta contra fenomenului numit „hărțuire”!

Acestea fiind spuse, urez tuturor dezbateri interesante și productive!

Dominika STOJANOSKA,
Reprezentantă de țară UN Women Moldova

Organizarea conferinței științifice „Prevenirea hărțuirii: realitate și soluții legislative” este de o actualitate și importanță majoră. Desfășurarea conferinței în cadrul campaniei globale „16 Zile de Activism împotriva violenței în bază de gen” subliniază importanța și necesitatea abordării subiectului. Hărțuirea sexuală nu afectează doar femeile și fetele, însă cazurile raportate arată că acest fenomen le afectează în mod disproporționat. Și atunci când vorbim despre hărțuirea sexuală, vorbim despre violența în bază de gen.

Aș vrea să mulțumesc Universității de Stat pentru că s-a alăturat campaniei „16 Zile de Activism împotriva violenței în bază de gen”. Este important să lansăm o asemenea discuție în cadrul acestor campanii tematice, continuându-le și pe parcursul anului.

Instituțiile de învățământ au un rol decisiv. Facultățile de drept, în mod special, sunt cele care pregătesc avocați/-te, judecători/-oare, procurori/-ore. Dacă în programul de studii va fi inclus acest subiect și studenții vor înțelege ce înseamnă hărțuirea sexuală și violența în bază de gen, pe viitor funcționarii/-ele din acest domeniu vor fi la curent cu aceste fenomene și vor putea lua măsurile necesare dar și preveni acest fenomen la nivel societal și profesional. Însă nu doar facultatea de drept are un rol important în aceste procese, ci și facultățile de pedagogie, psihologie, pentru că iarăși vorbim despre specialiști și specialiste care vor intra în sistem și vor putea produce o schimbare. Respectiv, aceste/acești specialiste/specialiști trebuie să cunoască astfel de fenomene, să le recunoască și să le prevină. Rolul profesorilor/releor este la fel de important. Ei/ele sunt cei/cele care prezintă acest fenomen și care pregătesc viitorii/viitoarele specialiști/specialiste. Ei/ele trebuie să ofere studenților și studentelor cunoștințe despre importanța consimțământului, a feminismului, a prevenirii și combaterii hărțuirii sexuale etc. Este important să găsim acele instrumente pe care tinerii le folosesc, pentru a le prezenta fenomenul hărțuirii, cauzele acestuia, dar și de a le explica de ce este importantă combaterea și prevenirea hărțuirii sexuale și cum să reacționeze la astfel de cazuri.

Observăm și o conexiune între participarea femeilor la luarea deciziilor și diminuarea fenomenului hărțuirii sexuale. Odată ce femeile participă mai mult la nivel legislativ, la nivel de guvernare, la nivel de leadership, vedem și mai multă atenție acordată acestui subiect, dar și mai multă implicare din partea bărbaților în eforturile de prevenire și combatere a hărțuirii sexuale. Din ce în ce mai multe femei la funcții de conducere decid să vorbească despre hărțuirea sexuală, încearcă să combată stigma existentă și fenomenul hărțuirii propriu-zis.

În concluzie, vreau să menționez că acest dialog este foarte important, este începutul care va duce la schimbări importante, la inițiative importante de schimbări legislative, pentru a oferi un răspuns corespunzător și holistic cazurilor de hărțuire sexuală. Iar odată ce aceste schimbări vor fi aprobate, vom continua cu promovarea politicilor corespunzătoare și instrumentelor necesare de înregistrare a cazurilor și de protecție a victimelor, inclusiv în caz de răzbunare din partea agresorilor.

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

ORIGINEA ȘI EVOLUȚIA ISTORICĂ A NOȚIUNII DE „HĂRȚUIRE”

Marilena MARIN

doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept și Științe Administrative,
Universitatea „Ovidius” din Constanța
ORCID ID: 0000-0002-9663-1995

As one author mentioned, "harassment is a hidden fact, an unbridled passion, based on a sum of prejudices". To look for the origin of this deed, we can go down in history because the "skirmish", the "swindle", the "harassment" or the "repeated and insistent contradictory discussions" have characterized human nature more or less, from all times. And these forms of harassment have acquired various definitions, in relation to the type of harassment, the quality of the harassed or harassing person, the type of insults, the time when these deeds took place and the consequences.

Thus we speak of harassment as a process or tactic of battle in antiquity (military campaigns between Dacians and Romans), in the Middle Ages (the tactic of burning land in the wars with the Ottoman Empire), the modern era (Revolution of 1848), the contemporary era (the two world conflagrations) and recent history (the one that took "harassment" out of the box of history and raised it to the rank of a deed to be sanctioned).

Keywords: harassment; bullying; mobbing; hacker; cracker; abuse of rights.

I. Aspecte introductive privind noțiunea de „hărțuire”

I.1. Noțiunea de „hărțuire”

Sub aspect terminologic, potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, noțiunea de „hărțuire” este prezentată sub trei aspecte, și anume: *necăjirea cuiva prin tot felul de neplăceri, probleme, întrebări, dar și cicălirea ori sâcâirea unei persoane; purtarea unor discuții repetate și contradictorii cu cineva, luarea la ceartă, bătaie ori încăierare; atac scurt și repetat asupra inamicului, cu scopul de a-i provoca panică, de a nu îi permite să se deplaseze, cât și pregătirea unor acțiuni de luptă.*

În toate cazurile arătate mai înainte, „hărțuirea” presupune un comportament intenționat, insistent, care amenință și/sau deranjează.

Dacă sub imperiul vechiului cod penal legiuitorul român nu a apreciat că manifestarea unor atitudini de șicană, cicălirea unei persoane, discuțiile contradictorii și repetate nu reprezintă o atingere adusă cuiva, cu timpul, odată cu modificarea categoriilor de valori ocrotite de lege, hărțuirea a devenit o faptă care

se cerea a fi pedepsită. Ca urmare, legiuitorul român a înțeles să reglementeze hărțuirea mai întâi ca faptă de o gravitate redusă (contravenție) și mai târziu, ca infracțiune.

În acest context vom prezenta definiția juridică a „hărțuirii”.

I.2. Definiție juridică

Legiuitorul român a reglementat „hărțuirea”, în principal, în cuprinsul a două acte normative, mai exact, în cuprinsul O.U.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 189/2013, precum și în cuprinsul Codul penal român actual [1, p. 217-223].

În primul act normativ, hărțuirea este reglementată ca și contravenție, astfel: *Constituie hărțuire și se sancționează contravențional orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv.*

În cel de-al doilea act normativ, hărțuirea este reglementată ca o infracțiune, respectiv:

(1) Fapta celui care, în mod repetat, urmărește, fără drept sau fără un interes legitim, o persoană ori îi supraveghează locuința, locul de muncă sau alte locuri frecventate de către aceasta, cauzându-i astfel o stare de temere, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 6 luni sau cu amendă.

(2) Efectuarea de apeluri telefonice sau comunicări prin mijloace de transmitere la distanță, care, prin frecvență sau conținut, îi cauzează o temere unei persoane, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă, dacă fapta nu constituie o infracțiune mai gravă.

(3) Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

I.3. Definiție morală, psihică ori emoțională

Pentru că o componentă esențială a hărțuirii este libertatea, demnitatea și confortul emoțional al persoanei, a apărut și o definiție din această perspectivă. Prin urmare, „hărțuirea” reprezintă *acel tip de comportament care îți provoacă stres sau suferință și te face să te simți umilit și amenințat.*

„Hărțuirea emoțională” este un mod mai puțin evident de agresiune individuală, exercitat cu intenție și în formă repetată prin metalimbaj sau conduite agasant-umilitoare, vizând izolarea de grup a individului și destabilizarea lui emoțională.

II. Tipuri de hărțuire

II.1. Hărțuire familială

Hărțuirea familială se află în strânsă legătură cu violența în familie sau așa-numita „violență domestică” [2, p. 15-22], fiind una dintre formele de manifestare al acestui tip de violență.

Despre hărțuirea familială, ca formă de violență care a dobândit ocrotire din partea legii, putem vorbi odată cu reglementarea drepturilor omului la nivel internațional. Statele care au aderat și recunoscut actele normative din acest domeniu au fost obligate să pună legislația proprie în concordanță cu legislația care reglementează și protejează aceste drepturi.

Există câteva particularități pe care dorim să le evidențiem în cadrul acestei lucrări și pe care le întâlnim de-a lungul epocilor, cum ar fi:

- **ritualul sacrificiului**, cunoscut în antichitate, când se considera că bunăvoința zeilor putea fi captată ori atrasă atunci când era sacrificat unul dintre membrii familiei, de regulă unul dintre copii și a continuat să fie aplicată și ulterior, în celelalte epoci¹;
- **ritualul bătaii copiilor cu toiagul**, în epoca medievală, pentru ca acest copil să își amintească mai târziu de hotărârea luată de tatăl său; precum și ”bătaia la capul scării”, practică medievală (sec. al XVII-lea) care prezenta imaginea publică a domnitorului care exercita atribuții judecătorești [3, p.133-140];
- sintagma destul de bine cunoscută până în zilele noastre, potrivit căreia **„bătaia e ruptă din rai”**, ca formă de corecție sau de pedeapsă aplicată copiilor și adulților;
- în prezent, educația copiilor și relațiile de familie, deși nu sunt străine de hărțuire ca situație de fapt, există dispoziții legale care incriminează acest fenomen.

II.2. Hărțuirea în școală/școlară – fenomenul de *bullying*

Pedepsele corporale reprezentau o formă de hărțuire, în sensul că ele erau aplicate sub pretextul stimulării elevilor leneși să dobândească interes pentru actul educațional. Astfel, aceste pedepse se transformau cu ușurință în forme de hărțuire a elevilor ceea ce avea drept consecință mai mult abandonul școlar decât sensul pe care îl urmăreau cadrele didactice.

¹ Ștefan cel Mare dăruiește pribegilor din „cealaltă țară românească” un lot de pământ pentru a-și face sat. El botează un prunc născut cu 40 de zile în urmă, la hramul Mănăstirii Neamțu. După o veche datină strămoșească, el-însuși îl bate cu toiagul pe „coconul domnesc” pentru a-și aduce aminte mai târziu de hotărârea luată.

Dacă ne întoarcem în timp, pe firul istoriei, observăm că hărțuirea în cadrul instituțiilor de învățământ a existat din cele mai vechi timpuri, când relațiile dintre cei care frecventau școlile se bazau pe familia de origine, clasa socială din care proveneau elevii, rasă, religie, etc. Neexistând o protecție a legii pentru a ocroti concret pe cel hărțuit, victima nu avea posibilitatea de a apela la o autoritate.

Un termen nou a ajuns să fie cunoscut, experimentat și blamat în ultimul timp, și anume termenul „bullying”. Termenul are origine engleză și semnifică o persoană care agresează (de regulă, fizic) altă persoană². În limba română, acest termen este asociat agresorului/agresiunii asupra unei persoane, dar și cu hărțuirea sau intimidarea unei persoane.

Termenul „bullying” a fost introdus și în Legea educației naționale nr.1/2011, ca efect al unei completări a acestui act normativ, prin Legea nr. 221/2019 și Normele metodologice din 2020.

Astfel, violența psihologică – bullying este acțiunea sau seria de acțiuni fizice, verbale, relaționale și/sau cibernetice, într-un context social dificil de evitat, săvârșite cu intenție, care implică un dezechilibru de putere, au drept consecință atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptate împotriva unei persoane sau grup de persoane și vizează aspecte de discriminare și excludere socială, care pot fi legate de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală, caracteristicile personale, acțiune sau serie de acțiuni, comportamente ce se desfășoară în unitățile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale.³

Termenul „bullying” înglobează o serie de acțiuni de tipul amenințărilor, agresiunilor fizice ori verbale, răspândirea unor zvonuri despre o persoană sau marginalizarea unei persoane dintr-un anumit grup din care respectivul făcea parte.

Deși asociem noțiunea de bullying cu mai mare ușurință în școli, această noțiune poate fi întâlnită și în afara școlii, respectiv, în cercul de prieteni, la locul de joacă, pe rețelele de socializare/internet, în cadrul familiei sau la locul de muncă, unde calitatea de agresor o poate avea atât un copil sau elev, dar și un vecin, un coleg de muncă ori angajatorul/șeful, partenerul de afaceri ori partenerul în relația de familie ori în relația asimilată relației de familie (concubinaj) [4].

² Bully – bătaș, huligan.

³ Conform dispozițiilor art. 7 alin. (1¹), art. 56¹ și ale pct. 6¹ din anexa la Legea educației naționale nr. 1/2011.

Putem vorbi despre bullying doar dacă fapta agresivă întrunește și alte componente, obligatoriu cumulativ, respectiv: fapta să fie săvârșită/comisă cu intenție, să existe un dezechilibru de forțe/de putere și să se producă repetitiv întrucât o singură manifestare abuzivă nu poate fi considerată bullying.

Sunt cunoscute și recunoscute ca tipuri de bullying următoarele forme: bullying fizic, verbal, social, precum și cyber-bullying-ul. Fiecare dintre aceste forme prezintă anumite particularități.

II.3. Hărțuirea la locul de muncă – fenomenul de *mobbing*

Noțiunea de „hărțuire la locul de muncă” a fost cunoscută din cele mai vechi timpuri, fiind recunoscută chiar de la relația pe care o aveau stăpânii cu sclavii pe care îi foloseau la diverse activități și unde am putea asimila aceste raporturi cu raporturile de muncă. De asemenea, putem asimila relațiilor de muncă și activitatea prestată în antichitatea romană de către persoanele care aveau statutul oamenilor liberi dar care se angajau să desfășoare activități diverse, ca gladiatori sau „artiști” de circ, în scopul divertismentului celor care participau la acele spectacole. Acest angajament presupunea și o contraprestație pentru serviciile aduse organizatorului de către gladiatori ori așa-zii artiști.

Mergând pe firul istoriei, ajungem și în zilele noastre, când raporturile de muncă s-au specializat și au primit o reglementare concretă din partea legiuitorului. În prezent, acțiunea prin care se exercită o formă de stres psihic asupra cuiva la locul de muncă, acolo unde persoana respectivă își exercită activitatea profesională, poartă denumirea de *mobbing*. Această problemă a fost avută în vedere de către legiuitorul român prin reglementarea relațiilor dintre angajați sau dintre angajat și angajator prin modificările aduse Codului muncii de Legea nr. 151/2020. Acest act normativ reglementează discriminarea angajaților.

Deși victimele care au calitatea de angajați, de regulă, nu au reacționat întotdeauna, preferând să nu piardă un loc de muncă, au fost situații în care victimele-angajați au luat atitudine și au formulat plângere împotriva acestui tip de agresiune asimilată noțiunii de „*mobbing*”.

Legislația română a fost pusă în aplicare în situații referitoare la diferite forme de hărțuire, prin sancționarea celor care se fac vinovați de aceste fapte. În acest sens, instanțele judecătorești au pronunțat hotărâri prin care au pedepsit formele de hărțuire la locul de muncă, întemeiate pe violențe psihice asupra angajaților, agresiuni verbale, izolare fizică ori socială a acestora.

Un rol important a început să aibă, în epoca contemporană, chiar putem spune „istoria recentă”, instituția Avocatului Poporului, care s-a implicat printr-o serie de inițiative inclusiv în protejarea victimelor [5, p.176-180].

III. Hărțuire cibernetică

III.1. Hărțuirea *on-line* bullying

De-a lungul timpului, legiuitorul român a avut în vedere protecția datelor care caracterizează o persoană [6, p.32-40]. Relativ recent, legislația română a început să reglementeze faptele de violență cibernetică ce se manifestă prin orice fapte de hărțuire, urmărire, violență și amenințări care se produc în mediul online, precum și publicarea unor imagini intime. Legea care reglementează asemenea fapte este Legea nr.106/2020 și completează dispozițiile legale cuprinse în Legea nr.217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice.

Noțiunea de *violență cibernetică* a fost definită ca *hărțuire online, mesaje on-line instigatoare la ură pe bază de gen, urmărire online, amenințări online, publicarea non-consensuală de informații și conținut grafic intim, accesul ilegal de interceptare a comunicațiilor și datelor private și orice altă formă de utilizare abuzivă a tehnologiei informației și a comunicațiilor prin intermediul calculatoarelor, telefoanelor mobile inteligente sau altor dispozitive similare care folosesc telecomunicațiile sau se pot conecta la internet și pot transmite și utiliza platformele sociale sau de e-mail, cu scopul de a face de rușine, umili, speria, amenința, reduce la tăcere victima*. Am preluat întocmai textul de lege pentru a nu omite niciunul dintre elementele pe care legiuitorul român le-a avut în vedere odată cu reglementarea acestui tip de violență.

Se observă că noțiunea de „violență cibernetică” a dobândit un interes relativ recent față de legiuitorul român, ocazie cu care această noțiune a fost cuprinsă și în definiția noțiunii de „violență domestică”, astfel cum a fost reglementată aceasta prin Legea nr.217/2003.

Totodată, se observă că una dintre măsurile pe care le pot solicita victimele agresiunilor cibernetice este ordinul de protecție provizoriu, care poate fi solicitat în regim de urgență, direct de la autoritatea polițienească, chiar înainte ca aceste victime să se adreseze instanțelor de judecată și să aștepte soluționarea cauzei și o hotărâre definitivă.

În sfera violenței cibernetice întâlnim doi termeni dintre care unul pare a fi mai des folosit și chiar am putea spune că îi cunoaștem înțelesul, iar cel de-al doilea este un termen despre care am auzit destul de rar. Primul este cuvântul „hacker”, cel de-al doilea este cuvântul „craker”.

III.2. „Hacker” sau „cracker” – semnificație

Termenul „hacker” desemnează o persoană specializată în domeniul informaticii, cunoscând temeinic procedurile de operare informatice, aplicațiile pe care le utilizăm mai mult sau mai puțin în operarea pe un calculator sau pe alte

tipuri de „gadget-uri” (tablete, telefoane, ceasuri inteligente etc.). pentru a putea fi considerat hacker, o persoană trebuie să folosească aceste aplicații informatice și sistemele de operare despre care vorbeam mai înainte, prin folosirea tehnicilor specifice unei activități nelegale, cunoscută sub denumirea de „inginerie inversă”, cu scopul de a ajunge la informații ori cunoștințe care nu sunt accesibile oricărei persoane.

Dacă persoana care are calitatea de *hacker* merge mai departe și folosește în scop ilegal informațiile la care a avut acces prin procedurile de demontare sau inginerie inversă și dacă folosirea acelor informații compromit sau vatămă grav aplicațiile accesate ori securitatea sistemelor informatice, hackerul devine „cracker”, cunoscut și sub denumirea de „spărgător”.

Cu toate acestea, cele două noțiuni sunt confundate, de regulă, iar fiecare dintre cele două categorii de persoane sunt asimilate noțiunii de „hacker”, cu mare ușurință.

IV. Hărțuirea prin abuzul în privința actului de justiție

O altă formă de hărțuire este cea în care se abuzează de dreptul de a apela la actul de justiție. Relația părților aflate într-un proces, pe care noi le denumim și „părți litigante”, trebuie analizată de către judecătorul cauzei, potrivit obiectului dedus judecării, dar și în raport de materialul probator solicitat de către părți și administrat în cauza respectivă [7].

Există persoane care consideră că atunci când nu primesc un anumit răspuns din partea unei autorități sau nu constată un anumit tip de conduită din partea unei persoane, ar putea forța autoritatea, respectiv, persoana să își schimbe atitudinea/comportamentul dacă este acționată în judecată.

Dacă răspunsul autorității sau conduita persoanei este contrară legii ori dacă respectă parțial legea aplicabilă stării de fapt existente la acel moment, reacția celui care se consideră vătămat ori prejudiciat în vreun fel este justificată. Dar, dacă persoana se consideră prejudiciată, fără a exista vreun prejudiciu, în realitate, iar accesul la justiție este exercitat în mod abuziv, continuu, fără șanse de a obține o hotărâre judecătorească favorabilă, ne aflăm în fața unui abuz de drept sau abuz de drepturi procesuale, după caz.

Legislația română, mai exact, actualul Cod civil român, reglementează acest tip de situații în care ar putea interveni abuzul de drepturi procesuale, legiuitorul român menționând la art.15 Cod civil al României că *niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe* [8], dar și că *cel care cauzează un prejudiciu prin chiar exercițiul drepturilor sale nu este obligat să-l repare, cu excepția cazului în care acesta este exercitat abuziv (art.1353)*. De asemenea, practica judiciară a

început să se îmbogățească prin pronunțarea unor hotărâri care, deși nu sancționează noțiunea de bullying, ca atare, aplică sancțiuni cu privire la faptele de hărțuire care au natura juridică a bullyingului [9].

Menționăm că, în cazul în care o persoană apelează la forța de coerciție a legii pentru a-și apăra un drept sau pentru a cere satisfacția legii în cazul în care a suferit vreun prejudiciu, aceste demersuri juridice nu reprezintă acte abuzive și nici abuz de drepturi procesuale.

Cu toate acestea, de-a lungul timpului, noțiunea de abuz de drepturi procesuale ori hărțuirea prin intermediul actului de justiție a avut altă semnificație. „Fabricarea” unui proces împotriva unei persoane nedorite/nedezirabile a fost cunoscută în toate epocile. Și interpretarea situațiilor juridice aduse în dezbatere, chiar dacă procesul a fost constituit doar pentru a simula aspecte de legalitate, au cunoscut particularități și opinii pro și contra.

Astfel, în antichitate, avem exemplul procesului lui Iisus, procesul lui Socrate, dar și procesul lui Ovidius Publius Naso. În perioada medievală, avem exemplul proceselor organizate de către tribunalele speciale (Tribunalul Inchiziției, oprindu-ne la procesul lui Galileo Galilei ori al Ioanei D’Arc), dar și așa-zisul proces organizat pentru judecarea conducătorilor răscoalei din 1784, Horea (Vasile Ursu Nicula), Cloșca (Ion Oargă) și Crișan (Marcu Giurgiu).

Epoca modernă are și ea exemple de procese create special pentru a condamna pe cineva și de a îndepărta persoana respectivă din viața publică, socială, politică etc. Epoca contemporană, de asemenea, ne aduce o serie de condamnări abuzive, cum ar fi relația Gărzii de Fier în relația cu Nicolae Iorga ori procesele organizate de către comuniști împotriva acelor care erau considerați a nu fi de partea doctrinei, ideologiei și acțiunilor lor.

Concluzii

Lucrarea prezentă reprezintă doar o mică parte din ceea ce se poate discuta în legătură cu originea și evoluția istorică a noțiunii de „hărțuire”. Personal, mi-am propus să trezesc interesul pentru o mică parte din informațiile pe care ni le furnizează, de-a lungul epocilor, istoria dreptului și am atins ideile principale de dezbatere.

Materialul bibliografic pe care l-am avut la îndemână mi-a permis să fac atât o analiză istorică, dar și una terminologică, pentru a introduce cititorul în contextul epocilor, dar și pentru a evidenția exact definiția care edifică pe cei mai puțin obișnuiți cu acest subiect.

Referințe:

1. MITRA, M. The necessity and importance of preventing crime in contemporary society, volumul Conferinței Internaționale „Collaboratin in Complex Systems”, Management Intercultural Volumul XVII, Nr 1(33), 2015, pp. 217-223
2. MITRA, M. Aspecte juridico-penale privind violența domestică, Revista Simpozionului Național cu tema „Copii și violența – metode de prevenție”, București, 2008, pp. 15-22
3. RIZESCU, O. Bătaia la capul scării. Imaginea publică a domnitorului judecător, Revista istorică, tom XVII, 2006, nr. 1-4, pp. 133-140.
4. NIȚĂ, A.J. Bullying, provocări legislative. Abordare juridică și judiciară, Universul Juridic Premium nr. 8/2021, Revista Universul Juridic, Revistă lunară de doctrină și jurisprudență, ISSN 2393-3445. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <http://revista.universuljuridic.ro/bullying-provocari-legislative-abordare-juridica-si-judiciara/>
5. BOTINĂ, M. Specific Duties for the Romanian Ombudsman During the Period of the Pandemic, RAIS Conference Proceedings, March 1-2, 2021, pp. 176-180. [Accesat: 21.11.2021], Disponibil: <http://rais.education/wp-content/uploads/2021/03/0037.pdf>
6. STAN, M.; ANECHITOAE, C.; CASAPU, M. Drepturile sui generis ale fabricanților de date (I). În: Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale, nr. 2 (11) iunie/2007, pp. 32-40, ISSN: 1584-7241
7. CĂZĂNEL, M.; CALAFUS, S. The Notions of Parties, Third Parties and Successors in Title in Contractual Relations, to the The 5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018, held in Florence, Italy on October 23-26, 2018, Modern Science, issue 1.6, year 2018, ISBN 978-619-7408-67-6, ISSN 2367-5659, DOI : 10.5593/sgemsocialF2018/1.6
8. Codul civil al României. În: Monitorul Oficial al României (republicat), 2011, nr. 505.
9. NIȚĂ, N.J. Unele considerații referitoare la propunerea legislativă pentru modificarea art. 425 alin. (1) lit. b) din Codul de procedură civilă. „Eficientizarea justiției” versus „siluirea motivării hotărârii judecătorești”, Revista Universul Juridic, Revistă lunară de doctrină și jurisprudență, ISSN 2393-3445 [Accesat: 22.11.2021] Disponibil: <http://revista.universuljuridic.ro/unele-consideratii-referitoare-la-propunerea-legislativa-pentru-modificarea-art-425-alin-1-lit-b-din-codul-de-procedura-civila-eficientizarea-justitiei-versus-siluire/>

HĂRȚUIREA SEXUALĂ – PUNCT COMUN AL CONTRAVENȚIEI DE PRACTICARE A PROSTITUȚIEI ȘI AL INFRAȚIUNII DE PROXENETISM

Diana HAMÂC

doctorandă, Școala Doctorală „Științe Juridice”,

Universitatea de Stat din Moldova

Consultant al Direcției juridice, Comisia Electorală Centrală

ORCID ID: 0000-0001-9496-1707

Flirting, attraction, closeness - is it all that dangerous for a lady or not? What about a prostitute? What about the victim of pimping? These are questions that need to be discussed and analyzed closely. As well, harassment is a factor, which unfortunately is a topical issue in our days. Thus, in this paper I aim to do a tangential analysis of these matters and the connection with the crime of pimping.

Keywords: harassment; sexual harassment; danger; prostitution; pimping; stigmatization.

Flirtul, atracția, apropourile – sunt oare toate aceste elemente periculoase pentru o doamnă sau nu? Dar pentru o persoană ce practică prostituția? Dar pentru victima infracțiunii de proxenetism? Acestea sunt niște întrebări care își au locul pentru a fi discutate și analizate atât de către societate în sensul larg dar și de către specialiști în domeniu sub un spectru îngust.

În contextul titlului prezentei prezentări, atrag atenția că după cum bine cunoaștem, prostituatele sunt o categorie de persoane care sunt stigmatizate din motivul activității pe care o prestează, ori aceasta implică în mod direct întreținerea unui raport sexual cu un client, însăși în cazul actului de prostituție, prostituata asumat întreține acest raport, iar în cazul în care sunt depășite limitele acestuia orice apropo, atingere sau insinuare este în afara permisului și normalului acceptat.

În ordinea celor expuse *supra*, menționez că *per general* hărțuirea sexuală, este înconjurată și umbrită de o stare și situație de prejudecată a societății. Or, din acest motiv, victimele hărțuirii sexuale sunt adesea stigmatizate, implicate în situații și stări de umilință, și de dare ca exemplu negativ în societate, discriminate din motivul aparent bizar că sunt femei, că sunt slabe, că provoacă, și se prezumă de regulă că, însăși femeia este de vină că a fost hărțuită, din motive

absolut paradoxale, precum ar fi : formele fizice pe care aceasta le are, hainele în care se îmbracă, machiajul pe care îl aplică zi de zi, și multe alte aspecte absolut lipsite de logică și sens care provoacă un dezgust general și care implică o discriminare aprofundată a victimelor.

Pentru o percepție corectă a lucrurilor, menționez că hărțuirea sexuală reprezintă comportamentul prin care victima este determinată să ofere careva favoruri sexuale, de regulă la locul de muncă, prin intimidare, amenințare sau constrângere, făptuitorul abuzând de funcția sau puterea sa pentru a-și atinge scopurile și dorințele (în mare parte dorințele fiziologice dar și psihologice, or putem spune că hărțuitorul are drept scop împlinirea ego-ului său, prin subjugarea și umilirea unei alte persoane, acesta își creează aluzia că este cel mai puternic și potent).

Aceasta poate leza demnitatea sau crea un mediu de lucru ostil, umilitor și jignitor. Din acest punct de vedere, hărțuitorul se manifestă ca un agresor, iar persoana hărțuită, ca victimă. Agresorul are falsa percepție de putere, lucru confirmat prin exprimările și comportamentul manifestat de acesta.

Hărțuirea sexuală poate lua diverse forme:

- începând cu niște atingeri și mângâieri (aceasta fiind hărțuire fizică);
- comentarii nedorite legate de viața privată (hărțuire verbală);
- până la amenințări cu pierderea locului de muncă sau cu refuzarea promovării/creșterii salariale în cazul respingerii avansurilor sexuale (hărțuire *Quid pro quo*).

Hărțuirea sexuală poate îmbrăca în sine forma unei hărțuiri directe, manifestate prin agresiuni verbale și fizice, sau indirectă, manifestată prin comportamente care izolează, discriminează sau exclud persoana în cauză pe motiv de rol-sex.

Hărțuirea sexuală poate fi extrem de stresantă, pentru că ea pune victima la colț, persoana respectivă neavând de ales: ori se supune capriciilor erotice ale unui superior instabil emoțional, ori pleacă. Este o situație de presiune enormă, din care, de obicei, victima nu are de ales și are ca finalitate decizia fie de a se supune, ori părăsește locul de muncă.

O situație de hărțuire perpetuată poate distruge cariera unei femei și o poate duce la depresie. Depresia la rândul său este o afecțiune extrem de gravă, conferă persoanei un sentiment continuu de tristețe, pesimism, deznădejde, colaps interes și face ca persoană să nu mai prezinte interes către orice tip de activitate, adesea ajunge la asemenea situații că aceasta nu mai este interesată nici de viață, fiind într-un ciclu de apatie continuu. Expunerea la agresivitate sau la hărțuire sexuală duce la anxietate, furie, insomnie, depresie, fiind nevoie de

sprijin psihiatric pentru a evita un eventual suicid. Anxietatea, sentimentul insurmontabil de tristețe, care pun stăpânire peste fiecare particulă a corpului și minții duc la consecințe extreme și periculoase.

Victimele hărțuirii, având această stare de depresie ajung să perceapă o absență totală a capacității umane firești de a se bucura. Or ce mai este viața fără bucurii, cât de mici nu ar fi acestea. Sentimentul de frică permanentă, jenă, tristețe, nu permit bucuriei să înflorească în sufletul acestor victime. Acestea simt necesitatea sporită de a se izola, de a nu socializa cu nimeni, fiindu-le rușine să se destăinuie rudelor, să-și povesteascăiful și suferința prin care trec. E aparent bizară stigmatizarea dată există în secolul actual, și nu contează ești jurist, economist, sau ai o meserie mai puțin onorată și recunoscută cum ar fi cea de prostituție. Fiecare om trebuie respectat și trebuie respectate barierele personale impuse de fiecare.

Hărțuirea sexuală, pe lângă actul general de umilință creat în jurul acestei activități, aceasta presupune și violența psihologică exercitată asupra victimei în mod anost și agresiv. Integritatea persoanei trebuie respectată în totalitate, atât respect față de libertatea sexuală și inviolabilitatea sexuală a fiecăruia/fiecăreia.

În contextul subiectului vizat, menționez că, incriminarea hărțuirii sexuale a fost introdusă relativ recent de către legiuitorul autohton în Capitolul IV „Infrațiunile privind viața sexuală” [1, p.22-25]. Acest moment a fost posibil datorită dorinței și muncii legiuitorului Moldav de a fi la nivel și de a corespunde „standardelor” și obiectivelor Europene. Țări precum Austria, Franța, România, Spania, și multe altele, încă de la debuturile anilor 90, au deslușit că hărțuirea sexuală poate periclita valori și relații sociale de o valoare socială importantă. În Codul penal al Republicii Moldova, infrațiunea de hărțuire sexuală este specificată la art. 173 CP RM.

Cu părere de rău, norma dată nu reprezintă o „normă pasivă”, or, numărul infrațiunilor de hărțuire sexuală se află într-o dinamică de progresie pe teritoriul Republicii Moldova.

Termenul de „prostituție” are origini latine și are semnificația de „a se expune spre vânzare”. La rândul său, legiuitorul a inclus flagelul respectiv în categoria de contravenții, și anume la Articolul 89 al Codului contravențional, ca practicarea prostituției și presupune satisfacerea dorinței sexuale a unei persoane prin orice metodă și/sau mijloace, contra plată, inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice. Menționăm că, încă din cele mai timpurii vremuri, aceasta a fost divizată în prostituția femeilor, bărbaților și a copiilor, figurând și în zilele noastre [2, p. 385].

Chiar dacă opinia publică, este de părerea prostituția este un comportament

imoral, nimeni nu este în drept să manifeste un comportament hărțuitor față de persoana ce practică prostituția.

Prostituatele (atât femeile cât și bărbații) cu părere de rău sunt grupul de persoane care reprezintă principalele izvoare de răspândire a bolilor venerice, a hepatitei și a maladiei SIDA.

Un punct al infracțiunii de proxenetism și al contravenției reprezentate de prostituție este activitatea prestată de prostituată/prostituat, or consider inutilă și discriminatoriu de a declina la genul feminin apriori și din start, or această activitate poate fi practică de absolut orice gen, la fel cum și proxenetul poate fi atât bărbat cât și femeie.

Adesea viitoarele prostituate sunt ademenite spre a practica prostituția de către proxenet, prin diverse aporouri, promisiuni și ulterior sunt supuse unor umilințe în formă perversă. Prostituatele și proxeneții au un soi de conjunctură anostă din start. Or proxenetul are o atitudine din start denigratoare față de prostituată, excluzând momentul că aceasta este o persoană vie, adesea extrem de tânără, cu o soartă grea, fiind nevoită să practice prostituția pentru a se întreține pe sine sau și pe familia și apropiații săi. Proxeneții au drept scop primar izolarea individului și inducerea de frică față de ei, astfel considerând că vor putea influența victima și vor putea obține foloase mai mari materiale pe seama acestora.

Deși din start, prostituata are o activitate ce presupune în sine prestarea de servicii sexuale, acest lucru nu permite nimănui, mai mult ca atât proxenetului să își permită să o hărțuiască în orice mod cu atât mai mult sexual.

Prostituatele per total sunt supuse nu doar hărțuirii sexuale ci și, hărțuirii psihice prin insulte și comportament dominant din partea proxenetului, bully-ing, ori acestea sunt stigmatizate de către societate și arătate cu degetul, în cazurile în care vecinii sau chiar rudele află despre ocupația acestora. Acestea sunt intimidat și blamate pentru raporturile sexuale plătite pe care le prestează, iar la cât de trist nu ar părea societatea în loc să ofere o mână de ajutor, le hărțuiesc în mod constant. [3, p.257]

Totodată acestea pot fi supuse chiar și hărțuirii imobiliare- aceasta ar presupune că persoana este șantajată cu privire la locul său de trai. Este amenințată că nu va mai avea un acoperiș deasupra capului, că trebuie să execute întru totul ce i se spune or altfel va rămâne pe drumuri, iar ce este mai strașnic pentru o persoană care se află la margine de prăpastie și este vulnerabilă atât financiar cât și emoțional decât odioasa perspectivă de a fi în stradă, fără un acoperiș deasupra capului și o „stabilitate” fie aceasta chiar și umbrită de activitatea prestată.

Doresc să menționez că, violența sexuală reprezintă orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală, și la fel hărțuirea sexuală reprezintă orice conduită sexuală nedorită, impusă de către un tert; [4] și poate implica obligarea practicării prostituției, la fel este orice comportament sexual ilegal în raport cu un copil, inclusiv poate surveni prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală, și alte acțiuni cu efect similar.

În concluzie pot spune cu certitudine că hărțuirea sexuală este o acțiune condamabilă, iar sfera de activitate a victimei nu trebuie să constituie un trigger pentru hărțuitor/agresor pentru a începe acțiunile de hărțuire și intimidare, pentru că fiecare are dreptul la respectarea demnității și integrității atât corporale cât și a celei moral-psiologice. Din acest motiv consider că victimele hărțuirii necesită consiliere, suport și răbdare din partea societății, ori sentimentul ce îl lasă asupra acestor victime hărțuirea în sine, lasă sechele pe un termen lung și anevoios.

Referințe:

1. BOTNARENCO, M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova. Chișinău: CEP USM, 2016. 280 p.
2. BÂRGĂU, M. Criminologie. Curs universitar. Chișinău: Print-Caro SRL, 2010, 687 p.
3. ATHANASIU, A., Tratat de psihologie medicală. București: Oscar Print, 1998. 494 p.
4. <http://www.wikipedia.com/Definiții>. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: wikipedia.org

DOI:10.5281/zenodo.6637613

CZU: 343.63:159.97:004.738.5

ASPECTE DE DREPT PENAL PRIVIND HĂRȚUIREA ÎN MEDIUL ONLINE

Petru VÎRLAN

doctorand, Școala Doctorală „Științe Juridice”,

Universitatea de Stat din Moldova

lector universitar, Facultatea de Drept, USM

Director adjunct, Agenția de Administrare a

Instanțelor Judecătorești,

ORCID ID: 0000-0001-9416-1427

Online harassment or so-called *cyberbullying* takes place through social networks, various online applications, chat rooms, where posts can be made public via computers, tablets or mobile phones, when a person or group of people is repeatedly degraded, criticized and ridiculed by another person or group of people, Internet users. Currently, online harassment is common because of the great advantage of anonymity. Moreover, cyber bullying is preferred because there is a wide range of witnesses who could pass on the humiliations to which the harassed person is subjected.

Keywords: cyberbullying; victim; cyberbully; Internet.

Actualitatea și importanța temei cuprinde o formă de hărțuire convențională unde pot exista și agresiuni fizice, în mediul online psihicul este cel vizat. Deseori sunt cercetate cazuri de sinucideri cauzate de hărțuirea din mediul online. Persoanele care sunt victimele cyber bullying-ului pot ajunge să își piardă sentimentul de încredere și siguranța, se confruntă cu senzația de rușine care duce la stări de anxietate și depresie. Pentru că tehnologia a escaladat în viețile oamenilor pe neașteptate, totuși generațiile tinere sunt adesea vizate în ambele tabere. În ceea ce îi privește pe adulți, hărțuirea online este adresată în special femeilor, în special sub formă de șantaj.

În teorie, în mediul online sunt recunoscute anumite autorități responsabile cu securitatea site-urilor și a datelor personale. Totuși, de multe ori, aceste politici de confidențialitate sunt încălcate și este indicat ca problema să fie relatată la cel mai apropiat centru de autoritate penală. Hărțuirea, indiferent de mediul în care se desfășoară este considerată infracțiune și se pedepsește ca atare, mai ales dacă este vorba despre șantaj, iar victima este privată de sentimentul de siguranță și libertate.

Termenul de hărțuire cibernetică numit și *cyberbullying* nici măcar nu a existat cu un deceniu în urmă, însă problema a devenit astăzi una des întâlnită și discutată. Specialistul Canadian în educație, Bill Belsey, a fost cel care a lansat

acest termen, definindu-l astfel: „Utilizarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale pentru a sprijini un comportament deliberat, repetat și ostil care presupune diferite forme ale abuzului psihologic comis prin acte de hărțuire, transmise prin tehnologiile de informare și comunicare” [2].

Codul Penal prevede articole speciale de lege atât pentru amenințări (art. 206), șantaj (art.207), cât și hărțuirea în art.209 din Codul Penal. În centrele autorizate se acordă ajutor și indicații cu privire la ce trebuie să conțină o astfel de plângere.

În Codul Penal, art.72 prevede ca „(1) Orice persoană are dreptul la respectarea demnității sale. (2) Este interzisă orice atingere adusă onoarei și reputației unei persoane fără consimțământul acesteia”.

Pentru ca hărțuirea online sau cyber bullying-ul are adesea repercusiuni ce se identifică prin șantaj, fapta se pedepsește conform prevederilor în vigoare prezente în Codul Penal. Mai precis este vorba despre acele amenințări care au drept scop dobândirea unui folos material sau de altă natură în schimbul nedifuzării unor imagini sau filme personale compromițătoare.

Tot din această categorie se încadrează și apelurile telefonice care prin frecvență sau conținut cauzează frica și nesiguranța. În funcție de gravitatea faptelor se stabilește în instanță metoda de rezolvare, dar și daunele pe care le suportă agresorul.

Hărțuirea poate avea multe forme, totuși, cele din mediul cibernetic au o frecvență ridicată în ultimul timp și trebuie de menționat că se consideră infracțiuni și se pedepsesc conform Codului Penal aflat în vigoare pentru fiecare stat.

Cu toate că se aseamănă cu hărțuirea tradițională, cyberbullying-ul poate avea o gravitate mai mare asupra victimei din cauza faptului că agresorul se află sub protecția anonimatului, săvârșind acțiuni pe care, în viața reală, nu le-ar fi comis. Astfel, victima devine mai ușor de exploatat, informațiile postate în mediul online persistând suficient de mult timp încât să își atingă scopul. Agresiunea cibernetică periclitează viața personală a victimei, în toate mediile în care aceasta se manifestă. Agresorul subestimează uneori efectele acțiunilor sale, considerând totul o simplă distracție sau joacă, totuși, pentru victimă, în unele cazuri, repercusiunile se pot dovedi chiar fatale.

În Republica Moldova, a fost creat Institutul de Drept Cibernetic (IDC), format dintr-o echipă de profesioniști în materie de drepturi și libertăți umane, criminologie, advocacy, IT, securitate, psihologie ș.a. La acest institut putem beneficia de asistență juridică necesară în prevenirea cazurilor de hărțuire, înșelăciune, tâlhărie, manipulare, violență și amenințare online, în identificarea

agresorului și tragerea acestuia la răspundere.

Conform statisticilor, peste un milion de persoane pe zi și zeci, poate chiar sute de persoane pe secundă cad victime ale infracțiunilor în mediul cibernetic. Majoritatea dintre acestea se află într-o situație de o deosebită vulnerabilitate și nu sunt suficient de informate și de protejate față de criminalitatea dark net. Victimele acestor atacuri, aparent „inofensive”, au nevoie de ajutor personalizat pentru a înțelege mijloacele electronice de combatere a infracțiunilor pe internet, dar mai ales pentru a-și recăpăta echilibrul. Scopul hărțuitorului online este de a distruge moral și spiritual, de a zăpăci victima și a o menține în întunericul nesiguranței. În contextul vicierii masive a rețelei informatice mondiale, crearea IDC era mai mult decât necesară.

Hărțuirea, amenințarea, șantajul, incitarea la ură și alte anomalii în mediul online fac parte din viața reală și cad sub incidența Codului Penal. Acestea sunt acțiuni condamnabile, inumane și se pedepsesc, iar agresorul/infractorul riscă pedepse aspre, inclusiv privarea de libertate. Iată câteva dintre aceste crime, care nu trebuie tolerate în niciun caz:

• **Furtul de identitate**, extrem de periculos, mai ales prin utilizarea ulterioară a identității însușite pe nedrept în varii scopuri murdare. Clonarea identității e pedepsită de legea penală în multe țări din lume. Cu părere de rău, nu și în Republica Moldova. Deși, în cazul furtului de identitate, cadrul normativ național nu prevede deocamdată tragerea la răspundere penală, nu înseamnă că nu există o soluție pentru a remedia situația. Dacă furtul s-a produs pe o platformă de socializare sau domeniu de email, suntem în drept să ne adresăm celui prestator de servicii, cum ar fi Facebook, Google sau Yahoo, solicitând adresa IP a utilizatorului care a creat profilul fals sau adresa electronică falsă. E dreptul nostru de a cere ca acel profil sau email să fie blocat. Ulterior ne putem adresa Centrului Național pentru Protecția Datelor Personale în vederea inițierii unei investigații sau depune un denunț la organele procuraturii.

• **Cyberbullying-ul** sau hărțuirea online realizată prin intermediul dispozitive mobile sau computerului, un fenomen foarte neplăcut pentru că poate fi public și te poate afecta tot timpul, chiar și atunci când ești acasă. Deseori agresorul de printre într-o bulă din care începi să crezi că nu mai ai scăpare, pentru că îți trimite mesaje răutăcioase și cu caracter injurios, îți lezează demnitatea, răspândește zvonuri, expediază altor persoane foto și/sau video-uri cu tine pentru a te face să te simți stânjenit și a-și știrbi din respect și reputație. Potrivit unui studiu publicat de Bitdefender, una dintre cele mai cunoscute companii în domeniul securității cibernetică, 80% dintre tinerii cu vârsta mai mică de 18 ani au fost victimele cyberbullyingului. Și în acest caz, legislația

noastră încă nu prevede un cadru legal special pentru faptele care ar intra sub incidența cyberbullyingului. Cu toate acestea, hărțuirea, indiferent de mediul în care se desfășoară, este considerată infracțiune și se pedepsește ca atare, mai ales dacă este vorba despre șantaj, iar victima este privată de sentimentul de siguranță și libertate. În Republica Moldova există portalul <https://siguronline.md/>, care își propune să protejeze copiii împotriva bullying-ului, iar maturii se pot adresa IDC pentru ajutor.

• **Art. 189 CP. Șantajul:** „Șantajul, adică cererea de a se transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului ori dreptul asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, amenințând cu violență persoana, rudele sau apropiații acesteia, cu răspândirea unor știri defăimătoare despre ele, cu deteriorarea sau cu distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului, deținătorului ori cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora, se pedepsește cu amendă în mărime de la 750 la 950 unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 5 ani.

• **Art. 155 CP. Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății:** „Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări, se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 750 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 1 la 3 ani”.

• **Art. 175¹ CP. Ademenirea minorului în scopuri sexuale:** „Propunerea, convingerea, manipularea, amenințarea, promisiunea de a oferi avantaje sub orice formă, efectuate inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice, în vederea stabilirii unei întâlniri cu un minor, cu scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni privind viața sexuală, dacă aceste acțiuni au fost urmate de fapte materiale care conduc la o astfel de întâlnire, se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 6 ani.

Când agresiunea se întâmplă în mediul online, apar câteva elemente distinctive:

- în timp ce unele agresiuni sunt destul de explicite, cum ar fi împingerea sau distrugerea bunurilor, se întâmplă ca hărțuirea cibernetică să fie mult mai dificil de detectat de către adulți.

- cei care sunt agresați se pot afla în situația în care să nu cunoască cine perpetuează acest comportament.

- informațiile pot fi partajate ușor și rapid, ceea ce face dificilă limitarea sau oprirea mesajelor negative.

- persoana agresivă nu vede răspunsul imediat al victimei sale, vătămarea

produsă și repercusiunile faptelor sale.

La rândul său, hărțuirea cibernetică este un fenomen complex, având mai multe forme de manifestare:

- Gossip – bârfa
- Harassment - hărțuire, sâcâială
- Cyber stalking - urmărire online
- Fake profiles - profiluri false
- Trickery - dezvăluire
- Fraping - sabotarea
- Sexting

Pe parcursul studiilor „siguranța online”, s-a constatat ca raportările online, și discuțiile cu tinerii, au permis identificarea unor situații îngrijorătoare în care copiii erau angajați în activități cu tentă sexuală, s-au confruntat cu spargeri de profiluri de pe paginile personale plasate în rețele de socializare și plasarea informației cu caracter jignitor, cu distribuirea materialelor cu caracter pornografic.

În Republica Moldova evoluția hărțuirii cibernetică este strâns corelată cu evoluția internetului. Cu toate acestea, la acel moment printre problemele reglementate de legile internetului nu erau prevăzute decât pornografia, protecția datelor cu caracter personal și servicii video pe internet, cyberbullying-ul fiind un fenomen slab dezvoltat, întrucât copiii utilizau computerul personal în special pentru a se juca, tinerii pentru a învăța să programeze, iar adulții pentru a se informa și a comunica oficial.

Ca urmare, consecințele manifestării cyberbullying-ului pot fi încadrate în 3 categorii:

- *Efecte la nivel social*: diminuarea dorinței de a comunica și socializa, atât în mediul online, cât și în viața reală, motiv pentru care unele victime pot alege să se izoleze de societate.

- *Efecte la nivel emoțional*: comportament agresiv sau depresie, cauzate de reacțiile celor din jur la postările agresorului cu privire la victima - frica și anxietate, determinate de impresia victimei că este urmărită permanent de agresor.

- *Efecte la nivel fizic*: rănirea fizică, sinuciderea - în anumite cazuri extreme.

Actualmente cu regret, Codul penal al Republicii Moldova [8] nu prevede în particular o componentă de infracțiune, cum ar fi hărțuirea (cum ar fi în legislația penală a României). În cazul reglementărilor CP RM, s-ar putea apela la infracțiuni incidente, cum ar fi: șantaj (art.189 CP); încălcarea inviolabilității vieții personale (art. 177 CP) amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității

corporale sau a sănătății, hărțuirea sexuală (art. 173 CP), de asemenea și a Codului contravențional la art. 70 (Calomnia) [8]

În context menționăm și prevederile art.43 Cod civil [6] care stabilesc că orice persoană are dreptul la respectul onoarei, demnității și reputației profesionale. Astfel, aceasta este în drept să ceară dezmințirea informației ce îi lezează onoarea, demnitatea profesională, dacă cel care a răspândit-o nu dovedește că ea corespunde realității. Odată cu înaintarea acțiunii civile, persoana poate solicita: ștergerea informației care este denigrantă, inclusiv recuperarea daunelor materiale și morale pe care le-a suferit. De asemenea, Legea cu privire la libertatea de exprimare [5], care prevede în mod expres procedurile privind examinarea cauzelor de defăimare și, respectiv, a cauzelor cu privire la apărarea vieții private și de familie.

Inexistența unei norme speciale ce ar incrimina fapta de hărțuire cibernetică [1, 8] sau existența unor prevederi care să stabilească sancțiuni nesemnificative *acordă făptuitorului încrederea privind comportamentul ilegal abordat*. Lipsa de acțiune în cazul manifestării acestui tip de fenomen poate atrage după sine creșterea numărului celor care doresc să facă rău sub protecția anonimatului oferit de internet.

În cele din urmă, subliniem că caracteristicile și condițiile legate de schimbările de putere și de decăderile comportamentale și etice din spațiul cibernetic sugerează o obligație a adulților și a instituțiilor publice, care influențează viața tinerilor, să lucreze pentru o mai bună supraveghere și atenție la acțiunile din online ale adolescenților. Agresiunea cibernetică este adesea o prelungire a agresiunii din lumea reală. Hărțuirea cibernetică fiind una dintre cele mai semnificative probleme care poate apărea în mediul virtual, de aceea este foarte important ca tinerii și părinții să cunoască strategiile elementare de prevenire a hărțuirii cibernetice, precum: autoeducare, configurarea setărilor de confidențialitate, ignorarea și ștergerea mesajelor de la persoane necunoscute, limitarea, în mod corespunzător, a ceea ce tinerii postează online.

Ceea ce ține de pandemie, carantină și trecerea la o formă mixtă de învățare au generat acțiuni agresive împotriva unor elevi și în mediul online. Violență în mediul online – cyberbullying-ul este postarea în public a mesajelor, pozelor sau a filmulețelor denigratoare la adresa cuiva. Cyberbullying-ul este mai răspândit, în principal, în școlile din mediul urban din Moldova, în rândul băieților și al elevilor din clasele liceale. Un studiu recent al UNICEF arată că aproximativ 87% dintre elevii claselor 6-12 sunt afectați de acest fenomen, fie că au fost victime, martori sau agresori.

În Republica Moldova, nu avem un cadru legal fix în acest sens despre

cyberstalking, mai mult decât ceea ce am prezentat mai sus.

Însă în Statele Unite, întrebarea care se pune destul de des este: „Cyberbullying” ori „cyberstalking”?

Distincția principală este cea de vârstă, dacă sunt implicați adulți, actul este denumit de obicei cyberstalking, în timp ce în rândul copiilor este denumit de obicei cyberbullying. Cu toate acestea, această distincție este una din semantică, iar multe legi tratează agresiunea și urmărirea la fel ca aceeași problemă.

În schimb, în Polonia, cyberstalking-ul este ilegal din 2011, potrivit articolului 190 lit. a) din Codul Penal polonez,

1. *Oricine face o amenințare împotriva altei persoane pentru a comite o infracțiune în detrimentul persoanei respective sau în detrimentul rudelor sale și, dacă amenințarea provoacă în persoana amenințată o teamă justificată, va fi supusă unei amenzi, pedeapsă a restricționării libertății sau a pedepsei privării de libertate de până la 2 ani.*

2. *Aceeași pedeapsă se aplică celor care simulează o altă persoană, își utilizează imaginea sau alte date cu caracter personal pentru a face un prejudiciu material sau personal.*

3. *Dacă consecința faptei descrise la 1 sau 2 este o încercare de sinucidere, făptuitorul va fi supus pedepsei privării de libertate de până la 10 ani.*

4. *Urmărirea infracțiunii descrise la 1 sau 2 se face la plângerea prealabilă a victimei.*

Iarăși în Franța, hărțuirea cibernetică se pedepsește prin lege, la fel ca hărțuirea clasică. Articolul 222-332 din Codul penal al legislației franceze prevede că „faptul de a hărțui pe alții prin acte repetate având ca obiect sau efect o degradare a condițiilor de muncă susceptibile să le aducă atingere drepturilor și demnității lor, o modificare a sănătății fizice sau mentale sau compromiterea viitorului profesional, este pedepsit cu doi ani de închisoare și o amendă de 30.000 EUR”.

Recomandări pentru a diminua cyberstalking:

1. Fii precaut, securizează-ți profilurile pe rețele sociale înainte de a da „accept” unui necunoscut, asigură-te că e vorba de o persoană onestă: vezi lista de prieteni comuni, postările, fotografiile etc. Din când în când mai trage cu ochiul în lista de prieteni deja acceptați, s-ar putea să ai surprize! Curățenia, chiar și pe online, niciodată nu strică.

2. Nu posta informații de ordin personal (adresă de domiciliu, email, număr de telefon, ș.a.) și nu le împărtăși cu oameni necunoscuți. Ai grijă și ce tip de poze postezi sau distribui!

3. Inventează parole cât mai complicate și greu de ghicit, păstrează-le doar pentru tine!

4. Nu răspunde mesajelor de amenințare ale hărțuitorului! Un răspuns din partea ta i-ar putea da apă la moară și atunci schimbul de replici ar putea dura la infinit, iar moralul tău ar fi la pământ. Nu răspunde nici comentariilor jignitoare, nu acționa cu ură! Ura naște ură! Alege calea inteligentă de „atac”!

5. Blochează-i pe cei care îndrăznesc să te hărțuiască, denunță conturile false și comentariile denigratoare prin apăsarea butonului „report”!

6. Adună probe! Nu șterge nimic! Strânge dovezi (screenshot-uri la mesaje, discuții, înregistrări, martori, header-urile din inboxul adresei electronice etc.) pentru a putea ulterior iniția o anchetă și trage la răspundere agresorul. În era tehnologiilor informaționale ultrasofisticate, orice este criptat, poate fi și decriptat. Cine crede inversul, se înșală amarnic!

7. Mergi la IDC! Dacă teama se intensifică iar situația iese de sub control, e timpul să anunți autoritățile. În cazul unei amenințări cu moartea sau răfuială fizică, trebuie să formulezi o plângere penală și să fii sigur că hărțuitorul, care nu este decât un laș ce se ascunde în spatele tastaturii, va fi identificat și-și va ispăși pedeapsa.

8. Caută sprijin! Discută cu cei apropiați! Nu permite ca starea ta de siguranță, libertatea, identitatea și demnitatea să-ți fie compromise.

9. Există deja multe condamnări pentru astfel de fapte, inclusiv în Republica Moldova! Așadar, curaj! Luptă pentru libertatea ta! Fii stăpânul vieții tale! Nimeni nu are dreptul să pună stăpânire asupra ta, să te manipuleze, să-ți controleze viața și să-ți bage frica în oase.

10. Reține: Nimeni nu poate face rău altuia fără să plătească!

11. Postează mai puțin sau măcar, mai atent, știm că vrei să vadă toată lumea ce bine te distrezi la mare, sau cu prietenii acasă la vreunul dintre voi dar e mai bine că informațiile privind locația ta să nu fie accesibile oricui și oricând. De aceea, poți omite locația din postările tale sau cel puțin poți aștepta să pui pe instagram restaurantul la care ai fost după ce pleci de acolo.

Pentru a evita careva lacune în legislația noastră ar fi un exemplu, la pornografia non-consensuală, care e un tip de violență domestică petrecută în mediul online dar care face obiectul unei propuneri legislative separate, care dorește incriminarea faptei. Eu am propus că această faptă, pornografia non-consensuală, și anume, distribuția de imagini care înfățișează o persoană în ipostaze intime, să fie fără acceptul acesteia, fără consimțământul acesteia, să fie incriminată, să devină infracțiune și inclusă în Codul Penal. Inițiativa această reglementează, iată, o formă de violență domestică în mediul online, dar care e de

natură penală sau ar putea să fie de natură penală. Deci, avem nevoie de această incluziune sau includere a violenței online în definiția violenței domestice. Asta nu înseamnă, în schimb, că nu putem reglementa fapte de natură penală care să ia în calcul violență online.

Totodată, educația juridică în școli și informarea părinților asupra consecințelor negative ale acestor fenomene pot fi metode foarte utile care pot contribui la diminuarea sau chiar dispariția acestor fenomene. Odată ce copilul conștientizează eventualele pedepse care îi pot fi aplicate și efectele comportamentului său neadecvat, acesta poate fi mult mai conștient de propriile acțiuni.

În ceea ce-i privește pe părinți, nu toți părinții știu potențialele efecte negative ale activităților online, cu atât mai puțin despre cyberstalking, de aceea ar fi ideal să fie informați de cadrele didactice, în special pe cei mai în vârstă, despre efectele negative pe care activitatea online le poate avea asupra copiilor lor.

Aceste comportamente trebuie identificate din timp și trebuie să apelezi la autorități ori de câte ori te afli în fața unui „derapaj”.

Internetul este supus aceluiași reguli și legi ca și viața reală. Defăimarea sau insultarea cuiva online este un lucru rău și poate fi pedepsită. Pentru că a posta un comentariu jignitor a necesitat doar câteva click-uri, unii pot să nu conștientizeze gravitatea situației pe care o va genera gestul lor.

Cyberstalkingul, alături de bullying și cyberbullying, este un fenomen care, din nefericire, se va extinde ca proporții din cauza accesului tot mai mare la internet și la rețele de socializare. Legislația de peste tot mai are mult până va prinde din urmă realitatea actuală, deci până atunci depinde de fiecare din noi să facem internetul un loc mai sigur.

Referințe:

1. DOBRE, I.-L., ENACHESCU, E. Cyber bullying - o problema majora favorizata de un cadru legislativ deficitar. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <https://cig.ase.ro/wp-content/uploads/2016/06/7-Dobre.pdf>

2. AUNE, N. M. Cyberbullying. The Graduate School University of Wisconsin-Stout. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <https://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2009/2009aunen.pdf>

3. Studiul privind siguranța copiilor în mediu online, Republica Moldova, editia II, anul 2014. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: https://lastrada.md/files/resources/3/Studiu_siguranta_online_.pdf

4. VEVERA, A.V., ALBESCU, A.R. Hărțuirea cibernetică. București: Institutul

National de Cercetare-Dezvoltare in Informatica – ICI. [Accesat: 20.11.2021]

Disponibil: [https://rria.ici.ro/wp-](https://rria.ici.ro/wp-content/uploads/2019/07/5_articol_Vevera_Albescu.pdf)

[content/uploads/2019/07/5_articol_Vevera_Albescu.pdf](https://rria.ici.ro/wp-content/uploads/2019/07/5_articol_Vevera_Albescu.pdf)

5. Legea nr. 64 din 23.04.2010 cu privire la libertatea de exprimare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 117-118.

6. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova (republicat) 2019, nr. 66-75.

7. Codul contravențional nr. 218 din 24.10.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova (republicat) 2017, nr. 78-84.

8. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova (republicat) 2009, nr. 72-74.

DOI:10.5281/zenodo.6637896

CZU: 343.211:343.541

PRACTICA APLICĂRII RĂSPUNDERII PENALE PENTRU HĂRȚUIRE SEXUALĂ: PROBLEMATICĂ ȘI PERSPECTIVE DE SOLUȚIONARE

Vitalie STATI

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0003-1371-4961*

Mihaela BOTNARENCO

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0003-3243-4834*

The purpose of this article is to examine the errors of application of art.173 Criminal Code of Republic of Moldova (further CP RM). As a result of the study, the following conclusions are formulated: in frequent cases in judicial practice, the explanations from point 18 of the SCJ Plenum Decision no. 17/2005 are ignored; errors in the application of art.173 CP RM continue to be admitted, of which we note: a) physical coercion is interpreted as a form of manifestation of physical behavior within the meaning of art.173 CP RM; b) taking advantage of the person's inability to defend himself or express his will is seen as a way to achieve sexual harassment; c) the threat of violence is considered a threat within the meaning of art. 173 of the CP RM; d) there is no clear delimitation between threat and blackmail, seen as normative modalities of the adjacent action within sexual harassment. In conclusion, in order to ensure the application of art.173 CP RM in accordance with the principle of legality, it is proposed to improve this article.

Keywords: sexual harassment; rape; violent sexual acts; constraint; threat; blackmail; judicial practice; the principle of legality.

În Codul penal al Republicii Moldova, hărțuirea sexuală este incriminată în art.173. Adoptând acest articol, legiuitorul moldav a urmărit să asigure protecția libertății și inviolabilității sexuale contra oricărui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere sau șantaj.

Totuși, simpla incriminare a unei fapte nu constituie garanția unei protecții eficiente a valorilor sociale de maximă importanță. În absența unei interpretări și, implicit, aplicări a normei penale în conformitate cu principiul legalității, există riscul ca acea normă să devină mai degrabă un factor de inhibare a dezvoltării sociale, decât un factor de apărare a valorilor sociale de maximă importanță.

Pornind de la această premisă, prezentul demers științific are ca obiect analiza practicii judiciare în materia aplicării art.173 CP RM. Atenția va fi axată cu predilecție asupra punctelor vulnerabile ce marchează această practică. Totodată, trebuie să menționăm că la baza studiului de față se află o investigație anterioară [1] în care, printre altele, a fost analizată practica de aplicare a art.173 CP RM din momentul intrării în vigoare a acestui articol (03.09.2010) [2] până în iunie 2015. În cadrul acestei lucrări, au fost pertractate *inter alia* cele mai grave erori ce caracterizează practica de aplicare a art.173 CP RM:

1) confundarea conceptului de comportament fizic în accepțiunea art.173 CP RM cu noțiunea de constrângere fizică, utilizată în art.171 și 172 CP RM;

2) catalogarea profitării de imposibilitatea persoanei de a se apăra sau de a-și exprima voința în calitate de modalitate de realizare a hărțuirii sexuale;

3) catalogarea amenințării cu omor ca amenințare sau șantaj în accepțiunea art.173 CP RM;

4) reținerea la calificare a concursului ideal dintre infracțiunile prevăzute la art.172 și art.173 CP RM.

În vederea eficientizării practicii de aplicare a art.173 CP RM, în studiul efectuat a fost propus un Proiect de modificare și completare a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.17 din 07.11.2005 despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală [3] (în continuare – Hotărârii Plenului CSJ nr.17/2005), în care au fost formulate explicații detaliate cu privire la calificarea hărțuirii sexuale [1, p.192-194]. Ca efect, prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.22 din 25.06.2018 [4], a fost completată Hotărârea Plenului CSJ nr.17/2005. Astfel, în pct.18 al acestei din urmă hotărâri identificăm explicații care au drept scop aplicarea art.173 CP RM în conformitate cu principiul legalității.

În continuare, ne propunem să urmărim traseul evolutiv al practicii judiciare în materia hărțuirii sexuale, începând cu anul 2016 până în anul 2021. Pe această cale, ne dorim să aflăm în ce măsură explicațiile din pct.18 al Hotărârii Plenului CSJ nr.17/2005 au contribuit la aplicarea art.173 CP RM în corespundere cu principiul legalității. În context, este de menționat că, potrivit alin.(7) art.7 al Codului de procedură penală, „hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție în chestiunile privind aplicarea prevederilor legale în practica judiciară

au caracter de recomandare pentru organele de urmărire penală și instanțele judecătorești” [5].

Din start, precizăm că atenția noastră va fi axată mai cu seamă asupra punctelor vulnerabile ce marchează practica de aplicare a art.173 CP RM. Sub un prim aspect, vom prezenta următoarele exemple din practica judiciară:

- *în drept, fapta lui X.Y. a fost calificată conform art.173 CP RM. În fapt, la începutul lui aprilie 2016, aproximativ la ora 14.00, aflându-se în ascensorul unui bloc de locuit din mun. Chișinău, fiind dezbrăcat, manifestând un comportament fizic, care lezează demnitatea persoanei și creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare și insultătoare, acesta a strâns-o de gât pe X.Z., cu scopul de a o determina la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite de către victimă [6];*

- *în drept, fapta lui X.D. a fost calificată în baza art.173 CP RM. În fapt, la 10.06.2017, aproximativ la ora 19.30, aflându-se în fața unui bloc de locuit din or. Rezina, urmând scopul de a o determina pe minora X.Z. la acțiuni cu caracter sexual, lezându-i printr-un comportament fizic demnitatea, creând o atmosferă neplăcută, degradantă și umilitoare, X.D. a hărțuit-o sexual prin constrângere, manifestată prin atingeri cu mâna a părților intime ale corpului [7].*

Aceste soluții de calificare nu au drept reper explicațiile din pct.18 din Hotărârea Plenului CSJ nr.17/2005, pe care o considerăm fundamentată: „În sensul art.173 CP RM, prin „comportament fizic, verbal sau nonverbal care lezează demnitatea persoanei sau care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare, în scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual” se înțelege pretinderea, explicită sau implicită, a unui raport sexual ori a unei alte acțiuni cu caracter sexual. Conduita infracțională (fizică, verbală sau nonverbală) se poate realiza prin atingeri ale corpului victimei, glume necenzurate, propuneri impudice, exprimate verbal sau în scris, insulte, gesturi cu caracter sexual etc., în scopul de a determina victima la un raport sexual ori la o altă acțiune cu caracter sexual” [3].

Într-adevăr, în legătură cu cele două spețe exemplificate mai sus, menționăm că noțiunea de constrângere utilizată în art.173 CP RM nu se confundă cu noțiunea „constrângere fizică”, folosită în art.171 și 172 CP RM. În sensul art.171 și 172 CP RM, constrângerea fizică presupune limitarea libertății de acțiuni și de manifestare a voinței victimei, pe calea aplicării violenței. În opoziție, în ipoteza hărțuirii sexuale, prin constrângere trebuie de înțeles profitarea făptuitorului de starea de dependență a victimei. Mai precis, în ipoteza descrisă în art.173 CP RM, acțiunea adiacentă sub forma constrângerii presupune întrunirea

următoarelor două condiții: a) victima infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM se află într-o situație de dependență față de făptuitor; b) făptuitorul profită de această situație.

Manifestarea comportamentului fizic în contextul hărțuirii sexuale nu poate avea ca obiectiv înfrângerea împotrivirii fizice a victimei. Un asemenea obiectiv, specific constrângerii fizice, va atesta necesitatea calificării faptei în baza art.171 sau 172 CP RM. Manifestarea comportamentului fizic în contextul hărțuirii sexuale se poate exprima în atingeri ale corpului victimei (mângâieri, îmbrățișări, ciupituri, palme „amicale”, strângeri ușoare de diferite părți ale corpului, săruturi prietenești, îmbrânceli etc.).

În altă ordine de idei, noțiunea de constrângere utilizată în art.173 CP RM nu se confundă cu noțiunea „constrângere psihică”, la care se recurge în art.171 și 172 CP RM. În sensul art.171 și 172 CP RM, constrângerea psihică presupune limitarea libertății de acțiuni și de manifestare a voinței victimei, pe calea amenințării cu violența. Drept urmare, nu poate fi acceptată soluția de calificare din următoarele spețe:

- *în drept, fapta lui T.X. a fost calificată în baza art.173 CP RM. În fapt, în perioada octombrie 2016 - mai 2017, acționând cu scopul de a determina victima la raporturi sexuale și la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, acesta a manifestat un comportament verbal, propunându-i insistent lui X.Y. de a se întâlni și a petrece timpul împreună. Întrucât victima a refuzat, T.X. a amenințat-o cu aplicarea violenței [8];*

- *în drept, C.S. a fost condamnat conform art.173 CP RM. În fapt, în septembrie 2015, urmărind scopul întreținerii raporturilor sexuale cu S.M. și R.A, sub pretextul petrecerii timpului pe litoral, C.S. le-a invitat în or. Mamaia din România. În acest scop, la 06.09.2015, S.C. împreună cu S.M. și R.A., s-au deplasat cu automobilul în or. Mamaia. La sosire, cei trei s-au cazat într-un apartament închiriat în prealabil de către C.S. Ulterior, în noaptea de 07.09.2015, fiind în stare de ebrietate alcoolică, C.S. le-a propus lui S.M. și R.A. să întrețină raporturi sexuale. Însă, deoarece acestea au refuzat, C.S. a amenințat victimele cu aplicarea violenței [9];*

- *în drept, fapta lui X a fost calificată în baza art.173 CP RM. În fapt, la data de 30.12.2015, aproximativ la ora 01.00, aflându-se într-un apartament, pentru a o determina pe minora G.V., născută la 29.10.1998, la întreținerea raporturilor sexuale nedorite, a manifestat față de ea un comportament fizic și verbal, care lezează demnitatea persoanei și creează o atmosferă neplăcută și insultătoare, însoțit de acțiunile de amenințare și constrângere, exprimat în compresiunea gâtului cu mâinile, fără a avea ca obiectiv înfrângerea împotrivirii fizice a victimei [10].*

Aceste soluții de calificare nu respectă următoarea explicație din pct.18 din Hotărârea Plenului CSJ nr.17/2005, pe care o considerăm fundamentată: „Conținutul amenințării în ipoteza hărțuirii sexuale poate viza: distrugerea sau deteriorarea bunurilor, răpirea persoanei, privațiunea ilegală de libertate, tragerea ilegală la răspundere a persoanei, amenințarea cu unele acțiuni huliganice, cu răpirea mijlocului de transport sau oricare altă amenințare care nu cade sub incidența normelor specificate la art.171 și 172 CP RM” [3].

În ultimele trei spețe exemplificate mai sus, obiectul amenințării îl constituie violența. În ultima speță se arată că scopul făptuitorului nu constă în înfrângerea împotrivirii fizice a victimei. Totuși, compresiunea gâtului victimei, la care a recurs făptuitorul, infirmă această ipoteză. Or, în rezultatul faptei descrise în ultima speță, victima „a fost nevoită să iasă afară dezbrăcată și fără telefonul mobil, fiind speriată” [10].

În consecință, în ultimele trei spețe prezentate *supra*, răspunderea urma să fie aplicată pentru tentativa la una dintre infracțiunile prevăzute la art.171 sau 172 CP RM. Or, dacă, întru executarea scopului de comitere a uneia dintre aceste infracțiuni, executarea laturii obiective este întreruptă din cauze independente de voința făptuitorului (intervenția unor persoane terțe, strigătele victimei care au generat temerea făptuitorului de a fi surprins, cauze de natură fiziologică, fuga victimei etc.), atunci se aplică art.27 și art.171 sau 172 CP RM.

Ridică semne de întrebare și soluția de calificare desprinsă din următoarea speță din practica judiciară: *în drept, G.X. a fost condamnat în baza art.173 și alin.(1) art.179 CP RM. În fapt, în noaptea de 20 spre 21 noiembrie 2014, G.X. a pătruns ilegal în casa de locuit în care dormeau minorele P.X. și M.X. Făptuitorul a refuzat să părăsească domiciliul victimelor la cererea acestora. În afară de aceasta, făptuitorul a manifestat un comportament fizic și nonverbal, lezând demnitatea lui M.X. și creând o atmosferă neplăcută, umilitoare și insultătoare, având intenția de a o determina la acțiuni cu caracter sexual nedorite* [11].

În acest caz, datorită obscurității descrierii conduitei infracționale, nu ne putem da seama în ce anume s-a exprimat acțiunea adiacentă din cadrul hărțuirii sexuale. Se creează impresia că doar acțiunea principală a fost reținută la calificare, abordare incompatibilă cu principiul legalității. În acest sens, în pct.18 din Hotărârea Plenului CSJ nr.17/2005 se menționează: „Constrângerea, amenințarea și șantajul sunt acțiuni adiacente de realizare a faptei prejudiciabile prevăzute la art.173 CP RM [...] (a se citi – „modalități normative ale acțiunii adiacente din cadrul faptei prejudiciabile prevăzute la art.173 CP RM” – *n.a.*)” [3]. Într-adevăr, în absența oricăreia dintre acțiunile alcătuitoare, fapta nu poate fi calificată în baza art.173 CP RM.

În următorul caz din practica judiciară, deși cei abilitați cu aplicarea legii penale apreciază că făptuitorul a profitat de starea de neputință a victimei de a se apăra, au încadrat cele săvârșite în baza art.173 CP RM: *M.I, deplasându-se către domiciliul victimei, care avea gradul I de dizabilitate, profitând de starea ei de neputință, urmărind scopul de a o determina la acțiuni cu caracter sexual prin constrângere psihică, i-a solicitat să coboare din pat și să se culce pe podea, creând o atmosferă neplăcută, degradantă și umilitoare, după care a recurs la săruturi pe buze, atingeri indecente în zona sânilor și a organelor genitale, astfel lezându-i demnitatea* [12].

Remarcăm că o atare poziție a instanței de judecată vine în dezacord cu explicația din pct.18 din Hotărârea Plenumului CSJ nr.17/2005, pe care o considerăm fundamentată: „Dacă subiectul infracțiunii profită de imposibilitatea persoanei de a se apăra sau de a-și exprima voința, pentru a o determina la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual, acțiunile făptuitorului se califică în baza art.171 sau 172 CP RM” [3]. Într-adevăr, din art.173 CP RM nu rezultă că profitarea de imposibilitatea victimei de a se apăra sau de a-și exprima voința poate să constituie o modalitate normativă a acțiunii adiacente din cadrul hărțuirii sexuale. O poziție contrară ar echivala cu neglijarea voinței legiuitorului.

În alte cazuri, semnalăm că instanța nu a făcut distincția dintre „șantaj” și „amenințare”, menționându-le în același context fără o delimitare clară. Astfel, într-o speță, *R.D., începând cu octombrie 2020 până la 15 decembrie 2020, manifestând un comportament fizic, verbal și nonverbal, lezându-i demnitatea lui C.E., creând o atmosferă neplăcută, degradantă, umilitoare, discriminatorie și insultătoare, având scopul de a determina victima la raporturi sexuale și la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, a amenințat-o și a șantajat-o cu publicarea unor poze și imagini video indecente pe care le deținea. În opinia instanței de judecată, R.D. a săvârșit infracțiunea prevăzută de art.173 CP RM* [13].

Precizăm cu această ocazie că, în contextul hărțuirii sexuale, atât amenințarea, cât și șantajul au ca punct de convergență o avertizare cu producerea unui rău. Totuși, conținutul avertizării diferă esențialmente în cele două cazuri. În accepțiunea art.173 CP RM, noțiunile „șantaj” și „amenințare” sunt folosite distinct. Ele nu se află una față de cealaltă într-un raport de tipul „parte - întreg”. Din ultima speță rezultă cu claritate că făptuitorul și-a fortificat avansurile sexuale nu pe calea amenințării, ci prin recurgerea la șantaj, adică la „amenințarea cu divulgarea informațiilor care, devenind cunoscute, pot prejudicia onoarea și demnitatea victimei sau a persoanelor apropiate ei ori pot fi cauza altor urmări nedorite” [3].

În încheiere, în rezultatul examinării practicii de aplicare a art.173 CP RM,

se prefigurează următoarele concluzii:

1) în cazuri frecvente, în practica judiciară sunt ignorate explicațiile din pct.18 al Hotărârii Plenului CSJ nr.17/2005;

2) continuă să fie admise erorile de aplicare a art.173 CP RM, dintre care remarcăm:

a) constrângerea fizică este interpretată ca formă de manifestare a comportamentului fizic în sensul art.173 CP RM;

b) profitarea de imposibilitatea persoanei de a se apăra sau de a-și exprima voința este privită ca modalitate de realizare a hărțuirii sexuale;

c) amenințarea cu aplicarea violenței este considerată amenințare în sensul art.173 CP RM;

d) nu se face o delimitare clară între amenințare și șantaj, care constituie modalități normative distincte ale acțiunii adiacente din cadrul hărțuirii sexuale.

Astfel, constatăm că art.173 CP RM se aplică prin analogie cu art.171 și 172 CP RM. Ceea ce sfidează regula fixată în alin.(2) art.3 CP RM.

De asemenea, constatăm că completarea Hotărârii Plenului CSJ nr.17/2005 cu explicații privind hărțuirea sexuală, efectuată la 25.06.2018, nu a facilitat într-un mod sesizabil procesul de interpretare judiciară a art.173 CP RM.

În aceste condiții, unica soluție pentru eficientizarea acestui proces o constituie intervenția legiuitorului, prin modificarea textului incriminator și prin ajustarea acestuia la exigențele ce derivă din principiul legalității. Ne referim la claritatea și previzibilitatea legii penale.

În acest registru, este de precizat că, pe pagina web a Parlamentului Republicii Moldova este publicat Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative [14] (în continuare – Proiectul). În conformitate cu alin.5 art.I al Proiectului, art.173 CP RM ar urma să aibă următorul conținut:

„Hărțuirea sexuală, adică pretinderea unui act sexual sau a unei acțiuni cu caracter sexual care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 650 unități convenționale, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 180 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani”.

Remarcăm că autorii Proiectului au exclus acțiunea adiacentă din conținutul laturii obiective a hărțuirii sexuale, astfel încât dintr-o componență de infracțiune complexă hărțuirea sexuală ar urma să devină una simplă. În acest fel, aria de aplicare a art.173 CP RM ar urma să fie extinsă foarte mult. O atare dispoziție a art.173 CP RM ar putea potența, în viziunea noastră, cel puțin următoarele riscuri:

1) sintagma „atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare,

discriminatorie sau insultătoare” se caracterizează printr-un grad sporit de subiectivism și se referă, în mare parte, la percepția victimei. Prin urmare, în lipsa unei restrângeri a acestui subiectivism, care ar îmbrăca forma acțiunii adiacente din cadrul hărțuirii sexuale, art. 173 CP RM va fi interpretat atât de larg încât se va neglija principiul proporționalității incriminării și se va admite o aplicare inflaționistă a legii penale;

2) în varianta de Proiect, hărțuirea sexuală ar fi foarte dificil de delimitat de tentativa la infracțiunile prevăzute la art.171 sau 172 CP RM. De asemenea, în cazul în care victima are o vârstă între 14-16 ani, hărțuirea sexuală în varianta de Proiect ar fi foarte dificil de delimitat de tentativa la infracțiunile prevăzute la art.174 sau 175 CP RM. Această lipsă a unor criterii clare de delimitare va genera discreționarism și coruptibilitate în procesul de aplicare a legii penale;

3) art.173 CP RM ar putea deveni o normă desuetă în condițiile în care va ridica, cel mai probabil, dificultăți *ad probationem*.

Pe cale de consecință – având în vedere aceste riscuri și luând în considerare erorile de aplicare a art.173 CP RM, pe care le-am semnalat mai sus – recomandăm excluderea alin.5 din art.I al Proiectului și reformularea variantei proiectate a art.173 CP RM, după cum urmează:

„(1) Pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual, pentru sine sau pentru un terț, dacă prin aceasta se creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare pentru victimă, săvârșită prin profitarea de starea de dependență a victimei sau prin amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor violente cu caracter sexual neconsimțite,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 300 la 500 unități convenționale, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 140 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani.

(2) Aceeași acțiune săvârșită cu bună știință asupra unui minor, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani”.

Considerăm că o asemenea paradigmă de incriminare a hărțuirii sexuale va contribui la aplicarea art.173 CP RM în corespundere cu principiul legalității. Totodată, efectul scontat este cel de reducere a erorilor de calificare a faptei de hărțuire sexuală.

Rațiunea agravării răspunderii penale în ipoteza prevăzută la alin.(2) art.173 CP RM are ca premisă vulnerabilitatea sporită a minorului în cazurile de hărțuire sexuală. În condițiile în care o agravantă similară este prevăzută în art.171 și 172 CP RM, este firesc ca minorul să fie apărat mai energic împotriva hărțuirii sexuale.

Referințe:

1. BOTNARENCO, M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016.

2. Legea nr. 167 din 09.07.2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 155-158.

3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.17 din 07.11.2005 despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală. [Accesat 15.11.2021] Disponibil:

http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=349

4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.22 din 25.06.2018 de modificare și completare a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.17 din 07.11.2005 despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală. [Accesat 15.11.2021] Disponibil:

http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=336

5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110.

6. Sentința judecătorei Buiucani, mun. Chișinău, din 29 noiembrie 2016. Dosarul nr.1-1508/2016. [Accesat 15.11.2021] Disponibil:

https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9243e84d-d4c2-e611-9a6d-005056a5d154

7. Sentința judecătorei Orhei, sediul Rezina, din 18 august 2017. Dosarul nr.1-106/2017. [Accesat 15.11.2021] Disponibil:

https://jor.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/1ad08b64-4586-e711-80d3-0050568b4ab5?fbclid=IwAR1dBpogm8Rjqe9eSHh6nMa08ZTrWJqII9Fsk4gdTo9tzUK1hFHTOKTkWqw

8. Sentința judecătorei Chișinău, sediul Buiucani, din 3 octombrie 2017. Dosarul nr.1-1493/17. [Accesat 15.11.2021] Disponibil:

https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e8cd9fda-fcb7-e711-80d3-0050568b4c47?fbclid=IwAR0u9g1rCL0lch2ZjaAfMqj8GulocUbiOX5mpzIPMxlM-xsTPXpgM1LJaF8

9. Sentința judecătorei Chișinău, sediul Buiucani, din 28 septembrie 2018. Dosarul nr.1-379/2018. [Accesat 15.11.2021] Disponibil:

[https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/c8605b6a-1dc3-e811-80d5-0050568b021b?fbclid=IwAR1IRfnV\]kTXbZFIrCdAqgYj_yDCBCOJftewcbpaGR-qqiL2ZY6L-2m6NI](https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/c8605b6a-1dc3-e811-80d5-0050568b021b?fbclid=IwAR1IRfnV]kTXbZFIrCdAqgYj_yDCBCOJftewcbpaGR-qqiL2ZY6L-2m6NI)

10. Sentința judecătorei Bălți, sediul Central, din 14 martie 2018. Dosarul nr.1-236/2016. [Accesat 15.11.2021]

https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9f2240cc-a027-e811-

80d7-0050568b4d5b?fbclid=IwAR3Zo9qndd66DEpbnF-V-g5sntuK_Y9rb0V-KQfw4W0iRQilo ROqYM9_JFk

11. Sentința judecătorei raionului Ocnița din 7 noiembrie 2016. Dosarul nr.1-168/2016 [Accesat 15.11.2021]
https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/899ed323-c7a4-e611-9a6d-005056a5d154?fbclid=IwAR3M5811uD0N2AWvVVthd-vCYmNac5wbfY0xy74lxELfH X7yvf6RlnPjz7I

12. Sentința jud. Orhei, sediul Rezina, din 24 aprilie 2019. Dosarul nr.1-170/2017 [Accesat 15.11.2021] Disponibil:
https://jor.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/3336af50-8566-e911-80d8-0050568b7027?fbclid=IwAR0x4GX_M3n7tchHTuQ6WyyUonuF-H8Y1_zAV8Rtyz EcV0ECcGPK75BGxPg

13. Sentința jud. Chișinău, sediul Buiucani, din 25 mai 2021. Dosarul nr.1-2704/2021. [Accesat 15.11.2021] Disponibil:
https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/af750e3a-58ad-4383-a52a-b043dda5fa0e

14. Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală). [Accesat 15.11.2021]
parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5336/language/ro-RO/Default.aspx

CUPLUL PENAL VICTIMĂ – AGRESOR PRIN PRISMA INFRAȚIUNII DE HĂRȚUIRE SEXUALĂ

Victoria SAMOILENCO

doctorandă, Școala Doctorală „Științe Juridice”,

Universitatea de Stat din Moldova

ofițer superior al Penitenciarului nr.3-Leova al

Administrației Naționale a Penitenciarelor,

inspector de justiție

ORCID ID: 0000-0002-5998-2622

From a scientific point of view, the aggressor-victim relationship is of great significance, especially in the case of certain crimes, sexual harassment being one of them. Victimological and criminological prevention can be achieved much more qualitatively if we use effectively the studies related to this relationship. First of all, because such studies send us to certain bio-psycho-social models of the victim and the aggressor, but also to possible relationships between them. In this sense, it is not good to reduce the meaning of sexual harassment to that provided by the penal code. It is recommended to evaluate all forms of victimization related with sexual harassment. It is also recommended to identify and analyze the typology of victims, the typology of aggressors and the typology of criminal couples which are formed from the first two.

Keywords: criminal couple; sexual harassment; victimological prevention; criminological prevention; victimization; criminological compatibility.

Infrațiuinea ca instituție juridică de drept penal ce desemnează o faptă prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală, generează un context favorabil pentru lansarea unor probleme atât de ordin practic cât și teoretic. O parte din aceste probleme se referă la însăși elementele ce constituie semnele componente de infrațiuine, însă, o bună parte din problemele care pot fi identificate, mai ales în cazul anumitor infrațiuini, vizează relația victimă-agresor. Această relație este pretabilă atât unor abordări juridico-penale cât și criminologice. Totuși, pentru a formula anumite generalizări științifice legate de modul în care relația victimă-agresor determină declanșarea mecanismului actului infrațional și consumarea lui, generalizări care să favorizeze un sistem de prognoze, soluții, strategii, etc., ar fi mai corect să spunem că relația victimă-agresor trebuie să suporte în plan teoretic o abordare interdisciplinară: juridico-penală și criminologică în primul rând, însă, însoțită de abordări sociologice, psihologice, mai nou, victimologice, în sensul de teorie

sectorială în cadrul criminologiei, și de ce nu, filosofice.

Ar fi corect să spunem că obiectul de cercetare care ni se relevă în acest caz este „cuplul penal victimă-agresor”. Noțiunea de „cuplu penal” nu este o noutate științifică, însă, studiile legate de aceasta abia acum iau amploare, drept consecință a faptului că în pofida proceselor de democratizare și de afirmare a unor principii importante ale dreptului la nivel internațional precum egalitatea, legalitatea, nediscriminarea, non-violența, numărul de victime ale infracțiunilor ce prejudiciază persoana cu toate atributele sale-viața, sănătatea, cinstea, demnitatea, libertatea, inclusiv libertatea și inviolabilitatea sexuală, atinge cote impresionante, măsurile juridice întreprinse, inclusiv cele de perfecționare a cadrului legal de incriminare a faptelor prejudiciabile, nu au atins efectul scontat.

Firește, unii doctrinari au combătut ideea că există un „cuplu penal victimă-agresor”, invocând inclusiv faptul că anumitor infracțiuni nu le este aplicabil acest concept. Susțin punctul de vedere că pentru a fi acceptată respectiva noțiune, nu este necesar un caracter universal-valabil al acesteia. Este suficient faptul că cel puțin în cazul unor infracțiuni și anumitor tipuri de criminalitate ce astăzi prezintă un nivel înalt de pericol social, această noțiune „se îmbracă ca o mănușă perfectă”. Este vorba în primul rând despre infracțiunile de violență, în particular violența în familie, dar și infracțiunile cu caracter sexual, infracțiunea de hărțuire sexuală fiind cea pe care încercăm să o abordăm în cazul de față.

Evident, nu putem aborda relația victimă-agresor numai prin prisma infracțiunii de hărțuire sexuală în varianta reflectată de legislația penală a Republicii Moldova. Norma de incriminare prevăzută la art.173 al Codului Penal este extrem de rudimentară comparativ cu modalitatea de incriminare a hărțuirii sexuale din legislația penală a altor state cu tradiție în domeniul promovării unor politici în domeniul asigurării egalității de gen și combaterii oricăror forme de discriminare pe criterii sexiste. În astfel de state, există de regulă și un nivel mai înalt de raportare a respectivei infracțiuni: „studiile internaționale arată că există o legătură directă între tipul de politici implementate și rata de raportare, astfel, în statele cu politici consolidate de prevenire a hărțuirii, rata de raportare a comportamentelor adverse la locul de muncă este înaltă, fapt ce denotă și nivelul înalt de conștientizare a fenomenului” [1, p.3].

În statul vecin România, cadrul de incriminare a faptelor prejudiciabile ce pot fi asociate cu diferite tipuri de hărțuire este mult mai larg, discriminând între hărțuirea non-sexuală, prevăzută la art. 208, și hărțuirea sexuală prevăzută la art. 223, definită ca „pretindere în mod repetat de favoruri de natură sexuală în cadrul unei relații de muncă sau al unei relații similare, dacă prin aceasta victima a fost intimidată sau pusă într-o situație umilitoare” [2]. Pe de altă parte, Codul Penal al

Republicii Moldova definește hărțuirea sexuală ca „manifestare a unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj” [3]. Acest mod de a defini fapta prejudiciabilă, mult mai complex în raport cu varianta propusă de legiuitorul român, și aparent mai avantajos deoarece „nu limitează hărțuirea la raporturi de muncă sau raporturi similare acestora”, [4, p.104] nu este fără cusur de îndată ce este plină de expresii dificil de interpretat sau căroră le poate fi atribuit un sens ce facilitează o aplicare defavorabilă victimei (ex.: atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, etc.), și totodată, lipsește enumerarea unor circumstanțe agravante care ar fi fost necesare (manifestarea acestor comportamente față de un minor, în cadrul unui raport de muncă și/sau cu periclitarea statutului socioprofesional al persoanei, atragerea consecinței deteriorării sănătății mentale, faptul de a fi determinante la acțiunea de suicid a victimei, etc.).

Indiferent de nivelul la care legiuitorul unui stat a decis să incrimineze faptele asociate cu fenomenul hărțuirii sexuale, admitem că oriunde în lume, atât în raporturi de muncă cât și în alte raporturi sociale, prin victimizarea femeilor cât și a bărbaților, a minorilor cât și a adulților, acest model de comportament antisocial este foarte răspândit, prezintă un grad înalt de pericol social, poate fi un „prevestitor” al unor infracțiuni cu caracter sexual mult mai grave, dar mai ales, se originează într-un tipar agresional pe care ne dorim să-l eliminăm din societate deoarece stagnează foarte multe procese pozitive și dimpotrivă, fac să ia amploare unele fenomene indezirabile, mai ales în mediul academic, în diferite medii socioprofesionale, iar practica judiciară din Republica Moldova, demonstrează că și în mediul familial (au fost raportate cazuri de hărțuire parvenite din partea taților vitregi asupra fiicelor). Faptele ce pot fi asociate comportamentului de hărțuire sexuală așadar, pot fi asociate cu un tipar de agresivitate, prin urmare, permit crearea unui profil psihologic al hărțuitorului, iar în acest context, trebuie să menționăm că profilul agresorului-hărțuitor implică trăsături negative de personalitate ce se pot manifesta numai în prezența unei persoane cu „profil psihologic de potențială victimă”.

În baza celor expuse *supra*, am putea lansa ideea că în lipsa unei potențiale victime, prin care subînțelegem o persoană cu trăsături specifice, predispozante victimizării sexuale, hărțuitorul ar avea un comportament perfect prosocial și un nivel optim de adaptare socială, ba chiar ar demonstra o toleranță destul de înaltă la frustrări, un comportament non-agresiv și non-dominant. Această idee

îndrăzneță am lansat-o ca să putem argumenta existența unui cuplu penal victimă-agresor prin prisma infracțiunii de hărțuire sexuală nicidecum pentru a invoca ideea de „vinovăție a victimei” sau pentru a atribui un anumit „grad de vinovăție” victimei. De facto, nu putem reproșa agresorului că este cum este și nici victimei ca atare, de îndată ce în formarea personalității acestora au intervenit factori și stimuli independenți de voința lor, iar modalitatea în care au reacționat aceștia la stimulii respectivi, a fost condiționată biologic, în special genetic.

Altfel spus, o parte din legile pe baza cărora funcționează psihicul uman, deși au fost descoperite, nu putem spune că sunt lipsite de fatalitate, dimpotrivă, un individ cu anumite trăsături psihice înnăscute, plasat în contextul social potrivit poate deveni un exemplu de altruism, cumsecădenie, empatie și corectitudine, plasat într-un context social nepotrivit însă, expus la factori care să-i accentueze anumite predispuneri spre perversiune sau infracționalitate, poate deveni antisocial, corupt, agresiv, vicios și lipsit de empatie. Din această perspectivă, putem propune o teorie fatalistă cu privire la crimă, definind actul infracțional ca pe o sumă de legături cauzale ce în ultimă instanță, produc efectul periclitării și/sau prejudicierii unor valori sociale de maximă importanță, cu posibilitatea de a atrage ulterior modelul maxim de sancțiune instituit prin lege la nivel social, și anume pedeapsa penală.

Pentru ca o infracțiune de hărțuire sexuală să se înfăptuiască așadar, trebuie ca persoane compatibile din punct de vedere al capacităților lor incontrolabile de a se angaja într-un act infracțional (se are în vedere o compatibilitate criminologică), altfel spus, un cuplu penal, să se reunească într-un context social predispozant victimizării: la locul de muncă, în stradă, în mediul academic, etc. Acest punct de vedere strict determinist pe care îl susțin, sugerează în modul cel mai direct faptul că fiecare persoană în raport cu anumite persoane poate deveni victimă, în raport cu alte persoane poate deveni agresor, și evident, există un cerc de persoane cu care cel mai probabil ar menține raporturi neutre în legătură cu problema dată. Aceste raporturi de neutralitate/compatibilitate/incompatibilitate sunt specifice nu doar fenomenului infracțional ca fenomen ce implică interacțiune socială: există parteneri compatibili în viața de familie, în mediul de afaceri, în scenă, în sporturile de echipă, etc.

Din această modalitate de concepere și înțelegere a hărțuirii sexuale ca și infracțiune, rezultă că cea mai accesibilă soluție preventivă ar fi ca în mediul academic, în mediul socioprofesional, sau în oricare alt mediu unde au fost identificate riscuri, persoanele implicate într-un anumit proces, de muncă sau de învățare, nu contează, să fie supuse unui demers terapeutic prin care să atingă un nivel mai înalt de conștientizare de sine, cunoaștere de sine, stăpânire de sine, iar

Într-un final, conștientizare și cunoaștere a persoanelor de alături. În acest sens, pentru a preveni hărțuirea sexuală, la locul de muncă, foarte mult contează ce fel de specialiști racolăm în serviciul resurse umane. Nu doar din perspectiva ca aceștia să decidă pe cine recrutează ulterior în organizație dar mai ales din perspectiva perfecționărilor și formărilor profesionale la care urmează să supună angajații. Ideal ar fi ca organizațiile în care colectivul de muncă este foarte numeros să coopteze în serviciul resurse umane un psihoterapeut. Acesta este unicul profesionist care în mod obiectiv poate realiza o bună psihodiagnoză organizațională și modela în sens pozitiv conduita angajaților, prevenind o gamă largă de procese negative specifice activităților de serviciu (hărțuire sexuală, mobbing, ardere profesională, deformare profesională, etc.)

Concluzionăm faptul că un nivel înalt conștientizare și cunoaștere de sine, dar și a persoanelor care ne înconjoară, însoțite de o bună stăpânire de sine, la nivel emoțional și comportamental, diminuează semnificativ șansele ca un cuplu penal victimă-agresor să se reunească, un act infracțional să fie inițiat și finalizat. Oamenii pot învăța să își controleze trăsăturile ce îi predispun să devină agresori în egală măsură ca și trăsăturile ce-i predispun la victimizare. În fața unui agresor, cuvântul, gestul, acțiunea potrivită la momentul potrivit, îi pot inhiba acestuia pornirile infracționale. În fața unei victime, cunoștințele și abilitățile potrivite, utilizate conștient, pot produce gândul că consimțământul neviciat este unica metodă corectă prin care ne putem trăi viața sexuală.

Admitem că la un anumit număr de persoane, agresivitatea, devianța și delicvența sexuală se manifestă mult mai pregnant decât la altele, astfel nivelul de compatibilitate și șansa de a identifica și a victimiza alte persoane este mai mare, prin urmare, și riscul lor de a fi încarcerați este destul de înalt. Cercul de persoane care ar putea fi victimizate, în astfel de cazuri este mai larg. Totuși, astfel de persoane, deși nu este o regulă generală, ci doar o statistică, fac parte din medii sociale vulnerabile, din cercuri cu nivel precar de intelectualizare și dimpotrivă cu nivel înalt de degradare morală, și cel mai probabil, astfel de persoane nu s-ar limita la infracțiunea de hărțuire sexuală, dimpotrivă, hărțuirea ar fi doar un „preludiu” pentru infracțiuni mult mai grave, precum infracțiunea de viol cu componentă agravantă. Spre exemplu, dacă am analiza statutul social al agresorilor sexuali din Penitenciarul nr.3-Leova, am identifica că foarte puțini dintre ei au finalizat cel puțin un curs elementar de formare profesională, și din potrivă, vom atesta că mulți din ei nu au finalizat ciclul gimnazial, practic nici unul nu au studii superioare, în schimb, au avut și au probleme cu adicțiile, în special cele legate de consumul substanțelor narcotice și alcool.

Hărțuitorul sexual poate prezenta această devianță tipică persoanelor

degradate din punct de vedere moral, intelectual și social, însă în egală măsură el poate fi inteligent, cult, cu un nivel înalt de autorealizare. Faptul că el nu a săvârșit o infracțiune de viol sau că nu a reușit să întrețină un raport sexual fără consimțământ sau cu consimțământ viciat, nu înseamnă că el nu este un agresor sexual. Trebuie reținut: hărțuitorul sexual este un agresor sexual. Din punct de vedere al frecvenței și intensității la care se manifestă devianța și delicvența sa sexuală, putem distinge a) hărțuitori sexuali ocazionali și b) hărțuitori sexuali stabili. Despre hărțuitorii ocazionali am menționat anterior că apar circumstanțial, când există un mediu social favorizant infracțiunii și există acea întâlnire dintre 2 persoane cu nivel înalt de compatibilitate psihologică în sensul de a forma un cuplu penal, întâlnire care este supusă unor reguli a hazardului. Astfel de hărțuitori apar foarte rar și ei de regulă nu prezintă risc de recidivă dacă victima compatibilă dispare din unghiul lor de vedere. Mai mult de atât, scopul lor poate fi altul decât satisfacerea poftelor sexuale. Ei se pot manifesta ca hărțuitori sexuali numai cu scopul de a umili, acesta fiind un mod de a compensa propriile frustrări sau chiar ca hărțuitori răzbunători.

Hărțuitorii sexuali stabili, spre deosebire de cei ocazionali, prezintă un risc de recidivă sporit și totodată, prezintă compatibilitate în sensul de a forma un cuplu penal cu mai multe categorii de victime. Sunt acei hărțuitori care „clachează” și sunt descoperiți atunci când săvârșesc infracțiuni cu caracter sexual mai grave. La astfel de hărțuitori deseori putem întâlni o preocupare pentru crearea alibiului și comportamentul duplicitar, spre exemplu cu un cerc îngust de persoane manifestă agresivitate sporită, însă frecventează des biserica și încearcă să se evidențieze ca buni enoriași. Acesta este motivul pentru care reperele bio-psiho-sociale ale hărțuitorului sexual sunt greu de identificat. Cunoaștem, cel puțin prin prisma jurisprudenței hărțuitori din medii sociale vulnerabile dar și hărțuitori din „medii de elită” [5], intelectuali, oameni de afaceri, politicieni, etc.

În ce privește victima infracțiunii de hărțuire sexuală, trebuie să menționăm că mai frecvent aceasta se prezintă ca persoană de gen feminin, însă, contextul social este decisiv în această situație, deoarece apar frecvent hărțuiri în mediul carceral masculin, în armată [6] și alte medii sociale dominate de bărbați. Victima infracțiunii de hărțuire sexuală poate deveni în oricare moment victimă a altor infracțiuni sexuale mai grave, este susceptibilă de a fi sancționată inclusiv de opinia publică din cauza conduitei duplicitare a hărțuitorului și a preocupării acestuia pentru crearea alibiului, motiv pentru care este susceptibilă și de a tăinu faptele infracționale ale agresorului. Șansele de a fi descoperită infracțiunea de hărțuire sexuală printr-un denunț care să emane de la victimă sunt mai mari dacă agresorul victimizează concomitent mai multe persoane și mai ales dacă acestea

provin din același mediu social, pentru că apare tendința de cooperare între victime.

Într-un final, hărțuirea sexuală, trebuie recunoscută ca formă de violență sexuală iar „violența sexuală este o problemă ce ne implică pe toți fie ca potențiale victime, fie ca martori tăcuți ori ca potențiali agresori”, și din această ultimă perspectivă, orice „avansuri, propuneri, solicitări cu caracter sexual, adresate unei persoane în mod repetat și după ce aceasta a dat de înțeles că nu le dorește” [7, p. 1-2], indiferent dacă au loc într-un colectiv de muncă sau nu, reprezintă un act ce poate fi deferit justiției elementar printr-un denunț efectuat la timp. Pasivitatea martorului sau a victimei nemijlocit, determină ca agresorul „să capete încredere”, astfel, frica de sancțiune este atenuată și apare sentimentul de curaj și mândrie infracțională, prin urmare, tănuirea infracțiunii este un pas spre extinderea cercului de persoane victimizate.

Rezultă că relația existentă la nivelul unui cuplu penal victimă-agresor trebuie acceptată și conștientizată nu doar de teoreticieni. Este benefică la modul general dezvoltarea unor „abilități criminologice” în cadrul unui colectiv de muncă mai ales, la fel cum este bine la locul de muncă să nu ne limităm la realizarea sarcinilor ce ne revin conform fișei postului, dar să ne formăm deprinderea de conștientiza și a analiza fenomenele sociale a căror martori sau coparticipanți suntem chiar noi, și pe cât este posibil, să încercăm a influența pozitiv aceste fenomene. În acest mod, putem stopa în mediul organizațional o sumedenie de procese negative, inclusiv cele care favorizează în mod direct sau indirect infracțiunile: ardere profesională, hărțuire sexuală, mobbing, deformare profesională, etc. Ar fi greșit să credem că nu avem de câștigat de pe urma acestui fapt deoarece orice efort atrage după sine și anumite beneficii: un climat organizațional favorabil spre exemplu, este esențial nu doar pentru a ne dezvolta armonios din punct de vedere profesional, dar și pentru a ne conserva sănătatea iar o cultură organizațională bazată pe valori pozitive favorizează progresul instituției cât și a angajaților, prin urmare, dacă un mediu socioprofesional prezintă careva riscuri criminogene, imediat trebuie întreprinse măsuri de profilaxie și într-un anumit mod, de auto profilaxie, în deosebi dacă aceste riscuri se referă la hărțuirea sexuală.

Referințe:

1. Centrul Național de Studii și Informare pentru Problemele Femeii Parteneriat pentru Dezvoltare. Cum prevenim și reducem hărțuirea sexuală la locul de muncă și studii. Recomandări de politici. Accesat [23.11.2021] Disponibil: http://drept.usm.md/public/files/Cerinte_ro.pdf

2. Codul Penal al României. Accesat [23.11.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/downloads/Cod-Penal-Romania-RO.pdf>

3. Codul Penal al Republicii Moldova. Accesat [23.11.2021] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro

4. BOTNARENCO, M. Subiectul infracțiunii de hărțuire sexuală. În: *Materialele conferinței „Integrare prin cercetare și inovare”* (Chișinău, Moldova, 10-11 noiembrie 2014). Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 103-107.

5. AO Centrul Internațional „La Strada”. Cazul Prisăcari – eșec al justiției. Accesat [13.12.2021]. Disponibil: <http://lastrada.md/rom/articole/cazul-prisacari-esec-al-justitiei-pe-un-caz-de-hartuire-sexuala-care-va-afecta-inc-191>

6. Radio Europa Liberă. Hărțuire în armată. Accesat [23.11.2021] Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/t%C3%A2n%C4%83rul-h%C4%83r%C8%9Buit-%C3%AEn-armat%C4%83-pentru-c%C4%83-este-homosexual-este-acum-%C3%AEn-siguran%C8%9B%C4%83-/31556661.html>

7. Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen. Violența sexuală. Accesat [23.11.2021] Disponibil: <http://aleg-romania.eu/wp-content/uploads/2014/08/7-lectii-despre-violenta-sexuala-pe-intelesul-tuturor.pdf>

DOI:10.5281/zenodo.6638259

CZU: 343.541:005.322

CALIFICAREA JURIDICO-PENALĂ A FAPTELOR DE HĂRȚUIRE SEXUALĂ SĂVÂRȘITE DE CĂTRE O PERSOANĂ CARE GESTIONEAZĂ O ORGANIZAȚIE COMERCIALĂ, OBȘTEASCĂ SAU O ALTĂ ORGANIZAȚIE NESTATALĂ

Octavian BIVOL

doctorand, Școala Doctorală „Științe Juridice”,

Universitatea de Stat din Moldova

procuror în Procuratura mun. Chișinău, Oficiul Centru,

detașat în funcția de șef al Secției instruire continuă a

Institutului Național al Justiției

ORCID ID: 0000-0003-1748-4972

Discussions about sexual harassment have not lost their relevance, since this phenomenon exists in society and creates a real danger to the inviolability or sexual freedom of the person.

In some cases, sexual harassment could be likened to corruption, given that there is perverted power that makes it possible to receive sexual services. In such situations, power is characterized not by its positive purpose - to act in the interests of the rights and interests protected by law of individuals, but arbitrarily.

The possibility of sexual harassment by a person running a commercial, public or other nonstate organization cannot be denied. At first sight, it would create the impression that the respective criminal acts could be qualified in accordance with art. 173 of the Criminal Code, and the possible discussions on the applicability of art. 335 or 333 of the Criminal Code, would be useless. In this article, we will try to demonstrate that in such cases, not surprisingly, the withholding of art. 173 of the Criminal Code, could be classified as an incorrect legal-criminal exercise in the situation of use by the person who manages a commercial organization, public or other nonstate organization of the employment situation when committing acts of sexual harassment in relation to the victim who it has certain connections with its administrative or organizational-economic-economic attributions.

Keywords: Sexual harassment; intentional use professional status; official misconduct; accepting bribes; person who manages a commercial, public or other nonstate organization; extortion.

Reieșind chiar din tema articolului, prezentul studiu are drept scop identificarea calificării juridico-penale corecte și cu respectarea principiilor dreptului penal, a faptelor de hărțuire sexuală săvârșite de către de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală.

Până a purcede propriu-zis la cercetarea prezentului subiect, indiscutabil și pe bună dreptate putem afirma că hărțuirea sexuală poate fi considerată o

problemă de actualitate nu doar asupra spațiului teritorial național, și sper că nu vom greși atunci când vom indica că fenomenul hărțuirii sexuale este unul global.

Între timp, fenomenul hărțuirii sexuale este catalogat de către comunitatea internațională ca fiind de o actualitate sporită și privit ca o formă de discriminare și violență ce implica necesitatea luării de măsuri legislative și de altă natură pentru a proteja potențialele victime, în special femeile. Desigur că gravitatea acestei probleme variază în funcție de moștenirea culturală, relațiile de gen, nivelul de emancipare a femeii, atitudinea față de femei în societate, starea protecției lor juridice și alte circumstanțe, dar nu cunoaștem un stat în care această problemă să nu existe.

Potrivit art.40 al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, „părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că orice formă de conduită verbală, nonverbală sau fizică de natură sexuală, cu scopul sau cu efectul violării demnității unei persoane, în special atunci când se crează un mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau jignitor, este supus unei sancțiuni penale sau alte sancțiuni legale” [1].

Răspunderea penală pentru faptele de hărțuire sexuală a fost incriminată într-un mod sau altul anterior ratificării Convenției indicate de către Republica Moldova prin norma Codului penal nr.41 din 24.03.1961 al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești [2], unde, în art.105 din Codul indicat, era prevăzută răspunderea penală pentru „Constrângerea unei femei de a avea raport sexual, profitându-se de dependența materială, de serviciu sau de altă dependență a victimei”. Din conținutul dispoziției normei, observăm că, la etapa respectivă, erau incriminate doar faptele infracționale îndreptate asupra unei femei.

În continuare, la adoptarea Codului penal nr. 985 din 18.04.2002 al Republicii Moldova (*în continuare* – Codul penal), în versiunea originală [3], legiuitorul a exclus această limitare în privința calității de victime speciale ale infracțiunii, totodată, modificând de fapt în esență și conținutul elementelor constitutive ale infracțiunii, respectiv prevăzând răspunderea penală la art.173 din Codul penal pentru faptele de: „Constrângerea unei persoane la raporturi sexuale, homosexualism, lesbianism ori la săvârșirea altor acțiuni cu caracter sexual prin șantaj sau profitând de dependența materială, de serviciu sau de altă natură a victimei”.

Modificarea cadrului legal al răspunderii penale pentru hărțuirea sexuală s-a efectuat prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.167 din 09.07.2010 [4]. Conform acestei legi, a fost modificat conținutul art.173 din Codul penal, astfel încât „constrângerea la acțiuni cu caracter sexual” a

devenit „hărțuirea sexuală” în redacția actuală.

In concreto, nu poate fi negată posibilitatea săvârșirii faptelor de hărțuire sexuală de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală, dar în acest caz subiecții abilitați cu dreptul de aplicare a legii penale, au obligativitatea efectuării calificării juridico-penale corecte, cu respectarea, în special a principiilor legalității și caracterului personal al răspunderii penale.

La o primă aparență s-ar crea impresia că respectivele fapte infracționale ar putea fi calificate în conformitate cu art.173 din Codul penal, iar eventualele discuții asupra aplicabilității art.335 sau 333 din Codul penal ar fi inutile. În cele ce urmează, vom încerca totuși să demonstrăm că în astfel de cazuri, chiar dacă ele miră pe cineva, reținerea la calificare a art.173 din Codul penal ar putea fi catalogată ca un exercițiu juridico-penal incorect în cazul folosirii de către persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală a situației de serviciu atunci când comite fapte de hărțuire sexuală în raport cu victima care are anumite conexiuni cu atribuțiile sale administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

Analizând conținutul art.173 din Codul penal, observăm că legiuitorul a interzis acțiunile de hărțuire sexuală manifestate printr-un comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite anume prin amenințare, constrângere și șantaj.

În mod obligatoriu, în scopul interpretării, aplicării corecte și uniforme a legislației care reglementează răspunderea penală pentru săvârșirea acestei infracțiuni, urmează să recurgem la interpretările oferite de către Curtea Supremă de Justiție cu ocazia analizării noțiunilor utilizate în dispoziția art.173 din Codul penal.

Astfel, observăm că, prin „comportament fizic, verbal sau nonverbal care lezează demnitatea persoanei sau care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare, în scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual”, se înțelege pretinderea, explicită sau implicită, a unui raport sexual ori a unei alte acțiuni cu caracter sexual. Respectiv, conduita infracțională (fizică, verbală sau nonverbală) se poate realiza prin atingeri ale corpului victimei, glume necenzurate, propuneri impudice, exprimate verbal sau în scris, insulte, gesturi cu caracter sexual etc., în scopul de a determina victima la un raport sexual ori la o altă acțiune cu caracter sexual [5].

Expresiile „care lezează demnitatea persoanei” și „care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare” constituie parte componentă a comportamentului fizic, verbal sau nonverbal nonviolent, dar care provoacă, în detrimentul victimei, o stare de înjosire, jenă, izolare, jignire sau o situație dușmănoasă, neprielnică, în mediul în care se află [5].

Potrivit constatărilor Curții Supreme de Justiție, prin „constrângere”, în sensul art.173 din Codul penal, se are în vedere profitarea făptuitorului de starea de dependență a victimei, respectiv, prin stare de dependență se are în vedere situația specială în care se află victima față de făptuitor, în cadrul unui raport de subordonare (pe verticală sau pe orizontală), care rezultă din relații de serviciu, materiale sau de altă natură [5].

Prin acțiunea adiacentă „amenințarea” se înțelege faptul că victimei trebuie să-i creeze temerea reală cu privire la posibilitatea survenirii unei daune în detrimentul său, al membrilor de familie, al rudelor sau altor apropiați ei. Conținutul amenințării în ipoteza hărțuirii sexuale poate viza: distrugerea sau deteriorarea bunurilor, răpirea persoanei, privațiunea ilegală de libertate, tragerea ilegală la răspundere a persoanei, amenințarea cu unele acțiuni huliganice, cu răpirea mijlocului de transport sau oricare altă amenințare care nu cade sub incidența normelor specificate la art.171 și 172 din Codul penal [5].

În final, potrivit art.173 din Codul penal, prin „șantaj” se are în vedere „amenințarea cu divulgarea informațiilor care, devenind cunoscute, pot prejudicia onoarea și demnitatea victimei sau a persoanelor apropiate ei ori pot fi cauza altor urmări nedorite. Conținutul unor asemenea informații despre victimă poate privi: practicarea prostituției; boala venerică a acesteia; consumul de substanțe narcotice sau psihotrope; săvârșirea unor fapte ilegale; infidelitatea conjugală etc. Totodată, la calificare, nu are importanță, dacă aceste informații sunt mincinoase sau veridice. [5]

Suntem de acord atunci când se indică faptul că „constrângerea, amenințarea, șantajul” sunt acțiuni adiacente de realizare a faptei prejudiciabile prevăzută la art.173 din Codul penal”, respectiv, dacă avansurile cu referire la obținerea de favoruri sexuale nu sunt însoțite de realizarea acțiunii adiacente în oricare dintre modalități, fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de hărțuire sexuală. Punct de vedere exprimat inclusiv de către doctrinarii naționali Brînza S. și Stati V. [6].

În context, apare întrebarea logică dacă acțiunile adiacente de constrângere, amenințare și șantaj ar putea intra sub incidența extorcării raporturilor sexuale ori a altor acțiuni cu caracter sexual?

În mod evident, răspunsul este unul afirmativ, de vreme ce extorcarea

presupune inclusiv punerea victimei în situația în care să o determine la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite pentru a preîntâmpina producerea efectelor nefaste asupra intereselor legitime sau ilegite ale acesteia. În același sens, extorcarea ar presupune inclusiv amenințarea cu lezarea intereselor legitime sau ilegite ale victimei (nu lezarea efectivă), în cazul în care aceasta nu se conformează unui anumit comportament (*în speță, să recurgă la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite*). Totodată, extorcarea ar presupune inclusiv nesatisfacerea solicitării victimei, astfel încât aceasta este nevoită să recurgă la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, pentru a evita lezarea unor interese legitime sau ilegite ale victimei.

Este de menționat că respectiva constatare a înțelesului noțiunii de „extorcare” - a fost oferită de către Plenul Curții Supreme de Justiție cu ocazia analizării infracțiunilor de corupție [7].

Cu referire la faptul că între noțiunea de șantaj și cea de extorcare există un coraport de parte-întreg, constată inclusiv S. Crijanovschi, atunci când indică faptul că „nu doar originea legislativă a noțiunii de șantaj ne demonstrează acest lucru, dar și semnificația uzuală a acestuia; or, verbul „a extorca” semnifică a obține cu forța, prin amenințări, prin violență, prin șantaj” [8].

De asemenea, în mod obligatoriu nu putem nega faptul că „hărțuirea sexuală este un comportament abuziv, deoarece se situează în afara limitelor admise de doi parteneri, spre deosebire de seducție, care implică reciprocitate și egalitate” – punct de vedere exprimat de către M. Botnarenco prin trimitere la autorul francez [9].

Având în vedere cele indicate, apare o altă întrebare, dacă hărțuirea sexuală este un comportament abuziv și mai este comisă de către un subiect cu calitate ce-i conferă autoritate sau influență asupra victimei fiind în relații de dependență pe verticală în cadrul raporturilor de muncă în sfera privată cum ar fi administrator, șef departament/secție, etc. sau pe orizontală în cadrul raporturilor comerciale sau în cadrul raporturilor de altă natură, altfel zis, o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală, am putea reține la calificare infracțiunea prevăzută de art.335 din Codul penal?

În atare caz, observăm că pe post de subiect al infracțiunii nu este o oarecare persoană fizică, însă, vorbim despre un subiect special și anume despre o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală.

Astfel, în mod obligatoriu susținem opinia autorilor Hadîrcă I. și Copețchi S., atunci când ei indică faptul că „Norma specială vine să detalieze și/sau să

suplimenteze semnele subiectului infracțiunii. Este cazul concurenței dintre o normă generală și una specială, unde cea din urmă vine să detalieze și/sau să suplimenteze calitățile subiectului special al infracțiunii. Respectiva varietate este incidentă atât în cazul în care norma generală reflectă prezența unui subiect special al infracțiunii, cât și în cazul în care nu cuprinde un astfel de semn. Relevant e ca în ambele cazuri norma specială să reflecte un atare semn constitutiv” [10, p.35].

Reieșind din cele expuse mai sus, s-ar crea impresia că se atestă o concurență dintre o normă generală și una specială și, respectiv, în acord cu art.116 din Codul penal se va aplica doar norma specială, adică art.335 din Codul penal, având în vedere că hărțuirea sexuală comisă de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală, vine să detalieze și/sau să suplimenteze semnele subiectului infracțiunii. Totuși, se ridică semne de întrebare cu referire la concurența dintre o normă generală și specială, la o analiză juridico-penală comparativă a infracțiunilor prevăzute de art.173 și 335 din Codul penal, și anume atunci când observăm că norma de la art. 335 din Codul penal nu cade în întregime sub incidența normei generale în planul laturii obiective și subiective, respectiv - semnul special conținut se referă în mare parte doar la calitatea subiectului infracțiunii.

În viziunea noastră, hărțuirea sexuală nu ar putea exista *a priori* în lipsa acțiunilor adiacente de constrângere, amenințare și șantaj, care, de fapt, presupune o extorcare, după cum a fost demonstrat supra, iar având în vedere necesitatea existenței acestor trei acțiuni adiacente pentru a fi în prezența hărțuirii sexuale, ele (acțiunile respective), în mod evident ies, din sfera de aplicare a art. 335 din Codul penal, direcționându-ne spre inițierea discuțiilor în sensul aplicării art.333 din Codul penal, or, comportamentul infracțional din dispoziția art. 335 din Codul penal nu presupune „pretinderea”, prin constrângere, amenințare și șantaj, a unor servicii sexuale.

La cele menționate supra, s-ar putea replica asupra existenței sau inexistenței contra echivalentului din partea persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală în raport cu victima, dar, potrivit textului „pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni, fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia” prevăzut în dispoziția art. 333 din Codul penal, acesta presupune patru forme ale scopului infracțiunii pe care eventualul subiect al infracțiunii îl urmărește atunci când săvârșește faptele infracționale corespunzătoare.

În acest sens, Brînza C. indică în mod argumentat că „**Prima dintre aceste forme** implică o prestație pozitivă a persoanei mituite în interesul mituitului,

constând în: semnarea unui acord sau contract; aprobarea, emiterea sau adoptarea unui act; numirea unei persoane într-o funcție; trecerea în posesia unei persoane a unor bunuri etc. **Cea de-a doua formă a scopului infracțiunilor**, prevăzute la art. 333 și la art. 334 CP RM, presupune o prestație negativă a persoanei mituite. Totodată, o asemenea prestație este în interesul mituitului, constând în: refuzul de a semna un acord sau contract; omisiunea de a aproba, a emite sau a adopta un act; neconsimțirea numirii unei persoane într-o funcție; respingerea ofertei de a trece unele bunuri în posesia unei persoane etc. **Cea de-a treia dintre formele sus-menționate** implică o prestație negativă a persoanei mituite în interesul mituitului, constând în îndeplinirea de către persoana mituită după termenul fixat sau obișnuit a unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia [...]. **În fine, cea de-a patra formă a scopului infracțiunilor**, prevăzute la art. 333 și la art. 334 CP RM, presupune o prestație pozitivă a persoanei mituite: îndeplinirea de către persoana mituită înainte de termenul fixat sau obișnuit a unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia [...]” (evidențierea ne aparține - n.a.). [11, p.180]

În rezultat, putem concluziona că acțiunile principale din conținutul art. 173 din Codul penal și, în mod obligatoriu, acțiunile adiacente înglobate în termenul „pretindere”, sub forma amenințării, constrângerii și șantajului săvârșite de subiectul care exercită funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice urmează să se afle numai de cât în legătură cu scopul infracțiunii prevăzută la art.333 din Codul penal, și anume *„pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia”* în partea ce se referă, după caz, la raporturile comerciale (*încheierea anumitor contracte comerciale, refuzul de a semna anumite contracte comerciale, favorizarea anumitor subiecți etc.*), la raporturile de muncă (*numirea unei persoane într-o funcție, avansarea persoanei într-o anumită funcție, demisia dintr-o anumită funcție etc.*) sau la raporturi de altă natură. În aceste cazuri raporturile sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual „pretinse” sub forma amenințării, constrângerii și șantajului de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală au caracter de remunerație ilicită și constituie contraechivalentul conduitei pe care persoana care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală (coruptul) urmează să o realizeze în vederea încheierii anumitor contracte comerciale, numirii/avansării într-o anumită funcție sau alte acțiuni în privința persoanei vizate de atribuțiile sale de serviciu și în privința căreia se realizează totodată atât acțiunea principală, cât și acțiunea adiacentă a faptei analizate.

De fapt, persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală, reieșind din statutul și funcțiile sale administrative de dispoziție ori organizatorico-economice, în cazul folosirii situației de serviciu comite fapte de hărțuire sexuală în raport cu victima care are anumite conexiuni cu atribuțiile sale de serviciu, or, atunci când persoana care deși gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală, dar nu se folosește de situația sa de serviciu odată cu comiterea hărțuirii sexuale, atunci nu am putea dezvolta discuțiile asupra existenței infracțiunii prevăzută de art. 333 din Codul penal, de vreme ce nu poate fi identificat scopul special și anume pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia.

Analizând *ad litteram* scopul infracțiunii prevăzută la art.173 din Codul penal, stabilim că el este diferit de scopul infracțiunii prevăzută de art. 333 din Codul penal. Dacă, în primul caz, scopul făptuitorului este „*de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite*”, în cel de al doilea caz scopul constă în „*a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia*”. Totuși, manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare și punerea victimei în situația în care să o determine la anumite acțiuni pentru a preîntâmpina producerea efectelor nefaste pentru interesele legitime sau ilegite ale acesteia sau amenințarea cu lezarea intereselor legitime sau ilegite ale victimei, în cazul în care aceasta nu se conformează unui anumit comportament, precum și nesatisfacerea solicitării victimei, astfel încât aceasta să fie nevoită să recurgă la un anumit comportament, pentru a evita lezarea unor interese legitime sau ilegite ale ei, constituie modalități faptice ale subiectului infracțiunii, care pot fi generate de diferite motive și sunt îndreptate în mod evident spre determinarea victimei la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite și condiționate de îndeplinirea sau neîndeplinirea, întârzierea sau grăbirea îndeplinirii unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia. Reieșind din cele indicate, de ce în respectivele situații hărțuirea sexuală nu ar reprezenta o metodă de săvârșire a infracțiunii prevăzute de art.333 din Codul penal și implicit ar crea o concurență dintre o parte (art.173) și un întreg (art.333), potrivit art. 118 din Codul penal?

În continuare, am putea anticipa inițierea anumitor discuții asupra existenței sau inexistenței remunerației ilicite, precum și asupra „valorii” remunerației ilicite atunci când vorbim despre „raporturile sexuale ori alte acțiuni

cu caracter sexual”.

Întru susținerea posibilității existenței unei asemenea teze, în doctrină a fost abordat subiectul respectiv, corespunzător, de către autorii Brînza S., Stati V. fiind exprimat un punct de vedere afirmativ, indicându-se că serviciile sexuale pot constitui obiectul destinat coruperii [12, p.1300].

Un alt autor a opinat că „termenul de folos, în sensul său larg, desemnează orice câștig material sau moral și poate consta în acordarea de titluri științifice, distincții onorifice, diplome, nominalizări, grade profesionale sau militare, promovări profesionale, exonerare de răspundere penală, contravențională, disciplinară, civilă, administrativă sau favorizarea în cadrul unor proceduri de natura celor menționate, precum și unele prestații inclusiv de natură sexuală”, precum și faptul că „prestațiile sexuale reprezintă obiectul [material] al infracțiunilor de luare de mită și, respectiv, dare de mită.” [13, p.54-58]. Deci, putem afirma cu certitudine că noțiunea „raporturile sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual” este subsecventă noțiunii de „servicii” din conținutul art. 333 din Codul penal.

Potrivit dispoziției art. 333 alin. (1) din Codul penal, se stabilește că legiuitorul a folosit sintagma „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă” (sublinierea ne aparține – n.a.). Astfel, urmează a fi epuizată orice discuție cu referire la catalogarea sau nu, a anumitor bunuri, servicii, privilegii sau avantaje ca obiect material sau imaterial al infracțiunii menționate, de vreme ce legiuitorul a indicat că acestea pot avea loc „sub orice formă”.

Suplimentar, în pct. 2.2 din Hotărârea nr. 11 din 22.12.2014, emisă de Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție se concluzionează că „Nu este exclus ca remunerația ilicită sub formă de servicii să aibă o natură sexuală (raport sexual, act sexual, inclusiv satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse). [...] Dacă coruptul pretinde servicii sexuale, prin amenințare ori constrângere, iar respectivele servicii constituie contraechivalentul conduitei pe care coruptul se angajează să o adopte, atunci cele comise trebuie să fie încadrate în conformitate cu art.324 alin.(2) lit.c) CP, fără a se reține la încadrare și art.173 CP. [7].

În toate cazurile este obligatoriu ca remunerația ilicită exteriorizată în „raporturile sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual” să constituie un contraechivalent al conduitei pe care persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală se angajează să o aibă, adică un contraechivalent al îndeplinirii sau neîndeplinirii, al întârzierii sau grăbirii îndeplinirii unei acțiuni în exercitarea funcției unei asemenea persoane sau

contrar funcției în cauză, având în vedere faptul că remunerația ilicită în mod obligatoriu trebuie să aibă un caracter de retribuție în vederea efectuării unei acțiuni/act determinat.

În final, cu referire la posibilele critici aduse asupra „valorii” remunerației ilicite atunci când vorbim despre „raporturile sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual” obținute prin amenințare, constrângere, șantaj și eventuala calificare juridică, menționăm asupra inoportunității dezvoltării argumentelor în partea ce se referă la incidența alineatului (1) sau corespunzător alineatului (4) al articolului 333 din Codul penal, care prevede răspunderea penală pentru acțiunile săvârșite în proporții care nu depășesc 100 unități convenționale, de vreme ce la caz este aplicabil alineatul (2) lit.c), prin extorcarea mitei - circumstanță care nu cunoaște o limită inferioară.

În aceste circumstanțe, bazându-ne pe cele expuse supra, în situația în care raporturile sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual „pretinse” sub forma amenințării, constrângerii și șantajului de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală au caracter de remunerație ilicită și constituie contraechivalentul conduitei pe care o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală (coruptul) urmează să o realizeze în vederea încheierii anumitor contracte comerciale, refuzul de a semna anumite contracte comerciale, favorizarea anumitor subiecți etc., precum și numiri/avansări într-o anumită funcție, demisii dintr-o anumită funcție etc. sau alte acțiuni în privința persoanei vizate de atribuțiile sale de serviciu și în privința căreia se realizează totodată atât acțiunea principală, cât și acțiunea adiacentă a faptei analizate, vom opta asupra calificării faptelor în conformitate cu prevederile art. 333 alin. (2) lit.c) din Codul penal.

Referințe:

1. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la 11 mai 2011, ratificată prin Legea nr .144 din 14.10.2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128240&lang=ro

2. Codul penal al Republicii Moldova în redacția din 1961. În: Veștile Sovietului Suprem, 1961, nr.10.

3. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.

4. Legea nr. 167 din 09.07.2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative: În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 155-158.

5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=17

6. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1326 p.

7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție”, nr.11 din 22.12.2014. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=195

8. CRIJANOVSCI, S. Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj. Chișinău: CEP USM, 2012. 274 p.

9. DEVEAUD-PLÉDRAN, M. Le harcèlement dans les relations de travail. Genève: Schulthess Médias Juridiques SA, 2011, p.349, *Apud*, BOTNARENCO, M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova, Chișinău: CEP USM, 2016. 280 p.

10. HADÎRCĂ, I., COPEȚCHI, S. Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 11, p. 31-37.

11. BRÎNZA, C. Răspunderea penală pentru luarea de mită și darea de mită. Chișinău: USM, 2021. 427 p.

12. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.

13. LUPU, M. Considerații privind infracțiunile de dare de mită și luare de mită, având ca obiect o prestație sexuală. În: Закон и Жизнь, 2011, nr. 10, p. 54-58.

DOI:10.5281/zenodo.6638329

CZU: 343.541:343.238:343(478)(094.4)

INFRAȚIUNILE CONTRA VIEȚII SEXUALE: ÎNTRE UNITATE ȘI PLURALITATE INFRAȚIONALĂ

Vadim PRISACARI

*doctorand, Școala Doctorală în Drept, Științe Politice și
Administrative al Consorțiului instituțiilor de învățământ
ASEM și USPEE „Constantin Stere”,*

Procuror în Procuratura Anticorupție

ORCID ID: 0000-0001-5414-6943

In the present study are analyzed some crimes against sexual life (rape, violent sexual actions) from the perspective of unity and plurality of offences. It is shown that the qualification solution, in the case of the repeated crime, excludes a priori the qualification solution, in the case of the prolonged crime and in the case of the *multiple offences*. It is argued that in the position of episodes of prolonged crime there can be no criminal acts incriminated in separate articles.

Keywords: rape; violent sexual actions; single offence; multiple offences; prolonged offence; repeated offense.

În vederea unei calificări corecte a infracțiunilor contra vieții sexuale, în general, și a celor prevăzute la art.171 și 172 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM [1]) apare necesitatea de a distinge situațiile în care aceste fapte penale pot îmbrăca forma unei infracțiuni unice și situațiile în care pot îmbrăca forma unui concurs de infracțiuni.

În mod deosebit, în contextul faptelor penale prevăzute la art.171 și 172 CP RM, interesează criteriile de disociere a infracțiunii unice repetate, de infracțiunea unică prelungită, precum și de concursul între aceste fapte. Drept consecință, în funcție de forma infracțională identificată urmează a fi conturate reguli distincte de calificare. Așadar, la aprecierea formei repetate de infracțiune, încadrarea trebuie făcută conform lit.a) alin.(2) art.171 CP RM sau, după caz, conform lit.a) alin.(2) art.172 CP RM. În ipoteza unei infracțiuni prelungite urmează să se aplice o singură normă de incriminare, prevăzută la art.171 sau 172 CP RM (cu excepția lit.a) alin.(2) art.171 CP RM sau, după caz, cu excepția lit.a) alin.(2) art.172 CP RM). În fine, în situația unui concurs de infracțiuni, calificarea trebuie făcută în tiparul mai multor norme incriminatorii, consemnate la art.171 sau 172 CP RM (cu excepția lit.a) alin.(2) art.171 CP RM sau, după caz, cu excepția lit.a) alin.(2) art.172 CP RM).

Constatăm că, soluția de calificare, în ipoteza infracțiunii repetate, exclude *a priori* soluția de calificare, în ipoteza infracțiunii prelungite și a concursului între aceste infracțiuni.

Nu întotdeauna această regulă este respectată în practica judiciară. Pentru a ne convinge, vom prezenta următoarea speță: „S.B., în seara zilei de 05 iunie 2018, aproximativ pe la ora 23:30, aflându-se în stare de ebrietate produsă de alcool, având intenția de a întreține un raport sexual forțat cu X., profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra și de a-și exprima voința, deoarece se afla în stare de ebrietate produsă de alcool, la domiciliul ultimei, prin aplicarea constrângerii psihice, manifestată prin amenințarea cu aplicarea forței fizice, a dezbrăcat-o forțat de unele haine și a încercat să întrețină un raport sexual forțat cu aceasta, însă independent de voința sa, nu și-a putut duce până la capăt acțiunile sale infracționale, deoarece în locuință au intrat vecinii victimei, care i-au curmat acțiunile sale infracționale. Tot el, în seara zilei de 07 iunie 2018, aproximativ pe la ora 22:00, aflându-se în stare de ebrietate produsă de alcool, având intenția de a întreține un raport sexual forțat cu X., profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra, la domiciliul ultimei, prin aplicarea constrângerii fizice și psihice, manifestată prin aplicarea loviturilor cu pumnii peste față, cutia toracică și alte părți ale corpului și amenințare cu răfuială fizică, a doborât-o la podea, a dezbrăcat-o forțată de unele haine de pe ea și a încercat să întrețină un raport sexual forțat cu aceasta, însă independent de voința sa, nu și-a putut duce până la capăt acțiunile sale infracționale, deoarece victima a opus rezistență [2]”. Accentuăm că acțiunile lui S.B. au fost încadrate de către instanța de judecată în baza regulilor concursului de infracțiuni: conform art.27, alin.(1) art.171 CP RM și conform art.27, lit.a) alin.(2) art.171 CP RM.

Constatăm că aceeași circumstanță – faptul săvârșirii infracțiunii în mod repetat – a fost reținută de două ori la calificare. În primul rând, aceasta a fost luată în considerare la agravarea răspunderii penale conform lit.a) alin.(2) art.171 CP RM. În al doilea rând (cel mai grav), instanța a ținut să-i dea o apreciere suplimentară acestei circumstanțe, încadrând distinct prima încercare de a comite un viol asupra victimei. Nu putem achiesa la o asemenea soluție de calificare. Aceasta ignoră completamente voința legiuitorului exprimată în crearea infracțiunii repetate – formă a infracțiunii unice. Accentuăm, în mod reiterat, că calificarea infracțiunii unice repetate exclude *a priori* aprecierea celor săvârșite drept concurs de infracțiuni (chiar dacă o asemenea soluție nu răspunde principiului echității). La caz, în speța de mai sus, acțiunile lui S.B. urmau a fi încadrate, exclusiv, conform regulilor infracțiunii unice repetate (*i.e.* conform art.27, lit.a) alin.(2) art.171 CP RM).

Creând o infracțiune repetată legiuitorul renunță automat la soluția concursului de infracțiuni. Acest lucru privește și infracțiunile prevăzute la art.171 și 172 CP RM. Totodată, precizăm că infracțiunea de viol și cea de acțiuni violente pot lua o formă repetată doar în anumite condiții. *Inter alia*, din textul lit.a) alin.(1) art.171 CP RM și lit.a) alin.(2) art.172 CP RM se desprinde că aceste infracțiuni pot fi considerate repetate doar dacă faptele penale constituente (cele ce formează conținutul infracțiunii repetate) sunt prevăzute în varianta-tip de la alin.(1). În context, în doctrină se evocă: „prevederile de la lit.a) alin.(2) art.171 sau, după caz, lit.a) alin.(2) art.172 CP RM nu mai prevăd răspunderea pentru violul/acțiunile violente cu caracter sexual săvârșite simplamente repetat. Așa cum au prevăzut altădată. Or, *de lege lata*, la lit.a) alin.(2) art.171 și la lit.a) alin.(2) art.172 CP RM se prevede răspunderea pentru violul/acțiunile violente cu caracter sexual săvârșite de o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la alin.(1) art.171/172 CP RM. Așadar, conform legii în vigoare, repetarea infracțiunii reclamă condiții în plus [3, p.3]”.

Atunci când nu este respectată condiția vizând identitatea infracțiunilor constituente, prevăzute în varianta-tip, S.Brînza sugerează următoarea soluție de încadrare: „lit.a) alin.(2) art.171 CP RM nu este aplicabilă atunci când se atestă succesiunea a două sau a mai multor infracțiuni identice prevăzute la alin.(2) art.171 CP RM. De asemenea, rezultă că lit.a) alin.(2) art.172 CP RM nu este aplicabilă atunci când se atestă succesiunea a două sau a mai multor infracțiuni identice prevăzute la alin.(2) art.172 CP RM. În astfel de cazuri, aceste infracțiuni se califică de sine stătător, conform regulilor concursului de infracțiuni [3, p.3; 4, p.11-12; 5, p.165]”.

Nu avem cum să nu achiesăm la acest punct de vedere. Doar atunci când nu sunt întrunite condițiile de existență a infracțiunii repetate, sunt suficiente premise pentru a încadra cele săvârșite conform regulilor concursului de infracțiuni. Accentuăm: doar atunci. Respectiv, un viol agravat urmat de un alt viol agravat necesită calificare conform regulilor concursului de infracțiuni. Tot așa, un viol agravat urmat de unul neagravat sau un viol neagravat urmat de un viol agravat formează concurs de infracțiuni. Aceleași raționamente trebuie aplicate în ipoteza acțiunilor violente cu caracter sexual.

Nu întotdeauna în practica judiciară este respectată condiția referitoare la tipul și identitatea infracțiunii comise – parte a infracțiunii repetate. În unele cazuri, cele comise sunt catalogate infracțiune repetată, deși lipsește condiția ca un viol neagravat să fie urmat de un alt viol neagravat sau o infracțiune de acțiuni violente cu caracter sexual, în formă neagravată, să fie urmată de o altă infracțiune prevăzută la art.172 CP RM, în formă neagravată. Tocmai o asemenea

stare a lucrurilor învederăm în următoarea speță: „F.I., împreună cu alte persoane stabilite de organul de urmărire penală și o persoană nestabilă pe nume V., în privința cărora cauza a fost disjunsă, în urma unei înțelegeri prelabile, la 24 septembrie 2007, seara, ora precisă nu a fost stabilită, fiind în stare de ebrietate, având intenția de a comite un viol, forțat au urcat-o pe X. într-un automobil de model „VAZ 2108” și au transportat-o în s. E., r-nul Ș., lângă fosta fermă de porci, amenințând-o cu aplicarea forței fizice, au dezbrăcat-o și au comis cu ea pe rând un raport sexual forțat. Tot el, în noaptea din 25 septembrie 2007, împreună și în urma înțelegeri prelabile cu persoanele menționate supra, în privința cărora cauza a fost disjunsă, deplasându-se în pădurea din s. E., r-nul Ș., unde de asemenea având intenția de a comite violul, amenințând-o cu aplicarea forței fizice pe X., au dezbrăcat-o și au comis cu ea pe rând câte un raport sexual forțat [6]”. De consemnat că acțiunile lui F.I. au fost calificate în baza lit.a), c) alin.(2) art.171 CP RM. Deci, instanța a apreciat că conduita lui F.I. îmbracă, între altele, forma unui viol repetat, în pofida faptului că F.I. a comis, în baza unor intenții diferite, două infracțiuni de viol în formă agravată.

În maniera gramaticală în care este redat semnul circumstanțial agravant stipulat la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM, constatăm că forma repetată a infracțiunii de viol este inexistentă atunci când un viol neagravată urmează un alt viol neagravată. Corespunzător, în speță, acțiunile lui F.I. urmau a fi încadrate ca concurs de infracțiuni, nu însă ca infracțiune unică repetată. Mai exact, comportamentul lui F.I. trebuia încadrat conform: lit.c) alin.(2) art.171 CP RM și lit.c) alin.(2) art.171 CP RM.

În opoziție, într-o altă speță instanța de recurs a criticat soluția instanței de apel de a considera cele săvârșite de către inculpat drept viol în formă repetată, indicând următoarele: „prevederea de la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM se aplică în cazul în care sunt întrunite următoarele patru condiții: 1) făptuitorul a săvârșit anterior un viol; 2) răspunderea pentru acest viol este stabilită la alin.(1) art.171 CP RM (sublinierea ne aparține – n.a.) [...] [7]”.

Exemplu clar de infracțiune unică repetată surprindem în următoarea speță: „N.S. în primele zile ale lunii octombrie a anului 2013, în jurul orelor 20:00, aflându-se în curtea gospodăriei cet. F.S., i-a aplicat ultimei câteva lovituri cu mâna peste față, cauzându-i vătămări corporale ușoare, și doborând-o la pământ, aplicând constrângerea psihică, exprimată prin amenințări de aplicare ulterioară a violenței fizice, contrar voinței victimei, în mod forțat a săvârșit cu ea un raport sexual. Tot el, N.S., la 27 noiembrie 2013, aproximativ la ora 02:00, spărgând geamul ușii de la intrare, ilegal a pătruns în domiciliul cet. F.S. unde, la cerințele legale ale ultimei de a părăsi domiciliul, a refuzat. În continuare, aplicând constrângerea psihică în

privința cet. F.S., exprimată prin amenințări cu aplicarea violenței fizice, contrar voinței acesteia, a săvârșit cu ea un raport sexual forțat [8]”. În speță, sunt întrunite toate condițiile privitoare la existența infracțiunii de viol în formă repetată. *Primo* – până la săvârșirea celui de-al doilea viol inculpatul N.S. nu a fost condamnat definitiv pentru săvârșirea primului viol. *Secundo* – pentru nici una dintre cele două fapte de viol nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală. *Tertio* – cele două infracțiuni au fost comise în baza unor intenții diferite. *Quarto* – ambele infracțiuni de viol, comise de făptuitor, sunt în varianta-tip (prevăzute la alin.(1)). Respectarea acestor condiții a determinat corecta calificare a celor săvârșite în baza lit.a) alin.(2) art.171 CP RM.

Aprecierea infracțiunii de viol sau a celei de acțiuni violente cu caracter sexual în formă repetată suscită și alte probleme de încadrare. Bunăoară, în următoarea speță [9] instanța de fond a încadrat comportamentul făptuitorului în baza lit.a) alin.(2) art.171 CP RM, pe motiv că acesta anterior ar fi fost condamnat pentru săvârșirea unui alt viol, tot prevăzut la alin.(1) art.171 CP RM.

Precizăm că, condițiile de existență a infracțiunii unice repetate (desprinse din textul normei incriminatorii, dar și din dispoziția alin.(1) art.33 CP RM) trebuie întrunite cumulativ. Respectiv, infracțiunea de viol nu poate lua o formă repetată atunci când, deși sunt săvârșite două infracțiuni prevăzute la alin.(1) art.171 CP RM, pentru una dintre ele făptuitorul ar fi fost condamnat definitiv. Acest lucru este punctat cât se poate de clar în dispoziția alin.(1) art.33 CP RM. Corespunzător, în speța de mai sus, instanța era în imposibilitate să aplice regulile de calificare a infracțiunii repetate, în condițiile în care făptuitorul ar fi săvârșit cel de-al doilea viol ulterior condamnării pentru primul viol.

De menționat că prin decizia instanței de apel acțiunile inculpatului au fost reîncadrate din tiparul lit.a) alin.(2) art.171 CP RM în tiparul alin.(1) art.171 CP RM. Respectiv, instanța de apel a corectat eroarea de calificare admisă de instanța de fond. Lasă de dorit însă, argumentul etalat de instanța de apel în favoarea poziției luate. La concret, în motivarea soluției sale instanța de apel a punctat următoarele: „*Conform rezultatelor verificării persoanei pe evidențele operative din 18.08.2016 (f.d. 204) sentința Judecătorei Strășeni din 04.02.2009 a fost executată, ultimul ispășind pedeapsa, fiind eliberat la data de 26.01.2015. Prin urmare, prevederile de la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM, nu sunt aplicabile, deoarece ultimul și-a ispășit pedeapsa stabilită prin sentința Judecătorei Strășeni din 04.02.2009 pentru infracțiunea de viol [10]”.*

Suntem în dezacord absolut cu raționamentul instanței de apel vizând reîncadrarea conduitei inculpatului (deși, de principiu, considerăm că, acțiunile inculpatului, pe bună dreptate, au fost reîncadrate din tiparul lit.a) alin.(2) art.171

CP RM în tiparul alin.(1) art.171 CP RM). Notăm că, una dintre condițiile de valabilitate a infracțiunii repetate constă în lipsa unei condamnări penale pentru săvârșirea vreuneia dintre infracțiunile comise. *A fortiori*, deducem că infracțiunea repetată lipsește și atunci când făptuitorul și-ar fi ispășit pedeapsa pentru infracțiunea comisă. Însă, prin statuarea sa, instanța de apel, implicit, a încercat să sublinieze că cele săvârșite de inculpat ar fi putut apreciate drept infracțiune unică doar dacă inculpatul nu și-ar fi ispășit pedeapsa pentru săvârșirea primului viol. Desigur, o asemenea interpretare a dispoziției normei de la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM, raportat la alin.(1) art.33 CP RM, este defectă. Norma de la lit.a) alin.(2) art.171 CP RM este inaplicabilă în orice situație în care făptuitorul este condamnat definitiv pentru săvârșirea unuia dintre cele două infracțiuni de viol comise.

În altă privință, necesită deosebire forma prelungită a infracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 CP RM de forma repetată a acestora și, respectiv, de concursul real între atare infracțiuni.

Cu privire la acest aspect, anumite explicații regăsim la pct.7 din hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală” nr.17 din 07.11.2005: „Dacă făptuitorul succesiv realizează două sau mai multe raporturi sexuale sau acțiuni cu caracter sexual asupra aceleiași victime și în executarea aceleiași intenții infracționale, faptele săvârșite reprezintă o infracțiune unică prelungită, care se consideră consumată din momentul începerii ultimului raport sexual și/sau a ultimei acțiuni cu caracter sexual; în acest caz, făptuitorul nu poate fi tras la răspundere conform lit.a) alin.(2) art.171 CP RM sau după caz, conform lit.a) alin.(2) art.172 CP RM [11]”.

Rezultă că, infracțiunea de viol și cea de acțiuni violente cu caracter sexual, în formă prelungită, spre deosebire de forma repetată a infracțiunii, presupune manifestarea de către făptuitor a unei intenții unice față de toate raporturile sexuale/acțiunile violente cu caracter sexual săvârșite. Preponderent, în baza aceluiasi criteriu delimităm forma prelungită a infracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 CP RM de concursul între aceste infracțiuni.

Forma prelungită a infracțiunii de viol a fost identificată în următoarea speță: „*T.M., la 21.07.2018, în perioada de timp 04.00 – 08.00, având intenția satisfacerii poftelor sexuale, fiind în stare de ebrietate alcoolică, acționând cu intenție directă, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, aflându-se la domiciliul său, profitând de imposibilitatea minorei X. de a se apăra și de a-și exprima voința, aplicând constrângere psihică și fizică a întreținut cu minora X. două raporturi sexuale contrar voinței* [12]”. Acțiunile inculpatului au fost

încadrate o singură dată în baza lit.b) alin.(2) art.171 CP RM. Susținem această soluție de calificare. Este limpede că inculpatul a acționat în baza unei singure intenții atunci când a comis cele două raporturi sexuale prin constrângere. Această concluzie este determinată de împrejurarea privind conexiunea temporală între cele două episoade infracționale. Durata mică între cele două raporturi sexuale face ca acestea să fie apreciate drept episoade ale unei singure infracțiuni.

N.N. Korotkih enunță: „Analiza practicii judiciare demonstrează că săvârșirea unor fapte identice, necuprinse de aceeași intenție infracțională, chiar dacă în privința aceleiași victimei, trebuie calificate ca concurs de infracțiuni [13, p.90]”. În speța de mai jos instanța de judecată a reținut un concurs de infracțiuni în acțiunile inculpatului. În fapt, instanța a constatat următoarele: „C.V. în una din zilele lunii decembrie 2018, acționând cu intenție, în vederea satisfacerii necesităților sale sexuale, cunoscând că minora X. nu a atins vârsta de 14 ani, profitând de imposibilitatea ei de a se apăra și de a-și exprima voința datorită vârstei fragede, a dezbrăcat-o de hainele din partea de jos a corpului până la jumătate și a întreținut cu ea un raport sexual forțat. Tot el, la 17 martie 2019 în jurul orei 21:30, fiind în stare de ebrietate, acționând cu intenție, în vederea satisfacerii necesităților sale sexuale, cunoscând că minora X. nu a atins vârsta de 14 ani, profitând de imposibilitatea ei de a se apăra și de a-și exprima voința datorate vârstei fragede, a dezbrăcat-o de hainele din partea de jos a corpului până la jumătate și a întreținut cu ea un raport sexual forțat [14]”.

În speță, este evident că inculpatul, în cele două cazuri, a acționat în baza unor intenții diferite. O altă concluzie nu poate fi stabilită, în condițiile în care distanța între cele două raporturi sexuale a fost de cca trei luni. Mai mult, au variat și împrejurările obiective în care au fost comise cele două infracțiuni de viol. În asemenea circumstanțe, acțiunile inculpatului C.V. au fost încadrate corect în baza regulilor concursului de infracțiuni.

În altă privință, V.Dobrinou și N.Neagu relevă: „Nu se poate reține concursul de infracțiuni între infracțiunea de viol și infracțiunea de agresiune sexuală, dacă faptele sunt săvârșite în aceeași împrejurare și asupra aceleiași persoane, în acest caz reținându-se numai infracțiunea de viol [15, p.152]”. Precizăm că, norma de la art.219 din Codul penal al României [16] (i.e. normă care stabilește răspunderea pentru infracțiunea de agresiune sexuală) are un conținut, pe alocuri similar, cu normele de la art.172 CP RM. Respectiv, autorii citați sugerează că în împrejurările descrise mai sus cele comise nu trebuie încadrate conform regulilor concursului de infracțiuni, ci conform regulilor infracțiunii unice.

O poziție diferită o are A.N. Kulaghin, statuând că în acest caz „cele comise nu pot fi apreciate drept infracțiune prelungită, din considerentul lipsei unei suprapunerii obiective a celor săvârșite [17, p.55]”. Susținem cel din urmă punct de vedere. În opinia noastră, nu poate forma o infracțiune unică săvârșirea unui viol și a unei acțiuni violente cu caracter sexual (chiar dacă acțiunile infracționale sunt săvârșite în baza aceleiași intenții și în privința aceleiași victime). În postura de episoade ale infracțiunii prelungite nu pot apărea fapte penale incriminate în cadrul unor articole distincte. E cu neputință ca asemenea fapte să fie apreciate drept infracțiuni identice. Or, ține de esența infracțiunii prelungite ca acestea să fie formate din mai multe acțiuni (inacțiuni) identice sau, cel mult omogene, dar prevăzute în cadrul aceluiași articol.

O soluție de calificare similară este surprinsă la pct.7 din hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală” nr.17 din 07.11.2005: „Dacă intenția făptuitorului cuprinde săvârșirea de către el (în orice consecutivitate) a violului și a acțiunilor violente cu caracter sexual asupra uneia și aceleiași victime, faptele săvârșite urmează a fi calificate prin concurs în baza art.171 și 172 CP RM. La calificare nu importă dacă a existat întrerupere în timpul săvârșirii asupra victimei a violului și a acțiunilor violente cu caracter sexual [11]”. Soluția oferită își găsește oglindire în următoarea speță: *„B.I. la 21 septembrie 2018, aproximativ la ora 01.00, în timp ce se afla în apartamentul nr. 47 din X. intenționat, urmărind scopul satisfacerii poftelor sexuale în forme perverse, aplicând violență fizică asupra lui Z. exprimată prin aplicarea loviturilor cu pumnii peste față și peste diferite părți ale corpului, pentru a înfrânge rezistența acesteia, forțat, contrar voinței acesteia, a întreținut cu ea un raport sexual, precum și și-a satisfăcut pofta sexuală în formă perversă, prin realizarea unui act oralo-genital [18]”*.

Invocarea unei singure norme la calificare (a art.171 sau 172 CP RM) e posibil doar în cazul în care făptuitorul acționează cu intenție supravinită. În opinia autorului român T.Amza „avem intenție supravinită atunci când infractorul prevede rezultatul ulterior hotărârii de a comite fapta determinând hotărârea ulterioară de a-l produce [19, p.9]”. Astfel, intenția făptuitorului de a comite un viol poate lua un alt conținut, și anume: de a comite o acțiune violentă cu caracter sexual. În atare situație, cele săvârșite trebuie calificate conform normei ce cuprinde infracțiunea comisă în baza intenției supravinite (în speță, conform art.172 CP RM). Nu este exclusă și situația inversă: intenția făptuitorului de a comite o acțiune violentă cu caracter sexual este convertită în intenția de a săvârși un viol. Pentru a încadra potrivit normei ce prevede răspunderea pentru

săvârșirea infracțiunii în baza intenției survenite este important ca intenția survenită să apară până la consumarea intenției inițiale. În orice caz, încadrarea unei infracțiuni comise în baza unei intenții survenite se face conform regulilor infracțiunii unice.

Ipoteza nominalizată trebuie deosebită de ipoteza încercării de a săvârși o infracțiune, și care nu este dusă până la capăt, din motive independente de voința făptuitorului. Cea din urmă situație denotă prezența unei tentative de infracțiune. Nu este exclus ca, ulterior întreruperii activității infracționale (din motive ce nu depind de voința persoanei), să apară o nouă intenție – de a comite o altă infracțiune. În acest caz, poate fi angajată răspunderea în baza mai multor norme, cele comise formând un concurs de infracțiuni. O asemenea ipoteză este posibilă și în cazul infracțiunilor contra vieții sexuale. Este convingătoare următoarea speță: „A.I., aflându-se în salonul automobilului de model „VAZ 2115” parcat la ieșirea de pe drumul R-29, Comrat-Ceadâr-Lunga, sectorul 7 km+ 100 m, aplicând constrângere fizică și psihică asupra minorei X., a încercat să întrețină cu ultima un raport sexual contrar voinței acesteia, însă, nu a realizat până la capăt intenția sa, din motive independente de voința lui, din motivul opunerii rezistenței din partea minorei X. Ulterior, A.I., aplicând față de minora X. constrângere fizică și psihică și-a satisfăcut pofta sexuală în formă perversă [20]”. În speță, nu atestăm o transformare a intenției inițiale. Or, intenția de a comite un viol nu a fost transformată în una de a comite o acțiune violentă cu caracter sexual. De fapt, intenția inculpatului A.I. nu a fost dusă până la capăt din cauza unor împrejurări ce nu au depins de făptuitor. În atare circumstanțe, la A.I. a apărut o nouă intenție – cea de a comite infracțiunea prevăzută la art.172 CP RM (intenție dusă la bun sfârșit). În concluzie, pe bună dreptate, cele comise de A.I. au fost încadrate în baza regulilor concursului de infracțiuni (ca tentativă la viol și ca acțiuni violente cu caracter sexual în formă consumată).

Referințe:

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
2. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11 august 2021. Dosarul nr.1ra-1040/2021. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19432
3. BRÎNZA, S. Comentariul unor prevederi ale Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005: circumstanțele

agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 C.pen. RM. În: Revista Națională de Drept, 2010, nr.1, p.2-12.

4. BRÎNZA, S. Expunere de motive vizând proiectul unei hotărâri explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție dedicate practicii judiciare în cauzele referitoare la infracțiunile privind viața sexuală (Partea I). În: Revista Națională de Drept, 2010, nr.7-8, p.2-15.

5. BRÎNZA, S. Teoria și practica interpretării judiciare a normelor referitoare la infracțiunile privind viața sexuală (art.171-175 CP RM). În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe sociale”, 2010, nr.8(38), p.156-211.

6. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 21 noiembrie 2018. Dosarul nr.1ra-1944/2018. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12425

7. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 24 mai 2021. Dosarul nr.1ra-979/2021. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18739

8. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 04 martie 2020. Dosarul nr.1ra-680/2020. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15617

9. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 21 martie 2018. Dosarul nr.1ra-607/2018. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10746

10. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 27.11.2017. Dosarul nr.1a-1458/2017. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/cf9590d1-59ff-e711-80d5-0050568b7027

11. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală” nr.17 din 07.11.2005. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=349

12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 19 august 2020. Dosarul nr.1ra-1612/2020. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16564

13. КОРОТКИХ, Н.Н. Проблемы квалификации преступлений, совершенных в отношении двух или более лиц. În: Юридическая наука, 2016, № 1, p.86-91.

14. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 09 iunie 2021. Dosarul nr.1ra-1075/2021. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18975

15. DOBRINOIU, V., NEAGU, N. Drept penal. Partea specială. București: Universul juridic, 2014. 750 p.

16. Codul penal al României. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>

17. КУЛАГИН, А.Н. Основные концепции (теории) продолжаемого преступления в доктрине уголовного права. În: Вестник Краснодарского университета МВД России, 2016, №3 (33), p.53-58.

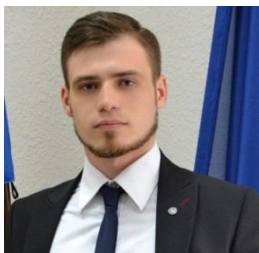
18. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26 ianuarie 2021. Dosarul nr.1ra-283/2021. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17782

19. AMZA, T. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii, p.5-11. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: https://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/PUBLICATII/rdj_1_2_2016.pdf

20. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 04 martie 2020. Dosarul nr.1ra-262/2020. [Accesat: 29.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15694

CYBERBULLYING: PROVOCARE SAU REALITATE?

Anatolie COLȚENIUC

asistent universitar, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0003-1688-4659

Ecaterina ȘAPORDA

studentă, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0001-6834-5775

Cyberbullying or cyberharassment is a form of bullying or harassment using electronic means. Cyberbullying and cyberharassment are also known as online bullying. It has become increasingly common, especially among teenagers, as the digital sphere has expanded, and technology has advanced. The lack of specific regulations in the national criminal and contravention legislation makes it difficult to qualify cyberbullying and makes it almost impossible to hold people accountable for such acts. Following the analysis, some proposals of *lege ferenda* will be outlined, in order to adapt the national criminal / contravention legislation to the current conditions.

Keywords: cyberbullying; bullying; internet; harassment; online environment; crime.

Cyberbullying ca fenomen devine tot mai răspândit, datorită faptului că tot mai multă lume devine activă în spațiul online. Pentru a înțelege mai bine natura acestui fenomen, trebuie să ne pornim de la analiza noțiunii de *bullying* la general. Problema bullying-ului este specifică comunității școlare, unde unii copii, fiind la vârsta când agresivitatea lor este la un nivel ridicat, își folosesc puterea sa sau poziția superioară în societate, în scopul de a înjosi și umili copiii mai slabi și vulnerabili fizic sau moral [1].

Aceasta poate să se manifeste în diferite forme, precum:

- Forma fizică (physical bullying), care provoacă careva suferințe fizice, de exemplu împingere, lovitură, distrugerea unor lucruri personale, ș.a.
- Forma verbală (verbal bullying), care reiese din înjosiri, insulte, intimidări, abuzuri verbale și altele. Altfel spus - agresiunea verbală în adresa persoanei.
- Forma socială (social bullying), care este orientată pe dăunarea reputației persoanei în societate și umilirea acesteia.

- Cyberbullying – cea mai răspândită formă în condițiile actuale. Aceasta presupune umilirea și cauzarea de daune prin intermediul calculatoarelor, telefoanelor și a altor dispozitive electronice.

Societatea în mediul online devine tot mai agresivă din cauza că, majoritatea persoanelor consideră că jignirea, amenințarea sau batjocorirea nu poate fi pedepsită sau urmărită din perspectiva juridico-penală. Acest fapt generează depășirea unor limite morale și etice, dar și legale, în unele situații.

O definiție frecvent utilizată a hărțuirii cibernetice cea de „*act sau comportament agresiv intenționat, care este efectuat de un grup sau de o persoană, utilizând forme electronice de contact, în mod repetat și în timp, împotriva unei victime care nu se poate apăra cu ușurință*” [2]. Ca și orice acțiune care încalcă nejustificat drepturile și libertățile oamenilor, cyberbullyingul este o faptă socialmente periculoasă, care trebuie să atragă răspunderea corespunzătoare gravității acesteia.

Actualitatea problemei, în special, este argumentată prin răspândirea activă a fenomenului, aceasta fiind facilitată de toți factorii posibili, necesari practicării „nestingherite”, în aparență, precum anonimitatea utilizatorilor și diversitatea opțiunilor prin care se poate realiza (foto, video, mesaje, comentarii, mail, apel, etc.) [3].

Totodată, acestei probleme, în opinia noastră, se acordă prea puțină atenție, atât în segmentul educației, în sensul prevenirii răspândirii acestuia, cât și în segmentul cadrului legal, care se manifestă prin lipsa unor reglementări și politici bine definite și specifice problemei cyberbullying-ului.

La moment, problema hărțuirii în mediul online devine tot mai actuală fiind argumentată prin alimentarea de dorința faptul că se aduce prejudiciul sănătății psihice a adolescenților. Victimele hărțuirii cibernetice pot experimenta o stimă de sine mai scăzută, o creștere a ideilor suicidare și diverse răspunsuri emoționale negative, fiind intimidat, astfel având frica să se împărtășească cu problemele sale, preferând să le ascundă de părinți, profesori, maturi, etc.

Printre cauze care determină intensificarea fenomenului cyberbullying-ului pot fi identificate următoarele:

- dorința de a fi perfect. Probabil, înjosirile permit unora să se simtă pe o poziție superioară în raport cu victima.

- sentiment de inferioritate al victimei, care face victima să devină și mai vulnerabilă din cauza propriilor convingeri.

- invidia celor care recurg la hărțuire.

- răzbunare.

- distracție pentru unii din subiecți.

- egoism [4].

Cyberbullying-ul se poate manifesta în următoarele forme:

- 1) Bârfă - emiterea în mediul online a unor declarații speculative care deranjează o persoană;
- 2) Hărțuirea - postarea de mesaje publice, poze, care pot afecta integritatea psihică a individului;
- 3) Urmărirea online - hărțuirea intimidantă cu scopul de a aduce conflictul și în viața reală;
- 4) Trolling - provocarea unei persoane să acționeze agresiv;
- 5) Comentarii provocatoare și negative;
- 6) Profiluri false - crearea de către agresori a profilurilor false, care sub protecția anonimatului amenință victimele sau folosesc identitatea victimei în raport cu alte persoane;
- 7) Sexting - distribuirea de materiale pornografice utilizând mijloace electronice de comunicație.

Dat fiind faptul că, reglementările legislative specifice acestui gen de acțiuni lipsesc în actualul cadru legislativ, încadrarea juridică a unor astfel de fapte se poate face în dependență de formă, conform următoarelor componente: art.150 CP al RM (Determinarea sau înlesnirea sinuciderii); art.155 CP al RM (Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății); art.173 CP al RM (Hărțuirea sexuală); art.189 CP al RM (Șantajul); art.69 Cod Contravențional al RM (Injuria); art.70 Cod Contravențional al RM (Calomnia).

Această diversitate de încadrare juridică a cyberbullying-ului creează anumite dificultăți în calificarea corectă a unor astfel de fapte și influențează răspândirea fenomenului dat, fiindcă nu sunt stabilite sancțiuni concrete nemijlocit pentru astfel de acțiuni.

Cu toate că, aparent, faptele de cyberbullying pot fi încadrate conform normelor de drept penal și contravențional generale, după părerea noastră, acestea sunt insuficiente. Aceasta se datorează la aceea că în raport cu faptele de cyberbullying încadrările sunt prea generale și nu oferă protecția necesară, despre ce ne vorbește și lipsa practicii judiciare în această direcție.

Pledăm pentru includerea faptei de cyberbullying cu toate modalitățile faptice ale acesteia, care au fost enumerate anterior, atât în Codul Contravențional al RM, cât și în Codul Penal al RM, diferența fiind în gravitatea faptei și, în special, a urmărilor ce survin.

La baza acestei necesități stă și o regulă adoptată la nivel internațional de către ONU, dezvoltată prin Recomandarea CM/Rec(2014)6, care spune că

„Drepturile omului și libertățile fundamentale se aplică în mod egal atât în mediul off-line (în lumea reală), cât și în cel on-line (în lumea virtuală)”.

În acest sens, a fost elaborat un ghid de către Consiliul Europei, adoptat de Comitetul de Miniștri la 16 aprilie 2014 „Ghidul drepturilor omului pentru utilizatori de internet. Instrumente juridice” [5].

Pe lângă aceasta, considerăm că este necesară o reglementare specială în raport cu cele enunțate, aplicate în mediul off-line, dat fiind faptul că, gravitatea faptelor de cyberbullying constă în posibilitatea făptuitorului de a se adresa unui cerc de persoane nedeterminat, precum și în capacitatea tehnologică de a-și ascunde identitatea, de a șterge urmele infracțiunii, de a folosi o rețea ce nu poate fi urmărită etc, ceea ce complică procesul de investigare a unor astfel de fapte, dar și provoacă urmări mai grave pentru victimă.

Însă, pentru a putea fi incriminată, orice faptă trebuie să întrunească careva semne calificative. Bunăoară, pentru a putea fi incriminată și pedepsită penal (fie contravențional), acțiunile de cyberbullying (orice modalitate faptică a lor), trebuie să se producă în mod repetat și nejustificat provocând victimei starea de temere reală.

Problema fiind una actuală, se abordează și la nivelul Curții Europene a Drepturilor Omului. Considerăm relevant cazul Buturuga împotriva României, acesta fiind și unul relativ recent. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului a fost pronunțată pe 11 februarie 2020 și a stabilit că România se face vinovată de încălcarea a două articole din Convenția Europeană a Drepturilor Omului: art.3, care interzice tratamentul inuman sau degradant, și art. 8, care se referă la respectarea vieții private, de familie și a corespondenței.

În speță, reclamanta s-a plâns de faptul că a fost victimă a violenței domestice. Aceasta afirma că a suferit, în cursul căsătoriei sale cu M.V., violențe fizice și amenințări cu moartea, repetate, care s-au agravat în noiembrie 2013. Precizează că, în această perioadă, ea și fostul său soț discutau despre eventualitatea unui divorț și că divorțul a fost pronunțat în cele din urmă la 30 ianuarie 2014.

La 23 decembrie 2013, aceasta a depus o plângere împotriva lui M.V. la Parchetul de pe lângă Judecătoria Tulcea. La 6 ianuarie 2014, a formulat o nouă plângere împotriva lui M.V. și a repetat acuzațiile cu privire la violențele și amenințările la care fusese supusă. Reclamanta susținea că autoritățile au încercat să o convingă să își retragă plângerea pe motiv că leziunile nu erau grave.

La o dată neprecizată, reclamanta s-a constituit parte civilă și a solicitat repararea prejudiciilor materiale și morale pe care a pretins că le-a suferit. La 18 martie 2014, a solicitat, ca element probatoriu în cadrul procesului penal, o

percheziție electronică a calculatorului familiei, susținând că M.V. îi consultase în mod abuziv conturile electronice, inclusiv contul său de Facebook, și că făcuse copii ale conversațiilor sale private, ale documentelor și ale fotografiilor sale. Prin ordonanța din 2 iunie 2014, parchetul a respins cererea reclamantei pe motiv că probele care ar fi putut să fie astfel obținute nu aveau legătură cu infracțiunile de amenințare și violență pretins săvârșite de M.V. La 11 septembrie 2014, reclamanta a formulat o nouă plângere penală împotriva lui M.V. pentru violarea secretului corespondenței.

În februarie 2015, parchetul a clasat cauza, constatând că doamna Buturugă fusese amenințată cu moartea, dar comportamentul fostului ei soț nu ar fi fost suficient de grav pentru a se califica drept infracțiune. De asemenea, parchetul a decis să respingă, ca tardivă, plângerea doamnei Buturugă cu privire la încălcarea secretului corespondenței sale. În cele din urmă, a aplicat o amendă administrativă (aproximativ 250 de euro (EUR) fostului soț al reclamantei. Doamna Buturugă a contestat, fără succes, ordonanța procurorului, în fața parchetului și apoi în fața judecătoriei.

În urma examinării acestei cauze, pe lângă toate aspectele ce se refereau la investigația cauzei de violență în familie, în special ne interesează concluziile Curții referitor la cyberbullying.

În acest sens, Curtea specifică în special că cyber-violența este recunoscută în prezent ca un aspect al violenței împotriva femeilor și fetelor având diverse forme, intruziuni în calculatorul victimei și preluarea, distribuirea și manipularea datelor și imaginilor, inclusiv a datelor cu caracter personal. În contextul violenței în familie, cyber-supravegherea este adesea efectuată de parteneri intimi. În consecință, Curtea acceptă argumentul doamnei Buturugă potrivit căruia acțiuni precum monitorizarea, accesarea sau salvarea corespondenței soțului, fără drept, pot fi luate în considerare atunci când autoritățile naționale investighează acte de violență conjugală. În consecință, Curtea a concluzionat că afirmațiile reclamantei potrivit cărora fostul ei soț a interceptat, a consultat și a salvat în mod abuziv comunicațiile sale electronice nu au fost examinate pe fond de către autoritățile naționale. Autoritățile interne nu au efectuat acte procedurale pentru a colecta probe în scopul stabilirii realității faptelor sau calificării legale a acestora. Prin urmare, autoritățile au dat dovadă de un formalism excesiv în respingerea oricărei legături cu actele de violență domestică pe care doamna Buturugă le-a sesizat și astfel nu au luat în considerație diferitele forme pe care le poate prezenta violența conjugală. [6,7]

Reiesind din cele prezentate în studiul respectiv, considerăm absolut necesară introducerea unei norme penale/contravenționale a infracțiunii de

cyberbullying în legislația națională. Principalul argument în acest context este gravitatea și complexitatea unei astfel de fapte. Fiind o infracțiune generată de dezvoltarea activă a tehnologiilor informaționale, aceasta se poate manifesta în unele acțiuni ce nu sunt reglementate la moment în legislația contravențională/penală a RM, ceea ce este, după părerea noastră, o lacună.

Astfel, considerăm oportună următoarea propunere *de lege ferenda*: introducerea unei noi norme în legislația penală sau/și contravențională cu denumirea Cyberbullying (Hărțuirea în mediul online), care va incrimina acțiunile de emiteră în mediul online a unor declarații speculative care deranjează o persoană; postarea de mesaje publice, foto, care pot afecta integritatea psihică a individului; hărțuirea intimidantă cu scopul de a aduce conflictul și în viața reală; provocarea unei persoane să acționeze agresiv; comentarii provocatoare și negative; crearea de către agresori a profilurilor false, care sub protecția anonimatului amenință victimele sau folosesc identitatea victimei în raport cu alte persoane; distribuirea de materiale pornografice utilizând mijloace electronice de comunicație și alte fapte asemănătoare, ce se produc în mod repetat și nejustificat, care provoacă victimei starea reală de temere.

Referințe:

1. Oxford Guide to British and American Culture English vocabulary. [Accesat: 15.08.2021] Disponibil: <https://slovar-vocab.com/english/british-american-culture-vocab.html>

2. RAD, D., ARDELEAN, M., DEMETER, E., KELEMEN, G. Assessing Cyberbullying Perceptions. Editura Școala Ardeleană, 2017. ISBN: 978-606-711-643-4

3. ENESCU, E. Cum oprim legal cyberbullying-ul. [Accesat: 16.08.2021] Disponibil: https://www.avocato.ro/blog/cum-oprim-legal-cyberbullying-ul/?fbclid=IwAR2khhDqUiIaq6S6TyIadWS9d0k4_weMDXDLLorUOuZBL3hrVs89YaoBEEw

4. БЕНГИНА, Е.А., ГРИШАЕВА, С.А. Кибербуллинг как новая форма угрозы психологическому здоровью личности подростка. Вестник университета. 2018;(2):153-157.

5. Ghidul drepturilor omului pentru utilizatori de internet. Instrumente juridice. [Accesat: 20.08.2021] Disponibil: <https://rm.coe.int/guide-to-human-rights-for-internet-users-romanian-/1680768064>

6. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor omului în CEDO Buturugă împotriva României. [Accesat: 26.08.2021] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2021/03/Buturuga-impotriva-Romaniei-2.pdf>

7. МОТОС I. CEDO. Buturugă împotriva României. Autoritățile române nu au

răspuns reclamațiilor unei femei care s-a plâns de violența în familie și de cyber-violența din partea fostului soț. [Accesat: 26.08.2021] Disponibil: <https://www.juridice.ro/672689/cedo-buturuga-impotriva-romaniei-prof-univ-dr-iulia-motoc-membru-in-completul-de-judecata.html>

DOI:10.5281/zenodo.6640795

CZU: 343.435:343.63

STALKING-UL: CONCEPT, CADRU NORMATIV, PRACTICĂ JUDICIARĂ

Stanislav COPEȚCHI

doctor în drept, conferențiar universitar,

Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0003-1822-4953

In the present study it is analyzed the concept of „stalking”, according to the national and international legal framework. Some foreign legislative models are also being studied. It is noted that in the vast majority of foreign laws, stalking is considered a criminal offense, but not a contravention (as in the case of the legislation of the Republic of Moldova). It is concluded that the Moldovan legislator should reconsider its position so as to transfer the acts of persecution from the sphere of contravention to the sphere of criminal. The repeated nature of the acts of persecution is emphasized. In the absence of a sufficient number of deeds to testify to the repeated nature of the acts of persecution, the committed acts cannot be qualified on the basis of art. 78² of the Contravention Code of the Republic of Moldova. Part of the study focuses on the analysis of judicial practice. Various issues of qualification of acts of persecution are highlighted.

Keywords: stalking; fear; Istanbul Convention; contravention; foreign legislation; judicial practice.

Termenul „stalking” este de origine engleză, provenind de la verbul „to stalk”, ceea ce, în traducere, semnifică „a urmări”. Stalking-ul reprezintă „o serie de acțiuni persistente, așa numite acte de persecuție, de urmărire, de contactare nedorită, comise de către un subiect, numit agresor/-oare (stalker) îndreptate față de alt subiect victimă, cu scopul de a-i provoca frică și anxietate [1]”. Deci, termenul „stalking” descrie urmărirea și hărțuirea intenționată, răuvoitoare și repetată a unei persoane.

În plan comparat, fapta enunțată este redată, inclusiv, prin astfel de termeni/expresii: „hărțuire”, „urmărire insistentă”, „acte de persecuție”. Bunăoară, în Codul penal al României [2], al Croației [3] și al Finlandei [4] este consfințit termenul „hărțuire”; în Codul penal al Austriei [5] este uzitat termenul „urmărirea”; iar în Codul penal al Germaniei [6] este folosită noțiunea „urmărirea insistentă”. De asemenea, art.34 din Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul, la 11 mai 2011 (în continuare – Convenția de la Istanbul) [7],

desemnează aceste fenomen prin termenul „urmărirea” (în engleză „stalking”).

În legislația Republicii Moldova este folosită expresia: „acte de persecuție”. De altfel, conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române prin „persecuție” se înțelege „urmărirea nedreaptă și perseverentă a cuiva, cu intenția de a-i provoca un rău, un neajuns [8]”. Prin urmare, conceptual vorbind, esența „actelor de persecuție” este echivalentă cu esența „urmăririi” („stalking-ului”).

Precizăm că, în corespundere cu legislația Republicii Moldova actele de persecuție este considerată faptă contravențională, fiind stipulată la art.78² din Codul contravențional [9]. De menționat că acest articol a fost introdus în Codul contravențional prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.196 din 28.07.2016 [10]. La acel moment Republica Moldova încerca să-și ajusteze cadrul normativ național la prevederile Convenției de la Istanbul, semnată de Republica Moldova la 06 februarie 2017, și ratificată recent, la 14 octombrie 2021, Republica Moldova devenind al 35-lea stat din cele 47 membre ale Consiliului Europei care a ratificat această convenție. Constatăm, că Republica Moldova și-a onorat obligația rezultată din semnarea și, mai nou, din ratificarea instrumentului juridic internațional sus-indicat. De precizat că prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.197 din 19 octombrie 2021 [11] a fost promulgată Legea Republicii Moldova cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, nr.144 din 14 octombrie 2021.

În altă privință, menționăm că conform art.34 din Convenția de la Istanbul „*Părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a asigura faptul că este incriminat comportamentul intenționat de angajare repetată într-un comportament amenințător direcționat către o altă persoană, determinând-o pe aceasta să se teamă pentru siguranța sa [7]*”. Deci, Convenția de la Istanbul sugerează catalogarea actelor de persecuție drept infracțiune. În legislația Republicii Moldova, după cum am subliniat *supra*, actele de persecuție sunt sancționate contravențional, nu însă penal. Respectiv, legiuitorul moldav a ajuns la concluzia că actele de persecuție sunt fapte socialmente periculoase de o gravitate mai redusă ca infracțiunea.

De ce legiuitorul moldav a procedat altfel, în condițiile în care art.14 din Convenția de la Istanbul sugerează aprecierea acestor fapte ca și infracțiuni? Răspunzând la această întrebare, precizăm, totuși, că conform alin.(3) art.78 din Convenția de la Istanbul „*[o]rice Stat poate, în momentul semnării sau în momentul depunerii documentului său oficial de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare, printr-o declarație adresată Secretarului General al Consiliului Europei, să își rezerve dreptul de a prevedea sancțiuni nepenale, în locul sancțiunilor penale.*

pentru comportamentele menționate în Articolele 33 și 34 (sublinierea ne aparține – n.a.) [7]”.

Sesizăm că legiuitorul moldav și-a rezervat dreptul de a nu sancționa penal actele de persecuție, ci contravențional, prin instituirea unor pedepse non-penale. În context, se profilează următoarea întrebare: este sau nu justificată această poziție a legiuitorului moldav?

Din punctul nostru de vedere, legiuitorul ar trebui să-și revadă poziția, astfel încât să transfere actele de persecuție din sfera contravenționalului în cea a penalului.

Primo – actele de persecuție sunt frecvent întâlnite în societatea noastră (fapt rezultat, inclusiv, din practica judiciară suficient de bogată). Este un exemplu de violență psihologică bazată pe criteriu de gen, așa cum demonstrează practica, fiind în cele mai dese cazuri îndreptată spre persoane de gen feminin. Respectiv, combaterea acestui flagel se impune prin instrumente juridico-penale. În context, unii autori subliniază: „Persecutarea este puternic corelată cu agresiunea sexuală și violența în familie. În majoritatea cazurilor victimele și-au identificat agresorul/-oarea (stalkerul), de obicei fiind fostul/-ta partener/-ră, rude, cunoștințe dintr-un cerc apropiat. Actele de persecuție sunt unele dintre cele mai frecvente forme ale violenței de gen, deoarece sunt caracteristice dominației, puterii controlului din partea sexului masculin [1]”.

Studiul practicii judiciare în materia actelor de persecuție demonstrează ineficiența răspunderii contravenționale pentru săvârșirea actelor de persecuție.

Secundo – din perspectivă comparată, în legislațiile penale ale multor state străine actele de persecuție (urmărirea, hărțuirea) sunt considerate fapte infracționale, nu însă contravenționale (e.g. legislația Austriei, Germaniei, Finlandei, Croației, Bulgariei [12], României, Poloniei [13], Franței [14] etc.).

Tertio – gradul de pericol social sporit al actelor de persecuție (caracteristic unei fapte penale) reiese din caracterul de obicei (de îndeletnicire) pe care îl comportă această faptă.

În concluzie, suntem în dezacord cu poziția legiuitorului moldav de a-i imprima actelor de persecuție un grad de pericol social caracteristic unei fapte contravenționale. În timp ce alți legiuitori (majoritatea) au mers pe calea sancționării penale a actelor de persecuție, cel moldav a decis că răspunderea contravențională pentru săvârșirea unor atare acte este suficientă. Este neclară poziția legislatorului autohton, în condițiile în care este cunoscut că în Republica Moldova fenomenul enunțat este unul răspândit, iar mijloacele juridico-contravenționale sunt ineficiente în fața acestuia.

Finalmente, considerăm oportun ca legiuitorul să excludă art.78² din Codul

contravențional. În consecință, actele de persecuție urmează a fi incriminate de Codul penal. *De lege ferenda*, propunem ca actele de persecuție să fie localizate în segmentul Părții Speciale a Codului penal dedicat protecției libertății persoanei (*i.e.* Capitolul III).

În continuare vom supune analizei actele de persecuție, în corespundere cu prevederile art.78² din Codul contravențional. *Ab initio*, vom consemna că dispoziția acestui articol are următorul conținut: „*Persecutarea în mod repetat a unei persoane căreia i s-a cauzat o stare de anxietate, frică pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-și modifice conduita din viață, săvârșită prin: a) urmărirea persoanei; b) contactarea sau încercarea de a contacta prin orice mijloc sau prin intermediul altei persoane [9]*”.

Norma enunțată este amplasată în Capitolul VII „Contravenții ce atentează la sănătatea populației, sănătatea persoanei, la starea sanitar-epidemiologică” din Titlul II „Partea Specială” a Cărții întâi „Dreptul material” din Codul contravențional. Constatăm că valoarea socială și relațiile sociale aferente acesteia protejată(e) prin incriminarea actelor de persecuție nu se află nicicum în derivație organică cu valoarea socială fundamentală, desprinsă din conținutul titlaturii acestui capitol. Surprindem că stalking-ul – formă a violenței psihologice – reprezintă o conduită care implică atentarea asupra unei valori sociale ce nu derivă din relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei, cu atât mai mult a populației sau starea sanitar-epidemiologică, deși nu excludem ca obiectul de atentare în cazul actelor de persecuție să se intersecteze cu relațiile sociale referitoare la sănătatea persoanei. Constatăm că prin săvârșirea actelor de persecuție, *de facto*, se atentează contravențional asupra libertății psihice.

Din punctul nostru de vedere, se impune o reconceptualizare a segmentelor din Partea Specială a Cărții întâi a Codului contravențional al Republicii Moldova, astfel încât obiectul juridic special al unei contravenții să derive din conținutul obiectului juridic generic al acesteia (*i.e.* desprins din denumirea capitolului în care este localizată). Din perspectivă comparată, remarcăm că, în legislația majorității statelor europene actele de persecuție sunt amplasate în segmentul Părții Speciale a Codului penal destinat protecției libertății persoanei (*i.e.* în legislațiile statelor în care actele de persecuție sunt considerate fapte penale).

De precizat că prin săvârșirea actelor de persecuție obiectul protecției (libertatea psihică a persoanei) nu este lezat(ă) prin exercitarea vreunei influențe asupra unor entități materiale sau imateriale. În consecință, contravenția examinată nu are **obiect material** sau **imaterial**. Eventual, de exemplu, telefonul mobil prin intermediul căruia făptuitorul contactează victima apare în postura de mijloc de săvârșire a contravenției, nu însă de obiect material. La fel, nici corpul

persoanei nu poate fi obiect material al contravenției enunțate, aceasta deoarece nici urmărirea persoanei, și nici contactarea sau încercarea de a contacta persoana nu implică exercitarea unei influențe asupra corpului persoanei.

Victimă a actelor de persecuție poate fi orice persoană. Totuși, de regulă, în calitate de victimă apare o persoană cunoscută făptuitorului (fost(ă) soț/soție [15; 16; 17], fost(ă) concubin/concubină [18; 19], fostă prietenă [20]). De asemenea, victimă a actelor de persecuție poate fi și soția [21]. De obicei, persoana de gen feminin are de suferit de pe urma actelor de persecuție. În context, unii autori afirmă că „actele de persecuție sunt unele dintre cele mai frecvente forme ale violenței de gen, deoarece sunt caracteristice dominației, puterii controlului din partea sexului masculin [1]”. Nu este exclus ca și persoana de gen masculin să evolueze în postura de victimă a actelor de persecuție, fapt întâlnit în practica judiciară autohtonă [22].

Reiterăm că victima actelor de persecuție are o calitate generală. La încadrare nu interesează dacă între victimă și făptuitor există vreo relație specială (e.g. dacă victima este membru de familie în raport cu făptuitorul).

În legislația unor state străine identificăm norme care agravează răspunderea penală pentru săvârșirea actelor de persecuție în raport cu anumite victime, având calități speciale. Bunăoară, conform alin.(2) art.140 din Codul penal al Croației răspunderea se agravează atunci când „infrațiunea este săvârșită împotriva actualului sau fostului soț/soții sau împotriva actualului sau fostului partener/partenere sau împotriva fostului partener/partenere de același sex ori împotriva persoanei cu care făptuitorul se afla într-o relație strânsă [3]”. La alin.(3) art.144a din Codul penal al Bulgariei este consfințit semnul circumstanțial agravant „atunci când fapta este săvârșită într-o situație de violență în familie [12]”. Conform alin.(2) art.612-bis din Codul penal al Italiei pedeapsa este majorată dacă fapta este comisă „de soțul de care este separat sau divorțat sau de persoana care este legată printr-o relație afectivă de persoana vătămată [23]”.

În opinia lui N.Corcea și G.Fortuna, norma analizată „nu este îndreptată în exclusivitate spre protecția victimelor violenței în familie sau spre protecția femeilor împotriva violenței, această normă având un caracter universal și asigurând protecția juridică a oricărei persoane care se confruntă cu persecuții în adresa sa. [...] înseamnă că în calitate de victimă poate fi atât un membru al familiei, cât și o altă persoană care nu are această calitate. Această normă contravențională are doar un caracter conex normelor din legislația în vigoare a Republicii Moldova care sunt menite să asigure protecția victimelor violenței în familie [24, p.126]”. Așa e. Totuși, considerăm justificată agravarea răspunderii

penale pentru săvârșirea actelor de persecuție în circumstanțele descrise mai sus. Ținând cont de politica actuală a statului, precum și de realitățile sociale existente, *de lege ferenda*, apreciem oportună agravarea răspunderii pentru săvârșirea actelor de persecuție în raport cu un membru de familie.

Latura obiectivă a actelor de persecuție îl formează: 1) fapta prejudiciabilă concretizată în acțiunea de: a) urmărire a persoanei și, b) contactare sau încercare de a contacta prin orice mijloc sau prin intermediul altei persoane; 2) urmarea prejudiciabilă exprimată în starea de anxietate, frică cauzată victimei, pentru siguranța proprie ori a rudelor sale apropiate; 3) legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă.

Lato sensu, actele de persecuție constituie o formă a violenței psihice (doar în accepțiune teoretică, nu și normativă [25, p.170]). Fapta prejudiciabilă este redată prin două acțiuni: urmărirea și contactarea (sau încercarea de contactare) victimei.

Cea din urmă modalitate normativă de exprimare a faptei prejudiciabile a fost reținută în următoarea speță din practica judiciară: „*R.S., la 08.09.2020, în intervalul de timp 07:00 – 18.00, aflându-se în mun. Chișinău, str. B. Voievod, 2, a admis acte de persecuție în adresa fostei soții V.O., prin expedierea mesajelor telefonice ce conțin cuvinte injurioase și amenințări cu răfuială fizică, astfel cauzându-i ultimei o stare de frică pentru siguranța proprie și a copilului minor [16]*”. Contactarea victimei prin apeluri și mesaje telefonice a fost constatată și în alte spețe [21; 26; 27].

În doctrină se arată: „Stalkingul nu se limitează doar la comportamentul de urmărire și contactare nedorită, dar include și alte acțiuni cum ar fi: spionarea unei persoane, așteptarea în anumite locuri pentru a contacta cu victima sau pentru a monitoriza victima, oferirea insistentă a cadourilor nedorite victimei, postarea informațiilor sau răspândirea zvonurilor despre victimă pe internet, verbal, într-un loc public sau într-un cerc restrâns de persoane și alte acțiuni de hărțuire [1]”.

În context, surprindem că în legislația altor state, fapta prejudiciabilă nu se reduce doar la cele două acțiuni sus-indicate (urmărirea și contactarea), ci cuprinde și alte acțiuni/inacțiuni. De exemplu, normele similare celei analizate din legislația Austriei și Germaniei prevăd drept modalitate normativă alternativă de exprimare a faptei prejudiciabile „lansarea unor comenzi de bunuri și servicii pentru victimă prin utilizarea datelor sale cu caracter personal”.

Sesizăm și tehnica redării exemplificative a formelor de exprimare a faptei prejudiciabile. Astfel, în acord cu dispoziția normei de la alin.(1) art.140 din Codul penal al Croației este pedepsită pentru hărțuire „persoana care urmărește sau

spionează [...] o altă persoană sau stabilește sau încearcă să stabilească un contact nedorit sau o sperie în alt mod (sublinierea ne aparține - *n.a.*) [...] [3]”. În principiu, aceeași manieră exemplificativă de redare a ilicitului este sesizată în legislația altor state (*e.g.* Germania).

Convenția de la Istanbul, în genere, nu definește urmărirea (acte de persecuție) prin intermediul celor două forme de exprimare a faptei prejudiciabile, ci folosește expresia generalistă „angajarea repetată într-un comportament amenințător”. Respectiv, Convenția de la Istanbul folosește un conținut deschis de incriminare, în timp ce dispoziția art.78² din Codul contravențional cuprinde un conținut închis de incriminare (lista formelor de exprimare a faptei prejudiciabile este indicată, aceasta având un caracter exhaustiv).

Considerăm că legiuitorul moldav ar trebui să renunțe la ideea descrierii faptei prejudiciabile prin formularea unui conținut închis de incriminare. Modelul incriminator oferit de Convenția de la Istanbul pare a fi unul reușit. Apropo, și alți legiuitori folosesc tehnica redării faptei prejudiciabile într-o manieră non-exhaustivă și generalistă. De pildă, acest model îl întâlnim în cazul art.612-bis din Codul penal al Italiei.

Pentru a fi în prezența contravenției prevăzute la art.78² din Codul contravențional nu are relevanță dacă făptuitorul a comis doar urmărirea victimei, doar contactarea sau încercarea de a contacta victima ori dacă a săvârșit ambele acțiuni. Realizarea uneia dintre cele două acțiuni sau amândurora poate conta doar în planul aplicării pedepsei.

În legislația României cele două forme (similare celor înscrise la art.78² din Codul contravențional) sunt incriminate în alineate diferite, având și un tratament sancționator diferit (urmărirea / 3-6 luni închisoare, iar efectuarea de apeluri telefonice sau comunicări / 1-3 luni închisoare). Astfel, la alin.(1) art.208 din Codul penal este incriminată „[f]apta celui care, în mod repetat, urmărește, fără drept sau fără un interes legitim, o persoană ori îi supraveghează locuința, locul de muncă sau alte locuri frecventate de către aceasta [...] [2]”, în timp ce la alin.(2) al aceluiași articol este prevăzută răspunderea pentru „efectuarea de apeluri telefonice sau comunicări prin mijloace de transmitere la distanță [...] [2]”.

Din perspectiva tehnicii legislative, aceste două alineate cuprind două infracțiuni în varianta-tip. Corespunzător, aceste două infracțiuni pot forma un concurs.

Un alt semn constitutive ale contravenției examinate îl formează **urmarea prejudiciabilă**, exprimată în starea de anxietate, frica pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate.

Din perspectivă practică, în majoritatea cazurilor, drept probă a urmării prejudiciabile (fricii cauzate), este prezentată declarația persoanei vătămate. Deci, existența urmării prejudiciabile se află în strictă dependență de percepția persoanei vătămate. În viziunea noastră, la probarea urmării prejudiciabile sub forma fricii/anxietății nu trebuie să se țină cont, în exclusivitate, doar de declarațiile victimei. Urmarea prejudiciabilă trebuie dovedită și prin alte probe. De exemplu, într-o speță, frica a fost probată prin „chestionarul de evaluare a riscurilor în cazurile de violență în familie [15]”.

În plan comparat, conform legislației Austriei și Poloniei răspunderea penală se agravează „dacă fapta are ca urmare sinuciderea sau tentativa de sinucidere a persoanei”. Poate ar fi cazul ca și legiuitorul moldav să agraveze răspunderea pentru actele de persecuție cauzatoare de asemenea urmări (în condițiile în care ar trece actele de persecuție din sfera contravențională în cea penală).

În altă privință, surprindem că frica/anxietatea trebuie să vizeze siguranța propriei persoane (*i.e.* a victimei) sau a rudelor apropiate. Potrivit Convenției de la Istanbul fapta trebuie să provoace temere pentru siguranța persoanei (*i.e.* victimei), nu și a rudelor sale apropiate. Legiuitorul bulgar și cel croat, ca și legiuitorul moldav, a îmbrățișat o poziție mai largă vizând obiectul fricii/anxietății. Astfel, în corespundere cu alin.(1) art.144a din Codul penal al Bulgariei teama cauzată poate privi atât propria viață sau sănătate, cât și a unei rude. Iar norma de la alin.(1) art.140 din Codul penal al Croației cere ca starea de anxietate/teamă să privească siguranța sau securitatea victimei ori a persoanelor ei apropiate.

Din punct de vedere al **laturii subiective**, contravenția analizată se caracterizează prin prezența vinovăției (semn obligatoriu), care poate lua doar forma intenției. În textul art.34 din Convenția de la Istanbul este indicată expres forma vinovăției cu care acționează făptuitorul la săvârșirea faptei de urmărire. Deși, dispoziția normei de la art.78² din Codul contravențional nu prevede expres forma vinovăției pe care trebuie să o manifeste făptuitorul, aceasta este desprinsă, cu ușurință, din esența unei atare incriminări, inclusiv din semantismul expresiilor „urmărirea persoanei”, „contactarea persoanei”. La aceeași concluzie ne îndeamnă caracterul de obișnuință a contravenției indicate.

Cât privește motivul și scopul (semne secundare ale laturii subiective), constatăm că acestea au un rol facultativ, neavând relevanță la calificare. Cu alte cuvinte, pentru a încadra în baza art.78² din Codul contravențional nu contează imboldul determinant în luarea hotărârii infracționale (*e.g.* ura, răzbunarea), precum nici finalitatea urmărită de făptuitor.

Subiect al actelor de persecuție poate fi orice persoană fizică responsabilă care la momentul săvârșirii contravenției a atins vârsta de 18 ani.

În altă privință, observăm că contravenția înscrisă la art.78² din Codul contravențional este una **de obicei (de îndeletnicire)**. Acest caracter este desprins din expresia „persecutarea în mod repetat”. O formulă analogică identificăm la art.34 din Convenția de la Istanbul. În alte legislații sunt uzitate expresii similare, din care rezultă caracterul de obișnuință al actelor de persecuție (e.g. în legislația Poloniei – „persecutarea continuă”; în legislația Austriei – „urmărirea insistentă”; în legislația Bulgariei – „urmărirea sistematică”).

Suplimentar, remarcăm că, fapta ilicită ca atare, este desemnată prin folosirea pluralului „acte de persecuție”. Deci, e de neînchipuit ca actele de persecuție să fie comise altfel decât printr-o serie de acte. Așadar, ține de esența acestei fapte caracterul de obișnuință; or, doar prin obișnuință aceste fapte îmbracă forma unor acte de persecuție, pe de o parte, și prezintă pericol social, pe de altă parte. *Per a contrario*, un singur act de persecuție nu are însemnătate juridică, nefiind prevăzută de Codul contravențional. Pe bună dreptate se menționează în doctrină: „Fenomenul persecuției, fiind o formă de psiho-teroare, nu apare brusc, ci se dezvoltă în timp, constatându-se o oarecare stadialitate – faze sau etape care cuprind acțiuni de hărțuire de un anumit tip și efecte specifice asupra persoanei înspre care este direcționat atacul psihologic [24, p.126; 28, p.52]”.

Suntem de acord cu D.Herinean, potrivit căruia „pentru comiterea infracțiunii de hărțuire este suficient ca actele tipice să fie comise în mod repetat, chiar și pe parcursul unei singure zile, nefiind necesară vreo întindere temporală a acțiunilor tipice [29, p.106]”. Este convingătoare următoarea speță: „X. pe parcursul zilei de 20.10.2020 (sublinierea ne aparține – n.a.), în localitatea Isacova, raionul Orhei, a persecutat-o în mod repetat pe S.V. și membrii familiei acesteia [...] [30]”.

Pentru consumarea contravenției prevăzute la art.78² din Codul contravențional este important să se ateste un număr suficient de fapte din care să reiasă caracterul de obișnuință al actelor de persecuție.

Considerăm că actele de persecuție vor căpăta caracterul repetat (de obișnuință) atunci când se vor atesta un număr de trei repetări. Această concluzie este fundamentată pe interpretarea sistemică a prevederilor Codului penal și ale Codului contravențional. Amintim că Codul penal al Republicii Moldova reglementează forma repetată a infracțiunii unice. În același timp, în unele articole din Partea Specială a Codului penal sunt incriminate fapte penale de obișnuință (de îndeletnicire). Cele două forme ale infracțiunii unice sunt disociate,

inter alia, în baza criteriului vizând numărul de repetări al faptelor infracționale comise. Considerăm că aceeași regulă trebuie aplicată în vederea aflării conținutului caracterului de obișnuință al actelor de persecuție.

În lipsa numărului suficient de fapte care să mărturisească caracterul de obișnuință al actelor de persecuție cele săvârșite nu pot fi încadrate în baza art.78² din Codul contravențional. Din acest considerent, susținem cele relevate în doctrină: „La infracțiunile de obicei, tentativa nu este posibilă, întrucât actele săvârșite sunt licite până la acumularea unui număr suficient de repetări din care să rezulte obișnuința [31, p.102]”.

În altă ordine de idei, vom încerca să subliniem anume dificultăți practice referitoare la aplicarea normei de la art.78² din Codul contravențional.

În dese cazuri, lipsește un probatoriu suficient care să confirme învinuirea adusă făptuitorului. De exemplu, într-o speță instanța punctat că „de către agentul constator nu au fost prezentate careva probe ce ar confirma actele de persecuție săvârșite, precum și nici frica creată [32]”.

Deseori, fapta comisă nu este încadrată exact. Bunăoară, se indică art.78² din Codul contravențional, nu și litera – ceea ce determină ca instanța de judecată să declare nul procesul-verbal cu privire la contravenție.

În multe cazuri fapta contravențională descrisă prin fabulă în conținutul procesului-verbal cu privire la contravenție comportă un caracter absolut abstract și generalist, nefiind clară esența învinuirii. De exemplu, într-o speță instanța a reținut următoarele: „*deși victima invocă careva amenințări, din partea fostului său soț, aceasta nu a concretizat în ce constau acestea, or simpla expunere a faptului privind pretinsa amenințare nu poate fi pusă la baza unei învinuiri* (sublinierea ne aparține – n.a.) [32]”. Prezintă interes învinuirea adusă contravenientului în următoarea speță: „*D.A., la data de 04.12.2020, ora exactă nefiind stabilită, aflându-se la domiciliul său, a manifestat un comportament neadecvat față de soția sa* (sublinierea ne aparține – n.a.), *creându-i o stare de anxietate, fapt realizat și în trecut [33]*”.

Cu privire la cea din urmă speță se impune ca firească întrebarea: care este conținutul faptei prejudiciabile imputate făptuitorului? Or, așa cum reiese din dispoziția art.78² din Codul contravențional fapta prejudiciabilă trebuie să îmbrace un anumit conținut: fie urmărirea persoanei, fie contactarea sau încercarea de a contacta persoana. În speță, nu a fost individualizată fapta prejudiciabilă comisă. Mai mult, avem dubii privind existența ca atare a unor acte de persecuție. Potrivit învinuirii aduse făptuitorului acesta ar fi manifestat un comportament neadecvat față de soția sa aflându-se la domiciliul său. Puțin probabil că, respectivul „comportament neadecvat”, manifestat la domiciliul

făptuitorului și victimei, a îmbrăcat forma urmăririi sau a contactării victimei.

Este interesantă statuarea instanței din partea motivatoare a hotărârii și în următoarea speță: „*instanța de judecată reține că între soți în ziua de 04.12.2020 a avut loc un conflict, în cadrul căreia D.A. a persecutat-o pe soția s-a (sublinierea ne aparține – n.a.), cauzându-i o stare de anxietate [33]. Într-o altă speță instanța a subliniat: „G.D., în perioada 23.08.2020 – 27.08.2020, aflându-se în mun. Chișinău, pe str. X. 7/3, în mod repetat a admis persecuții în privința victimei I.D. pe care a constrâns-o sub pretextul modificării conduitei de viață (sublinierea ne aparține – n.a.), acțiunile acestuia fiind încadrate în baza prevederilor art.78² din Codul contravențional [34]”. În cele din urmă două spețe învederăm o calificare absolut arbitrară. La concret, este de neînțeles conținutul faptei prejudiciabile. Nici agentul constator, și nici instanța de judecată nu a ținut să determine *in concreto* forma de manifestare a actelor de persecuție.*

În alte cazuri norma de la art.78² din Codul contravențional este interpretată extensiv, astfel încât în conținutul acesteia sunt incluse alte forme de exprimare a actelor de persecuție, decât urmărirea și contactarea persoanei. De exemplu, într-o speță instanța a constatat că „murdărirea ușii de la intrare în apartament [35]” constituie formă de exprimare a actelor de persecuție. Într-o altă speță, instanța a reținut următoarele: „La data de 17.03.2021, ora 17.00, N.V. aflându-se în mun. Chișinău, str. Muncești, a fost depistat comițând acte de persecuție și deranjare prin intermediul rețelelor de socializare, prin plasarea fotografiei intime a fostei sale concubine, provocându-i acesteia o stare de anxietate [36]”. Și în această speță lipsește elementul material caracteristic actelor de persecuție, așa cum este descris în textul art.78² din Codul contravențional.

Ilustrativă este și speța de mai jos: „T.V. aflându-se la domiciliul său, prin acțiunile sale efectuate în privința fostei soții T.M., manifestate prin persecutarea în mod repetat a acesteia, prin comiterea unor fapte care îi cauzează o stare de anxietate pentru siguranța proprie, ponegrire, injurie în mod repetat (sublinierea ne aparține – n.a.) [37]”. În această speță sesizăm atribuirea nejustificată a injuriei în cercul formelor de exprimare a actelor de persecuție.

În alt speță, agentul constator a încadrate cele comise în tiparul art.78² din Codul contravențional, deși făptuitorul a aplicat violență față de victimă, nesăvârșind careva acte de persecuție: „X. la data de 19 iulie 2021, ora 15:30, fiind în satul C. r-nul Orhei, a manifestat acte de violență prin agresarea concubinei sale, fapt prin care i-a creat o stare de anxietate și frică pentru viața proprie [38]”. Este meritorie critica instanței de judecată referitoare la încadrarea efectuată de către agentul constator: „faptele lui X., așa cum reiese însăși din declarațiile sale, dar și din declarațiile victimei V., care este concubina acestuia, cât și din fapta

contravențională descrisă de către agentul constatator în pct. 6 din procesul-verbal cu privire la contravenție, de fapt se prezumă o presupusă comitere a contravenției prevăzute la art.78¹ din Codul contravențional care prevede răspunderea pentru maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale [38]”.

În unele cazuri este desconsiderat total caracterului repetat al actelor de persecuție. În multe cazuri agentul constatator, instanța de judecată omit să reflecte cerința vizând caracterul repetat. Subliniem însă, că în lipsa acestei trăsături lipsesc ca atare actele de persecuție. Caracterul de obișnuință al actelor de persecuție a fost trecut cu vederea în următoarea speță practică: *„La data de 16.06.2020, orele 13:22 min. (sublinierea ne aparține – n.a.), V.P. a săvârșit acțiunea de persecutare în mod repetat a unei persoane căreia i s-a cauzat o stare de anxietate, frică pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-și modifice conduita de viață, săvârșită prin contactarea sau încercarea de a contacta prin orice mijloc sau prin intermediul altei persoane [39]”.* Remarcăm că lui V.P. i se impută că ar fi comis acte de persecuție în data de 16.06.2020, la orele 13.22 min. Subliniem că caracterul repetat al actelor de persecuție face ca acestea să fie comise în timp, aceasta deoarece presupun mai multe repetări. Corespunzător, actele de persecuție nu pot fi comise printr-un singură faptă sau instantaneu. Din datele speței nu rezultă caracterul de obișnuință al actelor de persecuție, punctându-se data și ora exactă a timpului săvârșirii contravenției – moment incompatibil cu timpul inerent repetării unor acte de persecuție.

În contrast, în următoarele spețe a fost identificat și subliniat corect caracterul repetat al actelor de persecuție: *„Potrivit procesului-verbal cu privire la contravenție seria MAI nr. 05154532 din 10.12.2020, C.S. este învinuit că, pe parcursul anului 2020 (sublinierea ne aparține – n.a.), după ce a finisat relația de concubinaj cu cet. Y. a început să o urmărească și să o persecute în mod repetat, cauzându-i o stare de anxietate și frică pentru siguranța proprie [40]”;* *„B.O. în perioada aprilie-septembrie 2020, aflându-se în mun. Chișinău o urmărea pe cet. R.T., o apela telefonic de la diferite numere de telefoane, și îi transmitea mesaje persecutând-o în mod repetat cauzându-i stare de anxietate și frică [41]”.* Evident, în cele două spețe, perioada de realizare a actelor de persecuție confirmă prezența caracterului repetat al acestora.

În rezultatul studiului efectuat formulăm următoarele **concluzii**:

1) Legiuitorul moldav și-a rezervat dreptul de a nu sancționa penal actele de persecuție, ci contravențional, prin instituirea unor pedepse non-penale. Din punctul nostru de vedere, legiuitorul moldav ar trebui să-și revadă poziția, astfel

încât să transfere actele de persecuție din sfera contravenționalului în cea a penalului. În *primul rând*, studiul practicii judiciare în materia actelor de persecuție demonstrează ineficiența răspunderii contravenționale pentru săvârșirea actelor de persecuție. În *al doilea rând*, din perspectivă comparată, în legislațiile penale ale multor state străine actele de persecuție sunt considerate fapte infracționale, nu însă contravenționale. În *al treilea rând*, gradul de pericol social sporit al actelor de persecuție (caracteristic unei fapte penale) reiese din caracterul de obicei (de îndeletnicire) pe care îl comportă această faptă.

2) Victimă a actelor de persecuție poate fi orice persoană. Totuși, de regulă, în calitate de victimă apare o persoană cunoscută făptuitorului (fost(ă) soț/soție, fost(ă) concubin/concubină, fostă prietenă, soția). De obicei, persoana de gen feminin are de suferit de pe urma actelor de persecuție. Victima actelor de persecuție are o calitate generală. La încadrare nu interesează dacă între victimă și făptuitor există vreo relație specială (*e.g.* dacă victima este membru de familie în raport cu făptuitorul). Ținând cont de politica actuală a statului, precum și de realitățile sociale existente, *de lege ferenda*, apreciem oportună agravarea răspunderii pentru săvârșirea actelor de persecuție în raport cu un membru de familie.

3) În opinia noastră, legiuitorul moldav ar trebui să renunțe la ideea descrierii faptei prejudiciabile prin formularea unui conținut închis de incriminare. Modelul incriminator oferit de Convenția de la Istanbul, care consacră un model deschis de incriminare, pare a fi unul reușit. Și alți legiuitori folosesc tehnica redării faptei prejudiciabile într-o manieră non-exhaustivă și generalistă.

4) Caracterul de obișnuință (de îndeletnicire) ține de esența actelor de persecuție. Doar prin obișnuință aceste fapte îmbracă forma unor acte de persecuție, pe de o parte, și prezintă pericol social, pe de altă parte. În lipsa numărului suficient de fapte care să mărturisească caracterul de obișnuință al actelor de persecuție cele săvârșite nu pot fi încadrate în baza art.78² din Codul contravențional. Corespunzător, pentru consumarea contravenției examinate este important să se ateste un număr suficient de fapte din care să reiasă caracterul de obișnuință al actelor de persecuție. Considerăm că actele de persecuție vor căpăta caracterul repetat (de obișnuință) atunci când se vor atesta un număr de trei repetări.

5) Din perspectivă practică, în multe cazuri fapta contravențională descrisă prin fabulă în conținutul procesului-verbal cu privire la contravenție comportă un caracter absolut abstract și generalist, nefiind clară esența învinuirii. În alte cazuri norma de la art.78² din Codul contravențional este interpretată extensiv, astfel

încât în conținutul acesteia sunt incluse alte forme de exprimare a actelor de persecuție, decât urmărirea și contactarea persoanei. În unele cazuri este desconsiderat total caracterului repetat al actelor de persecuție. În multe cazuri agentul constatat, instanța de judecată omit să reflecte cerința vizând caracterul repetat.

Referințe:

1. Reglementarea legală a actelor de persecuție în Republica Moldova. Ce acțiuni poate întreprinde victima. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <https://anticoruptie.md/ro/blog/albu-viorelia/reglementarea-legala-a-actelor-de-persecutie-in-r-moldova-ce-actiuni-poate-intreprinde-victima>
2. Codul penal al României. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>
3. Codul penal al Republicii Croația. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>
4. Codul penal al Republicii Finlanda. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html>
5. Codul penal al Republicii Austria. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>
6. Codul penal al Republicii Federale Germania. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html>
7. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul, la 11 mai 2011. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <https://rm.coe.int/168046253e>
8. Persecuție. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/persecu%C8%9Bie>
9. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr.218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.78-84.
10. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.196 din 28.07.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.306-313 din 2016.
11. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.197 din 19 octombrie 2021 cu privire la promulgarea Legii Republicii Moldova cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, nr.144 din 14 octombrie 2021. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: <https://www.presedinte.md/app/webroot/Decrete/197.pdf>
12. Codul penal al Republicii Bulgaria. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:

<http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>

13. Codul penal al Republicii Polone. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
<http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html>

14. Codul penal al Republicii Franceze. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
<http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

15. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 12 noiembrie 2020. Dosarul nr.4-3128/2019. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/116a5774-2d03-4f10-a53a-5991ec3da907

16. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 22 decembrie 2020. Dosarul nr.4-2319/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/3765b93d-2ca0-41e5-bdc6-b9a7b690b8d3

17. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 20 mai 2021. Dosarul nr.4-174/2021. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d50ef45a-3775-4ebf-a0b0-9216a0cb09a5

18. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 22 aprilie 2021. Dosarul nr.4-3167/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/79f07b95-8236-4acd-b85d-dac5c690c6b4

19. Hotărârea Judecătoriei Hâncești, sediul Ialoveni din 25 octombrie 2021. Dosarul nr.4-17/2021. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
https://jhn.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d26d9ad4-7794-4f2a-8c5f-3804ad269160

20. Hotărârea Judecătoriei Criuleni, sediul Central din 10 decembrie 2019. Dosarul nr.4-60/2019. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
https://jcr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/219716c6-867e-40dd-97e2-8ab5d202b225

21. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 04 martie 2021. Dosarul nr.4-1836/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5060f980-b14d-4658-b6db-ce5f61288072

22. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 12 martie 2021. Dosarul nr.4-14/2021. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:
https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/39087e52-86e2-4c90-9015-7c5e0528d78d

23. Codul penal al Republicii Italia. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil:

<http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>

24. CORCEA, N. FORTUNA, G. Violența în familie în modalitatea de izolare, intimidare, privarea de mijloace economice și neglijare: aspecte juridico-penale. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, 2017, nr.8(108), p.123-133.

25. ANGHELUȚĂ, M. Amenințarea cu omor ori cu vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2021. 316 p.

26. Hotărârea Judecătorei Bălți, sediul Central din 17 decembrie 2021. Dosarul nr.4-644/2021. [Accesat: 27.12.2021] Disponibil: https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0d86d33d-17c5-47ab-9a39-355343b925c1

27. Hotărârea Judecătorei Strășeni, sediul Călărași din 28 noiembrie 2019. Dosarul nr.4-382/2019. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jst.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/414fb417-3108-463c-9891-d92abc49faa9

28. CORCEA, N. Violența în familie: aspecte juridico-penale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2019. 184 p.

29. HERINEAN, D. Infrațiunea de hărțuire. Aspecte controversate. Exerciții teoretice și examen de jurisprudență. În: Revista „Penalmente relevant”, 2020, nr.1, p.101-121.

30. Hotărârea Judecătorei Orhei, sediul Central din 16 martie 2021. Dosarul nr.4-219/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jor.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8e679a30-fd38-47ef-8064-8a4ac8bef018

31. HRIȚCU, C. Conceptul de infrațiune complexă în raport cu alte concepte asemănătoare. În: Revista de Drept Penal, 2013, nr.3, p.78-102.

32. Hotărârea Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana din 09 noiembrie 2021. Dosarul nr.4-2922/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/4d9a961b-78d5-4729-9cc8-b6d08a753054

33. Hotărârea Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana din 21 septembrie 2021. Dosarul nr.4-3063/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/44d58841-553d-4918-a78a-ab616f47f2d8

34. Hotărârea Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana din 28 iunie 2021. Dosarul nr.4-2269/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/fc993c3d-184e-4dc4-

a3b7-2a62156ac69d

35. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 07 octombrie 2021. Dosarul nr.4-1750/2021. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2c484b56-bee1-4e52-92a5-b264d28cff5f

36. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 27 iulie 2021. Dosarul nr.4-1054/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7df4385d-5ed3-4eaf-a5c7-67db99f6e305criuleni

37. Hotărârea Judecătoriei Criuleni, sediul Central din 02 iulie 2021. Dosarul nr.4-98/2021. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jcr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/92bae66c-afc1-404f-9c32-82ea869a0d3c

38. Hotărârea Judecătoriei Orhei, sediul Central din 03 noiembrie 2021. Dosarul nr.4-160/2021. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jor.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d144d1be-fdb8-4eec-a9d6-04037edb2b28

39. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 15 octombrie 2021. Dosarul nr.4-1815/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f5799f2a-51e5-4f19-a93f-c7711dada413

40. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 08 septembrie 2021. Dosarul nr.4-3104/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/45ec5a75-2fb3-457a-8566-bc4f990435bb

41. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 16 iulie 2021. Dosarul nr.4-2197/2020. [Accesat: 14.12.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2ee91baf-aa94-4b02-8940-c764ca944913

DOI:10.5281/zenodo.6640937

CZU: 343.541:343.211

JURISPRUDENȚA CURȚII CONSTITUȚIONALE PRIVIND HĂRȚUIREA SEXUALĂ

Gheorghe RENIȚĂ,

doctor în drept, lector universitar,

Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0003-2722-009X

The provisions of the Criminal Code of the Republic of Moldova that criminalize the crime of sexual harassment have been challenged in the Constitutional Court. In this study, the reasoning of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in relation to the crime of sexual harassment is analyzed. According to the Constitutional Court, the provisions on sexual harassment can be interpreted by the court, and their meaning can be determined by reference to the common meaning of the words that compose them. Therefore, the Constitution does not constitute an impediment to the correct interpretation and application of the rule establishing criminal liability for sexual harassment.

Keywords: sexual harassment; criminal liability; predictability; quality of criminal law.

Hărțuirea sexuală este incriminată la articolul 173 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM). Conform acestui articol, „hărțuirea sexuală, adică manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj, se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 140 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani”.

Unii justițiabili au pus la îndoială previzibilitatea acestor prevederi și, în consecință, le-au contestat, pe calea unei excepții de neconstituționalitate, la Curtea Constituțională (sesizarea nr. 60g/2019) [1].

Excepția de neconstituționalitate a fost ridicată într-o cauză penală în care un ofițer de investigație este învinuit, între altele, de comiterea infracțiunii de hărțuire sexuală. În fapt, persoana discuție ar fi aflat, în contextul exercitării atribuțiilor de serviciu, că un copil minor ar fi furat de la mama sa un telefon mobil. În continuare, ofițerul de investigație a telefonat-o pe mama copilului minor și i-a propus să se vadă. În cadrul acelei întâlniri, ofițerul i-a comunicat mamei copilului minor că investighează cazul despre furtul telefonului și, ulterior, ar fi avut un comportament neadecvat, exprimat prin acțiuni fizice, atingeri

indecente, expresii verbale și gesturi, care ar fi lezat demnitatea, creând o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie și insultătoare, în scopul satisfacerii poftelor sexuale și de a o determina la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite. În acest sens, ofițerul în discuție a amenințat-o pe mama copilului minor că va avea probleme mari în legătură cu cauza penală pornită pe faptul sustragerii telefonului mobil [2]. Cazul este pendinte la Curtea de Apel Chișinău.

După această digresiune, reținem că în motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul acesteia (avocat de profesie) a notat că prevederile articolului 173 CP RM (în baza cărora este învinuit clientul său) sunt lipsite de claritate, de precizie și de previzibilitate. În acest sens, el a considerat că legislatorul a utilizat în norma care descrie faptele incriminate noțiuni care au un alt sens decât cel propriu legii penale [3].

De asemenea, autorul excepției de neconstituționalitate a menționat că legea penală este de strictă interpretare și că nimeni nu poate fi condamnat în mod arbitrar, făcându-se analogie cu alte noțiuni, în absența unui text de lege clar și lipsit de echivoc [4].

În fine, autorul excepției de neconstituționalitate a afirmat că norma contestată contravine articolelor 16 (egalitatea), 21 (prezumpția nevinovăției), 23 (dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle), 26 (dreptul la apărare) și 54 (restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți) din Constituție [5].

Este de observat că argumentele autorului excepției de neconstituționalitate se conțin în teza de doctorat în drept „Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova”, lucrare elaborată de către M. Botnarenco [6]. Este salutar faptul că autorii excepțiilor de neconstituționalitate se inspiră din lucrări științifice, însă ar fi bine ca aceștia să facă trimiterea corespunzătoare.

După această remarcă, vom reda care a fost aprecierea Curții Constituționale. Cu titlu preliminar, Curtea Constituțională a observat că autorul sesizării critică lipsa unei definiții legale a noțiunilor „amenințare”, „constrângere” și „șantaj” din cuprinsul normei penale contestate, fapt care, în opinia autorului sesizării, face imposibilă determinarea conținutului constitutiv al infracțiunii reglementate la articolul 173 CP RM.

Pentru a declara admisibilă sesizarea, Curtea a trebuit să stabilească incidența drepturilor garantate de Constituție, invocate de autor. La această etapă, Curtea verifică dacă problema semnalată prin excepția de neconstituționalitate intră în câmpul de aplicare al unui drept garantat de Constituție. Cu alte cuvinte, Curtea verifică dacă este incident un drept fundamental sau dacă are loc o

ingerință într-un drept fundamental prin existența actului contestat. Simpla ingerință într-un drept fundamental nu echivalează cu încălcarea dreptului fundamental [7].

Verificarea incidenței unui drept fundamental se face la etapa admisibilității sesizării. Dacă ingerința (îngrădire/limitare) este constatată, se trece la examinarea fondului cauzei, aici putându-se aplica testul legalității și testul proporționalității (adică se verifică dacă ingerința este prevăzută de lege, dacă ingerința urmărește un scop legitim, dacă ingerința are o legătură rațională cu scopul legitim, dacă există alte măsuri mai puțin intruzive pentru realizarea aceluiași scop legitim și dacă ingerința este proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății) [8].

Astfel, cu privire la pretinsa incidență a articolului 16 alin. (2) din Constituție (care garantează principiul egalității și, respectiv, care interzice discriminarea), Curtea a constatat că autorul sesizării nu a menționat care ar fi relevanța și pertinența acestuia în prezenta cauză [9].

Cu privire la invocarea principiului constituțional al prezumției nevinovăției, garantat de articolul 21 din Constituție, Curtea a menționat că acesta nu este incident în prezenta cauză. Dispozițiile de lege criticate reglementează infracțiunea de hărțuire sexuală și nu aduc atingere principiului constituțional al prezumției de nevinovăție. Până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru săvârșirea infracțiunii de hărțuire sexuală, persoana este considerată nevinovată [10].

De asemenea, Curtea nu a reținut incidența articolului 26 alin. (1) din Constituție (care garantează dreptul la apărare), deoarece norma contestată se referă la dispoziții de drept penal substanțial și nu la drepturi procesual-penale, care urmăresc asigurarea garanțiilor dreptului la apărare [11].

Bref, autorul sesizării s-a limitat la invocarea mai multor articole din Constituție (*i.e.* 16, 21, 26 și 54), fără a oferi o explicație corespunzătoare privind modul în care ar putea fi lezate drepturile garantate de aceste articole.

În situații similare, Curtea a respins ca inadmisibile sesizările formulate, precizând că simpla trimitere la un text din Constituție, fără explicarea pretensei neconformități cu acesta a prevederilor legale contestate, nu echivalează cu un argument. Dacă ar proceda la examinarea fondului sesizărilor formulate de o asemenea manieră, Curtea Constituțională s-ar substitui autorilor lor în invocarea argumentelor de neconstituționalitate, fapt care ar echivala cu un control din oficiu [12].

Argumentul principal al autorului sesizării se referă la pretinsa neclaritate și imprevizibilitate a normei care incriminează hărțuirea sexuală.

Sub acest aspect, preeminența dreptului presupune, *inter alia*, asigurarea legalității și a certitudinii juridice. În special în materie penală, dispozițiile articolului 22 din Constituție, împreună cu prevederile articolului 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, garantează principiul legalității incriminării și a pedepsei penale (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) [13].

Pentru a exclude orice echivoc, textul legislativ trebuie să fie formulat în mod clar și inteligibil, fără dificultăți de ordin sintactic și fără pasaje obscure. În special în materie penală, legislatorul trebuie să fie precis, clar și coerent, așa cum o impune principiul legalității incriminării și a pedepsei, garantat de articolul 22 din Constituție și de articolul 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [14].

Totodată, și articolul 23 alin. (2) din Constituție implică adoptarea de către legislator a unor legi accesibile și previzibile [15].

Așadar, standardul calității legii penale substanțiale este garantat de articolele 1 alin. (3) și 22, coroborate cu articolul 23 alin. (2) din Constituție [16]. Deși autorul sesizării nu a invocat artilele 1 alin. (3) și 22 din Constituție, Curtea nu a fost formalistă și a analizat dacă prevederile contestate respectă standardul calității legii penale. O normă îndeplinește acest standard în situația în care este accesibilă și previzibilă.

Condiția accesibilității presupune ca textele de lege să poată fi cunoscute de către destinatari. Orice persoană trebuie să poată dispune de informații privind normele juridice aplicabile într-un caz concret. Accesibilitatea legii are în vedere aducerea la cunoștința publică a actelor normative și intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în baza articolului 76 din Constituție, legea publicându-se în Monitorul Oficial al Republicii Moldova [17].

La rândul ei, condiția previzibilității este îndeplinită atunci când justițiabilul poate cunoaște, din chiar textul normei juridice pertinente, iar la nevoie cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe sau cu ajutorul unor juriști profesioniști, care sunt acțiunile și omisiunile ce-i pot angaja răspunderea penală și care este pedeapsa care îi poate fi aplicată, în cazul încălcării unei norme [18].

Din această perspectivă, în contextul examinării excepției de neconstituționalitate a articolului 173 CP RM, problema care s-a pus a constat în pretinsa imprevizibilitate a normei date (care incriminează infracțiunea de hărțuire sexuală).

În acest sens, Curtea Constituțională a subliniat că „prevederile articolului 23 din Constituție nu-i impun legislatorului obligația definirii tuturor termenilor folosiți în cuprinsul normelor de drept penal substanțial. De asemenea, Codul penal nu poate să abunde în texte explicative. Legislatorul nu poate stabili

dinaintea totalității posibilelor acțiuni cu caracter sexual care ar putea intra sau nu în categoria noțiunii de hărțuire sexuală, enumerând doar metodele prin care infracțiunea menționată ar putea fi comisă. Autoritățile sunt cele care stabilesc, în funcție de particularitățile fiecărei spețe, modalitatea prin care a fost săvârșită infracțiunea – prin amenințare, constrângere sau șantaj” [19].

În plus, Curtea a notat următoarele: „chiar dacă au o semnificație mai amplă, noțiunile «șantaj», «amenințare» și «constrângere» pot fi interpretate de către instanța de judecată, sensul acestora fiind determinat prin raportare la înțelesul comun al cuvintelor care le compun. Lipsa unor definiții legale ale noțiunilor menționate denotă intenția legislatorului de a le conferi acestora înțelesul care decurge din sensul lor comun” [20].

În fundamentarea acestor afirmații, Curtea Constituțională a făcut apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (*i.e.* cazul *Kononov v. Letonia* din 17 mai 2010, § 185), în care s-a stabilit că, „oricât de clar ar fi redactat textul unei dispoziții legale, în orice sistem juridic, inclusiv în dreptul penal, în mod inevitabil există un element de interpretare judecătorească. Întotdeauna va exista necesitatea de elucidare a aspectelor îndoielnice și de adaptare la schimbările de situație” [21].

În cele din urmă, Curtea Constituțională a reținut că „prevederile articolului 173 CP RM sunt rezultatul unei anumite dinamici a nevoilor de protecție a relațiilor sociale prin intermediul normelor de drept penal. Prevederile criticate constituie opțiunea legislatorului, potrivit politicii sale penale, și au fost reglementate cu respectarea dispozițiilor art. 60 alin. (1) din Constituție (conform căruia „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului”) și în interiorul marjei de discreție permise de Constituție” [22].

Din aceste considerente, prin Decizia nr. 46 din 5 aprilie 2019, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a articolului 173 CP RM.

Bref, Curtea Constituțională s-a bazat pe următoarele aspecte: 1) legislatorul nu are vreo obligație constituțională de a defini toți termenii folosiți în cuprinsul normelor de drept penal substanțial, inclusiv în norma care incriminează hărțuirea sexuală; 2) prevederile referitoare la hărțuirea sexuală pot fi interpretate de către instanța de judecată, iar sensul acestora poate fi determinat prin raportare la înțelesul comun al cuvintelor care le compun; 3) prevederile referitoare la hărțuirea sexuală reprezintă opțiunea legislatorului, potrivit politicii sale penale, și se încadrează în interiorul marjei de discreție permise de Constituție.

Cu alte cuvinte, concluzia este că articolul 173 CP RM nu reclamă vreo problemă din perspectiva Constituției.

Unele Curții Constituționale au ajuns la o altă concluzie. Spre exemplu, în Franța – primul stat din Europa care a incriminat (în 1992) hărțuirea sexuală [23] –, prin Decizia Consiliului Constituțional nr. 2012-240 din 4 mai 2012 s-a declarat neconstituțional articolul 222-33 (care la acel moment stabilea că „Fapta de a hărțui o altă persoană în scopul obținerii de favoruri ale unuinatura sexuală se pedepsește cu un an închisoare și cu amendă de 15.000 de euro”) din Codul penal al Franței, subliniind că acest articol permite ca „infrațiunea de hărțuire sexuală să fie pedepsită fără ca elementele constitutive ale infrațiunii să fie suficient definite, încălcând astfel principiul legalității incriminării și pedepselor” [24].

În rezultat, articolul 222-33 din Codul penal al Franței a fost modificat (prin Legea nr. 2012-954 din 6 august 2012), după cum urmează:

„I. Hărțuirea sexuală este impunerea unei persoane, în mod repetat, de propuneri sau comportament cu conotație sexuală care fie aduc atingere demnității sale din cauza caracterului lor degradant și umilitor, fie prin crearea unui cadru intimidant, ostil sau ofensator.

II. Se asimilează hărțuirii sexuale utilizarea, chiar pentru o singură dată, a oricărei forme de presiune gravă cu scopul real sau aparent de a obține un act de natură sexuală, fie în favoarea autorului faptelor fie în favoarea unui terț.

III. Faptele menționate la I și II se pedepsesc cu 2 ani închisoare și cu amenda de 30.000 euro.

Aceste pedepse sunt de 3 ani închisoare și amenda de 45.000 euro dacă faptele sunt comise:

1) de către o persoană care abuzează de autoritatea pe care funcțiile sale i-o conferă;

2) asupra unui minor care nu a împlinit vârsta de 15 ani;

3) asupra unei persoane a cărei vulnerabilitate specială, datorată vârstei, unei boli, infirmități, deficiențe fizice sau psihice sau datorită unei sarcini, este evidentă sau cunoscută de autor;

4) Asupra unei persoane a cărei vulnerabilitate sau dependență rezultată din situația sa economică sau socială precară este evidentă sau cunoscută de autor;

5) De către mai multe persoane ce acționează în calitate de autor sau complice.” [25]

Decizia Consiliului Constituțional al Franței a fost invocată de către autorul sesizării în vederea argumentării declarării neconstituționale a articolului 173 CP RM. Totuși, concluzia Consiliului Constituțional al Franței s-a bazat pe prevederi

legislative diferite și, prin urmare, raționamentele din decizia în discuție nu pot fi aplicate, *mutatis mutandis*, în raport cu articolul 173 CP RM.

Sintetizând cele enunțate *supra*, reiterăm că mesajul Curții Constituționale al Republicii Moldova este următorul: prevederile articolului 173 CP RM nu reclamă vreo problemă din perspectiva Constituției. Instanțelor de judecată le revine sarcina de a interpreta și de a aplica corect acest articol, ținând cont de circumstanțele particulare ale fiecărui caz.

Referințe:

1. Sesizarea nr. 60g din 27 martie 2019 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 173 din Codul penal. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <https://bit.ly/3OeQS7S>

2. *Ibidem*.

3. Decizia Curții Constituționale nr. 46 din 5 aprilie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.60g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 173 din Codul penal (hărțuirea sexuală), § 8. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 203-207.

4. *Ibidem*, § 9.

5. *Ibidem*, § 10.

6. BOTNARENCO M. *Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova*. Teză de doctor în drept, 2016, Chișinău, p. 12, 82 *et seq.* [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <https://bit.ly/3vly2n0>

7. Ghid practic privind condițiile de admisibilitate a sesizărilor privind excepția de neconstituționalitate la Curtea Constituțională, p. 11. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <https://bit.ly/3g9ge7I>

8. *Ibidem*.

9. Decizia Curții Constituționale nr. 46 din 5 aprilie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.60g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 173 din Codul penal (hărțuirea sexuală), § 17. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 203-207.

10. *Ibidem*, § 19.

11. *Ibidem*, § 18.

12. Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23 septembrie 2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 132⁹ alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală (nimicirea informației interceptate și înregistrate) (sesizarea nr. 58g/2021), § 25-26. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 264-265.

13. Hotărârea Curții Constituționale nr. 39 din 21 decembrie 2021 privind excepția de neconstituționalitate a a unor dispoziții din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (imprevizibilitatea expresiei „intereselor publice”) (sesizarea nr. 172g/2021), § 20. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333.

14. *Ibidem*, § 21.

15. *Ibidem*, § 39.

16. *Ibidem*, § 55.

17. *Ibidem*, § 40.

18. *Ibidem*, § 41.

19. Decizia Curții Constituționale nr. 46 din 5 aprilie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.60g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 173 din Codul penal (hărțuirea sexuală), § 20. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 203-207.

20. *Ibidem*, § 21.

21. *Ibidem*, § 22.

22. *Ibidem*, § 23.

23. BOTNARENCO M., *Op. cit.*, p. 46.

24. Decision no. 2012-240 QPC of 4 May 2012. [Accesat: 20.11.2021]
Disponibil: <https://bit.ly/3Es0VC2>

25. Codul penal al Republicii Franceze. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil:
<https://bit.ly/3rxr0dV>

ANTI-HARASSMENT CHALLENGES IN CRIMINAL LAW

Лилия ТИМОФЕЕВА

PhD, assistant professor

of Criminal Law Department

of the National University «Odesa Law Academy» attorney

Obviously harassment problems are circulated throughout the world. Organizations should talk about past experiences of harassment. The best way to deal with sexual crime is reduce fear of talking about it.

Management should demonstrate the importance of this issue, and the victim should not fear being fired or demoted. This issue concerns violence by men against women, women against men, as well as violence against women by women, and men against men. Violence is often driven by a desire for power. This is not only about sexual abuse, but also psychological abuse. All this undoubtedly affects the quality of a person's work and life.

Also government should focus their attention on implement international standards in this sphere. In particular some aspect of these standards had already been adopted in legislation by the government of Ukraine. For sure this is a crucial instrument to prevent sexual crime. However, as reality shows, this does deter neither people nor corporations from infringements.

Last but not the least, in this context, mediation and restorative practices will be effective, both in relation to specific cases and preventive sessions with the whole team or in groups.

Keywords: harassment; prevention; discrimination.

In 2015, world leaders agreed to 17 Global Goals – the *Sustainable Development Goals*. UNDP has made gender equality central to its work and we've seen remarkable progress in the past 20 years. According to Sustainable development goals (goal № 5) «Ending all discrimination against women and girls is not only a basic human right, it's crucial for sustainable future; it's proven that empowering women and girls helps economic growth and development» [1]. It could be agreed with this point.

However the problem of harassment is known all over the world and covers public places, work, etc. Some aspects of this issue have been studied in the works of scientists, in particular: O.V. Kharitonova, N.A. Savinova, V.O. Tuliakov, O.O. Uvarova. At the same time, the issue of harassment, particularly in the workplace, needs research.

There are more women than ever in the labor market, there are still large

inequalities in some regions, with women systematically denied the same work rights as men. Sexual violence and exploitation, the unequal division of unpaid care and domestic work, and discrimination in public office are remaining huge barriers [1].

Obviously countries all over the world are facing with this problem which has consequences for human, society and state. But how we can tackle this situation?

Significant changes have taken place in Ukraine in relation to criminal offenses against sexual freedom and inviolability. In accordance with the Law «On amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine in order to implement the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and combating violence against women and domestic violence» of 6 December 2017 № 2227-VIII, significant changes were made to section «Crimes against sexual freedom and inviolability of the person». In particular, the approach to the definition of rape has changed significantly. According to the definition of the Criminal Code of Ukraine, before the amendments were made, the composition of rape provided for entering into natural sexual relations with the use of violence against the victim or the use of her helpless state. In the current version, sexual intercourse or other acts of a sexual nature with the victim (or victims) without consent has already constituted a rape (Article 152 of the Criminal Code of Ukraine). In this case, the absence of consent does not have to be related to resistance, it can be an orally «no».

The new legislative approach to the definition of rape is quite humanistic towards the victim, in line with the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR judgment in *MS v. Bulgaria* of 4 December 2003) and provides more opportunities for individuals in the context of sexual freedom. In addition, O.V. Kharitonova considers the above changes in the context of the new «optics» of Criminal law. In particular, «gender lenses provide conceptualization resources that allow for appropriate interpretations and relevant assessments» [2]. However, the views of scientists on such changes are different. Criticism of scholars is particularly related to the long-standing practice of this category of cases, which is not entirely related to the association of rape and refusal to have sex in the form of verbal «no» and without resistance to sexual intercourse or other sexual acts. It should also be noted that before the changes in practice there were also problems with qualification under Art. 152 of the Criminal Code of Ukraine, which were related especially to the detection of traces of violence during sexual intercourse, abuse by victims, etc.

Moreover, difficulties arise with the perception of «silent refusals».

According to the interpretation of the ECtHR practice, a person who has sexual intercourse should, among other things, not only not be refused, but also make sure that he agrees to have sexual intercourse. However, phrases that state uncertainty, such as «I do not know», «I am not sure», «maybe another time» also do not represent agreement and interpreted as «no». It should also be noted that a person may refuse not only before, but also in the process of sexual act.

Therefore, such changes reflect the European concept of a culture of consent, which is a promising, civilized and humanistic step. However, in the presence of uncertainties in criminal law, they can open up a field of abuse by victims.

Harassment in the workplace. General Recommendation № 19 of the UN Convention on the Elimination of all forms of discrimination against women states that «sexual harassment includes such undesirable sexual behaviors as physical contact and suggestions, sexual innuendos, pornography, and sexual demands committed by words or deeds. Such behavior can be offensive and can endanger health and safety; it is discriminatory when a woman has good reason to believe that her refusal might be harmful her employment and promotion, or when it creates a hostile environment at work» [3].

The Law of Ukraine «On ensuring equal rights and opportunities for women and men» defines sexual harassment as «sexual acts expressed verbally (threats, intimidation, obscene remarks) or physically (touching, slapping), humiliating or insulting persons in a relationship labor, service, material or other subordination» [4]. Article 154 of the Criminal Code of Ukraine «Forcing to sexual intercourse» provides criminal responsibility for forcing a person without his or her voluntary consent to sexual act with another person. Qualified corpus delicti provides criminal responsibility for forcing a person without his or her voluntary consent to sexual act with another person from whom the victim is financially or professionally dependent. The crime is punished by a fine of up to 1,000 tax-free minimum incomes or imprisonment for up to two years. Thus, not only the relationship of material or service subordination has already taken into account.

It is worth noting that European law goes by establishing responsibility for the harassment of any employee, not just the manager. The Explanatory report to the European Social Charter emphasizes that sexual harassment is unwanted sexual behavior on the part of management and colleagues, which affects the dignity of workers. In fact, in most cases, the perpetrator is not the leader and has the same status in the organization as the victim. Obscene jokes, comments or questions of a sexual nature, touches, hugs, kisses are extremely common in offices, but, unfortunately, only a fraction of people recognize them as an offense

for which there is legal liability.

Rose L. Siuta, Mindy E. Bergman said «Well-documented workplace effects of sexual harassment include reduced job satisfaction, organizational commitment, and productivity, and increased job stress, turnover, withdrawal, and conflict. Sexual harassment negatively affects target's psychological and physical well-being, including increases in post-traumatic stress disorder (PTSD), depression, and anxiety symptoms, emotional exhaustion, headaches, sleep problems, gastric distress, and upper respiratory problems. All of these individual-level effects can result in financial decrements for the target and the organization. Organizational climates that are more tolerant of sexual harassment produce more sexual harassment. Those with lower organizational power are more likely to experience sexual harassment, particularly by people with higher levels of power; however, contrapower harassment (harassment of individuals with higher organizational power by those with lower organizational power) can also occur» [5]. I guess countering workplace harassment is one of the crucial point for government.

On February 18, 2021, the Law of Ukraine № 1256-IX On amendments to certain legislative acts of Ukraine concerning the implementation of the Council of Europe Convention for the Protection of children against sexual exploitation and sexual violence (Lanzarote Convention) was adopted. According to criminalized article 156-1 of the Criminal Code of Ukraine, «an adult person is criminally liable for offering to meet, including using information and telecommunications systems or technology, to a person under the age of sixteen, with the aim of commit any sexual or lewd acts against him or her, if, after such proposal, at least one action has been taken to ensure that a meeting takes place. According to the note to this article, a meeting should understand, including a meeting, which involves the use of information and telecommunications systems or technologies». These are important changes for Ukrainian criminal law, given the development of information technology, the diversity of communication methods and their accessibility, including for children. However, the harassment of adults is not currently criminalized.

The Spanish government intends to change the definition of consent in a law that equates victims of sexual violence with victims of gender-based violence. The proposal has already been submitted to the Council of Ministers and takes into account the criminalization of street harassment» [6]. This year, the Bundestag recognized **upskirting** (photo and video shooting under the skirt) as a criminal offense. Another step against discrimination against women could be the criminalization of catcalling [7].

A 20-year-old German student initiated a petition on the topic of **catcalling**, which has already been signed by more than 65,000 people. Catcalling is a type of street harassment. The activist believes that the phenomenon demonstrates the dominance and power of men, and suggests according to a survey conducted by the Foundation for European Progressive Studies, two-thirds of women in Germany at least once in their lives have encountered whistling in the streets, and more than 40% – with comments, ridicule, sexist images or gestures of a sexual nature. In France such «compliments» is punished by a fine of € 750. Catcalling is illegal in Belgium, the Netherlands and Portugal as well.

The gang rape known as the «La Manada» case has had an unprecedented social impact in Spain. N. I. Mondragon, L. G. Echaide, N. A. Alcibar & M. L. Eguileor recognized that 6,592 tweets with the hashtag #lamanada were selected and their content was analyzed by lexical analysis using Iramuteq software. The results reveal both an awareness phase about the issue along with a divergence phase that saw the emergence of various interpretations about this case, which were confronted. In this divergence phase, feminist discourses took on great significance, expressing anger, calling for social mobilizations, criticizing the victim blaming and creating a dialogue against rape culture. However, the anti-feminist and sexist discourses were also present in this space. It is concluded that discourses on Twitter are a symptom of a shift in mentality whilst at the same time serve as an active constructor of this changed knowledge [8]. I find this a pretty interesting approach to researching social issues about crime.

In conclusion I am confident that organizations should talk about past experiences of harassment. The best way to deal with sexual crime is reduce fear of talking about it.

For instance, administration should demonstrate the importance of this issue, and the victim should not fear being fired or demoted. This issue concerns violence by men against women, women against men, as well as violence against women by women, and men against men. Violence is often driven by a desire for power. This is not only about sexual abuse, but also psychological abuse. All this undoubtedly affects the quality of a person's work and life.

Also, government should focus their attention on implement international standards in this sphere. Some aspect of these standards had already been adopted in legislation by the government of Ukraine. For sure this is a crucial instrument to prevent sexual crime. However, as reality shows, this does deter neither people nor corporations from infringements.

Last but not the least, in this context, mediation and restorative practices will be effective, both in relation to specific cases and preventive sessions with the

whole team or in groups.

References:

1. What are the Sustainable Development Goals? [Access: 21.12.2021] Available: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals#gender-equality>
2. KHARYTONOVA O.V. KLYUCHOVI, Zasady hendernoyi polityky v kryminal'nomu pravi Ukrayiny ta osnovni napryamy reform shchodo protydyiyi nasyt'stvu stosovno zhinok ta domashn'omu nasyt'stvu: nauk.-prakt. posibnyk. Kharkiv: Prava lyudyny, 2018. 280 p.
3. General recommendations made by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women № 1-37 [Access: 21.12.2021] Available: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>
4. Zakon Ukrayiny № 2866-IV vid 8 veresnya 2005 r. «Pro zabezpechennya rivnykh prav ta mozhlyvostey zhinok ta cholovikiv». 2005. [Access: 21.12.2021] Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
5. ROSE L. SIUTA, MINDY E. BERGMAN. Sexual Harassment in the Workplace. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190224851.013.191>. Published online: 25 June 2019. [Access: 21.12.2021]. Available: <https://oxfordre.com/business/view/10.1093/acrefore/9780190224851.001.0001/acrefore-9780190224851-e-191>
6. KHOZHAINOVA V. Ispaniya khoche kryminalizuvaty vulychne domahannya. Shcho za n'oho zahrozhuvatyme. [Access: 21.12.2021] Available: <https://suspilne.media/187468-u-francii-zatrimali-pidozruvanogo-u-vbivstvi-zurnalista-hasoggi/>
7. Nebezpechni komplimenty. Zakon ta biznes. 2020. [Access: 21.12.2021] Available: https://zib.com.ua/ua/145628-nimechchina_mozhe_viznati_zlochinom_slovesni_domagannya.html
8. MONDRAGON N., ECHAIDE L., ALCIBAR N. & EGUILEOR. M. “La Manada” in the digital sphere: coping with a sexual aggression case through Twitter, Feminist Media Studies, 20:7, 926-943, 2020. DOI: 10.1080/14680777.2019.1643387. [Access: 21.12.2021] Available: <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F14680777.2019.1643387>

HARASSMENT AS A FORM OF VIOLENCE. LEGAL PROTECTION AGAINST CLAIMS IN UKRAINE

Yaroslava NAZARENKO,

4 year student, Kryvyi Rih Faculty of the National University

"Odessa Law Academy"

Alla DROBCHAK

Senior Lecturer of Kryvyi Rih Faculty of the National University

"Odessa Law Academy"

More than four million Ukrainians are victims of sexual harassment every year. Most victims of harassment do not seek psychological or legal assistance and are not held accountable.

Harassment (oppression, pretending) is a form of discrimination that includes any unwanted and irritating physical and verbal behavior that offends or humiliates a person or disrupts his or her privacy. In other words, harassment (persecution) consists of repeated and persistent actions against a person in order to torture, devalue and undermine his authority in the eyes of others, upset or provoke a reaction.

Keywords: harassment; legal protection; violence.

Harassment is a collective term for gestures, statements, jokes and other actions that offend, humiliate or intimidate a person. Harassment is not always sexual. For example, when a person is accompanied by insult or whistling because of his orientation or race. You can fall victim to this discriminatory behavior anywhere: on the street, at school, at university, at work or on public transport.

The term "harassment" gained popularity in the United States in the 70's of the twentieth century - during the mass influx of women into their careers. Despite the fact that both men and women suffer from harassment, the percentage of victims of women is twice as high.

It is common in society to treat women primarily as sexual objects. When we look at a woman, by default we first evaluate what she looks like. This attitude works even when it comes to a high-ranking woman with a good career: is the figure of the new Minister of Justice attractive? It seems that in such situations it makes no sense. These women are not paid for their appearance, but for their knowledge and skills, but society still pays attention to the body and appearance.

Harassment can occur not only at work, but also in other areas in schools or on a regular walk. It can affect people of all ages and statuses. The consequences

can be both mental and physical. Unwanted touches, gestures, actions, jokes and hints related to appearance, unfortunately, are familiar to many women. All these are different manifestations of harassment. The main criterion is reciprocity: flirting is pleasing to both, and harassment is the "breaking" of the victim's personal boundaries without her consent. However, the limit here is very thin: a woman's fear or inability to say a clear "no" can be perceived by a man as approval of his actions.

The term "harassment" is absent in Ukrainian law, but some forms of harassment are indicated. Proving that you have been a victim of harassment is not easy, even though the perpetrator violates the Law on Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men. In cases of sexual abuse, a person faces criminal liability.

In accordance with paragraph 6 of Art. 1 of the Law of Ukraine "On Equal Rights and Opportunities for Women and Men", sexual harassment is an act of a sexual nature, expressed orally (threats, intimidation, obscenities) or physically (touching, slapping), humiliation or insults to persons, material or otherwise subordination. Ukrainian law does not provide for liability for sexual claims.

However, there is Article 154 of the Criminal Code of Ukraine - "Coercion to sexual intercourse." According to Part 1, forcing a person to commit an act of a sexual nature with another person without his or her voluntary consent is punishable by a fine of up to 50,000 hryvnia or arrest for up to six months. According to Part 2, forcing a person without his or her voluntary consent to commit a sexual act with a person from whom the victim is material or dependent is punishable by a fine of up to one thousand non-taxable minimum incomes, citizens or restriction of liberty for up to two years.

Pursuant to part 3, the actions provided for in parts one or two of this article are related to the threat of destruction, damage or seizure of property of the victim or his close relatives or the threat of disclosure of information that discredits him or close relatives are punishable by up to three years in prison or imprisonment for the same term.

The second definition in the legislation, according to which forms of harassment can be classified, is gender-based violence: According to paragraph 7 of Art. 1 of this Law, gender-based violence - actions against persons because of their gender, or common customs or traditions in society (stereotypes about social functions (positions, responsibilities, etc.) of women and men), or related actions. preferably persons of a certain sex or disproportionately injured, causing physical, sexual, psychological or economic harm or suffering, including threats to do so, in public or private life.

Such a crime is subject to administrative liability under Article 173-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses. The sanction of the article provides for liability in the form of a fine of ten to twenty non-taxable minimum incomes or community service for a period of thirty to forty hours or administrative arrest for up to seven days.

In order to protect your rights and bring the violator to justice, first of all, you need to gather evidence: eyewitness testimony, other people who have been persecuted by this person, SMS messages, screenshots, emails, photos or videos that record discriminatory actions.

It is equally important to develop tactics of behavior with harasser. If you have unpleasant human behavior - constant touching, obsessive attention or persistent offers to drink coffee - you should voice it. Open conflict is always difficult, but in this case you are simply defining your boundaries. The person may not have felt that they are doing something unpleasant to you - and an explanation will help them realize their mistake and be more careful.

It is necessary to stock up on the support of loved ones: the purpose of harassment is often not in future sex or an attempt to spin a romance, but in the process of bullying.

One of the most important steps in combating harassment is to seek the help of professional lawyers. The lawyer will help to make a clear plan of action, how to act in a specific situation, where to focus and monitor the actions of law enforcement. If it is not possible to pay for the services of a private lawyer, you can use the free legal aid provided by the state.

Call the police by phone or contact the police department in person. If the police do not enter the case in the Unified Register of Pre-trial Investigations, ignore evidence and testimonies, do not interrogate the participants of the case, you can apply to the National Police Chief, apply to the Prosecutor's Office or the Verkhovna Rada Commissioner. The complaint, which will set out all the circumstances of the case on your behalf, must be considered within 15 days and an internal investigation launched.

Write a complaint to the HR manager, head of the company, company, educational institution, where to place all the circumstances and evidence. Contact the Ombudsman Hotline. If a person has applied to all instances, but there is no positive result, you can apply to the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women.

Only the victim can report harassment, sexual assault or rape. So even if she told the incident to one of her relatives or friends, they could not report it to the police. The hardest thing in a harassment situation is to believe in your feelings

and not dismiss them as insignificant (in our culture, obsession is still considered a compliment). If you feel that your personal boundaries are being systematically violated, it is a matter of persecution.

You need to understand two things: the aggressor is not omnipotent, and you are not to blame for what is happening. The length of the skirt, your appearance, behavior and other factors are not excuses for harassment - as in other forms of violence, the blame lies solely with the aggressor. Therefore, it is not necessary to tolerate harassment and justify the harasser

References:

1. Law of Ukraine on equal rights and opportunities for women and men of January 7, 2018 No. 2866-IV.
2. Law of Ukraine “On amendments to certain legislative acts of Ukraine concerning the prevention and counteraction of discrimination” of 13.05.2014 No. 1263-VII.
3. Law of Ukraine “On principles of prevention and counteraction of discrimination in Ukraine” of September 6, 2012 No. 5207-VI.
4. Criminal Code of Ukraine, into force on September 1st 2001.
5. Code of Ukraine on Administrative Offenses (1984, December 7).

HĂRȚUIREA PE CRITERIU DE SEX CA FORMĂ DE DISCRIMINARE

Arina ȚURCAN

doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, avocată

ORCID ID: 0000-0003-0058-9655

Ion DONȚU

candidat la funcția de procuror

ORCID ID: 0000-0003-4131-8093

Sexual harassment as a form of discrimination is a violation of gender equality. Although the Republic of Moldova has made some progress in reducing gender inequality in the last decade, discrimination and harassment on the grounds of sex is common. The share of people who say that not all citizens of the Republic of Moldova are equal before the law is 61%, most often respondents indicated a situation related to discrimination based on socioeconomic status (13%), sex (12%), ethnicity or nationality (10%). The General Report on the Situation in the Field of Preventing and Combating Discrimination in the Republic of Moldova highlights an increasing trend in the number of complaints alleging discrimination on the grounds of sex. The rate of decisions to identify discrimination in the field of dignity injury (harassment) is about 19%. The criterion of sex remains dominant in discriminatory actions in this area. One of the main pitfalls that women face in the process of accessing the protection mechanism is the perpetuation of prejudices regarding the nature or role of women in society and the gaps in the regulatory framework.

Keywords: gender equality; protected criteria; discrimination; harassment

Dreptul la egalitate este dreptul tuturor ființelor umane de a fi egale în demnitate, de a fi tratate cu respect și considerație și de a participa în condiții de egalitate cu ceilalți la orice aspect al vieții economice, sociale, politice, culturale sau civile. Toate ființele umane sunt egale în fața legii și au dreptul la protecție și beneficiu egal în fața legii. Hărțuirea pe criteriu de sex ca formă de discriminare reprezintă o încălcare a egalității de gen.

Deși în ultimul deceniu, Republica Moldova a înregistrat anumite progrese în diminuarea inegalităților de gen, discriminarea și hărțuirea pe criteriu de sex

este des întâlnită. Ponderea persoanelor care afirmă că nu toți cetățenii din Republica Moldova sunt egali în fața legii constituie 61% [1, p.4]. Datele *Studiului național cu privire la percepția populației generale și opinia specialiștilor cu privire la pregătirea actorilor din sectorul justiției pentru a face față cazurilor de discriminare*⁴ reflectă că cel mai des respondenții au indicat o situație legată de discriminarea pe bază de statut socioeconomic (13%), **sex (12%)**, etnie sau naționalitate (10%) [2, p.6].

Constatări similare sunt prezente și în *Raportul General privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova*, în care se evidențiază o tendință crescătoare a numărului de plângeri în care se invocă discriminarea pe criteriu de sex. Este în creștere și rata deciziilor de constatare a discriminării aferente domeniului lezarea demnității (hărțuire) constituie circa 19%. Criteriul de sex rămâne a fi dominant în acțiunile de discriminare în acest domeniu [2, p.3].

Una dintre principalele capcane cu care se confruntă femeile în procesul de accesare a mecanismului de protecție este tocmai perpetuarea prejudecăților în ceea ce privește natura sau rolul femeilor în societate. Perpetuarea acestor modele de gândire se pot dovedi a fi la fel de periculoase ca dezavantajele sociale care afectează femeile în comparație cu bărbații, deoarece contribuie la menținerea convingerii că există o diferență înăscută în aptitudinile dintre sexe [3, p.18].

În condițiile în care hărțuirea pe criteriu de sex afectează în special femeile, iar tradiția, specificul cultural, prejudecățile de gen și pasivitatea judiciară generală crează un climat favorabil pentru aceasta, este indubitabil că eliminarea discriminării pe baza de sex trebuie să reprezinte o prioritate atât pentru stat cât și pentru membrii societății.

Hărțuirea este reglementată specific în directivele Uniunii Europene privind nediscriminarea, care inițial au tratat-o ca o manifestare concretă a discriminării directe. Abordarea sa ca subiect separat în cadrul directivelor se bazează mai degrabă pe importanța pe care o are faptul de a atrage atenția asupra acestei forme deosebit de nocive de tratament discriminatoriu decât pe o schimbare a gândirii conceptuale. Directivele privind egalitatea de tratament între bărbați și femei prevăd, de asemenea, că hărțuirea sexuală este un tip specific de discriminare, în cadrul căreia conduita indezirabilă „verbală, nonverbală sau

⁴ Studiul a fost elaborat în cadrul proiectului național „Consolidarea capacităților actorilor din sectorul justiției pentru realizarea actului de justiție în conformitate cu standardele europene, pentru combaterea discriminării în Republica Moldova” cofinanțat de Uniunea Europeană și Consiliul Europei în contextul Parteneriatului pentru Buna Guvernare.

fizică” are „conotație sexuală” [4, art. 2].

O mare parte din orientările privind hărțuirea la nivelul Uniunii Europene sunt derivate din Declarația Consiliului din 19 decembrie 1991 privind punerea în aplicare a Recomandării Comisiei referitoare la protecția demnității femeilor și bărbaților la locul de muncă, inclusiv codul de bune practici în vederea combaterii hărțuirii sexuale [4, p.70].

În partea ce vizează hărțuirea sexuală este un tip specific de discriminare, Dreptul Uniunii Europene adoptă o abordare obiectivă/subiectivă flexibilă [5]. În primul rând, se ia în considerare percepția pe care o are victima asupra tratamentului respectiv pentru a se stabili dacă a avut loc un act de hărțuire. În al doilea rând, chiar dacă victima nu resimte efectiv urmările hărțuirii, se poate trage o concluzie, atâta timp cât reclamantul constituie ținta conduitei respective. Problemele de fapt referitoare la măsura în care comportamentul respectiv poate fi considerat hărțuire se determină, în general, la nivel național.

Legislația Republicii Moldova, definește hărțuirea pe criteriu de sex ca formă de discriminare, reglementează mecanismul de protecție împotriva discriminării și incriminează contravențional hărțuirea în domeniul muncii [6, art. 54/2 alin (2)]. În acest sens, articolul 16 din Constituție, care consfințește principiul egalității statuează la alin. (2) egalitatea cetățenilor Republicii Moldova în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială. Norma constituțională enumeră 10 criterii protejate de discriminare. Printre criteriile enumerate și garantate de articolul 16 alin. (2) din Constituție, se cuprinde și criteriul bazat pe „sex”. Prin prisma acestui criteriu consfințit în Constituție, autoritățile statului prin politicile promovate urmează să asigure drepturi și oportunități egale în orice sferă a vieții atât femeilor, cât și bărbaților.

Analizând dimensiunea socială a noțiunii de egalitate, legiuitorul a acordat acesteia statutul de drept fundamental, drept care a cunoscut un laborios, dar și îndelungat proces de cristalizare, înfățișându-se în prezent ca o instituție deosebit de complexă, ce ține atât de ordinea juridică internă, cât și de cea internațională. Astfel, este indubitabil că eliminarea discriminării pe baza de sex reprezintă o parte integrantă a acestor drepturi fundamentale [7, p.7].

Principiul egalității de șanse pentru femei și bărbați, este garantat în Republica Moldova prin două acte normative distincte: Legea nr. 5/2006 privind asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați și Legea nr. 121/2012 privind asigurarea egalității.

Legea nr. 5/2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, care are drept scop asigurarea exercitării drepturilor egale de către femei

și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare pe criteriu de sex. Concomitent, prevederile acestei legi definesc discriminarea directă după criteriul de sex ca orice acțiune care, în situații similare, discriminează o persoană în comparație cu o altă persoană de alt sex, inclusiv din cauza sarcinii, maternității sau paternității.

Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității [8] constituie legea cadru în materie și are drept scop asigurarea egalității tuturor persoanelor implicit și pe baza criteriului *de sex*. Discriminare, conform art.1 din Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității este definită ca orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupus. Astfel, noțiunea de discriminare în conformitate cu art.1 din Legea nr.121/2012 cu privire la asigurarea egalității include, în general, cazurile în care o persoană sau un grup sunt tratați mai puțin favorabil decât o altă persoană/grup, fără o justificare adecvată.

Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității reglementează și hărțuirea ca o formă de discriminare manifestată printr-un comportament nedorit, care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, avînd drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor stipulate de lege [8]. Consecvent, art. 2 din Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității stipulează 12 criterii protejate de discriminare, printre care și criteriu de sex.

Hărțuirea este calificată drept formă de discriminare dacă sunt prezente cumulativ următoarele elemente: (1) comportamentul nedorit, (2) bazat pe un criteriu protejat [8], (3) care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, (4) are drept scop sau efect lezarea demnității [9, p.11]. Un element specific pentru hărțuirea ca formă de discriminare este că nu este necesar a fi argumentat prezența unui comparator și motiv discriminatoriu (intenție), nu este relevant [10].

Un alt aspect novator al Legii nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității îl constituie faptul că protecția victimei hărțuirii pe criteriu de sex urmează a fi efectuată prin repartizarea sarcinii probațiunii. Înainte ca sarcina probei să fie inversată către presupusul agresor, pentru a demonstra că diferența de tratament nu este discriminatorie și/sau că nu a avut loc un act de hărțuire, persoanele ce reclamă un act de discriminare trebuie să stabilească o „*acuză argumentată de discriminare*” [11] sau „*o prezumție relativă că efectul unei măsuri sau al unei*

practici este discriminatoriu” [12]. În dependență de circumstanțele din fiecare caz, legislația națională prevede posibilitate prezentării în calitate de probe date statistice care pot face dovada generală privind practicile discriminatorii [11, 12, 13]. Astfel, luând în considerație dificultatea probării faptelor de discriminării, persoanelor afectate li se cere doar să descrie faptele, în baza cărora se poate presupune că a avut loc discriminarea, iar sarcina demonstrării lipsei discriminării îi revine pârâtului.

Potrivit prevederilor art. 13 a Legii nr. 121/2012 privind asigurarea egalității, persoana care se consideră victimă a hărțuirii (ca formă de discriminare) poate depune o plângere la Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, prin care va solicita constatarea discriminării. Plângerea trebuie să conțină o descriere a încălcării dreptului persoanei, momentul în care a avut loc această încălcare, faptele și eventualele dovezi care susțin plângerea, numele și adresa persoanei care o depune. Chiar dacă art. 13 din Legea nr. 121/2012 privind asigurarea egalității reglementează mecanismul de depunere a plângerii pentru hărțuire ca formă de discriminare, victimele hărțuirii pe criteriu de sex nu pot obține un remediu efectiv doar prin adresarea la Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, deoarece deciziile emise de această autoritate nu sunt executorii, pentru părți ele au caracter de recomandare și nu obligă subiecții cărora li s-au înaintat recomandările să le execute.

În condițiile în care Legea nr. 121/2012 privind asigurarea egalității și Legea nr.298/21.12.2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității investesc Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, doar cu atribuții de constatare a hărțuirii pe criteriu de sex ca formă de discriminare, pentru a solicita oprirea hărțuirii victima urmează să se adreseze în ordinea procedurii civile în instanța de judecată. Lipsa unor prevederi exprese în art. 192 din Codul de procedură civilă care ar obliga instanțele de judecată să judece în mod prioritar cauzele de discriminare face ca acestea să fie tergiversate, iar victima să primească o hotărâre, definitivă și irevocabilă în termen îndelungat. În condițiile descrise, pentru a asigura victimelor discriminării un remediu efectiv, este necesar a fi revizuit cadrul normativ în partea ce vizează consolidarea atribuțiilor Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, prin revizuirea Legii nr.121/2012 cu privire la asigurarea egalității și a Legii nr. 298/2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității în partea ce ține de punerea în executare a deciziilor Consiliului și consolidarea mecanismului de aplicare a sancțiunilor

pentru neexecutarea deciziilor emise de Consiliu.

Potrivit actelor internaționale, respectul pentru demnitatea ființei umane, pentru autonomia individuală, inclusiv pentru dreptul de a face propriile alegeri, precum și pentru independența persoanei, este un principiu fundamental.

În virtutea obligațiilor pozitive ale statului de a lua toate măsurile rezonabile și acceptabile pentru protejarea drepturilor persoanei, acestuia îi revine datoria primordială de a asigura un mecanism de sancționare a actelor de hărțuire ce au drept scop sau efect lezarea demnității. Această obligație derivă și din garanțiile constituționale potrivit cărora statul garantează fiecărui om dreptul la egalitate și nediscriminare.

Potrivit legislației naționale, articolul 17 din Legea cu privire la asigurarea egalității prevede că faptele de discriminare sunt pasibile de răspundere disciplinară, civilă, contravențională și penală, conform legislației în vigoare. Răspunderea disciplinară poate surveni fie ca urmare a intervenției Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității pe lângă instituția angajatoare cu demersuri de pornire a unei anchete de serviciu în privința persoanelor cu funcții de răspundere care au comis în activitatea lor fapte acte de hărțuire sexuală, fie ca urmare a sesizării Comisiei de etică și disciplină ce are în atribuții examinarea abaterilor disciplinare.

Răspunderea civilă poate surveni în cazul în care victima hărțuirii sexuale ca formă a discriminării înaintează acțiune în instanța de judecată privind repararea prejudiciului material și moral ce i-a fost cauzat prin fapta de discriminare.

Răspunderea contravențională survine ca urmare a întocmirii și înaintării în instanța de judecată de către Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității a proceselor-verbale cu privire la contravențiile prevăzute de art. 54² – încălcarea egalității în domeniul muncii, art. 65¹ – discriminarea în domeniul învățământului, art. 71¹ – discriminarea privind accesul la serviciile și bunurile disponibile publicului, art. 71² – împiedicarea activității Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității. Cu toate acestea, subiect al contravenției reglementate art. 54² alin (2) Cod Contravențional este doar angajatorul, respectiv nu sunt pasibili de răspundere contravențională salariații ce admit acte de hărțuire. În contextul lacunelor descrise supra se impune necesitatea modificării și completării cadrului normativ astfel încât normele Codului Contravențional să permită atragerea la răspundere pentru hărțuire a tuturor persoanelor fizice ce săvârșesc acte de discriminare, nu doar a angajatorului [9, p.17].

Legislația actuală nu reglementează obligația de prevenție și nici răspunderea pentru acte de hărțuire pe criteriu de sex săvârșite în alte tipuri de

relații sociale ce exced domeniul muncii și al educație. Astfel, nu este reglementată răspunderea pentru acte de hărțuire apărute în relațiile dintre prestator de servicii și consumator, precum și în alte domenii de interacțiune socială. Lipsa unei norme ce ar reglementa în mod expres răspunderea pentru acte de hărțuire sexuală și hărțuire pe criteriu de sex în relațiile cotidiene face ca rata de raportare a acestor fapte să fie net inferioară situației existente.

Hărțuirea face parte dintr-un continuum de comportamente care pot crește în gravitate. Deși adesea vedem aceste comportamente ca fiind separate, granițele care le separă rămân fragile. Dacă actele de hărțuire pe criteriu de sex se produc în stradă prin folosirea expresiilor ce sfidează ordinea publică atunci în funcție de conținutul discursului, făptuitorul poate fi atras la răspundere contravențională în temeiul art. 69 alin (1) Cod Contravențional pentru injurie sau în baza art. 354 Cod Contravențional pentru huliganism nu prea grav. Dacă comportamentul nedorit cu tentă de hărțuire sexuală este repetitiv și i-a cauzat victimei o stare de anxietate, frică pentru siguranța proprie ori a rudelor apropiate, fiind constrânsă să-și modifice conduita de viață, săvârșită prin urmărirea persoanei sau contactarea/încercarea de a contacta prin orice mijloc sau prin intermediul altei persoane, făptuitorul poate fi atras la răspundere contravențională pentru acte de persecuție în temeiul art.78² Cod Contravențional. Chiar dacă în legislația contravențională se conțin anumite norme în care se pot încadra acțiunile de hărțuire sexuală, de cele mai multe ori făptuitorii rămân nepedepsiți deoarece angajații poliției întâmpină dificultăți la calificarea și documentarea contravențiilor enunțate supra, dar și pentru că victimele sunt privite cu circumspecție în baza stereotipurilor bazate pe gen. Din aceste considerente, pentru a descuraja comportamentul hărțuitor și a asigura victimelor o protecție adecvată, considerăm necesar a fi operate modificării și completării cadrului normativ astfel încât să fie prevăzută răspunderea pentru acte de hărțuire pe criteriu de sex săvârșite în alte tipuri de relații sociale ce exced domeniul muncii și al educație.

Hărțuirea pe criteriu de sex, ca formă de discriminare reprezintă o încălcare a egalității de gen. Deși în ultimul deceniu, Republica Moldova a înregistrat anumite progrese în diminuarea inegalităților de gen, discriminarea și hărțuirea pe criteriu de sex este des întâlnită. Ponderea persoanelor care afirmă că nu toți cetățenii din Republica Moldova sunt egali în fața legii constituie 61%, cel mai des respondenții au indicat o situație legată de discriminarea pe bază de statut socioeconomic (13%), sex (12%), etnie sau naționalitate (10%). *Raportul General privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova*, evidențiază o tendință crescătoare a numărului de plângeri în care se

invocă discriminarea pe criteriu de sex. Este în creștere și rata deciziilor de constatare a discriminării aferente domeniului lezarea demnității (hărțuire) constituie circa 19%. Criteriul de sex rămâne a fi dominant în acțiunile de discriminare în acest domeniu. Una dintre principalele capcane cu care se confruntă femeile în procesul de accesare a mecanismului de protecție este tocmai perpetuarea prejudecăților în ceea ce privește natura sau rolul femeilor în societate și lacunele cadrului normativ.

Hărțuirea ca o formă de discriminare manifestată printr-un comportament nedorit, care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, avînd drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor stipulate de lege. Consecvent, art. 2 din Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității stipulează 12 criterii protejate de discriminare, printre care și criteriu de sex.

Hărțuirea este calificată drept formă de discriminare dacă sunt prezente cumulativ următoarele elemente: (1) comportamentul nedorit, (2) bazat pe un criteriu protejat, (3) care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, (4) are drept scop sau efect lezarea demnității. Un element specific pentru hărțuirea ca formă de discriminare este că nu este necesar a fi argumentat prezența unui comparator și motiv discriminatoriu (intenție), nu este relevant.

Chiar dacă anumite acte normative definesc hărțuirea sexuală, inclusiv ca formă de discriminare analiza cadrului normativ relevă că Republica Moldova nu are un cadru normativ complex și clar ce ar reglementa un mecanism de protecție împotriva hărțuirii sexuale. Cadrul normativ existent include *inter alia*, obligația a varii instituții direct sau indirect de a contribui la protecția victimelor hărțuirii sexuale și a hărțuirii pe criteriu de sex. În contextul actual, atribuțiile de constatare și examinare a faptei de hărțuire sexuală se suprapun în rândul responsabililor mandatați prin lege- 5 autorități - Inspectoratul de Poliție, Procuratura, Instanța de Judecată, Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (CPPEDAE) și Avocatul Poporului (Ombudsmanul). Această situație poate fi calificată drept un aspect pozitiv, deoarece oferă victimei hărțuirii sexuale, inclusiv a hărțuirii pe criteriu de sex mai multe oportunități de a sesiza autoritățile despre actul de hărțuire. Totodată, situația respectivă, poate avea și efecte negative, deoarece se creează confuzii atât pentru instituțiile investite cu atribuții de prevenire și investigare a actelor de hărțuire sexuală, cât și pentru victime în procesul de raportare a cazurilor.

Chiar dacă art. 13 din Legea nr. 121/2012 privind asigurarea egalității reglementează mecanismul de depunere a plîngerii pentru hărțuire ca formă de

discriminare, victimele hărțuirii pe criteriu de sex nu pot obține un remediu efectiv doar prin adresarea la Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, deoarece deciziile emise de această autoritate nu sunt executorii, pentru părți ele au caracter de recomandare și nu obligă subiecții cărora li s-au înaintat recomandările să le execute.

În condițiile în care Legea nr. 121/2012 privind asigurarea egalității și Legea nr.298/21.12.2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității investesc Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, doar cu atribuții de constatare a hărțuirii pe criteriu de sex ca formă de discriminare, pentru a solicita oprirea hărțuirii victima urmează să se adreseze în ordinea procedurii civile în instanța de judecată. Lipsa unor prevederi exprese în art. 192 din Codul de procedură civilă care ar obliga instanțele de judecată să judece în mod prioritar cauzele de discriminare face ca acestea să fie tergiversate, iar victima să primească o hotărâre, definitivă și irevocabilă în termen îndelungat. În condițiile descrise, pentru a asigura victimelor discriminării un remediu efectiv, este necesar a fi revizuit cadrul normativ în partea ce vizează consolidarea atribuțiilor Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, prin revizuirea Legii nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității și a Legii nr. 298/2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității în partea ce ține de punerea în executare a deciziilor Consiliului și consolidarea mecanismului de aplicare a sancțiunilor pentru neexecutarea deciziilor emise de Consiliu.

Răspunderea contravențională survine ca urmare a întocmirii și înaintării în instanța de judecată de către Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității a proceselor-verbale cu privire la contravențiile prevăzute de art.54² – încălcarea egalității în domeniul muncii, art.65¹ – discriminarea în domeniul învățământului, art.71¹ – discriminarea privind accesul la serviciile și bunurile disponibile publicului, art.71² – împiedicarea activității Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității. Cu toate acestea, subiect al contravenției reglementate art. 54² alin (2) Cod Contravențional este doar angajatorul, respectiv nu sunt pasibili de răspundere contravențională salariații ce admit acte de hărțuire. În contextul lacunelor descrise supra se impune necesitatea modificării și completării cadrului normativ astfel încât normele Codului Contravențional să permită atragerea la răspundere pentru hărțuire a tuturor persoanelor fizice ce săvârșesc acte de discriminare, nu doar a angajatorului.

Legislația actuală nu reglementează obligația de prevenție și nici

răspunderea pentru acte de hărțuire pe criteriu de sex săvârșite în alte tipuri de relații sociale ce exced domeniul muncii și al educație. Astfel, nu este reglementată răspunderea pentru acte de hărțuire apărute în relațiile dintre prestator de servicii și consumator, precum și în alte domenii de interacțiune socială. Lipsa unei norme ce ar reglementa în mod expres răspunderea pentru acte de hărțuire sexuală și hărțuire pe criteriu de sex în relațiile cotidiene face ca rata de raportare a acestor fapte să fie net inferioară situației existente. Din aceste considerente, pentru a descuraja comportamentul hățuitor și a asigura victimelor o protecție adecvată, considerăm necesar a fi operate modificării și completării cadrului normativ astfel încât să fie prevăzută răspunderea pentru acte de hărțuire pe criteriu de sex săvârșite în alte tipuri de relații sociale ce exced domeniul muncii și al educație.

Referințe:

1. Studiul național cu privire la percepția populației generale și opinia specialiștilor cu privire la pregătirea actorilor din sectorul justiției pentru a face față cazurilor de discriminare, CoE, 2021. [Accesat: 20.12.2021] Disponibil: <https://rm.coe.int/studiu-national-perceptia-cu-privire-la-pregatirea-actorilor-din-secto/1680a2c559>
2. Raportul Discriminarea în Republica Moldova, 2020. [Accesat: 20.12.2021] Disponibil: <http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/final-infografic-COE-discriminare-RO-1.pdf>
3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Khamhotkhu și Askenchik c. Rusiei, 2017, Judecătorul Pinto de Albuquerque, opinie separată.
4. Declarația Consiliului din 19 decembrie 1991 privind punerea în aplicare a Recomandării Comisiei referitoare la protecția demnității femeilor și bărbaților la locul de muncă, inclusiv Codul de Bune Practici în vederea combaterii hărțuirii sexuale (JO C 27, 4 februarie 1992).
5. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova (republicat) 2016, nr. 78.
6. Codul contravențional nr. 218 din 24.10.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova (republicat) 2017, nr. 78-84.
7. PEREVOZNIC, I., ȚURCAN, A., RUSU, L. Raportul de analiză a compatibilității legislației Republicii Moldova cu prevederile Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Chișinău: S. n., 2019. 240 p. [Accesat: 20.12.2021]

Disponibil: <http://cdf.md/files/resources/141/CDF%20Raport%20compatibilitate.pdf>.

8. Legea nr.121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității,. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2012, nr.103.

9. Cum prevenim și reducem hărțuirea sexuală la locul de muncă și studii, Recomandări de politici, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, Centrul de Drept al Femeilor, Chișinău, 2018. [Accesat: 20.12.2021] Disponibil: <https://progen.md/cum-prevenim-si-reducem-hartuirea-sexuala-la-locul-de-munca-si-studii-recomandari-de-politici/>

10. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Eremia c. Moldovei, 2013 și Identoba c. Georgiei, 2015.

11. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Stoica c. României

12. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza D.H. și alții c. Republicii Cehe

13. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Opuz c. Turciei

SPUNEM NU HĂRȚUIRII MORALE LA LOCUL DE MUNCĂ

Tatiana MACOVEI

doctor în drept, conferențiar universitar,

Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0002-4458-0567

Mobbing is a generalized form of workplace abuse. Mobbing is a term used to describe a variety of behaviors in the workplace that amount to emotional abuse by workers of a fellow employee or employees. The term is used when a group of workers rather than a single worker engages in this hostile behavior, collectively making life difficult for someone on the job in a concerted fashion. The mobbing actors can be colleagues, superiors or subordinates, and this behavior can affect workers in businesses of all sizes, including at smaller companies.

Keywords: harassment; dignity; mobbing.

Dreptul la muncă face parte din categoria drepturilor economice fundamentale ale individului, prin faptul că anume acest drept face posibil ca persoana, intrând în raporturi juridice cu angajatorul în baza prestării anumitor servicii pentru care este remunerat cu un salariu, să-și sporească bunăstarea sa economică și socială.

Exercitarea dreptului la muncă trebuie să se realizeze în condiții de respect al personalității salariatului, astfel încât să fie respectată demnitatea în muncă a salariatului. Articolul 1 Codul muncii [1] al Republicii Moldova definește demnitatea în muncă ca fiind un climat psihoemoțional confortabil în raporturile de muncă, ce exclude orice formă de comportament verbal sau nonverbal din partea angajatorului sau a altor salariați, care poate aduce atingere integrității morale și psihice a salariatului.

Din analiza acestei noțiuni a Codului muncii al Republicii Moldova, se impun următoarele concluzii:

– deși Codul muncii al Republicii Moldova nu definește expres ce semnifică hărțuirea salariaților la locul de muncă, acesta definește ce înseamnă demnitate în muncă, această definiție a demnității în muncă de fapt și înseamnă interzicerea hărțuirii la locul de muncă;

– opusul hărțuirii salariaților la locul de muncă este asigurarea unui climat psihoemoțional confortabil;

– raporturile de muncă trebuie să se desfășoare într-o formă ce exclude orice formă de comportament verbal sau nonverbal prin care s-ar produce o

hărțuire;

– obligația respectării demnității în muncă a salariaților nu se referă doar la angajator, dar această obligație se referă la întreg colectivul de muncă (salariați), care nu trebuie să admită cazuri de hărțuire morală printre ei;

– acțiunile de hărțuire aduc atingere integrității morale și psihice a salariaților [2, p.49].

Hărțuirea la locul de munca (mobbing) poate fi definită drept orice conduită abuzivă, prin gesturi, cuvinte, atitudini care aduc atingere, prin caracterul lor sistematic sau prin repetare, demnității ori integrității fizice ori psihice a unei persoane, punând în pericol munca sa ori degradând climatul de muncă. Așadar, vorbim de un comportament repetat și anormal, față de un salariat sau un grup de salariați, care este de natură să genereze un risc pentru respectivii salariați.

Fenomenul hărțuirii morale a salariaților la locul de muncă îngrijorează umanitatea, motiv pentru care a fost adoptată legislația care vine a combate acest fenomen negativ. Astfel la nivelul Uniunii Europene a fost adoptat în anul 2007 Acordul privind hărțuirea și violența la locul de muncă. Scopul acestui document este:

a) să sporească nivelul de înțelegere și conștientizare despre violența și hărțuirea la locul de muncă;

b) să ofere angajatorilor, angajaților și reprezentanților lor la toate nivelurile o strategie orientată spre acțiune, pentru a identifica, preveni și rezolva problemele legate de hărțuire și violență la locul de muncă.

Art.2 al Directivei Europene nr. 2006/54/CE privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă [3] definește hărțuirea ca fiind situația în care se manifestă un comportament indezirabil legat de sexul unei persoane, având ca obiect sau ca efect prejudicierea demnității unei persoane și crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator.

Un alt act normativ adoptat la nivelul Uniunii Europene a Carta Socială Europeană (revizuită) [4], care art.26 pct.2 prevede „Dreptul la demnitate în muncă”, care stipulează următoarele: „în vederea asigurării exercitării efective a dreptului tuturor lucrătorilor la protecția demnității lor în muncă, părțile se angajează, în consultare cu organizațiile patronilor și lucrătorilor:

1) să promoveze sensibilizarea, informarea și prevenirea în materie de hărțuire sexuală la locul de muncă sau în legătură cu munca și să ia orice măsură adecvată pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente;

2) să promoveze sensibilizarea, informarea și prevenirea în materie de acte condamnabile sau explicit ostile și ofensatoare, dirijate în mod repetat împotriva

oricărui salariat la locul de muncă sau în legătură cu munca, și să ia orice măsură adecvată pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente”.

Iar art. 26 al cartei prevede: „în vederea asigurării exercitării efective a dreptului lucrătorilor la protecția demnității, părțile se angajează, în consultare cu organizațiile patronilor și lucrătorilor să promoveze sensibilizarea, informarea și prevenirea în materie de acte condamnabile sau explicit ostile și ofensatoare dirijate de o manieră repetată împotriva fiecărui salariat la locul de muncă sau în legătură cu munca și să ia orice măsuri adecvate pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente”.

Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității [5] definește hărțuirea drept – orice comportament nedorit, care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege.

În doctrină hărțuirea morală de asemenea este supusă analizei. Astfel cel care a lansat și a impus în mediile de muncă acest concept a fost cercetătorul de origine suedeză Heinz Leymann, care utiliza termenul de „mobbing” pentru a desemna setul de acțiuni agresive psihologice, de injustiție, denigrare, hărțuire psihologică, vexare, discreditare profesională, batjocorire la locul de muncă. Cercetătorul suedez propune două accepțiuni: a) cea atenuată: mobbing-ul apare ca un fenomen de „persecuție” la locul de muncă; b) cea radicală: căruia îi spune „psihoteroare la locul de muncă” [6, p.167].

Alexandru Țiclea definește hărțuirea morală la locul de muncă drept izolarea celui vizat și împiedicarea lui de a-și îndeplini sarcinile de serviciu, crearea unui mediu ostil, nefavorabil, imposibil pentru continuarea activității” [7, p.507].

Un alt grup de autori români [8, p.113] definesc hărțuirea morală la locul de muncă drept un comportament, care se leagă exclusiv de locul de muncă și se referă în principal la acțiuni de presiune psihologică realizate asupra unui angajat de către angajator sau un grup de colegi pentru a-l determina pe respectivul să părăsească postul respectiv, în condițiile în care concedierea lui nu este posibilă, nu are motive întemeiate din punct de vedere al profesionalismului celui în cauză și/sau ar atrage probleme legislative asupra angajatorului”.

Astfel din analiza definițiilor legale, cât și a celor doctrinare ajungem la concluzia că hărțuirea la locul de muncă implică mai multe aspecte: juridice, psihologice, medicale, organizaționale etc. Dovedirea unui caz de hărțuire morală la locul de muncă este destul de dificil, deoarece realitatea exterioară nu este aceeași cu realitatea interioară pe care o simte victima mobbing-ului. Recurgerea

la ajutorul martorilor actelor de hărțuire morală la locul de muncă deseori nu se soldează cu succese, deoarece, de obicei, martorii refuză să vină și să depună declarații privind actele de hărțuire morală la care au asistat, iar reținerea martorilor se justifică prin frica de nu a fi ulterior persecutați la locul de muncă sau chiar concediați.

Angajatorul are obligația de a asigura securitatea, sănătatea și siguranța angajaților în toate aspectele legate de muncă și să evite factorii de risc psiho-sociali din relațiile de muncă. În acest context sunt relevante prevederile art.9 și 10 ale Codului muncii ale Republicii Moldova, care prevede: „Salariatul este obligat [...] să respecte dreptul la demnitate în muncă al celorlalți salariați” (lit. d¹) alin. (2) art. 9); „Angajatorul este obligat: [...] f²) să aplice aceleași criterii de evaluare a calității muncii, de sancționare și de concediere; [...] f⁶) să asigure respectarea demnității în muncă a salariaților” (alin. (2) art. 10).

Prin hărțuire morală se înțelege un conflict emoțional cronic, în care este implicat un angajat care este atacat, stigmatizat de către colegi sau șefi în orice mod, fie prin glume și zvonuri, intimidat, umilit, discreditat ori izolat, primește mai multe sarcini decât poate îndeplini, fie este ridiculizat sau acuzat pe nedrept, iar prin una sau mai multe dintre aceste acțiuni i se pune în pericol starea emoțională și viața profesională, conduce la o stare accentuată de stres, scăderea stimei de sine, anxietate, scăderea puterii de muncă, produce tulburări comportamentale sau alterează echilibrul psihofiziologic.

Hărțuirea morală la locul de muncă se poate manifesta atât pe orizontală, când acțiunile de hărțuire morală au loc între salariați, precum și pe verticală, atunci când acțiunile de hărțuire morală survin din partea conducerii.

Ca regulă hărțuirea morală la locul de muncă nu apare spontan, dar există câțiva factori care contribuie ca ea să existe în cadrul unei unități și anume:

- a) hărțuirea morală este ignorată, tolerată, greșit interpretată sau chiar încurajată de companie sau de managementul organizației,
- b) la nivel de unitate nu e clar conceput ce înseamnă hărțuire morală la locul de muncă;
- c) cel mai adesea, victimele nu reclamă cazurile de hărțuire morală la locul de muncă, ceea ce încurajează hărțuitorul să își continue acțiunile;
- d) cultura organizațională a unității care tolerează comportamentul de hărțuire morală la locul de muncă sau nu îl recunoaște ca reprezentând o problemă;
- e) relații deficitare între personal și conducere, precum și relațiile deficitare între colegii de muncă;
- f) niveluri ridicate de stres legat de activitatea profesională;
- g) solicitări contradictorii (conflict de rol) sau neclarități în fișa postului (ambiguitate

de rol) etc.

Din analiza efectuată supra cert este faptul că hărțuirea morală a salariatului la locul de muncă este o faptă ilicită, constând în supunerea angajatului unor tipuri de acțiuni care, luate individual, nu prezintă caracter ilicit, dar care – considerate unitar – rezultă ca agasante și exercitate cu finalitate persecutorie, în așa fel încât să determine în angajat o atitudine de umilință legată de continuarea practicării profesiei.

În practică hărțuirea morală a salariaților la locul de muncă nu apare spontan, ci de cele mai multe ori parcurge anumite faze. O primă fază o reprezintă mobbi incidentele critice, care se manifestă cu apariția de mici conflicte interpersonale la locul de muncă care nu par să aibă vreo importanță majoră, însă cert este faptul că salariatul la această fază incipientă deja începe să simtă un anumit disconfort. Deși reprezintă o primă fază a mobbingului, este important că salariatul supus hărțuirii să documenteze aceste presiuni la care este supus, adunând orice probe relevante, care ar putea fi ulterior folosite pentru a dovedi faptul că a fost hărțuit la locul de muncă. Este important ca salariatul să documenteze situațiile pentru a strânge un probatoriu suficient, cum ar fi: comunicările pe e-mail, înregistrări, alte acte interne la care acesta a fost supus la o muncă care vădit nu corespund calificărilor sale, etc. Tot acest probatoriu va fi necesar la etapa unei acțiuni în justiție, unde salariatul victimă a hărțuirii poate solicita: stabilirea faptului încălcării drepturilor sale, interzicerea încălcării în continuare a drepturilor sale, restabilirea situației anterioare încălcării drepturilor sale, repararea prejudiciului material și cel moral ce i-a fost cauzat, declararea nulității actului care a condus la discriminarea sa. Reieșind din complexitatea acestor cazuri, cel mai oportun ar fi să solicitați asistența unui avocat calificat pentru a vă putea apăra și restabili drepturile fundamentale.

De asemenea, trebuie de menționat faptul că la prima etapă a mobbingului este destul de dificilă probarea acestuia, deoarece nu toate conflictele care se produc la locul de muncă pot să condiționeze apariția mobbing-ului. Însă în cazul în care în anumite conflicte au loc în mod constant acestea pot constitui un tărâm pentru apariția mobbing-ului organizațional.

La o a doua etapă a mobbingului apar acțiunile de stigmatizare a victimei. Prin stigmatizare urmează a fi înțelese acele acțiuni prin care hărțuitorul aruncă asupra victimei disprețul public (al colectivului de muncă). Hărțuitorul intrigă colectivul de muncă contra victimei, prezentând-o pe cea din urmă într-o lumină proastă. În situația în care colectivul de muncă sau o parte a acestuia se alătură acțiunilor de hărțuire morală inițiate de hărțuitorul inițial evidențierea cazului de mobbing devine mult mai evidentă.

Având în vedere faptul că pentru victimă este clar că este supusă acțiunilor de hărțuire morală la locul de muncă este necesar ca aceasta să recurgă la ajutorul necesar pentru a pune stop acțiunilor de hărțuire la care este supusă. Foarte important la etapa aceasta va fi atitudinea de răspuns al managementului întreprinderii. În cazul în care managerul unității reacționează prompt, aceasta va duce la curmarea actelor de hărțuire morală, situația revenind la normal. Însă, în cazul în care managerul unității este pasiv și nu intervine pentru soluționarea cazului, salariatul se va simți abandonat și primul gând care îi vine în minte este să demisioneze. De asemenea la această etapă, salariatul ar putea apela la organizațiile sindicale dacă acestea există în unitate pentru a solicita sprijinul în lupta cu hărțuitorul.

În cazul în care în pofida eforturilor depuse de a stopa acțiunile de hărțuire morală în adresa sa salariatului nu i-a reușit să stopeze mobbingul, cel mai adesea asemenea salariați depun cerere de demisie prin aceasta punând punct situației de a mai fi hărțuit la locul de muncă. Se știe că rareori un angajat pleacă brusc prin demisionare, iar atunci când aceasta totuși are loc, de cele mai multe ori, este consecința unui eveniment traumatizant și/sau inacceptabil pentru cel puțin una din părți – aceste cazuri de demisie poartă denumirea de demisie psihologică [9, p.69].

În ipoteza mobbingului, lezarea drepturilor fundamentale ale angajatului creează un prejudiciu existențial, care se poate individualiza în diminuarea stimei la locul de muncă și a imaginii profesionale a angajatului. Hărțuirea morală se desfășoară neconținut asupra salariatului, într-o manieră recurentă și nejustificată, presupunând un comportament cu caracter repetitiv și o perioadă destul de importantă.

Mobbingul în cadrul unei unități poate îmbrăca diverse forme:

a) Hărțuirea care are ca scop îngrădirea posibilității salariatului de a se exprima. Aceasta se manifestă prin aceea că salariatul nu este inclus în discuții, i se interzice să-și expună părerea, victima fiind constant întreruptă atunci când vorbește etc. Toate aceste acțiuni au scopul de a-i induce salariatului ideea că părerea lui nu are nici o valoare și nimeni nu este interesat de opiniile lui.

b) Hărțuirea ce urmărește ca scop izolarea fizică a victimei de către colectivul de muncă. În cadrul acestei acțiuni, salariatului I se dă un birou aflat, de obicei, în partea tehnică a încăperii, excluzându-se astfel contactul cu colegii de muncă.

c) Hărțuirea ce urmărește ca scop discreditarea profesională a salariatului. Această acțiune are ca scop discreditarea competențelor profesionale ale salariatului și se poate prezenta sub mai multe forme: salariatului i se dau sarcini

de muncă ușoare, sub limita competențelor, însă aceasta nu se face în scopul menajării; salariatului i se dau sarcini de muncă superioare competențelor în scopul discreditării lui în cazul în care acesta nu le va face față; impunerea executării unor sarcini de muncă umilitoare; însărcinarea victimei de a îndeplini niște sarcini de muncă inutile etc.

d) Hărțuirea care se manifestă prin luarea în derâdere a salariatului. În acest caz, sunt luate în derâdere chiar și lucruri care, în mod uman, etic și legal, nu pot fi ridiculizate, se ajunge și până la a se râde de felul în care acea persoană merge, de felul în care arată (ochi, nas, buze etc.), originea ei socială etc. De obicei, acțiunile de mobbing care au ca scop înjosirea victimei în fața colegilor de muncă se manifestă sub următoarele forme: victima este bârfită la locul de muncă; se răspândesc zvonuri false despre victimă; se fac glume proaste la adresa salariatului; se folosește un limbaj neadecvat în comunicarea cu victima hărțuirii morale etc.

e) Hărțuirea manifestată prin agresiune fizică, unde pot intra și cele de natură sexuală, și care, evident, au cele mai grave, rapide și directe efecte asupra salariaților.

În dependență de modul de manifestare hărțuirea la locul de muncă poate fi privită și sub următoarele feluri:

- a) Latentă;
- b) Manifestă.

În primul caz, presiunea exercitată asupra victimei este ascunsă, iar subiecții neagă orice acțiune săvârșită. Ei subliniază că persoana, care se consideră victimă, este pur și simplu prea sensibilă și suspicioasă. În cel de-al doilea caz, atestăm un conflict deschis. Subiectul îi dă de înțeles deschis victimei că aceasta nu-l satisface prin ceva anume, comunicându-i direct că locul victimei nu este în colectiv [10, p. 363].

O altă clasificare a formelor de mobbing organizațional la locul de muncă arată astfel:

a) Mobbing-ul strategic – acest tip de hărțuire are loc la nivel de management, atunci când un superior hărțuiește moral un alt coleg de muncă cu scopul de a-i ocupa postul de muncă.

b) Mobbing-ul ascendent (bottom-up mobbing) – acest tip de hărțuire morală la locul de muncă este mai puțin întâlnit și vine din partea colectivului de muncă, fiind orientat către conducerea unității față de care salariații au anumite nemulțumiri.

c) Mobbing pe verticală – este cea mai răspândită formă de hărțuire de la locul de muncă și este exercitată de către superiori asupra subordonaților, iar

deseori acest comportament este preluat de către colectivul de muncă.

d) Mobbing pe orizontală – acest tip de mobbing se realizează între colegii de muncă.

Pentru a putea cataloga un caz drept hărțuire morală la locul de muncă trebuie să fie întrunite următoarele condiții:

a) Acțiunile de hărțuire la care este supus salariatului sunt nedorite de victimă și sunt respinse de către aceasta;

b) Să creeze la locul de muncă un comportament degradant, ofensator sau umilitor pentru victimă;

c) Acțiunile de hărțuire au ca scop lezarea demnității în muncă a salariatului;

d) să se bazeze pe criteriile stipulate de Legea nr.121/2012 privind asigurarea egalității. Este important de menționat că atunci când victima invocă un caz de hărțuire la locul de muncă este obligatorie să fie indicat un criteriu protejat în sensul Legii cu privire la asigurarea egalității.

Prevenția mobbing-ului la locul de muncă este un element-cheie pentru îmbunătățirea condițiilor de viață la locul de muncă și evitarea excluderii sociale. Este importantă evaluarea riscurilor la care pot fi expuși salariații și cu ajutorul lor identificarea căilor de evitare a hărțuirii la locul de muncă. Aceasta se poate realiza prin formularea unei politici anti-hărțuire la locul de muncă, care ar cuprinde următoarele acțiuni:

- asumarea implicării etice, atât a angajatorilor, cât și a salariaților, pentru încurajarea unui climat fără hărțuire la locul de muncă;

- evidențierea tipurilor de acțiuni acceptate și a celor neacceptate în cadrul colectivului de muncă prin precizarea explicită în regulamentele interne ale unităților a conduitelor interzise la locul de muncă;

- difuzarea diferitelor manuale destinate 406 personalului, întâlniri informative prin care să se promoveze principiile respectării demnității în muncă a salariaților;

- instituirea unei proceduri privind modul de investigare a cazurilor de hărțuire, iar atunci când victima o cere, urmează a fi respectată și confidențialitatea părților implicate;

- stabilirea în contractul colectiv de muncă încheiat la nivel de unitate, în regulamentul intern al unității a sancțiunilor care pot fi aplicate în cazul săvârșirii actelor de hărțuire;

- interzicerea victimizării salariaților care au depus plângeri împotriva persoanelor care le supun hărțuirii etc.

Sunt bine-venite realizarea periodică în cadrul unității a unor sondaje

privind faptul dacă salariații sunt sau nu sunt hărțuiți moral la locul de muncă, în cadrul căroră, pe principii de confidențialitate, salariații se vor expune privitor la mobbing-ul organizațional. De asemenea, o opțiune poate fi interviuarea salariaților care pleacă de la unitate, deoarece aceștia ar putea, fără frica unor consecințe, să povestească despre faptul dacă există sau nu mobbing la locul de muncă. De asemenea sunt binevenite măsurile centrate pe caz. Aceste măsuri vizează cazurile concrete de hărțuire morală ce au avut loc la locul de muncă și ele sunt orientate spre concilierea părților, acordarea de sprijin moral și juridic victimelor hărțuirii morale.

În ceea ce privește mijloacele de apărare sunt două opțiuni aplicabile: o plângere în adresa Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității sau înaintarea unei acțiuni în instanța de judecată.

Dat fiind faptul că dese ori victima hărțuirii nici nu își dă seama de ceea ce i se întâmplă, aceste cazuri rămân nedocumentate și nepedepsite. Iar, salariatul părăsește locul de muncă din proprie inițiativă fără a solicita careva despăgubiri sau sancționarea celui care se face vinovat pentru hărțuirea de la locul de muncă. Din aceste considerente practica existentă a Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității este încă una modestă și nici practica judiciară a instanțelor nu abundă în acest domeniu. Cert este că, salariatul care identifică una din acțiunile enumerate specifice hărțuirii trebuie să conștientizeze faptul că ceea ce li se întâmplă are un nume și că există pârghii suficiente pentru apărarea drepturilor sale.

Legislația Republicii Moldova sancționează hărțuirea morală a salariaților la locul de muncă prin normele contravenționale. Astfel potrivit Codul contravențional al Republicii Moldova în art. 54² alin.(2) prevede: hărțuirea, adică manifestarea de către angajator a oricărui comportament, bazat pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator la locul de muncă se sancționează cu amendă de la 78 la 90 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 150 la 240 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere cu sau fără privarea, în ambele cazuri, de dreptul de a deține anumite funcții sau de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an.

În concluzie, afirmăm că hărțuirea morală a salariaților la locul de muncă este un fenomen negativ, care nu trebuie tolerat, ba, din contra, trebuie combătut. Este absolut necesar ca cultura organizațională a unei unități trebuie să fie

orientată spre asigurarea respectării demnității în muncă a tuturor salariaților, iar în cazul în care există o plângere a unui salariat că este hărțuit moral la locul de muncă sau există suspiciuni de hărțuire a salariaților în colectivul de muncă conducerea întreprinderii trebuie să intervină prompt și să spună stop hărțuirii morale la locul de muncă.

Referințe:

1. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 159-162/648 din 29.07.2003.
2. MACOVEI, T., Interzicerea hărțuirii morale a femeilor la locul de muncă. În: Revista Națională de Drept (Chișinău), 2013, nr. 2.
3. Directiva Uniunii Europene privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și în muncă. Nr. 2006/54/CE din 05.07.2006. În.: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 204/23 din 26.07.2006, p.262-275; 05/vol. 8. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:204:0023:01:EN :HTML>.
4. Carta Socială Europeană (revizuită) din 03.05.1996, Ratificată prin Legea nr. 484-XV din 28.09.2001 (în vigoare pentru Republica Moldova din 01.01.2002, publicată în ediția oficială Tratatate internaționale, 2006, vol. 38.
5. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității, nr.121 din 25.05.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.103.
6. LEYMANN, H.. The content and development of mobbing at work. În: European Journal of Work and Organizational Psychology, 1996, 5(2).
7. ȚICLEA, A. Tratat de dreptul muncii: legislație, doctrină, jurisprudență. București: Universul Juridic, 2015. 1100 p.
8. STANCIU, M., ILIEȘ, S., LAMBRU, M., TOMESCU, C., NEGUȚ, A., MIHĂILESCU, A., GHEONDEA, A. Fenomene specifice de discriminare la locul de muncă: mobbing-ul / Calitatea vieții, 2010, nr. 2, p. 113-136.
9. MACOVEI, T. Ce este mobbingul organizațional? În: Revista Națională de Drept (Chișinău), nr. 6, 2014.
10. ЯРМУХАМЕТОВА Л.В. Проблема моббинга и профессиональная карьера // Наука молодых – будущее России. Сборник научных статей 2-й Международной научной конференции перспективных разработок молодых ученых. В 5-ти томах / Отв. ред. А.А. Горохов. – 2017. – p. 362-365.
11. Codul contravențional al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6.

DOI:10.5281/zenodo.6641657

CZU: 343.85:343.435:341

PREVENTION OF HARASSMENT – INTERNATIONAL LAW PRACTICES

Dumitru STOICA

2 year, student, faculty of Law , USM

Director of P.A. Regional Center for Social Initiatives and Sustainable Development

ORCID ID: 0000-0002-2275-5960

The Article contains the author's view of the harassment phenomenon in the Republic of Moldova. This research aims to identify mechanisms to prevent and combat harassment at national and international level through research, understanding and learning of the concept and phenomenon of harassment. Research methods used or based on the study of different laws, scientific works of domestic and foreign authors, observation, analysis of the material subject to the investigation, conclusion and examination of CEDO judgements. At the same time, the national legislative framework has been analyzed, gaps have been identified and recommendations have been developed. An important aspect of research is taken over by international policies and their beneficial impact on defeat zones.

Keywords: harassment; human rights; legislation; society.

The ban on harassment and inciting discrimination as part of EU non-discrimination law is relatively new developments that have been introduced to allow for more comprehensive protection.

Harassment is a specific type of discrimination under EU non-discrimination directives. It had previously been treated as a concrete manifestation of direct discrimination. Its approach as a separate subject in the directives is based on the importance of drawing attention to this particularly harmful form of discriminatory treatment rather than on a change in concept. [1] Although the CEDO does not expressly prohibit harassment or inciting discrimination, it contains certain concrete rights related to this area. Harassment may thus fall within the scope of the right to respect for private and family life, protected by Article 8 CEDO, or the right not to be subjected to inhuman or degrading treatment or punishment, pursuant to Article 3, while inciting discrimination may be covered by other articles, such as freedom of religion or assembly, on the basis of article 9 or 11, depending on the context. Where these acts reveal a discriminatory reason, the CEDO will examine alleged violations of the relevant articles in conjunction with Article 14, which prohibits

discrimination [2].

EU law takes an objective/subjective flexible approach. First, the perception of that treatment by the victim is taken into account in order to determine whether an act of harassment has taken place. Secondly, even if the victim does not actually feel the consequences of the harassment, a conclusion can be drawn as long as the plaintiff is the target of the conduct [3].

To illustrate harassment, I will refer to some general considerations about harassment:

A) Moral harassment (Mobbing)

It refers to abusive or psychological behavior which lasts over time, occurs in the workplace and is manifested by repeated acts, orders or words, intended to discredit, disregard or isolate a person so that he or she voluntarily renounce his or her post and causes progressive and continuing damage to dignity or mental integrity [4].

An aggravating circumstance is when the harasser has a certain hierarchical authority in the company's structure over the alleged victim.

Moral harassment can take three forms: Descendant, when the harasser occupies a higher position than the alleged victim of harassment. Horizontal, when it occurs between employees of the same hierarchical level. Usually the harasser seeks to hinder the work of the victim, to damage his professional image and even to attribute the merits to others. Ascendant, when the harasser holds a higher hierarchical position than the alleged victim [5].

B) Sexual harassment

Sexual harassment shall be deemed to be a situation where any verbal, non-verbal or physical conduct of a sexual nature occurs which has the purpose or effect of undermining the dignity of a person, in particular where an intimidating, hostile, degrading, humiliating or offensive environment is created [6].

(c) Gender harassment

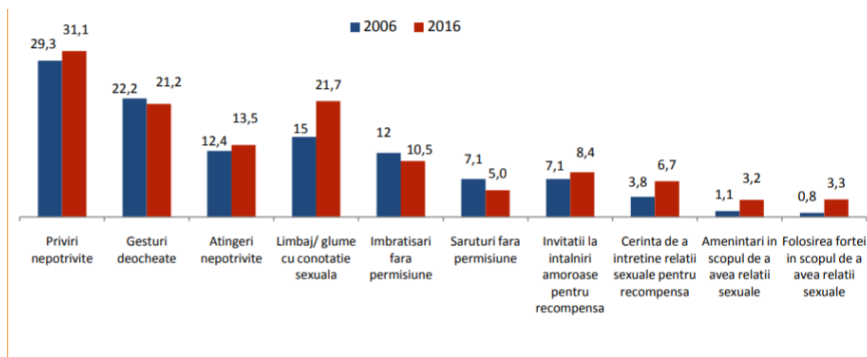
It is behavior related to the sex of a person, which has as its purpose or effect the undermining of the dignity of that person and the creation of an intimidating, hostile, degrading, humiliating or offensive environment [7].

The phenomenon of sexual harassment in the republic of moldova

Statistical data shows that every fifth female employed in the Republic of Moldova is subjected to subtle forms of sexual harassment in the workplace, and 4 out of 100 face serious forms of harassment. Although the legal framework explicitly prohibits sexual harassment in all social spheres, including in the workplace, reality shows that employed women often face abusive behavior.

According to the 2016 Gender Barometer, around 21% of employed women faced subtle forms of sexual harassment (looks, inappropriate gestures, sexual language, etc.), around 13,5% said that they had been touched in an inappropriate way, and 6,7% said they were offered sexual relations for certain rewards or favors [8].

The incidence of sexual harassment has increased over the last ten years. The comparative analysis of the data for 2006 and 2016 shows that sexual harassment has taken on proportions. Worrying is the fact that over the last decade, the share of employed women who have been subjected to serious forms of sexual harassment has increased, such as the requirement to maintain sexual relations with the promise of a reward, the use of threats or the application of force. The evolution of the phenomenon over time shows that the current legislation does not provide effective mechanisms to prevent and combat harassment in employment relationships, which determines the vulnerability of employees, particularly women [9].

Share of employed women who have been subjected to sexual harassment in the workplace, by form and by year, % source: Gender Barometer estimates, 2006 and 2016.

National legislative framework

Problem. The real magnitude of the phenomenon of sexual harassment at national level in the Republic of Moldova is difficult to identify in the light of the existing regulatory framework.

The mechanisms of protection against sexual harassment are not covered in a comprehensive and clear way because the Republic of Moldova does not have a complex regulatory framework in this area. While some legislation includes additional provisions and the obligation of different institutions to contribute, directly or indirectly, to the protection of victims of sexual harassment,

institutional and administrative measures do not provide sufficient scope for action and a sufficient strategic approach to achieve the objective of prevention and assistance.

Another problem is that the legislation of the Republic of Moldova does not explicitly prescribe the powers of the institutions empowered by law to prevent sexual harassment and to assist victims, and the imperfections of the legal framework are sometimes compensated only by institutional practices. Similarly, institutions responsible for investigating cases of sexual harassment have not approved methodical instructions or other internal acts, leading to situations of inconsistency in their actions. It is certainly difficult for specialists in this situation to take effective action to prevent sexual harassment and to assist victims, even more in partnership. The task of establishing and examining sexual harassment shall be directed at a number of officials at the same time. In accordance with national legal provisions, the person who considers himself a victim, regardless of the place where the offense occurred, may refer at least 5 authorities to initiate the procedure for examining and finding the case of sexual harassment, namely: The Police Inspectorate, the prosecution Office, the Court of Law, the Council for preventing and eliminating discrimination and Equality (CPPEDA) and the Advocate of the People (Ombudsman) [10].

At the moment, there are no clearly regulated procedures that would allow the victim to determine the institution to which the complaint of harassment may be filed. This situation can be qualified as a positive aspect, as it gives the person more opportunities to report harassment to the authorities. At the same time, the situation in question can have negative effects: A concrete case is analyzed at the same time by two or more responsible with equal powers (the exception is the case of sexual harassment classified as a criminal offense under the Penal Code, Article 173. The express is redirected by all those responsible to the Prosecutor's Office, which has exclusive authority to examine and sanction the facts given) [11].

Policy documents on the prevention of gender-based violence do not contain clear and concrete approaches to pre-welcome and fight against sexual harassment for each institutional actor, but also for every employee of institutions involved in the prevention and assistance of victims. Regulations dealing with the prevention of sexual harassment are fragmented and confusing, with only some general terms included in various annual plans, strategies, but there is no comprehensive policy document focused on the prevention of sexual harassment. That situation creates confusion for both the competent institutions and victims in the case reporting process [12].

Harassment is qualified as a form of discrimination if the following elements are present cumulatively: (1) unwanted conduct, (2) based on a protected criterion, (3) leading to the creation of an intimidating, hostile, degrading, humiliating or offensive environment, (4) has the purpose or effect of violating dignity. (7) Law No 121 on equality, in force since 01.01.2013, lays down the following criteria protected from discrimination: Race, color, nationality, ethnic origin, language, religion or belief, sex, age, disability, opinion, political membership or any other similar criterion) [13].

The current Council mandate for preventing and eliminating discrimination and ensuring equality makes it difficult to investigate cases of sexual harassment. The Council is an autonomous public authority that examines complaints of all forms of discrimination, including gender. The analysis of the Regulation of its activity, established on the basis of Law No 121 on equal opportunities, pointed out that the CPPEDAE is not empowered to investigate cases of sexual harassment in the territory at the time of the report or the self-determination of the victimization. The legislation provides that upon request, members of the Council may receive more detailed information on sexual harassment within 10 working days. Thus, we note that the lack of legal provisions which would extend the Council's mandate to investigate the offense at the time of the referral/self-referral is a major impediment to finding, correctly qualifying the case of sexual harassment and establishing the examination procedure.

Problem. The current legislation does not contain a typology of acts of sexual harassment that would allow victims to identify the institution empowered to investigate the case.

The legislator considered sexual harassment to be such a serious form of harassment that it regulated it separately, qualified it as discrimination based on other protected grounds than sex. Since 2006, in Moldova Law no. 5 was adopted on gender equality, through which, for the first time at national level, the notion of sexual harassment has been defined. Sexual harassment is defined from 2010 by Law No 5 on ensuring equal opportunities for women and men and by the Labor Code as ‘any form of physical, verbal or non-verbal conduct of a sexual nature which harms the dignity of the person or creates an unpleasant, hostile, degrading atmosphere, humiliating or insulting’ [14].

At present, the division of forms of sexual harassment can only be inferred according to the purpose of the harassment: (i) where the act of sexual harassment is intended to induce a person to sexual relationships or other unwelcome sexual actions committed by threat, coercion, Blackmail (under the Penal Code, Article 173), the act is classified as a criminal offense (we can infer

that it is serious), by the subsequent application of the sanctions stipulated in the Penal Code, and (ii) when the purpose of sexual harassment is different from that indicated above, Under Law No 121 the act is classified as an act of gender discrimination (subtle and medium form), thus applying sanctions other than those provided for in the offense.

Classification of sexual harassment by its severity is not clearly provided for by national law. Dividing cases of sexual harassment according to the forms of this phenomenon is as follows: (i) subtle forms - the action takes place verbally, (ii) medium forms - the application of physical actions, but not endangering the sexual life of the aggressor, and (iii) serious forms - the action endangers the sexual life of the aggressor. The analysis of the national legislative framework, in the light of this division, has made it possible to find that the attribution of sexual harassment to any of these forms is left to the discretion of those legally mandated to establish and examine the act of harassment, but is not expressly provided by the national regulatory framework. [15]

Including regulatory provisions that would allow for the classification of forms of sexual harassment by severity level, would encourage victims to report sexual harassment. Furthermore, the designation of the responsible authority, separately for each form of harassment, will allow: (i) more specific and in-depth examination of cases of harassment and the development of separate recommendations/decisions/sanctions of a deterrent nature for the continuation of the phenomenon concerned, (ii) failure to examine the same case of sexual harassment concurrently by several authorities, (iii) to encourage victims to report all forms of sexual harassment, including subtle and medium-sized ones [16].

The specific legal framework against sexual harassment in the workplace does not expressly provide for clear tools to monitor the incidence and prevalence of abuse of employment relationships. Questioning employees/employees would be an effective way of checking the level of employment security of employed persons. At the stage of the planned controls, the State Labor Inspectorate could check whether the internal procedures provide for specific measures to combat sexual harassment at work and whether they have the effect of creating a safe working environment. This would be possible by applying anonymous employee/employee survey. Currently, the question is not provided for by national legislation, but it is not prohibited to be applied by the monitoring officers. However, as long as this evidence tool for sexual harassment is not provided for by applicable law, courts may give them critical consideration during the examination of those cases. However, in cases of

discrimination, examined both before the Council for the Prevention and elimination of discrimination and the equal opportunities and by the Court of first instance, the statistical data obtained in the result of the inquiry may be used as evidence.

Legislative gaps have also been identified in the tripartite cooperation between employers, employees and trade unions. Article 10 of the Act No 5 on equal opportunities for women and men specifies provisions for cooperation between the employee, the employed person and the trade unions [17], including with regard to ensuring gender equality in employment relations. However, specific provisions to integrate measures to combat sexual harassment into employment relationships either in collective agreements or in collective agreements are not provided for in the national regulatory framework. We note that trade Union bodies have the right to monitor employers' compliance with regulations which contain labor law provisions at all establishments, including cases of discrimination on grounds of sex, and collective agreements would come as a solution for employers to comply with measures to combat sexual harassment in employment relationships [18]. At the same time, the experience of European countries (Slovenia, Italy, Denmark, France, Bulgaria) shows good practices to be followed in this respect.

Over the last decade, the specific legal framework for the phenomenon under consideration has not changed fundamentally compared to international practice. At international level, the following regulatory adjustments have been introduced to facilitate the process of identification and subsequently the fight against sexual harassment: (i) more specific definition of sexual harassment, including the concepts such as bullying, Mobbing, boss (e.g. Germany, Italy, Poland, Olandași Malta); (ii) in addition to verbal and physical sexual harassment, it has included virtual abuse, which is increasing recently due to the increased use of social networks and information technologies (Denmark). It should be noted that national practice has shortcomings in this chapter [19].

International policies and their impact

At European level, 3 types of government intervention to prevent harassment in the workplace are distinguished, divided by the complexity and impact of the measures implemented: (i) fragmented interventions (early-stage development policies), (ii) non-systematic policies (there is a developed legislative framework but less reinforced job-specific policies), (iii) systematic policies (well-strengthened public policies specific to violence and harassment issues, with long-term effects. The Republic of Moldova ranks among the

countries with fragmented interventions. While there is a legislative framework that addresses workplace harassment, interventions are general, policies are at an early stage of development and specific measures or procedures are missing at company level to prevent or remedy the effects of harassment [20].

In countries with reinforced policies to prevent sexual harassment, a high level of reporting of these cases is testifying. The European working conditions Survey (EWCS) 2015 provides information on the European adverse social behavior reporting rate (ASB). A detailed analysis of these data shows that there is a direct link between the type of policies implemented and the reporting rate. Thus, in countries with reinforced anti-harassment policies, the reporting rate of adverse behavior in the workplace is high, which also shows a high level of awareness of the phenomenon (a model typical of Scandinavian countries, the Netherlands, etc.).

The more consolidated national policies to prevent sexual harassment, the more frequently strategies and procedures are developed at company level. If we look at the relationship between the legislative measures per country and the policies applied, we see that countries that have adopted strategies to prevent long-term harassment are characterized by a large number of companies that put in place internal procedures to deal with harassment and violence at work.

European Union Member countries apply specific procedures and measures to prevent harassment in the workplace, which could also be taken up by the Republic of Moldova. In line with Directive 2002/73/EC, EU [21] countries have made clear commitments to prevent and reduce the prevalence of sexual harassment in the workplace by applying different measures or procedures at both national and company level.

At national level

Clear judicial and administrative enforcement procedures ("enforcement") compensation or rehabilitation measures (including financial compensation)" means national equality agencies/institutions empowered to investigate cases of harassment.

At enterprise level

"Preventive measures (adoption of codes of practice within companies, Specifically addressing workplace harassment: Definitions, forms/behaviors considered abusive, rights and obligations of managers and employees, complaint procedures, penalties, etc.; publication and dissemination of the policy document to employees and managers) there are also the following measures: Remedial measures, formal or informal complaints measures, advice and assistance/person of "trust" at company level, periodic investigations, collective agreements [22].

General recommendations

Developing and adopting the regulatory framework for the prevention of sexual harassment, which would lead to: The concept of sexual harassment (including the definition of all forms of sexual harassment, as well as bullying, virtual harassment, etc.); the institutions responsible and those to be involved, their powers at central and local level; how to plan and carry out activities to prevent and combat sexual harassment; how to carry out actions in partnership, including involving non-state actors and private individuals in actions to prevent and combat sexual harassment. The development process is to be participatory.

Review of existing legal acts with a view to clearly dividing the responsibilities and powers of the institutions responsible for preventing, investigating and combating sexual harassment, according to the place where the act takes place (in public, at work, educational establishments, etc.), but also providing concrete tools to monitor the implementation of the legislation indicated and its effects. The exercise requires that powers be clearly specified in the basic laws of public institutions and that too-general regulations are excluded.

We suggest that national public policies, specific to tackling sexual harassment, should provide for prevention, intervention and rehabilitation. At European level, a generic model is proposed grouping in 3 steps actions to help overcome the incidence of sexual harassment: (i) primary intervention stage (prevention actions) - organization of information campaigns on the phenomenon and its effects, carried out in all fields of activity and at all levels of employment; organization of surveys of opinions to identify the population's perception of the phenomenon and its incidence; developing and implementing internal anti-discrimination, anti-harassment and anti-violence procedures by both private companies and public institutions, etc.; (ii) secondary phase (intervention actions) – compulsory inclusion in the curriculum for all levels of education of subjects relating to the reduction and elimination of all forms of discrimination, harassment, sexual abuse, violence; Training of both those responsible for investigating harassment cases (police, public prosecutors, Council for Prevention, elimination of discrimination and Equality, the Ombudsman) and the public on the stages of reporting and examining the case of harassment; development and implementation of mediation and conflict clearance procedures, etc. (iii) the tertiary phase (rehabilitation actions) – development and provision of psychological counselling services to victims; organization of counselling activities for victims and abusers/aggressors [23].

Adoption of the operational plan (by the responsible central institution and the institutions attracted/involved) to prevent and combat sexual harassment for

a given calendar year. Review and specify in regulations and job records of specialists the specific tasks in the field of prevention, investigation and combating sexual harassment. The development and adoption by the central institutions of methodological instructions for each category of specialists and, where appropriate, the training of specialists in the investigation of cases of sexual harassment and victim assistance.

We recommend extending the mandate of the Council for preventing, eliminating discrimination and ensuring equality by (I) complementing Law No 121 on equality, Chapter III, with investigative powers in the territory at the time of the referral or self-referral of harassment, (ii) mandatory enforcement of recommendations/decisions given by the Council to the subject of the discrimination case [24].

As a result, supplementing Law 5 on ensuring gender equality with the obligation of the employer/employee to stipulate in collective labor agreements the provisions that come directly to reduce the manifestation of harassment in the field of work, we consider it to be an urgent necessity. Currently, Article 10 of that law provides for employer cooperation with employees and trade Union representatives, including by specifying the mandatory insertion of gender equality procedures in individual labor agreements, collective agreements and collective agreements. Sexual harassment is a subject that trade unions should actively address, as it often concerns subordinate relationships in the workplace. Thus, the addition of Article 10, point 2 of Law No 5 with the express provision of the obligation to integrate into collective labor agreements and collective agreements the procedures necessary to reduce the manifestation of sexual harassment in employment relationships must be completed. It is worth noting that more than 1/3 European countries have incorporated specific provisions to combat the phenomenon of collective labor (the case of Slovakia, Denmark, France, Italy, etc.). In Denmark, around 80% of workers (100% in the public sector and 70% in the private sector) are protected by collective agreements, which specific address violence, hardware and stress in the workplace.

International practices:

France

Legislative act - French Labor Law criminal code

The institution responsible - Police, the prosecutor of the Republic (Procureur de la Re´publique).

Monitoring mechanism, policies - harassment complaints are addressed to the police who present them to the prosecution de la re´publique. He may order an inquiry on a particular case. Depending on the results of the investigation, the

prosecutor either continues proceedings or no longer takes action in this respect. Enterprises with at least 50 employees must conclude a collective Unit Labor Agreement (CBA) or adopt a Gender Action Plan at work, otherwise they are subject to financial penalties.

Good practice in combating the phenomenon - in France, violence and harassment at work are included in sectoral collective agreements as well as in the company-wide gender equality negotiations. In 2013, the public sector adopted the first collective bargaining agreement (CBA) on the issue of "gender equality at work", including provisions on the employer's obligation to prevent any gender-based violence at work. In addition to defining concepts, legal obligations and sanctions, the agreement provides for training sessions for all civil servants and managers. [25]

Cyprus

Law on the equipment treatment for men and women in Employment and Vocational training Law (No. 205), and in Article 2002 thereof.

The institution responsible - the Committee on Gender Equality in the field of employment and vocational training shall be an advisory body.

Monitoring mechanism, policies - the Gender Equality Committee records complaints from employees and sends them to the Labor Inspectorate to initiate investigations.

The Labor Inspectorate is responsible for carrying out equality inspections at work and for the practical application of the law.

Good practice in combating the phenomenon - information and awareness-raising courses for employers and management have been carried out in Cyprus. With regard to the establishment of complaints procedures, the Gender Equality Committee shall be responsible for examining matters falling within the scope of the equal opportunities legislation. He shall accept and represent complaints which he shall, if necessary, submit to the Chief Inspector for proper consideration. Collective agreements apply in Cyprus, but they are not a legal obligation.

Conclusion.

In the light of the above, I find it hard to believe that a problem is easier to prevent, rather than to combat. For this reason, I support the idea that in order to stop and reduce the harassment rate among the Republic of Moldova's population, it is necessary to create a synergy between the legislator, civil society, private institutions, in order to develop a structured plan to improve the existing problem. Only through joint efforts will we be able to contribute to the achievement of a healthy Community in the Republic of Moldova.

References:

1. European Union Agency for Fundamental Rights. European Manual of Law on non-discrimination.
2. Cum prevenim și reducem hărțuirea sexuală la locul de muncă și studii, Recomandări de politici, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, Centrul de Drept al Femeilor, Chișinău, 2018.
3. EINARSEN S., The nature and causes of bullying, în International Journal of Manpower, 1999, no. 209(1/2), p.16-27.
4. Harassment in the workplace, how you recognize it and what to do, [Accessed: 13.11.2021] Available: <https://www.colorful.hr/hartuirea-la-locul-de-munca-cum-o-recunosti-si-ce-e-de-facut/>
5. Harassment. [Accessed: 13.11.2021] Available: <https://www.eeoc.gov/harassment>.
6. Harassment and sexual harassment. [Accessed: 15.11.2021] Available: <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/harassment-and-sexual-harassment>.
7. Harassment Prevention and Action Protocol to CIE Automotive, [Accessed: 15.11.2021] Available: <https://www.cieautomotive.com/documents/10182/995545/Harassment+Prevention+and+Resolution+Policy+at+CIE+Automotive/6cdd72a7-170d-1666-8dac-540fc0d5160c>
8. Cum prevenim și reducem hărțuirea sexuală la locul de muncă și studii. Recomandări de politici - Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare. [Accessed: 15.11.2021] Available: progen.md
9. Gender Barometer, 2006 and 2016. Republic of Moldova
10. ECRI REPORT ON THE REPUBLIC OF MOLDOVA. [Accessed: 09.11.2021] Available: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-republic-of-moldova/16808de7d7>.
11. Penal code of the Republic of Moldova no. 985/2002. In: Official Monitor of the Republic of Moldova (republished) 2009, no. 72-74.
12. Prevention of gender-based violence. [Accessed: 06.11.2021] Available: <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/prevention-of-gender-based-violence>.
13. Law on ensuring equality no. 121/2012. In: Official Monitor of the Republic of Moldova 2012, no. 103.
14. Law on ensuring equal opportunities for women and men no. 5/2006. In: Official Monitor of the Republic of Moldova 2006, no. 47-50.
15. Identifying sexual harassment. [Accessed: 06.11.2021] Available:

<https://www.ohrc.on.ca/en/policy-preventing-sexual-and-gender-based-harassment/2-identifying-sexual-harassment>

16. 7 Strategies for Preventing Sexual Harassment at Work. [Accessed: 06.11.2021] Available: <https://everfi.com/blog/workplace-training/strategies-to-prevent-sexual-harassment-at-work/>

17. Law on ensuring equal opportunities for women and men no. 5/2006. In: Official Monitor of the Republic of Moldova 2006, no. 47-50.

18. 98 Recommendation, 2006 (No. 198). [Accessed: 07.11.2021] Available: ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@dialogue/documents/publication/wcms_209280.pdf

19. Violence and harassment in the world of work: A guide on Convention No. 190 and Recommendation No. 206. [Accessed: 07.11.2021] Available: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---gender/documents/publication/wcms_814507.pdf

20. Violence and harassment in European workplaces: Extent, impacts and policies. [Accessed: 07.11.2021] Available: <https://www.eurofound.europa.eu/es/publications/report/2015/violence-and-harassment-in-european-workplaces-extent-impacts-and-policies>

21. Directive 2002/73/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002 amending Council Directive 76/207/EEC on the implementation of the principle of equal treatment for men and women as regards access to employment, vocational training and promotion, and working conditions (Text with EEA relevance).

22. GUIDELINES on THE PREVENTION of WORKPLACE HARASSMENT Guideline for Employers. [Accessed: 08.11.2021] Available: https://betterwork.org/wp-content/uploads/2017/10/Guidelines-on-the-Prevention-of-Workplace-Harassment_ENG-3.pdf

23. Declaration on the Elimination of Violence against Women ADOPTED 20 December, 1993 BY General Assembly resolution 48/104

24. Law on ensuring equality no. 121/2012. In: Official Monitor of the Republic of Moldova 2012, no. 103.

25. Workplace harassment. [Accessed: 10.11.2021] Available: <https://euramis.ro/violenta-si-hartuirea-la-locul-de-munca/>

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛИЮ ВО ВРЕМЯ ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТОВ

Мариана ТОМА

*Кафедра Уголовного Права,
Черновицкий Национальный Университет
имени Юрия Федьковича, г. Черновцы, Украина,
кандидат юридических наук, ассистент*

The term „sexual violence” refers to acts of a sexual nature committed with the use of force or coercion, which can take the form of threats of violence, pressure, imprisonment, psychological violence or abuse of power against a person (man, woman, boy or girl).

Coercion is also the use of a coercive environment / environment or the victim's inability to give informed consent. Such acts are rarely carried out in isolation. They are usually part of a common scenario of abuse and violence, which includes murder, child recruitment, property destruction and looting. Sexual violence can be used as a reprisal, intimidation, or as a means of torture. It can also be used systematically as a method of warfare aimed at destroying the very fabric of society.

Armed conflicts and other situations of violence affect women, men, girls and boys in different ways. Some people are more at risk of sexual abuse than others. These include, inter alia, internally displaced persons, migrants, widows, women heads of households, persons deprived of their liberty, persons associated with armed forces or groups, and members of certain ethnic groups.

Keywords: violent actions; sexual violence; coercion; warning.

Сексуальное насилие существует во всем мире. Хотя в большинстве стран а именно мусульманских, проводилось и приводится мало научных исследований по этой проблеме, имеются данные о том, что в некоторых странах каждая четвертая женщина подвергается сексуальному насилию со стороны интимного партнера (1/3), а до каждая 1-я из 3-х девушек подростков сообщают, что их первый сексуальный опыт был насильственным.

Сексуальное насилие оказывает большое влияние на физическое и психическое здоровье потерпевших. Кроме того, что оно причиняет физическую травму, оно повышает риск получить ряд сексуальных и репродуктивных проблем, причем последствия для здоровья могут возникать как непосредственно после совершения акта, так и спустя много лет.

Насильственные действия сексуального характера могут

преследовать цель - получение сексуального удовлетворения, хотя часто его истинной целью является демонстрация силы и господства над жертвой. Часто мужчины, принуждающие жену к сексуальному акту, полагают, что их действия законны, так как они женаты на этой женщине.

Изнасилование женщин и мужчин часто применяется как «оружие» во время войны, в качестве символического действия, когда женщин врага покоряют и унижают, а бойцов-мужчин захватывают в плен.

На протяжении всей мировой истории сексуальное насилие во время вооруженных конфликтов было распространено и часто рассматривалось как неизбежное последствие войны. Это ужасное явление, существующее и сегодня – с катастрофическими последствиями для его жертв – женщин, мужчин, мальчиков и девочек, а также для их семей и целых сообществ. Кроме того, потерпевшие часто не заявляют об этих преступлениях, и их количество и последствия часто недооцениваются. Гуманитарная помощь, направленная на удовлетворение различных потребностей пострадавших, не предоставляется в достаточном объеме.

Нарушение прав женщин в условиях вооруженного конфликта, в частности, совершение сексуального насилия, является нарушением основополагающих принципов международного гуманитарного права и международного права защиты прав человека. Следовательно, государства должны принимать эффективные меры предупреждения и реагирования на такие преступления.

Необходимость запретить насильственные действия сексуального характера во время вооруженных конфликтов и наказание за него обсуждается еще с XIV века, а с XIX века в военных кодексах и международных договорах закрепляется ответственность за преступление изнасилования. Однако только в конце XX века акты сексуального насилия стали признавать военными преступлениями и преступлениями против человечности, а не случайными актами насилия, совершаемыми отдельными лицами.

Тема гендерного равенства в последние десятилетия постоянно находится в поле зрения мировой общественности. За это время был принят ряд нормативно-правовых актов, направленных на совершенствование законодательства в сфере защиты прав женщин, а XX-XXI век стал эпохой установления гендерного равенства мужчин и женщин, цель утверждения основ гендерного равновесия и гендерной демократии.

Украина была в первой пятерке стран мира, которая внесла в основной закон а именно в Конституцию самостоятельную норму, что

закрепило равенство прав женщины и мужчины. Также Украина подписала ряд международных документов, касающихся вопроса гендерного равенства, в частности: Всеобщая декларация прав человека, 1948 г.; Международный пакт об общественных и политических правах, 1966 г.; Устав Организации Объединенных Наций, 1945; Декларация о ликвидации дискриминации в отношении женщин, 1967; Конвенция о борьбе с торговлей людьми и с эксплуатацией проституции третьими лицами, 1949; Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин, 1979 г.; Конвенция о защите прав человека и основных свобод, 1950 г. и другие.

Но, к сожалению, ни один из вышеуказанных документов и нормативных актов Украины в том числе и Уголовный Кодекс не рассматривал насилие с позиции гендерного неравенства и не связывал его с вооруженным конфликтом, хотя во время военных действий совершались и продолжают совершаться одни из самых ужасных преступлений в истории человечества. Именно после отчетов французской комиссии, созданной в 1914 году, в которых говорилось о значительном количестве совершаемых изнасилований на оккупированных территориях во время Первой мировой войны [1], и совершенных изнасилований, принудительных стерилизаций, экспериментов с репродуктивными органами на оккупированных территориях и в концентрационных лагерях в течение Второй мировой войны [2], в 1949 году была принята IV Женевская конвенция о защите гражданского населения во время войны. Были сформированы Нюрнбергский и Токийский трибуналы. Однако, несмотря на данные трибуналы, уже в 1971 году в Бангладеш во время вооруженного конфликта пакистанские солдаты изнасиловали более 200 тыс. женщин [3].

Международный трибунал по бывшей Югославии был первым международным трибуналом, где изнасилование определяли как форму пыток, а сексуальное рабство – как преступление против человечности [4]. Количество женщин, подвергшихся сексуальному насилию во время конфликта в Хорватии и Боснии и Герцеговине за период с 1992 по 1995 год примерно 20–40 тыс., насилие было неотъемлемым компонентом этнических чисток [5].

Мишенью сегодняшних вооруженных конфликтов все чаще становятся гражданские, страдающие чрезвычайным насилием. Гражданское население оказывается среди агрессивных действий на линии фронта затяжных конфликтов в таких странах как Афганистан, Централь-

Африканская Республика, Демократическая Республика Конго, Ирак, Мали, Южный Судан и Сирия, в том числе и оккупированные территории Украины, где тысячи людей подвергаются одной из самых грубых форм враждебных действий: сексуального насилия, связанного с вооруженным конфликтом.

Под сексуальным насилием, связанным с конфликтом, часто подразумевают изнасилование женщин и девушек в военное время. Однако, как определено в Римском Уставе Международного Уголовного Суда, это многогранное явление и наряду с изнасилованием охватывает сексуальное рабство, принуждение к проституции, принудительную беременность, принудительные аборты, насильственную стерилизацию, принудительный брак и любые другие формы сексуального насилия подобной тяжести. Хотя женщины и девушки действительно становятся главными мишенями сексуального насилия, связанного с конфликтом, оно также стратегически применяется и против мужчин и парней, часто с целью уничтожения целых общин из-за разрушения социальной ткани.

Похищение также являются частыми формами гендерно-обусловленного насилия в районах, где имеют места конфликты. Женщины и девушки из гражданского населения похищаются вооруженными группами или повстанческими силами, и доставляются в места дислокации вооруженных групп для «оказания» как сексуальных, так и бытовых услуг.

Преобладает безнаказанность за случаи сексуального насилия, а также и другие нарушения прав человека, совершенных в контексте конфликта на оккупированных территориях Украине. Это частично связано с тем, что конфликт до сих пор продолжается, а значительная часть территории остается под контролем вооруженных групп, без присмотра со стороны каких-либо государственных органов.

Жертвы, проживающие на территории, контролируемой вооруженными группами, не имеют доступ к правосудию. Люди, пережившие насилие не готовы сообщать о случаи насилия из-за опасений относительно мести. Организации, предоставляющие услуги таким людям на территории, контролируемой правительством, подтверждают, что жертвы сексуального насилия с территории, находящейся под контролем вооруженных групп, раскрывают детали случившегося с ними, поскольку не верят, что преступников когда-нибудь привлекут к ответственности [6]

Что касательно противодействия этим преступлениям, то защита гражданских от сексуального насилия, связанного с вооруженным конфликтом, – это комплексный вопрос, требующий взаимодействия военных, полиции и гражданских участников процесса, иначе он не будет

действенным. Каждый из элементов играет в борьбе против сексуального насилия во время конфликта свою важную и уникальную роль, которую должны хорошо понимать все. Военные в этом играют жизненно важную роль, потому что у них есть опыт усиления безопасности и обязанность защищать. В доктрине НАТО отмечается, что защита от физического насилия касается всех основных задач, что означает, что противодействие сексуальному насилию, связанному с конфликтом, должно приниматься во внимание во время всех операций, и командование несет ответственность за ее рассмотрение вместе с другими потенциальными угрозами. при планировании и выполнении операций.

Применение военных действий для предотвращения и реагирования на сексуальное насилие во время конфликта должно основываться на серьезном понимании контекста и тщательном анализе действующих лиц и угроз, которые должны быть достигнуты при планировании и выполнении операций. В рамках такого анализа необходимо оценить взаимоотношения между угрозами безопасности и уязвимым населением. Для того чтобы разобраться в этих отношениях, в анализ обстановки должны быть включены следующие вопросы: Кто совершает насилие? Против кого насилие направлено? Как и когда действует агент угрозы? Что потенциальному исполнителю необходимо для совершения насилия (силы и средства)? Зачем насилие совершается? Какие механизмы защиты уже применяет гражданское население? Какие сторонние участники защиты присутствуют, как они должны присоединиться к этому?

Необходимо подчеркивать особую роль, которую военные играют, и ответственность, которую они несут по предотвращению и реагированию на сексуальное насилие, связанное с конфликтом. Это означает, что военный персонал должен систематически готовиться к борьбе против сексуального насилия, связанного с конфликтом, во время выполнения основных военных задач.

Крайне важно обеспечить действенное право-применение и деятельность независимой судебной системы, готовой и способной привлечь к ответственности виновных в военных преступлениях, преступлениях против человечности, серьезных нарушениях прав человека, в том числе сексуальном насилии, национальными судами.

Кроме этого, надлежащее документирование и расследование всех сообщений о сексуальном насилии и другие нарушения прав человека реабилитационных услуг лицам, пережившим насилие и привлечению преступников к ответственности, являются важными составляющими

права жертв на эффективное средство правовой защиты, соблюдение международных обязательств, создания культуры ответственности и верховенства права и содействие развитию прочного мира.

Нужно помнить о том, что существует много способов защитить гражданское население от физической расправы и иных угроз. При проведении операций военные силы играют важнейшую роль среди этих защитных механизмов, поскольку они укрепляют физическую безопасность населения в районах, затронутых вооруженным конфликтом. То, как они взаимодействуют в оперативной обстановке с другими участниками, мандат которых предусматривает защиту, принципиально важно, и необходимо понимать ключевую и важнейшую роль и обязанности военных в этой мозаике ответных мер.

Во время операций надо строить и укреплять мосты между всеми участниками, мандат которых предусматривает защиту, с тем чтобы комплексно решать проблему сексуального насилия в условиях конфликта и многочисленных последствий этой проблемы, потому что каждый участник играет конкретную и уникальную роль с точки зрения предотвращения и реагирования. Если не подходить к проблеме комплексно, необходимая система действий по предотвращению сексуального насилия в условиях конфликта и реагирования на него будет нарушена, в результате чего зачастую операции не удастся должным образом защитить гражданское население от физического насилия. Это означает, что в условиях вооруженных конфликтов военные должны в большей мере координировать работу с внешними структурами, такими как международные организации, неправительственные организации и гражданское общество.

Ссылки:

1. Documents Relatifs À La Guerre 1914-1915. Rapports Et Procès-Verbaux D'enquête De La Commission Instituée En Vue De Constater Les Actes Commis Par L'ennemi En Violation Du Droit Des Gens (Décret Du 23 September 1914). Paris, 1915. Т. I. Р. 8. [Доступ: 31.01.2021] Доступно: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6529550c/>
2. HENRY, N. War and Rape. Law, memory and justice. London, New York, 2011. 168 pp.
3. ERIKSSON, M. Defining Rape: Emerging Obligations for States under International Law? – Leiden, 2011. – 624 pp.

4. The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. Crimes of Sexual Violence. [Доступ: 31.01.2021] Доступно: <http://www.icty.org/en/in-focus/crimes-sexual-violence>

5. UN Women. Protecting witnesses of wartime rape in Bosnia and Herzegovina. November 19, 2012. [Доступ: 31.01.2021] Доступно: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2019/06/report/prosecution-of-wartime-sexualized-violence-at-the-court-of-bosnia-and-herzegovina-what-happened-to-the-interest-of-justice/Prosecution-of-wartime-sexualized-violence-1.pdf>

6. Доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини «Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, в Україні 14 березня 2014 р. – 31 січня 2017 р.» [Доступ: 31.01.2021] Доступно: <https://jfp.org.ua/system/reports/files/98/uk/UA>

EXAMINAREA DE CĂTRE INSTANȚELE DE JUDECATĂ A CAUZELOR DE VIOLENȚĂ SEXUALĂ ÎN CONTEXTEL PREVEDERILOR CONVENȚIEI DE LA ISTANBUL

Livia MITROFAN

judecător, Judecătoria Chișinău, sediul Centru

ORCID ID: 0000-0002-1618-1382

By Law no. 144 of 14 October 2021 was ratified the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence.

In the context of the new provisions, actors involved in preventing and combating violence should ensure the standards set out in the Convention to protect women from all forms of violence, contribute to the elimination of all forms of discrimination against women, prepare an appropriate framework, implement policies and measures for protection and assistance of all victims, etc.

Thus, the courts as one of the main actors in combating gender-based violence, including sexual violence, are to achieve the standards by ensuring the procedural rights of the victim in the examination of criminal cases, contraventions, applications for the issuance of protection order.

In this context, it is important that the court in examining criminal cases ensure the examination of the case within a reasonable time, the victim's right to legal aid guaranteed by the state, hearing the victim in friendly conditions avoiding revictimization and the victim's right to reparation (moral and material damages).

Keywords: convention; women; violence; courts; rights.

Ratificarea Convenției de la Istanbul [1] este un semn clar că în societatea moldavă se dorește combaterea a violenței împotriva femeii și reducerea discriminării bazată pe gen, astfel, pentru ca implementarea Convenției să fie efectivă este necesar ca toți actorii implicați în prevenirea și combaterea violenței să-și conjuge eforturile și să implementeze principiile de bază a Convenției și anume:

- protejarea femeii împotriva tuturor formelor de violență;
- contribuirea la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeii;
- proiectarea unui cadru corespunzător;
- realizarea politicilor și măsurilor pentru protecția și asistența tuturor victimelor etc.

Această obligație a statelor ce ratifică Convenția este înserată în art.5 alin.(1).

E de menționat că în timp a evoluat atât percepția, mentalitatea față de victimele violenței sexuale atât a societății cât și a actorilor din justiție precum și volumul garanțiilor procesuale acordate victimelor în cazul examinării infracțiunilor de violență sexuală.

Instanțele de judecată sunt printre subiecții de bază în combaterea violenței în general care se manifestă prin examinarea cauzelor penale, contravenționale, stabilirea cuantumului prejudiciului moral și material și examinarea cererilor de eliberare a ordonanțelor de protecție. Respectiv, în cadrul examinării unei cauze penale, victimei urmează să-i fie asigurare un set minim de garanții și drepturi astfel, încât să fie posibil de reabilitat victima atât moral cât și material și de a exclude orice modalitate care ar revictimizare acesteia.

Prin urmare, îmi propun analizarea volumului de drepturi procesuale garantate victimelor infracțiunilor de violență sexuală. În acest sens, așa menționa că, în cazul examinărilor cauzelor penale, volumul drepturilor procesuale depinde și de procedura în care se examinează cauza penală, în procedură generală sau în procedura prevăzută de art. 364¹ din Codul de procedură penală [2]. Or alegea procedurilor este o garanție a inculpatului și nu a victimei, victima în ambele cazuri având dreptul la repararea prejudiciului moral și material.

Prin urmare la examinarea cauzelor penale în fond Codul de procedură penală nu prevede careva excepții ce ține de modul de examinarea a infracțiunilor de hărțuire sexuală s-au în general Codul de procedură penală nu stabilește careva garanții suplimentare victimelor violenței sexuale cu unele excepții prevăzute la art. 110¹ din Codul de procedură penală, și aici doar în cazul victimelor minore.

Însă la examinarea cauzei penale de învinuirea în comiterea unei infracțiuni cu caracter sexual, urmează de implementat obiectivele și principiile stabilite în Convenția de la Istanbul, evitând revictimizarea victimei, excluzând discriminarea bazată pe gen și oferind despăgubiri materiale și morale proporționale prejudiciului suferit.

În acest sens, art. 18 alin. (2) din Codul de procedură penală, oferă posibilitatea completului de judecată, întru protecția vieții private a părților în proces, să examineze cauza penală în ședință închisă. Deci este bine cunoscut faptul că, infracțiunile cu caracter sexual atentează cel mai mult la viața privată, intimă a persoanei, respectiv, urmează de luat în considerație că prin oferirea caracterului public al ședinței, se prejudiciază viața privată a victimei.

Totodată, la examinarea cauzelor penale de violență sexuală urmează de

implementat prevederile Legii nr. 137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor [3], prin care a fost adoptat un mecanism de reabilitare a victimelor și anume prin serviciile de suport ce își realizează scopul în acțiuni speciale de consiliere psihologică, asistență juridică și socială. Astfel, art. 11 alin. (1) din prezenta lege prevede că, victima infracțiunii beneficiază de asistență juridică garantată de stat, în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală și în condițiile Legii nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat [4], dacă infracțiunea a fost săvârșită pe teritoriul Republicii Moldova sau dacă infracțiunea a fost săvârșită în afara teritoriului Republicii Moldova și victima este cetățean al Republicii Moldova, străin sau apatrid care locuiește legal în Republica Moldova, iar procesul penal se desfășoară în Republica Moldova. Prin urmare statul, îi garantează victimei la examinarea cauzei penale, un drept fundamental, dreptul la asistență juridică calificată.

Deși, pe lângă stabilirea acestei garanții ar fi necesar de modificat Codul de procedură penală în vederea instituirii instituției de „*persoană de suport a victimei*”, sau „*persoană de încredere*”. Adică acea persoană în care victima are încredere și care o va însoți pe victimă la orice acțiune procesuală în fața organului de urmărire penală și în ședințele de judecată. Această instituție este necesară, reieșind din caracterul infracțiunii săvârșite, reieșind din trăirile emoționale ale victimei, din necesitatea de suport material al victimei și empatiei, astfel, în acest caz și necesitatea ca victima să aibă o persoană de încredere în care această poate să aibă încredere.

Unul din elementele esențiale la examinarea cauzei penale este implicarea victimei în procedura de investigare și judecare precum și audierea acesteia în cauzele de infracțiuni sexuale.

Codul de procedură penală nu prevede o modalitate specială de audiere a victimei, respectiv victima se audiază în condiții generale.

Cu toate acestea, art. 111 alin. (3) din Codul de procedură penală prevede că, în anumite cazuri, când poate fi prejudiciată viața intimă a părții vătămate, se interzice inculpatului învinuit de comiterea unei infracțiuni sexuale și apărătorului său să prezinte probe despre pretinsul caracter sau istoria personală a victimei, cu excepția cazului când instanța acordă această permisiune. Inculpatul poate înainta cerere președintelui ședinței de judecată privind prezentarea probelor despre pretinsul caracter sau istoria personală a părții vătămate. Această cerere se soluționează în ședință închisă, la care inculpatul și acuzarea vor avea posibilitatea să se expună. În urma ședinței închise, instanța va acorda permisiunea de a prezenta probe despre pretinsul caracter sau istoria personală a părții vătămate numai dacă se va convinge de relevanța unor asemenea probe și

că omiterea lor ar putea să prejudicieze inculpatul astfel încât să afecteze achitarea lui în cazul în care administrarea acestor probe va fi interzisă. În asemenea cazuri, președintele ședinței va stabili limitele în care pot fi administrate aceste probe și adresate întrebări.

În partea ce ține de modalitate de audiere, se reține că, unul din principii de bază, este excluderea revictimizării victimei și eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor precum și promovarea egalității substanțiale între femei și bărbați. În aceste condiții ar fi necesar ca partea vătămată să fie audiată doar o singură dată cu acordarea posibilității apărării de acorda întrebări, or urmează de asigurat principiul contradictorialității, fără a recurge la audieri suplimentare.

Mult contează de asemenea și modul în care este tratată victima în cadrul audierii, întrebările acordate, or reieșind din specificul acestei infracțiuni întrebările urmează a fi adresate fără a leza demnitatea și onoarea victimei, cu reducerea la maxim a prejudiciului moral. Aici, instanța de judecată urmează să aibă un rol activ, or toate întrebările se adresează prin intermediul instanței de judecată, care are posibilitate să respingă întrebarea acordată sau să oblige partea să o reformuleze astfel încât pentru a evita trăirile emoționale ale victimei.

La audierea victimei este important de menționat prevederile art. 369 alin. (1) din Codul de procedură penală care statuează că, audierea părții-vătămate se efectuează în conformitate cu dispozițiile ce se referă la audierea martorilor și care se aplică în mod corespunzător. Victima sau, după caz, partea vătămată, la cererea acesteia sau la demersul procurorului, poate fi audiată în lipsa inculpatului, asigurându-i ultimului posibilitatea de a lua cunoștință de declarații și de a pune întrebări persoanei audiate. Astfel, în asemenea situații, înlăturarea inculpatului din sala de ședințe ar oferi victimei mai multă încredere, confort psihologic și i-ar reduce din trauma psihologică la depunerea declarațiilor.

Totodată, pentru a nu admite revictimizarea victimei, ar fi recomandabil de modificat art. 110¹ din Codul de procedură penală și lărgirea subiecților audierea cărora poate avea loc în condiții speciale prin includerea victimelor infracțiunilor cu caracter sexual.

Un element esențial este repararea prejudiciului moral al victimei, care poate fi realizat prin prisma înaintării acțiunii civile în cadrul cauzei penale.

În acest sens și art. 29 din Convenție prevede că, părțile vor lua măsuri legislative sau alte măsuri necesare pentru a oferi victimei despăgubiri civile adecvate împotriva agresorului. Prin urmare acțiunea civilă este o modalitate de reparare a prejudiciului material și moral victimei de către inculpat. Repararea prejudiciului urmează a fi adecvată.

Totodată, la acest aspect este o coliziune între normele din Codul de procedură penală și anume: art. 225 statuează că, judecarea acțiunii civile în procesul penal, indiferent de valoarea acțiunii, se efectuează de către instanța de competență căreia este cauza penală. La adoptarea sentinței de acuzare sau de aplicare a măsurilor de constrângere cu caracter medical, instanța soluționează și acțiunea civilă prin admiterea ei, totală sau parțială, ori prin respingere. Odată cu soluționarea cauzei penale, judecătorul este obligat să soluționeze acțiunea civilă. Adică prin modificarea adusă în anul 2016 s-a exclus posibilitatea admiterii acțiunii civile în principiu și a obligat completul de judecată să o soluționeze acțiunea civilă odată cu pronunțarea sentinței.

Pe de altă parte, art. 87 alin.(3) CPP RM prevede că, în cazuri excepționale când, pentru a stabili exact suma despăgubirilor convenite părții civile, ar trebui amânată judecarea cauzei, instanța poate să admită, în principiu, acțiunea civilă, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor convenite să hotărască instanța civilă.

Observăm că, legiuitorul a păstrat caracterul excepțional al admiterii acțiunii în principiu, însă reieșind din specificul infracțiunii, întru excluderea revictimizării victimei, ar fi mai oportun de soluționat acțiunea civilă odată cu pronunțarea sentinței, să nu fie obligată victima ulterior să mai meargă într-un proces civil care de asemenea, durează în timp să își reproducă istoria și să-și constate existența prejudiciului material și moral.

De asemenea, urmează de luat în considerație că victima infracțiunilor cu caracter sexual beneficiază de dreptul de examina cauza penală într-un termen rezonabil și este garantat prin prisma art. 3 și 8 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Totodată la examinarea cauzelor penale în termen rezonabil, instanța de judecată urmează să asigure un echilibru între dreptul la apărare a inculpatului, asigurarea principiului contradictorialității și dreptul victimei la reabilitare și repararea prejudiciului cauzat.

În final, aș reține că, implementarea principiilor abordate în Convenția de la Istanbul reprezintă o prioritate și o necesitate la examinarea cauzelor de violență sexuală, astfel, încât victima violenței sexuale să nu rămână cu senzația precum că este singură în lupta sa pentru reabilitare și înfăptuire a justiției.

Referințe:

1. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Adoptată la Istanbul la 11 mai 2011. În vigoare pentru Republica Moldova din 01 mai 2022. Ratificată prin Legea nr.

144/2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 256-260.

2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova (republicat) 2013, nr. 248-251.

3. Legea nr. 137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2016, nr. 293-305.

4. Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2007, nr. 157-160.

STANDARDE INTERNAȚIONALE PRIVIND PROTECȚIA COPILULUI ÎN MEDIUL DIGITAL

Maria STRULEA

doctor în drept, conferențiar universitar,

Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0002-9197-6919

Compte tenu du nombre particulièrement important d'enfants utilisant Internet, il est prioritaire de les protéger afin d'assurer leur accès en toute sécurité et en toute connaissance de cause à l'exercice de leurs droits dans l'environnement numérique. Dans ses Observations générales no. 25 du 2 mars 2021, le Comité des droits de l'enfant des Nations Unies attire particulièrement l'attention sur le besoin de protection des enfants dans l'environnement numérique. Ces Observations générales établissent un *soft law* pour les autorités et les institutions afin de créer un environnement numérique sûr pour les enfants. Nous avons mis en évidence ces commentaires généraux, car adoptés cette année, ils sont pertinents dans le contexte de l'élargissement de la participation des enfants aux activités sociales dans l'environnement numérique.

Keywords: international standards; general comments; UN; International Convention on the Rights of the Child; digital environment.

La nivel european, domeniile prioritare, pentru perioada 2016 -2021 [1], de garantare a drepturilor copilului au fost declarate egalitatea șanselor pentru toți copiii, participarea tuturor copiilor, o viață fără violență pentru toți copiii, o justiție adaptată necesităților copiilor și drepturile copiilor într-un mediu virtual. Dacă primele aspect de ceva timp și-au găsit reflectare în cadrul normativ național, atunci ultimul aspect rămâne încă a fi deficitar.

Pandemia COVID-19 de fapt a deusolat prioritățile în materia protecției copilului, astfel că izolarea a generat victimizarea copiilor nu doar fizică prin supunerea la violență domestică, dar și abuzul în mediul virtual. Comunicarea online a copiilor reflectă realitățile și provocările nu întotdeauna soldate cu experiențe pozitive. Aflarea copiilor în mediul virtual nu poate rămâne una arbitrară, dar desigur trebuie supusă unei supervizări normative. Primordial în această situație urmează a fi utilizate standardele internaționale sau europene, după caz, pentru a fi adaptate în conformitate cu principiul subsidiarității.

La nivelul Uniunii Europene, Comisia continuă să ofere sprijin, prin intermediul programului digital, centrelor pentru un internet mai sigur și

platformei „Un internet mai bun pentru copii”, în vederea sensibilizării cu privire la hărțuirea pe internet și a consolidării capacităților în acest domeniu, a recunoașterii știrilor false și a dezinformării, precum și a promovării unui comportament sănătos și responsabil în mediul online [2]. În continuarea acestui obiectiv, la nivel european s-a constatat că criminalitatea informatică poate include infracțiuni grave împotriva unor persoane, cum ar fi infracțiunile sexuale online (inclusiv împotriva copiilor), furtul de identitate, infracțiunile motivate de ură în mediul online și infracțiunile împotriva proprietății (cum ar fi fraudă și contrafacerea mijloacelor de plată fără numerar). Victimele criminalității informatice nu știu întotdeauna cui să se adreseze pentru a primi o asistență relevantă și adesea renunță să mai raporteze infracțiunea. În special copiii sau persoanele în vârstă pot să nu aibă competențele digitale necesare sau să nu cunoască măsurile reparatorii la care au dreptul. Raportarea infracțiunilor de criminalitate cibernetică ar trebui mai mult facilitată, iar victimelor ar trebui să li se acorde ajutorul de care au nevoie [3]. În acest scop, a fost proclamată necesitatea unui angajament continuu în consolidarea competențelor cognitive, tehnice, sociale și critice a copiilor, părinți și cadrelor didactice, referitoare la modul de gestionare a unui mediu de informare și comunicare [4].

Problema prevenirii agresiunii în mediul cibernetic este legată în special de educația parentală și de comportamentele aferente, fiind primordială responsabilitatea reprezentanților legali să-și „educe” copiii [5].

Unul dintre principiile care trebuie să ghideze politicile și reglementările care vizează calitatea vieții copiilor, este interesul superior al copilului, astfel cum l-a conceptualizat Convenția privind drepturile copilului. Prin urmare, statele trebuie să ia astfel de decizii în materia mediului virtual, luând în considerare interesul superior al copilului. Atunci când iau în considerare interesul superior al copilului, ar trebui să se țină seama de toate drepturile acestora, inclusiv dreptul de a căuta, primi și de a împărtăși informații, dreptul de a fi protejat împotriva victimizării și de a avea în vedere opinia lor în mod corespunzător și să asigure transparența în ceea ce privește evaluarea interesului superior al copilului și criteriile care au fost aplicate. În vederea realizării acestor deziderate se elaborează studiile de impact.

În Comentariile sale generale nr. 25 din 2021, Comitetul ONU privind drepturile copilului atrage atenție deosebită în ce privește violența față de copii în mediul virtual. Crizele, cum ar fi pandemiile, pot duce la un risc crescut de violență online, deoarece copiii petrec mai mult timp pe platformele virtuale în astfel de circumstanțe [6, § 13, §80]. Totodată, Comentariile generale *supra* subliniază că „Statele părți ar trebui să ia măsuri legislative și administrative pentru a proteja

copiii contra violenței în mediul digital, și în special să examineze regulamentul, să actualizeze și să impună cadre legislative, de reglementare și instituționale puternice care protejează copiii de riscurile cunoscute și emergente ale tuturor formelor de violență în mediul digital. Aceste riscuri includ violența fizică sau mentală, rănirea sau abuzul, neglijarea sau maltratarea, exploatarea și abuzul, inclusiv exploatarea și abuzul sexual, traficul de copii, violența bazată pe gen, atacurile cibernetice și războiul informațional. Statele părți ar trebui să implementeze măsuri de securitate și protecție proporționale cu dezvoltarea capacităților copiilor. [7, § 13, §§ 82-83]”

Comentariul general nr.25 privind drepturile copilului în mediul digital, adoptat pe 2 martie 2021 de Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, interpretează prevederile Convenției cu privire la drepturile copilului și explică – pentru prima dată – că drepturile copiilor se aplică online.

Trebuie subliniat că îngrijorarea respectivă a evoluat începând cu Recomandarea CM/Rec(2018)2 a Comitetului de Miniștri adresată statelor membre privind rolurile și responsabilitățile intermediarilor serviciilor de internet, care având în vedere numărul deosebit de mare de copii utilizatori de internet, a stabilit ca prioritate protecția copiilor în vederea accesului lor în siguranță în mediul digital.

Revenind la Comentariile Comitetului ONU pentru drepturile copilului, acest text oferă orientări, în special cu privire la măsurile legislative și politice care trebuie implementate pentru a garanta respectarea deplină a obligațiilor care revin celor 196 de state semnatare ale Convenției.

Comentariul general urmărește un echilibru între responsabilitățile părintești și drepturile copilului, inclusiv respectarea dreptului la viață privată. Înființarea de programe educaționale pentru copii, părinți, publicul larg, factorii de decizie politică, va trebui să ia în considerare atât oportunitățile, cât și riscurile asociate produselor și serviciilor digitale. Statele ar trebui să încurajeze companiile să elaboreze coduri de conduită și condiții generale de utilizare a produselor și serviciilor lor digitale pentru copii.

Cu referire la principiile Convenției privind drepturile copilului, Comentariul general nr. 25 subliniază [8, §8],

A. Riscul este că pot fi discriminați copiii prin excluderea de la utilizarea tehnologiilor și serviciilor digitale, prin mesaje de ură sau prin tratament inechitabil în utilizarea acestor tehnologii. Alte forme de discriminare pot apărea atunci când procesele automatizate care au ca rezultat filtrarea informațiilor, profilarea sau luarea deciziilor se bazează pe date despre un copil care sunt

părtinitoare, parțiale sau obținute în mod ilegal. Comitetul solicită statelor părți să ia măsuri proactive pentru a preveni astfel de discriminare.

B. Statele părți trebuie să se asigure că, în toate deciziile privind furnizarea, reglementarea, proiectarea, gestionarea și utilizarea mediului digital, interesul superior al fiecărui copil este un aspect primordial.

C. Oportunitățile oferite de mediul digital joacă un rol din ce în ce mai critic în dezvoltarea copiilor și pot fi esențiale pentru viața și supraviețuirea copiilor. Statele părți ar trebui să identifice și să abordeze riscurile emergente cu care se confruntă copiii în diverse contexte, inclusiv prin ascultarea perspectivelor copiilor cu privire la natura riscurilor specifice cu care se confruntă. De asemenea, Statele ar trebui să acorde o atenție deosebită efectelor tehnologiei în primii ani de viață, când plasticitatea creierului este cea mai mare și mediul social, în special relațiile cu părinții și îngrijitorii copiilor, este esențială în ghidarea dezvoltării cognitive, emoționale și sociale a copiilor.

D. Statele părți ar trebui să promoveze conștientizarea și accesul la mijloace digitale pentru ca copiii să-și exprime opiniile și să ofere formare și sprijin copiilor pentru a participa în mod egal cu adulții, anonim dacă este necesar. Atunci când elaborează legi, politici și programe, statele ar trebui să se asigure că furnizorii de servicii digitale interacționează activ cu copiii, aplică măsuri de protecție adecvate și acordă atenția cuvenită opiniilor copiilor în dezvoltarea produselor și serviciilor.

Cu referire la măsurile generale de aplicare a prevederilor Convenției privind drepturile copilului [9, § 22], în mediul digital, statele ar trebui să urmărească următoarele:

- La nivel de legislație, trebuie să se adopte o legislație conformă standardelor, pentru a se asigura că mediul digital este compatibil cu drepturile omului prevăzute în Convenția privind drepturile copilului. În cazul Republicii Moldova, este de subliniat Legea nr. 30 din 2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației, care prin *informație cu impact negativ asupra copiilor*, definește o informație accesibilă public care poate fi dăunătoare pentru sănătatea psihică și fizică a copiilor, pentru dezvoltarea lor fizică, mintală, spirituală și morală (iar lista acestei informații este stabilită în art. 3 al Legii). Totodată, Codul contravențional sancționează „Difuzarea informației publice cu impact negativ asupra minorilor și/sau încălcarea legislației privind protecția minorilor de impactul negativ al informației publice” (art. 90/1 Cod Contravențional).

- Statele ar trebui să se asigure că politicile naționale se adresează în mod specific protecției copilului în mediul digital și ar trebui să pună în aplicare

reglementări, coduri profesionale, standarde de proiectare și planuri de acțiune, prin urmare, toate acestea ar trebui evaluate și actualizate în mod regulat. Trebuie să existe mecanisme și garanții eficiente de protecție a copilului, în toate locurile în care aceștia au acces la mediul digital, și anume acasă, în instituții de învățământ, centre de tineret, biblioteci, unități de sănătate și instituții de îngrijire alternativă.

- Trebuie să existe un mecanism național de coordonare bazat pe comunicare și coordonare între școli și sectorul tehnologiei informației și comunicațiilor și să se coopereze cu societatea și autoritățile statului.

- Este esențial să existe date și cercetări actualizate în mod regulat pentru a înțelege impactul mediului digital asupra vieții copiilor, și pentru a evalua impactul acestuia asupra drepturilor dâșilor.

- În acest context, sunt necesare programe educaționale pentru copii, părinți și alți factori de decizie, care includ informații despre modul în care copiii pot beneficia de produse și servicii digitale și își pot dezvolta cultura și abilitățile digitale, despre cum să se protejeze confidențialitatea copiilor și să se prevină victimizarea copiilor și cum să se recunoască un copil care a fost rănit online și cum să se intervină în mod adecvat.

- În altă ordine de idei, statele ar trebui să facă din interesul superior al copilului o considerație primordială atunci când reglementează publicitatea și marketingul adresat și accesibil copiilor. În cazul Republicii Moldova, Legea nr. 1227/1997 cu privire la publicitate, stabilește că publicitatea destinată minorilor sau capabilă să-i influențeze nu trebuie să conțină declarații sau imagini vizuale care le pot cauza traume morale sau psihice.

- În ce privește accesul la justiție, măsurile luate ar trebui să fie interinstituționale și prietenoase copiilor, pentru a evita revictimizarea și victimizarea secundară a acestora.

La nivelul legislației naționale, însuși legiuitorul a stabilit clar care este ponderea intereselor concurente la punerea în balanță a interesului superior al copilului și dreptul la informare, astfel încât dreptul minorului la respectarea vieții private și la propria imagine prevalează în fața necesității de informare, inclusiv în cazul minorului aflat în situații dificile (art. 15 alin. (4) Codul serviciilor media audiovizuale).

Difuzarea informației cu impact negativ asupra copiilor este interzisă sau limitată în condițiile legislației. Totuși, răspândirea informației în rețele internet, spre deosebire de canalele audiovizuale, rămâne a fi deficitară la capitolul impactului pe care l-ar putea avea asupra copiilor care prin însăși informația obținută ar putea fi victimizați. Un exemplu pozitiv în vederea informării copiilor

este crearea unui portal web și telefonic în sprijinul copiilor [10]. De altfel, analizând cadrul normativ național trebuie subliniat și Planului de acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017-2020 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.212 /2017 [11].

În concluzie, în conformitate cu standardele *supra*, și pornind de la provocările perpetue ale internetului, se impune în continuare promovarea unui mediu digital mai sigur pentru copii, prin adoptarea măsurilor de protecție a acestora.

Referințe:

1. Strategie du Conseil de l'Europe sur les droits de l'enfant 2016-2021 [Accesat: 27.11.2021] Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805a920c>
2. Strategia UE privind drepturile copilului 24.3.2021 [Accesat: 27.11.2021] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142&from=en>
3. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul economic și social european și Comitetul regiunilor. Strategia UE privind drepturile victimelor (2020-2025) COM/2020/258 final [Accesat: 27.11.2021] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EN>
4. Recommandation CM/Rec(2018)2 du Comité des Ministres aux États membres sur les rôles et les responsabilités des intermédiaires d'internet. [Accesat: 27.11.2021] Disponibil: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680790e37
5. BERTHAUD, J., BLAYA, C. Pratiques numériques, perception de la violence en ligne et victimation chez les étudiants. Recherches en éducation, Université de Nantes, 2015, p.146-161.
6. Observation générale no 25 (2021) sur les droits de l'enfant en relation avec l'environnement numérique, § 13, §80. [Accesat: 27.11.2021] Disponibil: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f25&Lang=en
7. Ibidem, § 13, §§ 82, 83.
8. Ibidem, § 8.
9. Ibidem, § 22.

10. Serviciul "Telefonul Copilului" împlinește 7 ani de activitate. [Accesat: 27.11.2021] Disponibil:

<https://msmps.gov.md/comunicare/comunicate/serviciul-telefonul-copilului-implineste-7-ani-de-activitate/>

11. Hotărârea Guvernului nr. 212 din 05.04.2017 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017-2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 109-118.

IMPACTUL FENOMENULUI BULLYING ASUPRA SISTEMULUI EDUCAȚIONAL DIN ROMÂNIA

Sadic ZAFER

doctor în drept, lector universitar,

Universitatea Ovidius Constanța, Facultatea de Drept și Științe Administrative

The article introduces the concept of bullying, its determinism and the conditions of proliferation in the Romanian educational environment, the legal framework for regulating psychological violence in Romanian schools, with references to the principles of anti-bullying intervention, mechanisms and methods to prevent and combat this phenomenon. Finally, brief conclusions are expressed regarding the quality of legislation in the field.

Keywords: bullying; harassment; psychological violence; school bullying; anti-bullying intervention.

1. Conceptul de bullying

Un fenomen cu o evoluție ascendentă întâlnit în unitățile de învățământ românești în ultimii ani și care se dovedește extrem de nociv pentru sistemul educațional, prin efectele asupra celor mai vulnerabili subiecți, cum sunt copiii, este comportamentul de violență psihologică de tip bullying.

Potrivit literaturii de specialitate psihologică, prima definiție a fenomenului bullying a fost dată de cercetătorul norvegian Dan Olweus, în anul 1973, care a publicat una dintre cele mai documentate cărți în acest sens, sub titlul „*Agresiunea în școli. Agresori și victime*”. Astfel, acest termen ar constitui *comportamentul negativ (neplăcut, dureros), repetat al unui individ sau grup, intenționat, îndreptat împotriva unei persoane care are dificultăți în a se apăra, în scopul destructurării personalității acesteia, a diminuării stimei de sine și a minimalizării rolului în ierarhia socială* [1].

Din punct de vedere etimologic, expresia bullying, în prezentarea peiorativă a termenului tradus din limba engleză, ar însemna, pe scurt, *acte de huliganism, de intimidare*.

Potrivit definiției inițiale, conceptul de bullying ar avea trei caracteristici principale: 1) este un comportament agresiv sau o formă de răutate intenționată, 2) care se desfășoară în mod repetat și în timp și 3) în mod interpersonal, ca relație caracterizată printr-un dezechilibru de putere [2, p. 1173].

Înțeles ca un comportament ostil, umilitor, hărțuitor, de batjocorire în relațiile dintre două sau mai multe persoane, o formă de abuz fizic și emoțional,

bullying-ul presupune comiterea în mod repetat de acțiuni intenționate, din dorința nedisimulată a subiectului activ de a răni fizic sau psihic subiectul pasiv, pe fondul unui dezechilibru aparent de putere între agresor și victimă.

Educabilul abuziv va profita întotdeauna de vulnerabilitatea celui umilit și chinuit, situație generată de diferențele de status social sau de elementele bio-constituționale, întotdeauna favorabile celui dintâi.

De regulă, agresorul adoptă violența ca formă de defulare și exprimare a sentimentelor refulate, fiind la rândul său un copil sau tânăr abuzat ori neglijat în mediul său social ineluctabil.

2. Reglementarea în sistemul de drept românesc

La nivel european, România a fost situată pe locul 3 în clasamentul celor 42 de țări în care a fost investigat acest comportament antisocial, potrivit unui raport al Organizației Mondiale a Sănătății, cu 17% dintre copiii de 11 ani care au recunoscut că au agresat alți elevi cel puțin de trei ori în luna anterioară, procentajul celor de 13, respectiv 15 ani, fiind de 23%. Cele mai recente informații înregistrate de Ministerul Educației Naționale pentru anul școlar 2014-2015 indică un număr de 18.783 de cazuri de violență în mediul școlar la nivel național [3].

În acest context, autoritățile române au intervenit pe plan legislativ, iar prin Legea nr. 221/2019 [4], de modificare a Legii nr.1/2011 a educației naționale [5], au fost interzise comportamentele care constau în violența psihologică de tip bullying în unitățile de învățământ și spațiile destinate educației și formării profesionale. În cuprinsul art.6¹ al anexei din legea modificată a fost dată și o definiție oficială a termenului, în sensul că reprezintă *acțiunea sau seria de acțiuni fizice, verbale, relaționale și/sau cibernetice, într-un context social dificil de evitat, săvârșite cu intenție, care implică un dezechilibru de putere, au drept consecință atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptate împotriva unei persoane sau grup de persoane și vizează aspecte de discriminare și excludere socială, care pot fi legate de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală, caracteristicile personale, acțiune sau serie de acțiuni, comportamente ce se desfășoară în unitățile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale.*

Pentru implementarea în sistemul de educație a acestor prevederi s-a dispus ca în cadrul programelor de formare continuă a personalului didactic să se introducă sesiuni de informare/teme/cursuri de perfecționare asupra problemelor legate de violența psihologică - bullying, în vederea dobândirii de

competențe în identificarea acestora și a capacității de aplicare a unor strategii educaționale potrivite.

3. Determinismul causal al bullyingului

Cauzele cel mai des întâlnite care determină astfel de comportamente ale agresorului pot fi lipsa de empatie, egocentrismul, orgoliul, superficialitatea relațiilor umane, și, mai ales, expunerea și preluarea unor modele de comportament similare, întrucât de cele mai multe ori acesta reproduce cu semenii săi ceea ce vede acasă. Atitudinea de bullying are la bază experiența de viață personală a agresorului, modelul său de înțelegere și interpretare a conjuncturilor, raportate la tipurile de conduită fixate în copilăria mică, când subiectul învață prin imitație din mediul familial. Așa cum în familia sa agresorul este tratat de adulți sau de rudele cu vârste mai mari, adoma, acesta urmărește dominarea și suprimarea persoanei considerate indezirabile în mediul său social, ajungând până la anihilarea victimei [6, p.12-14].

Pentru a putea realiza un program de intervenție eficient în prevenirea și combaterea bullying-ului este necesară identificarea agresorului și a victimei, observarea comportamentului acestora, a structurii de personalitate, obținerea de date relevante din zona mediului din care provine fiecare subiect, pentru a înțelege sursa aceluia comportament și a găsi mijloacele anticipative și profilactice.

Structura de personalitate a agresorului, formată prin îmbinarea caracteristicilor dobândite genetic cu cele din experiența personală și cele învățate prin imitație, poate fi decelată printr-o observare atentă a atitudinii sale din mediul în care se manifestă. Acesta se comportă agresiv și sfidător nu doar față de persoanele din categoria sa de vârstă, ci și față de adulți, este implicat deseori în activități antisociale, comiterea de delikte, de acte de vandalism, ignoră frecvent regulamentele sau le încalcă cu bună-știință, arată o empatie scăzută celor de vârsta sa și are tendințe manifeste de a-i domina psihic pe cei din jur, iar de cele mai multe ori este mult mai puternic fizic și mental decât victima sa. Având o stimă crescută de sine, încearcă prin chinuirea și batjocorirea victimei să ajungă și să se mențină lider informal al grupului agreat din clasa de elevi, printre care se regăsesc și suporteri ai acțiunilor sale, de multe ori martori ai comportamentului violent și viitori agresori, la rândul lor [7, p.345]. Odată ce a descoperit la victima vizată anumite elemente de personalitate care îl incită, „bully”, așa cum a fost definit în literatura de limbă engleză subiectul activ al bullying-ului, va exploata tocmai aceste particularități și va ajunge chiar să reducă personalitatea celui atacat tocmai la acele însușiri lezate prin hărțuire.

La rândul său, victima va prezenta anumite trăsături de personalitate care vor atrage ca un magnet interesul agresorului și vor asigura succesul acțiunilor

sale de violență psihică, prin reducerea celui atacat la o simplă țintă a hărțuirii și la o adevărată anihilare socială.

Printre carențele de personalitate care pot concura la dobândirea calității de victimă se numără timiditatea, sensibilitatea, nesiguranța vizibile, stările de agitație în momentele de tensiune emoțională, stima de sine scăzută, fragilitatea emoțională. Viitoarea victimă are gânduri suicidare mult mai dese decât persoanele de aceeași vârstă din jurul său, cade frecvent în depresie, este retrasă, nefericită permanent, evită contactul social cu grupul din care face parte și relaționează mai bine cu adulții, exhibând fragilitatea sa psihică în raport cu un potențial agresor, dar, de cele mai multe ori, rămâne în pasivitate față de atacurile suferite sau refuză să își reclame agresorul.

4. Principii ale intervenției anti-bullying

Pentru stoparea fenomenului bullying în mediul educațional și crearea unui climat prosocial, anticipativ și profilactic, intervenția trebuie să urmărească respectarea anumitor principii:

a) stabilirea unui climat de comunicare cald, sigur, de liniștire a subiecților implicați, pentru evitarea distorsiunilor afective și cognitive care au stat la baza nașterii raporturilor sociale dezechilibrate;

b) identificarea din timp a elementelor constitutive ale bullying-ului, a instrumentelor utilizate de agresori și care le sporește impresia de succes, dar și a tendințelor defensive și de autoizolare ale victimelor;

c) identificarea actorilor sociali ai cercului violenței psihice, prin discuții cu cei prezumtiv implicați și observarea lor directă și indirectă;

d) determinarea gradului de conștientizare a fenomenului de către grupul-clasă și a atitudinii generale de implicare sau non-implicare pentru stoparea acțiunilor indezirabile social.

Una dintre cele mai adecvate soluții pentru prevenirea sau combaterea bullying-ului în mediul educațional a fost considerată metoda de schimbare a mentalității elevilor de la o vârstă cât mai fragedă, printr-un plan organizat pe termen lung și care să implice următoarele direcții de acțiune:

a) tehnici non-formale de educare anti-bullying, cum sunt interpretarea unor roluri, prin care copiii să înțeleagă postura în care se expune fiecare subiect al acțiunii de bullying și să conștientizeze consecințele grave pe care neglijarea le poate avea;

b) abordarea temei, la nivel de profunzime, iar nu ca simplă formalitate, în timpul orelor de dirigenție din școli, de consiliere psihologică sau de educație civică;

c) organizarea de dezbateri libere, de întâlniri cu psihologi sau cu persoane

care au fost parte a fenomenului bullying și care au reușit să depășească situația dificilă, așa încât experiența acestora să fie inclusă în categoria de bune practici;

d) anunțarea imediată de către elevii implicați (victimă, martor) a unui adult (învățător, diriginte, profesor, director, consilier școlar, supraveghetor, părinte) ori de câte ori se produce un act de bullying;

e) implicarea proactivă a susținătorilor legali ai elevilor (părinți, tutori, rude adulte din familia lărgită) parte a relațiilor de tip bullying, pentru a preveni sau descoperi din timp manifestările caracteristice fenomenului de agresiune psihică.

5. Mecanisme de prevenire și combatere a bullyingului

Cea mai importantă acțiune în intervenția pentru prevenirea și combaterea bullying-ului o reprezintă abordarea victimei identificate, întrucât reacțiile acesteia sunt cele care determină stimularea sau regresul agresorului. Finalitatea discuțiilor cu victima o constituie creșterea stimei de sine, a încrederii în propria persoană, așa încât dezechilibrul de putere aparent în relația sa cu agresorul să fie diminuat sau chiar înlăturat. De aceea vor fi identificate ideile care prevalează în psihicul copilului, cele care conduc la izolarea sa și la acceptarea dominației agresorului, iar pe de altă parte vor fi identificate trăsăturile de personalitate ale agresorului pe care victima le percepe distorsionat și pe care ar dori să le preia în propria structură de personalitate, într-o reacție de mimetism.

În consens cu opiniile exprimate în doctrina de specialitate, la adoptarea actului normativ infralegal pentru punerea în aplicare a modificărilor aduse Legii educației naționale [8] au fost inserate în cuprinsul textului infralegal principiile care trebuie respectate în analiza unui caz cu suspiciune de bullying și în luarea deciziei de confirmare/infirmare, respectiv:

1. bullying-ul este problemă relațională;
2. construirea unui climat școlar sigur și echilibrat;
3. adaptarea intervenției în bullying, în funcție de nivelul de dezvoltare al copiilor/elevilor;
4. abordarea sistemică a intervenției în bullying;
5. leadershipul - fundament pentru schimbarea sistemelor;
6. bullyingul este o problemă de sănătate publică.

În același cadru normativ au fost prefigurate tipurile de bullying la nivelul școlilor, respectiv între elev – elev, elev – profesor, profesor – elev, părinte - elev (în spațiul școlii), părinte - profesor (în spațiul școlii) și profesor - părinte (în spațiul școlii).

6. Metodologia intervențională în caz de bullying

Cadrul normativ din România s-a rezumat la reglementarea unei proceduri operaționale privind prevenirea, identificarea și combaterea bullying-ului și la

tipurile de intervenție ce pot fi realizate în sistemul educațional preuniversitar. Aceste intervenții constau în intervenția specifică la nivel de caz - victimă, agresor, martor; intervenția extinsă - familie, clasă de elevi, grup; intervenția extinsă la nivel de unitate de învățământ; intervenția extinsă la nivel comunitar - unitatea administrativ-teritorială; intervenția extinsă la nivel național.

Procedura operațională privind intervenția în cazul unei situații de violență psihologică – bullying manifestate la nivelul unității de învățământ în cazul sesizării, semnalării sau manifestării unei situații de bullying a prevăzut etapele de intervenție, responsabilitățile și rezultatele obținute.

Astfel **prima etapă rezidă în raportarea situației de bullying** (de către elevi sau alte persoane către conducerea unității de învățământ sau către alți actori școlari ori structuri cu rol în acest domeniu, cum sunt învățătorul, dirigintele, consilierul școlar, cadrul didactic de serviciu pe școală, membri ai Comisiei pentru prevenirea și combaterea violenței în mediul școlar, linia europeană de asistență pentru copii 116 111, alte entități cu responsabilități în domeniu.

A doua etapă o reprezintă investigarea situației de bullying raportate, pentru a se stabili: măsura în care se identifică un comportament de bullying real (despre ce?), actorii implicați (cine?), formele de manifestare (cum?), contextul de manifestare (unde și când?), cauze generatoare (de ce?), soluții posibile de rezolvare (pentru ce?). Echipa care va investiga o situație de bullying îi va include, după caz pe: dirigintele/învățătorul/educatoare de la clasa asociată cu situația de bullying, consilierul școlar, directorul/directorul adjunct (al) școlii, 1-2 membri ai Comisiei pentru prevenirea și combaterea violenței în mediul școlar, un reprezentant al poliției. Atitudinea echipei care investighează situația de bullying trebuie să fie una de mediere, calmă, constructivă, de susținere, cu rol de identificare a tuturor aspectelor cazului, și nu de sancționare, punitivă. Persoanele care nu sunt implicate direct (elevi, profesori, părinți etc.) pot oferi informații utile, cu respectarea drepturilor recunoscute prin lege și a confidențialității. Metodele de investigare a situației de bullying variază, de la caz la caz: discuții de grup cu colectivul de preșcolari/elevi în cadrul căruia s-a manifestat situația de bullying, interviuri individuale cu cei direct implicați în caz și/sau cu martori (directi sau indirecti), observarea unor contexte de manifestare care învederează derapajul antisocial. Discuțiile și interviurile sunt organizate în spațiul școlar, în clasă sau în afara acesteia, în funcție de situație. Dovezile care pot fi colectate în demersul de investigare a unei situații de bullying (rapoarte, declarații, note, fotografii, înregistrări audio-video etc.) trebuie să fie păstrate în conformitate cu legislația în vigoare privind protecția datelor cu caracter personal.

În a treia etapă, a intervenției pentru rezolvarea situației de bullying raportate, în cazul în care sunt implicați elevi, cadrul didactic va organiza, cu sprijinul consilierului școlar, discuții cu colectivul de elevi, cu rol de conștientizare a efectelor negative a acestui comportament și de promovare a unui climat școlar pozitiv, constructiv, a sentimentului de solidaritate între elevi, cu scopul de a face intolerabil comportamentul abuziv. De asemenea, va purta discuții cu elevii direct implicați, acestora explicându-li-se clar modul în care situația de bullying a încălcat regulile unui climat școlar sănătos. Vor fi purtate discuții, în măsura posibilului, cu părinții elevilor implicați, pentru a analiza situația și pentru a realiza, de comun acord, un plan de consiliere psihopedagogică pentru copii. Consilierul școlar va elabora și aplica măsuri de consiliere individuală a elevilor direct implicați. În vederea soluționării situației de bullying, la nivelul unității de învățământ, după caz, sunt implicați membrii Comisiei pentru prevenirea și combaterea violenței în mediul școlar, iar în cazurile grave conducerea unității de învățământ va anunța alte instituții/entități cu atribuții și responsabilități în domeniu, cum sunt Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, Poliția. Reprezentanții serviciilor sociale au rol de mediere a relației școală - părinți, acolo unde este necesară această mediere, iar polițiștii vor interveni ca reprezentanți ai autorității publice de prevenire a actelor și faptelor antisociale și, în situațiile extreme, ca organe de constatare a faptelor contravenționale și de natură penală.

7. Concluzii

Deși este, indiscutabil, un progres în lupta pentru prevenirea și combaterea unui fenomen antisocial extrem de periculos, legea prin care este interzis bullyingul nu prevede și sancțiuni, astfel că textul normativ poate fi privit cel mult ca o declarație de principiu a legiuitorului român și ca un prim pas în elaborarea de norme juridice care să reglementeze o categorie de relații sociale prin care să fie proteguită din punct de vedere disciplinar, contravențional și penal o sferă de drepturi fundamentale ale omului, cum sunt cele referitoare la demnitatea și libertatea persoanelor ori chiar la integritatea fizică a acestora.

Referințe:

1. MUNTEANU, A.M., Perspective și abordări ale fenomenului de bullying. [Accesat la 24.10.2021], Disponibil: <https://www.academia.edu>
2. OLWEUS, D., (1994), Annotation: Bullying at School: Basic facts and effects of a school based. Intervention program, Child Psychol. Psychiat., Vol. 35. No. 7, pp. 1171-1190, Elsevier Science Ltd.;

3. Prevenirea bullying-ului. [Accesat: 26.10.2021] Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/ce-facem/protectie/protectie-impotriva-violentei/prevenirea-violentei-in-scoala>

4. Legea nr. 221/2019 de modificare și completare a Legii nr. 1/2011. În: Monitorul Oficial al României, 2019, nr. 929;

5. Legea nr.1/2011 a educației naționale. În: Monitorul Oficial al României, 2011, nr. 18;

6. SHORE, K., (2011), The ABC's of Bullying Prevention: A comprehensive Schoolwide Approach, New York: Dude Publications/Division of National Professional Resources, Inc;

7. PÂNIȘOARĂ, G., CHIRCA, R., Bullying și cyberbullying, (2019), în Enea, V. (coordonator), Intervenții psihologice în școală. Manualul consilierului școlar, POLIROM, pp. 343-353;

8. Ordinul nr. 4.343/2020 din 27 mai 2020 al Ministrului Educației și Cercetării privind aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor art. 7 alin. (1[^]1), art. 56[^]1 și ale pct. 6[^]1 din anexa la Legea educației naționale nr. 1/2011, privind violența psihologică – bullying. În: Monitorul Oficial al României 2020, nr. 492.

DOI:10.5281/zenodo.6642003

CZU: 343.541:343.988

UNELE ASPECTE CRIMINOLOGICE ALE HĂRȚUIRII SEXUALE

Lilia GÎRLA

doctor în drept, conferențiar universitar,

Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0002-4979-3027

The purpose of this article is to offer a critical analysis of the strengths and limitations embedded within the victimological embrace of the criminal victimization survey as a mode of measuring the nature and extent of sexual violence against women. This paper addresses and analyses the growing threat of sexual harassment. Although men face harassment, women are the most likely victims. Gender harassment involves unwelcome verbal and visual comments and remarks that insult individuals because of their gender or that use stimuli known or intended to provoke negative emotions. When sexual harassment is ignored or met with impunity, it can devastate the lives and careers of its targets, who are likely to exit their positions at great cost to themselves and society.

Many open questions remain for both science and policy, including the extent to which sexual harassment is distinctive from other forms of deviance, violence, and criminal behavior. A criminological understanding of the phenomenon would aid in reducing such harm by developing systems for preventing, identifying, and controlling harassment.

Keywords: sexual harassment; rape; sexual violence; victimization; gender harassment; unwelcome behavior; sexual deviance; sexual violence; sexual criminal behavior.

În multe cazuri de săvârșire a infracțiunilor, un rol semnificativ revine victimei, adică victimei unei infracțiuni, atunci când infracțiunea este prezentată ca urmare a interacțiunii infractorului cu victima infracțiunii. Victima unei infracțiuni ia naștere într-o situație pre-criminală ca purtătoare a unui set de anumite calități personale care afectează negativ sau pozitiv componenta victimologică a infracțiunii.

În cazul victimei, prin vinovăție concepem nu doar latura subiectivă a conduitei, ci comportamentul integral al victimei, adică atât aspectul obiectiv, cât și cel subiectiv sunt privite în corelație. *Vinovăția victimei* reprezintă atitudinea psihică a persoanei vătămate față de propriu comportament în situația preinfracțională, infracțională sau postinfracțională și se manifestă exterior prin anumite acțiuni ori inacțiuni. Victima poate să-și aleagă conștient

comportamentul, hotărând din timp cum să procedeze, sau poate să nu prevadă consecințele comportării sale, fi e va conta pe un cu totul alt rezultat.

Dacă intereselor personale ale victimei ocrotite de legea penală le-au fost cauzate prejudicii prin acțiunea (inacțiunea) ce întrunește trăsăturile unei componente de infracțiune, atunci, în opinia noastră, *acordul persoanei vătămate nu poate exclude răspunderea penală a făptuitorului*. Interesele personale sunt ocrotite de legea penală deoarece reprezintă o valoare socială, iar atentarea asupra acesteia reprezintă un pericol social obiectiv, adică care nu depinde de voința victimei. Prin urmare, acordul victimei, în principiu, nu poate înlătura nici caracterul prejudiciabil și nici caracterul ilegal al faptei care întrunește trăsăturile unei componente de infracțiune.

Comportamentul provocator al victimei creează un mediu favorabil care încurajează făptuitorul să comită o infracțiune împotriva victimei. Și în astfel de cazuri, comportamentul victimelor este întotdeauna în legătura e cauzalitate cu infracțiunea săvârșită. Un astfel de comportament se caracterizează prin comportamentul amoral al victimei, săvârșirea de acțiuni ilegale, de exemplu, aplicarea violenței împotriva, aducerea unei insulte grave, săvârșirea unei abateri disciplinare, acțiunea arbitrară, estorcarea de bani etc.

Comportamentul provocator al victimei poate fi atât activ, cât și pasiv. Comportamentul și calitățile personale ale victimei sunt cele care determină săvârșirea infracțiunii. Totuși, spre deosebire de provocarea unei infracțiuni, comportamentul provocator al victimei are ca scop de a provoca o reacție la comportamentul său în așa fel încât victima să comită o infracțiune ca răspuns la comportamentul provocator.

Principalele *tipuri de conflict interpersonal* ale victimei care creează condiții favorabile pentru comiterea crimelor împotriva anumitor persoane includ:

- conflictul motivațional (între aspirațiile pentru siguranță și posesie);
- conflictul moral (între principiile morale și atașamentele personale);
- conflictul de dorință nerealizată (între dorințe și capacități);
- conflictul de rol (între valori, strategii sau simțuri ale vieții);
- conflictul de adaptare (în încălcarea procesului de adaptare socială și profesională);
- conflictul inadecvat al stimei de sine (cu discrepanțe între revendicări și o estimare reală a capacităților sale);
- conflictul neurotic (incapacitatea de a ieși din starea de frustrare, generând isterie, neurastenie și alte boli neurologice).

O persoană care se spune unui comportament provocător, din punct de vedere psihologic, se caracterizează prin următoarele caracteristici principale: 1)

nivel redus de motivație; 2) stima de sine scăzută; 3) lipsa orientărilor valorice; 4) conformism ridicat.

Situațiile victimologice, în funcție de comportamentul victimei, se împart în:

- *provocarea obiectivă*, împingerea infractorului la comiterea unei infracțiuni. Dacă sunt implementate, ele acționează ca un pretext pentru a comite o infracțiune. În aceste situații, comportamentul victimei constă în atac, insultă, ofensă, umilire, provocare, instigare, cerere, amenințare etc.;

- situații de impact în care *comportamentul victimei este pozitiv*, adică non-provocător, dar asociat cu acțiunile violente ale infractorului;

- situații în care comportamentul victimei *crează o posibilitate obiectivă* de comitere a unei infracțiuni, deși nu acționează ca un imbold. Aceste situații includ, de exemplu, acțiunile victimei care creează o urgență pe drum; „iertarea”, care permite infractorului să continue activitatea infracțională; necriticitatea, fără de care fraudă ar fi imposibilă;

- situații închise în care acțiunile victimei vizează să-și provoace un prejudiciu *fără intervenția directă a altei persoane*. De exemplu, autovătămare pentru a se sustrage serviciul militar, distrugerea proprietății pentru a se sustrage de la impozite etc.;

- situații în care comportamentul victimei *este complet neutru* în ceea ce privește influențarea comportamentului infractorului și producerea prejudiciului.

Violența sexuală este o formă de hărțuire, exprimată atât sub formă de atingeri sexuale forțate, umilire sexuală, cât și constrângere de a face sex și comiterea de acte sexuale (până la viol și incest) împotriva voinței victimei.

Hărțuirea sexuală este o formă de violență bazată pe gen care include comportamente nedorite, verbale sau fizice, de natură sexuală, care vizează sau încalcă demnitatea unei persoane, mai ales dacă creează un mediu de intimidare, umilire și abuz. Activitățile de hărțuire sexuală sunt de obicei efectuate în situații de abuz de putere, promisiuni de recompensă sau amenințări cu represalii. Formularea generală ar fi un tip de comportament nedorit, într-o măsură sau alta asociat cu sexul. Ele sunt exprimate prin acțiuni și forme fizice, verbale și non-verbale, cum ar fi hărțuirea în spațiul cibernetic.

Potrivit unor cercetări, victimele hărțuirii sexuale sunt mai susceptibile să fie: Femei din grupuri profesionale de nivel înalt: 75% dintre femeile din conducerea superioară și 74% din categoria profesională au suferit hărțuire sexuală de-a lungul vieții. Femei care lucrează în sectorul serviciilor cu contracte de muncă nereglementate sau precare. Mai mult de jumătate (61%) dintre femeile din sectorul serviciilor au suferit cel puțin o dată în viață hărțuirea sexuală [1].

Diverse forme de hărțuire sexuală includ următoarele: *fizică* – atingeri,

îmbrățișări sau săruturi nedorite; *verbale* – replici sau glume obscene, jignitoare; invitații nepotrivite la întâlnire; întrebări obsesive și jignitoare despre viața personală, comentarii despre aspectul unei femei; *alte forme non-verbale de hărțuire* – priviri nepotrivite, intimidante sau holbare; primirea sau afișarea de imagini, fotografii sau cadouri jignitoare cu conținut sexual explicit; acțiuni lascive; constrângerea de a vizualiza materiale pornografice împotriva voinței lor; *hărțuirea în spațiul cibernetic* – primirea de e-mailuri sau mesaje text nedorite, ofensatoare cu conținut sexual explicit; afirmații inadecvate, jignitoare pe rețelele sociale sau pe camerele de chat pe internet.

Desprindem trei caracteristici principale ale violenței sexuale sub forma hărțuirii:

1) Caracterul nedorit: acesta este un criteriu subiectiv - persoana față de care este demonstrat acest tip de comportament determină dacă comportamentul este nedorit, dar nu și intențiile din spatele comportamentului.

2) Comportament ofensator, degradant, intimidant: criteriul obiectiv - dacă o persoană rezonabilă a prevăzut că comportamentul ar avea astfel de consecințe.

3) Apariție repetitivă / o singură dată: comportamentul nu trebuie să fie repetitiv sau sistematic; poate avea o apariție unică. Cu toate acestea, atunci când efectul hărțuirii sexuale este exprimat într-o atmosferă ostilă la locul de muncă, deseori poate implica o serie de evenimente care nu au fost percepute individual ca hărțuire sexuală, dar acțiunile creează în general un efect sexual.

Atunci când se decide dacă o acțiune are ca efect hărțuirea sexuală, este necesar să se țină seama de opinia victimei, de alte împrejurări ale cazului, dacă este rezonabil că un astfel de comportament a avut un asemenea efect.

Violul este definit legal ca fiind un act sexual violent. Violul poate lua atât forma unui impact fizic real, cât și a unei amenințări (moarte sau vătămare fizică), în fața cărora victima este obligată să se supună. Formele de viol variază de la un atac surpriză cu amenințări cu moartea sau rănire până la hărțuire persistentă; în același timp, pentru partea opusă, astfel de propuneri sunt fie neașteptate, fie inacceptabile. Dacă victima și agresorul au comunicat anterior, atunci acest lucru nu exclude constrângerea [2, p.764].

Violul este o formă extremă de violență împotriva unei persoane, este aproape întotdeauna însoțit de un sentiment de umilire, demnitate jignită și pierderea independenței. Violul este un eveniment traumatizant puternic care perturbă echilibrul dintre mecanismele interne de adaptare și lumea exterioară [3, p.21]. Are toate trăsăturile stresului - există o influență externă extremă, amenințătoare și un răspuns la aceasta a mecanismelor de adaptare. Situațiile

stresante care duc la consecințe psihologice deosebite - reacții de criză, sunt de obicei imprevizibile nici *în timp* (ceea ce înseamnă că nu se poate pregăti pentru ele), nici *în conținut* (prin urmare, sunt percepute ca o nedreptate, o lovitură a destinului). Așa se deosebește astfel de situații de dificultățile așteptate din viață [4, p.78].

Etapele unei reacții de viol. Reacția la viol are loc de obicei în *patru etape*, care diferă în funcție de durata și intensitatea proceselor mentale.

1. *Stadiul de anticipare*, sau amenințare, când o persoană simte pericolul unei situații. De obicei, mecanismele de apărare psihologică sunt activate, creând iluzia de invulnerabilitate, dar există totuși o înțelegere clară a situației, care este necesară pentru apărarea efectivă.

2. *Stadiul coliziunii*, când apare o neadaptare, gradul căreia depinde de intensitatea leziunii și de capacitățile de adaptare. În acest stadiu apar tulburări vasomotorii și emoționale. Reacțiile victimelor violului sunt variate, dar mai puțin intense - sunt uimirea, confuzia, îngustarea conștiinței, acțiunile stereotipe automatizate și alte manifestări ale fricii.

3. *Etapa dăruirii*, în timpul căreia emoțiile normale, înțelegerea propriei persoane și a locului său în lume, memoria și autocontrolul sunt restabilite treptat. Viitorul rămâne neclar, iar sentimentul de subordonare poate crește. O trăsătură caracteristică a stării psihologice după viol este absența furiei exprimate în mod deschis. Este posibil ca acest lucru să se datoreze normelor general acceptate - se crede că o femeie nu ar trebui să fie agresivă.

4. *Etapa redresării*, când se schimbă și perspectiva asupra viitorului. Mecanismele de apărare care asigurau sentimentul de invulnerabilitate se pierd, stima de sine poate scădea. Atunci femeia începe să se acuze că nu poate anticipa pericolul, că nu-i acordă atenție. Apare frica puternică [5, p.241].

Victimele violenței sexuale pot fi împărțite în trei grupuri: 1. cele care se comportă frivol, provocând fără să conștientizeze comportamentul sexual al infractorului (spre exemplu domnișoara își demonstrează experiența sexuală în comunicare; își postează poze cu caracter provocător pe rețelele de socializare); 2. femeile care provoacă în mod deliberat agresiunea sexuală a infractorului, crezând că în ultimul moment pot ieși cu ușurință din această situație; 3. victime accidentale.

Predispoziția particulară a unei femei de a fi victimă a violenței sexuale, în opinia noastră, poate fi explicată prin următoarele:

1. O femeie este obiectul agresiunii sexuale tocmai pentru că s-a născut femeie - atât de des societatea interpretează sexualitatea feminină și rolul femeii în ierarhia socială [6, p.89].

2. O femeie se află într-o anumită relație cu un bărbat, adică din punct de vedere al societății și al religiei, devine proprietatea partenerului și depinde de patronul ei masculin (tată, soț, fiu), ceea ce este un argument puternic care justifică violența împotriva femeilor. Fiecare femeie aparține unui anumit grup social: în timp de război, dezordini de masă, ea poate fi violată sau tratată cu brutalitate în încercarea de a umili grupul social căruia îi aparține. Această practică se bazează pe percepția masculină a sexualității feminine și a femeilor ca proprietate a bărbaților. Puterea dominantă a unui bărbat este strâns legată de contextul relațiilor culturale, socio-economice și politice, unde o femeie era aproape întotdeauna plasată într-o situație de dependență economică și emoțională, era proprietatea patronului ei masculin.

Punctul proliferării al cooperării criminale între victimă și agresor devine *Sindromul Stockholm* [7]. Sindromul Stockholm este o afecțiune a victimei infracțiunii în care există o relație nerezonabilă de bună între victimă și infractor. Poate duce la denaturarea deliberată de către victimă a informațiilor despre infracțiune și autor. Gradul extrem de manifestare poate arăta ca o înțelegere, aprobare și sprijin complet pentru activitățile infractorului, oferindu-i tot felul de asistență și o „tranziție” completă de partea infractorului (adică victima devine un complice la infracțiune).

Pentru victimele violenței sexuale, familiile lor, precum și pentru colaboratorii organelor de drept, psihiatri și psihologi antrenați în cercetarea cauzei, Sindromul Stockholm și sindromul de acomodare devin fenomenele grave prin care alte consecințe ale violenței pot fi identificate și explicate. Sindromul Stockholm îngreunează procesul de colaborare cu victima din cauza autoblamării și susținerii agresorului, din motivul simțului de vinovăție și rușinii manifestate din partea victimelor, precum și din cauza distorsionării imaginii „Eu-lui” și a imaginii infractorului în percepția victimei [8, p.21].

Femeile care sunt victime ale violenței sexuale nu cred că au dreptul la protecție. În cele mai multe cazuri, atunci când încearcă să-și exercite dreptul la apărare, ele trebuie să re trăiască o stare dificilă asociată cu sentimente de frică, rușine, vinovăție, furie față propria persoană, nesiguranță [7]. Mai mult, atunci când iau legătura cu poliția, femeile se confruntă cu presiuni din partea unui ofițer de urmărire penală care, într-o manieră umiltoare, arată clar că ea este „*de vină*”; unii reprezentanți ai organelor de drept propun să rezolve relațiile cu violatorii „*pe cale amiabilă*”, agravând astfel starea dureroasă a femeii, exacerband sentimentele de frică, rușine și vinovăție.

Referințe:

1. Сексуальные домогательства на рабочем месте: вызовы и пути реагирования. Алматы: ООН женщины в Казахстане, 2017. [Accesat: 28.12.2021] Disponibil: <https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/190349rus.pdf>
2. GROTH, N. A., BURGESS, A. W. Sexual dysfunction during rape. N. Engl. J. Med. 297:764–766, 1977
3. БЕРЕЗИН, Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Л.: Наука, 1988, с.21.
4. АНТОНЯН, Ю. М., ВЕРЕЩАГИН, В. Л., ПОПОВ, С. А., ШОСТАКОВИЧ, Б. В. Серийные сексуальные убийства. Криминальное и патопсихологическое исследование. М., 1997, с.78.
5. МАЛКИНА-ПЫХ, И.Г. Виктимология. Психология поведения жертвы. 2010, с.241.
6. БЕРКОВИЦ, Л. Агрессия: причины, последствия, контроль. СПб., «Прайм-Еврознак», «Нева», «ОлмаПресс», 2001, с.89.
7. Усиление роли системы здравоохранения в реагировании на гендерное насилие в Восточной Европе и Центральной Азии: Сборник материалов. © Сеть WAVE и ЮНФПА 2014 Региональное бюро ЮНФПА для стран Восточной Европы и Центральной Азии. [Accesat: 28.12.2021] Disponibil: <https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/WAVE-UNFPA-Report-RU.pdf>
8. НУЦКОВА, Е.В. Психологические аспекты последствий сексуального насилия и злоупотребления в отношении девочек: Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Специальность 19.00.06. Юридическая психология. Москва: Московский государственный психолого-педагогический университет, 2019, 142 с.

ВИКТИМОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЖЕНЩИН-ЖЕРТВ СЕРИЙНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Леся ГУСАР

*кандидат юридических наук,
доцент Кафедры Уголовного Права
Черновицкого Национального Университета
имени Юрия Федьковича, Украина, г. Черновцы*

Choosing the victim, regardless of category, the offender takes into account 3 factors: presence, risk and desire. Presence explained as the victim's way of life or circumstances that allow criminals to contact the victim. Risk is defined as the degree of vulnerability of the victim to attack the offender. Desirability means the need for the perpetrator to commit an attack on a particular victim, which follows from his motivation, as well as the characteristics of the victim related to the race, gender of the victims or other specific preferences of serial killers.

Thus, the following behavioral models of serial criminals can be distinguished: 1) "electability" - when the victim is elected for certain criteria (usually with sexual motivation): hair color, age, gender, belonging to a certain social group; 2) "opportunity" - there is no selection as such, the most affordable victim who, according to the offender, will not resist: a prostitute, homeless, elderly patients; 3) "indifference" - the demographic and social characteristics of the victim do not matter (for example, killers act in such a model).

Keywords: victim; women; crime; offender; attack.

Выбирая жертву, независимо от категории, преступник учитывает 3 фактора: присутствие, рискованность и желанность. Присутствие, объясняется как образ жизни жертвы или обстоятельства, которые позволяют преступникам связаться с жертвой. Риск определяется как степень уязвимости жертвы, чтобы атаковать ее преступником. Желанность означает необходимость в совершении преступником нападения на определенную жертву, которое следует из его мотивации, а также характеристики жертвы, связанные с расой, полом жертв или другими конкретными предпочтениями серийных убийц.

Ученые различают две общие характеристики жертв серийного убийства: 1) физическая и умственная уязвимость и 2) снижение социального контроля [1, с.42]. Серийники обычно выбирают людей из их расы и в основном их жертвы - женщины и дети.

Биологические модели поведения животных демонстрируют 2 мотива

убийств: соревнования между самцами и хищный. Большинство убийств, совершенных мужчинами, могут быть интерпретированы как устранение конкурента своего же пола, но серийные убийцы (которые являются преимущественно мужчинами) убивают женщин и детей, что может быть формой охоты для достижения желаемого результата - сексуального удовлетворения [2, с. 327-328].

В своем исследовании Ю. М. Антонян пришел к выводу, что доля жертв мужского пола составила 8,5%, а женщин - 91,5%. В этом случае среди жертв мужского пола - 86% несовершеннолетних. Остальные - это убийства взрослых мужчин после гомосексуальных насильственных посягательств. Среди женщин картина отличается: доля детей и подростков составляет 21,6%, совершеннолетних - 63%; 8,7% являются пожилыми женщинами [3, с.232].

Что касается несовершеннолетних, их число среди жертв серийных убийств больше, чем среди одиночных. Эри Хикки заявляет, что 24% серийных убийц лишили жизни хотя бы одного ребенка [4, стр.10].

Результаты, полученные ФБР после анализа 430 уголовных дел (1960–2006 гг.), частично совпадают в общих чертах с данными полученными отечественными учеными. Жертвы в 75,4% - это женщины в возрасте от 8 до 91: от 8 до 13 лет (3,3%); от 14 до 29 лет (50,4%); от 30 до 45 лет (29,4%); от 46 до 60 лет (6,7%); 60 и больше (7,6%). Большинство жертв относятся к возрастной категории от 14 до 29 лет (50,4%).

Взаимосвязь жертвы и преступника может быть описана как:

- 1) «незнакомец» - преступник и жертва незнакомы (31,5%);
- 2) «целевой незнакомец» - эта ситуация, когда преступник знал жертву, но жертва не была знаком с ним (11,7%);
- 3) «знакомый» - жертва и преступник имели предварительный контакт, даже незначительный. Эта схема может варьироваться от ситуаций, когда преступник и жертва имели случайный контакт или же достаточно длительное знакомство (12,1%);
- 4) «родственно-семейные связи» - эта категория включает в себя близких родственников и членов семьи;
- 5) «клиент/проститутка» — это отдельная категория, когда жертва была проституткой, и преступник выдал себя за клиента (41,5%) [5, с.13, 16].

Тем не менее, существуют также другие типичные взаимосвязи между жертвой и серийником, которые не были включены в исследование NCAVC, такие как: «медицинский работник-пациент», «киллер-цель». В целом,

такие типичные взаимосвязи с жертвой могут быть определены: «клиент-проститутка», «случайный прохожий», «медицинский работник-пациент», «киллер-цель», «влюбленные или супруги», «жертвы-символы» и т. д.

Серийные насильники совершают насилие против подчиненных (сотрудников), в отличие от серийных убийц, чьи цели чаще будут незнакомыми лицами, проститутками и другими уязвимыми социальными группами. Исследования показывают, что сотрудники не хотят сообщать об изнасиловании и сексуальных атаках, и поэтому это преступление может приобрести постоянный характер [6, с. 235].

Тем не менее, серийникам достаточно долго удается избежать наказания, и они продолжают убивать жертв среди самых доступных, беспомощных людей, которые попадают на их пути. Уязвимыми являются проститутки, которые избираются из-за их доступности и конфиденциальности контакта (общедоступный контакт не воспринимается как похищение, поскольку они добровольно следуют за убийцей). Их легко контролировать на первичной стадии, поскольку они подчиняются клиенту. После обнаружения тела полиции также будет трудно восстановить лиц, связанных с жертвой из-за их образа жизни. Такие женщины не поддерживают тесные контакты с друзьями и родственниками, которые могут немедленно уведомлять полицию про исчезновение человека, что и учитывает серийный убийца при выборе жертвы.

Пациенты в больницах, клиниках, домах престарелых становятся жертвами «ангелов смерти». Их бессилие и доверие доктору являются условием для реализации преступных намерений серийных убийц. Преступники отказываются от идеального типа жертвы, принимая во внимание возможности и их доступность. Так, Беверли Эллит отклонилась от обычного выбора пожилых людей в качестве мишеней, в пользу младенцев, поскольку она работала в детском отделении, и поэтому могла развивать отношения с их семьями. Специфичными являются и возрастные характеристики жертв серийных убийц в медицинских учреждениях - они в основном (71%) являются пожилыми людьми, в то время как эта цифра среди других типов серийников довольно низкая и варьируется в зависимости от 5 до 9%.

Кроме того, «ангелы смерти» пытаются установить контакт с жертвой и членами ее семьи перед убийством, используя обман и злоупотребляя доверием. Они создают положительное впечатление у окружающих, сотрудников, пациентов, другими словами «маску нормальности», из-за

чего не подпадают под подозрение у правоохранительных органов.

Интересным есть тот факт, что серийник возвращается на место преступления или забирает трофей, чтобы пролонгировать удовольствие от убийства, медицинские работники, прибегающих к другим мерам:

- 1) уведомление о смерти близких родственников (К. Гилберт);
- 2) продолжают взаимодействовать с семьями жертв, например, Колин Томсон приглашала вдовцов на свою свадьбу;
- 3) Майкл Сванго делал запись «УМЕР» в историях болезни пациентов на глазах у родственников.

Бездомные также часто являются жертвами серийных убийств из-за их уязвимости. Смерть таких лиц, также как проституток, не сразу обнаруживается правоохранительными органами, что позволяет преступникам оставаться незамеченными.

Таким образом, можно выделить следующие поведенческие модели серийных преступников: 1) «выборность» - когда жертва избирается за определенными критериями (обычно с сексуальной мотивацией): цвет волос, возраст, пол, принадлежность к определенной социальной группе; 2) «возможность» - отбора как такового нет, самая доступная жертва, которая, по мнению преступника, не будет сопротивляться: проститутка, бездомные, пожилые пациенты; 3) «равнодушие» - не имеют значения демографические и социальные характеристики жертвы (например, в такой модели действуют киллеры).

Ссылки:

1. МИХАЙЛОВА, О. Ю. Судебно-психологическая экспертиза личности серийных сексуальных преступников. Москва: КРЕДО, 2008. 254 с.
2. KRAEMER, G. Comparing Single and Serial Homicide Offenses. Behavioral Sciences and the Law, 2004, №22. p. 327-328.
3. АНТОНЯН, Ю. М. Сексуальные преступления: Научно-популярное исследование Москва: Амальтея, 1993. 320 с.
4. HICKEY, E. Serial Murderers and Their Victims. Sixth Edition. Wadsworth, Cengage Learning, 2013. [Доступ: 21.11.2021] Доступно: <https://www.cengagebrain.com.mx/content/9781285283807.pdf>.
5. MORTON, R. Serial Murder: Pathways for investigations. US FBI. p. 13, 16.
6. SLATER, C. Can Serial Rapists be Distinguished from One-off Rapists? Behavioral Sciences and the Law. 2014. № 32.
7. EGGER, K. Victims of Serial Killers The “Less-Dead”. B; Victimology. A Study of Crime Victims and Their Roles. J. Sgarzi, J. McDevitt. 2004. Chapter 1.

DOI:10.5281/zenodo.6642094

CZU: 343.615:343.625:343.988

HOW PHYSICAL VIOLENCE IN THE FAMILY AGAINST A WOMAN AFFECTS THE PERCEPTION OF HER SURROUNDING WORLD

Alina NEDRIA

4th year student, Kryvyi Rih Faculty of the National University

"Odessa Law Academy"

Alla DROBCHAK

Senior Lecturer of Kryvyi Rih Faculty of the National University

"Odessa Law Academy"

Physical violence - direct or indirect impact on a victim with the aim of causing physical harm, fear, pain, injury, other physical suffering or bodily harm. By using physical violence against a woman in the family, the aggressor inflicts unimaginable trauma on his victim. First of all, these are injuries, abrasions, fractures, etc. But unfortunately, these are not the only injuries that the victim receives. Mental disorders, fear of the outside world and fear of leaving such a person simply ruins women.

Keywords: physical violence; family; woman; physically.

In society, girls who have experienced physical violence in the family often behave very secretively, they are afraid and see a threat in every person.

Why do victims enter into such a relationship? Why can't they leave the family in which they are abused? These questions are becoming more and more popular every year. Women who were able to get out of such a marriage ceased to be silent, trying to show others through their own experience that everything is possible.

In my opinion, such a relationship attracts them from the past. Someone from childhood saw physical abuse by dad over mom, someone was insulted and humiliated at school, or she herself was an aggressor in the past. Accustomed to living in such conditions from childhood, girls subconsciously choose such life partners for themselves. For the same reason, they are often afraid to get divorced, and not even because they are not afraid for their lives. They simply cannot imagine it differently. It is addiction.

There are several signs by which your friends, colleagues or relatives can tell if they are being physically abused. The victims are usually:

- in your conversation, they express fear of their husband or are very anxious to please him;

- follow all his instructions;
- they always call and write to their spouse in order to tell them where they are and what they are doing;

- receive too frequent calls or messages from their husband;
- talk about jealousy and a feeling of ownership in the spouse.

There are also some psychological signs that should alert you:

- very low self-esteem;
- drastic changes in personality;
- increased anxiety, depression, talking, or attempted suicide;
- they constantly wear closed clothes and hide their face and eyes in every possible way, even indoors.

How can we help? You need to follow a simple algorithm of possible actions:

- talk to a woman in private;
- ask if something happened in her life and specifically in the family;
- Explain what exactly worries you about the person;
- if the victim is not ready to share and talk about this, make it clear that you are there and are ready to listen and help at any time;
- make sure that everything said remains between you;
- offer her your help.

According to experts, you shouldn't do the following:

- wait for the victim to turn to you for help;
- blame someone;
- put pressure on her.

What will be the perception of the world around a woman who is physically abused in the family? She often does not reach any heights at work, or she simply does not develop in those directions that she likes. He behaves very secretively, is afraid of communication with other men and avoids him in every possible way. In terms of motherhood, she also cannot fully fulfill her functions (the model of physical violence has a very detrimental effect on the child, as they grow up, they very often adopt the behavior of their parents and live the same life). Such women pale against the background of the rest.

Summing up, I want to emphasize the importance of the topic of violence. It is very important to create centers that help to get out of such a relationship. Raise such topics on social networks, television, radio. Provide psychological assistance to victims, because there are many known cases of suicide. To say that

our life is the most valuable thing we have and no one has the right to decide how we should live it, let alone deprive it. I believe that if each of us thinks about this topic more globally and even tries to do something a little, the world will change for the better and very soon women will stop being afraid to talk about it and will start making decisions and fighting.

References:

1. Law of Ukraine on equal rights and opportunities for women and men of January 7, 2018 No. 2866-IV.
2. Law of Ukraine on amendments to certain legislative acts of Ukraine concerning the prevention and counteraction of discrimination of 13.05.2014 No. 1263-VII.
3. Law of Ukraine on principles of prevention and counteraction of discrimination in Ukraine of September 6, 2012 No. 5207-VI.
4. Criminal Code of Ukraine, into force on September 1st 2001.
5. Code of Ukraine on Administrative Offenses (1984, December 7).

HĂRȚUIREA SEXUALĂ ÎN PENITENCIAR – EFECT REPRESIV AL NORMELOR DE SUBCULTURĂ

Victor SAMOILENCO

doctorand, Școala Doctorală „Științe Juridice”,

Universitatea de Stat din Moldova,

ofițer principal al Penitenciarului nr.3-Leova al

Administrației Naționale a Penitenciarelor,

comisar de justiție

ORCID ID: 0000-0002-9277-5983

Sexual harassment is a crime, and harassers or victims can be of any sex or gender. The crime scene can be the workplace of the victim, generally accepted idea, but there are a lot of exceptions. The prison environment, intentionally designed to disempower, limiting choice and removing liberty as a punishment for offences, can also become a crime scene. And this happens even if the place is well guarded by the law enforcement. This can be explained by the presence of several categories of vulnerable people and the criminal energy of prison. Another explanation that can be accepted is that the penitentiary is a place of subcultural processes. All these subcultural processes have a repressive effect and cause a favorable environment for crime. The subcultural processes also lead to a significant number of unpunished crimes. From this point of view, the securization of people in detention becomes an imperative, being necessary the elaboration of prevention and protection strategies.

Keywords: criminal subculture; sexual harassment; penitentiary criminality; victimization; vulnerability.

Fenomenul hărțuirii sexuale a fost și este abordat prin prisma unor aspecte gender, predominând asumția că femeile devin victime mai frecvent decât bărbații, fapt care, nu este un neadevăr, însă există foarte multe abateri de la regula generală, mai ales dacă ne raportăm la un anumit mediu social sau la anumite culturi și chiar subculturi. În acest sens, penitenciarul poate fi abordat mai mult decât o instituție a statului responsabilă de executarea pedepselor privative de libertate, el devine o micro-comunitate reprezentanții căreia s-au abătut foarte mult de la cultura de bază și funcționează pe principii, valori, tradiții și norme inedite. În cadrul acestei comunități, regulile de comportament au fost modelate atât de specificul instituțional, care prevede un efect psihologic și social din partea deținuților la limitarea unor drepturi și libertăți ca model de sancțiune a unor comportamente indezirabile ce periclitizează valori sociale de o importanță majoră, dar și de orientarea din start negativă în plan social a membrilor respectivei comunități.

Rezultă că penitenciarul este un mediu social în care guvernează, aproape paralel, pe lângă normele de drept, impuse de autorități, normele de subcultură criminală, impuse de regulă de liderii interlopi. Aceste norme subculturale se caracterizează prin „toxicitate”, afectând, la fel ca și în cazul altor subculturi, la nivel macro întreg sistemul social iar la nivel micro, subsistemele sociale care intră în componența acestuia. La fel cum în comunitățile prosociale, mult mai extinse și în mod evident dominante, există reguli care guvernează cele mai diverse aspecte ale vieții sociale, unul din ele fiind sexualitatea, iar regulile de bază fiind legalitatea, toleranța, consimțământul, și în instituțiile penitenciare există reguli ce guvernează acest aspect important al vieții umane, însă, legalitatea, toleranța și consimțământul fie sunt abolite, fie puternic distorsionate, uneori până într-atât încât să favorizeze săvârșirea unor infracțiuni cu caracter sexual în mediul de detenție.

Din păcate, tot normele de subcultură determină ca aceste infracțiuni să rămână neraportate, și prin urmare, nedescoperite și nepedepsite. Nici persoanele care exercită funcții în cadrul organelor de drept (ofițeri de urmărire penală, procurori, judecători, penitenciariști, etc.) și nici doctrinarii dreptului, fie ei juriști sau criminologi, nu au negat sau cu atât mai mult nu au ignorat fenomenul criminalității penitenciare ca atare. Dimpotrivă, practicienii depun eforturi constante la contracararea iar teoreticienii încearcă să abordeze complex, profund și interdisciplinar această problemă. Totuși, majoritatea infracțiunilor cu caracter sexual în mediul carceral rămân tănuite, iar la nivel teoretic, nu au existat prea multe inițiative științifice în acest sens. A existat și există o tendință de a minimaliza rolul infracțiunilor cu caracter sexual la modelarea criminalității penitenciare pe de o parte, iar pe de altă parte, criminalitatea penitenciară însăși a fost abordată mult prea general, fiind pus accentul pe structură, cauze, factori, etc. și mai puțin pe un anumit gen de infracțiuni specifice mediului de detenție. Totuși, A. Mariș și I.C. Zeca recomandă ca „cunoașterea criminalității în instituțiile penitenciare să cuprindă și cunoașterea structurii ei prin prisma categoriilor de crime” [1, p. 63].

În același timp, organele de drept nu au pus accentul în mod deosebit pe descoperirea infracțiunilor cu caracter sexual care au loc în mediul de detenție. Este o problemă în primul rând de atitudine și de asimilare inconștientă a unor norme și principii care țin de subcultură la nivelul întregii societăți. Spre exemplu, ideea ca agresorii sexuali să fie umiliți și abuzați sexual în pușcărie este oarecum agreată de societate și este cunoscută oamenilor din afara penitenciarului ca o practică mai veche. În același timp, organele de drept tind să descopere acele infracțiuni săvârșite de persoanele aflate în detenție care au repercusiuni negative

în exterior, asupra civililor, sau perturbă ordinea și siguranța penitenciarului nemijlocit. Infracțiunile cu caracter sexual, hărțuirea sexuală inclusiv, în mediul de detenție presupune victimizarea unor persoane care la rândul lor au fost agresori, și apare evident, această atitudine subiectivă din partea organelor de drept, inclusiv a personalului penitenciar că „ceea ce se întâmplă nu este totalmente greșit și vine ca o suprasanctiune la un comportament ilicit”. Spre exemplu, într-un raport privind activitatea sistemului administrației naționale a penitenciarelor pe anul 2020, apare indicat faptul că pe acest interval de timp, au fost înregistrate 215 fapte ilicite, iar dintre acestea, 3 s-au soldat cu dosare contravenționale și 125 cu dosare penale, în timp ce restul sunt cazuri aflate în gestiunea altor instanțe. Cele mai multe infracțiuni, 92 la număr, țin de circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor pe teritoriul instituțiilor penitenciare și transmiterea ilegală a unor obiecte interzise persoanelor deținute în penitenciare (art.217-217/5; 322 CP), în timp ce numărul infracțiunilor cu caracter sexual se limitează la 1, iar aceasta nu se referă la acțiunea de hărțuire în sensul art. 173 CP RM [2, p.12]. Într-un raport similar pentru anul 2019, din numărul total de 453 de fapte ilicite, doar 378 s-au soldat cu dosare penale, dintre care doar un caz constituie infracțiune violentă cu caracter sexual [3, p.29].

Ponderea majoritară a infracțiunilor legate de transmiterea obiectelor interzise și circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor pe teritoriul instituțiilor penitenciare nu poate fi contestată, în practică probabil așa și este, deoarece în penitenciar există un interes deosebit pentru consum, pe de altă parte, infracțiuni cu caracter sexual, și mai ales hărțuiri sexuale, în mediul carceral, trebuie să admitem că în practică se petrec mult mai multe. Pe lângă interesul precar al organelor de drept trebuie să mai fie, cel puțin o cauză decisivă care determină ca acestea să nu fie descoperite și pedepsite. Această cauză, presupunem că se referă la normele de subcultură în virtutea cărora, persoanele aflate în detenție care colaborează cu organele de drept, mai ales cele care denunță crima sau divulgă secretele deținuților, sunt reprimăți ori priviți de alți deținuți într-o perspectivă complet depreciativă, altfel spus, „legea criminală (penitenciară) prevede relații de neiertat pentru turnători” [4, p.147].

Efectul represiv al normelor de subcultură, implică mai multe consecințe care se reflectă nemijlocit asupra gradului relativ mic de descoperire și pedepsire a infracțiunilor sexuale, în particular a hărțuirii sexuale în mediul carceral: în primul rând diminuarea încrederii unor categorii de condamnați în autoritățile statului urmată de o rată scăzută a denunțurilor; dificultăți în obținerea de către reprezentanții organelor de drept a unor informații operative cu privire la infracțiuni; un efect psihologic de inhibare și tănuire a psihotraumei de către

condamnații abuzați, care ei înșiși consideră rușinos ceea ce li se întâmplă; etc. Rezultă că normele de subcultură nu doar favorizează fenomenul hărțuirii sexuale în penitenciar dar creează concomitent, premisele necesare pentru ca astfel de acte să nu devină vizibile pentru organele de drept și/sau să fie ignorate de către acestea. Faptul că „un anumit număr de infracțiuni, din motive obiective sau subiective, nu sunt reflectate în statisticile oficiale, constituind o cifră neagră a criminalității” este o opinie împărtășită de mai mulți criminologi. Totodată, unii criminologi consideră că pe lângă nivelul redus de raportare a abuzurilor de către victime și aderența inconștientă a personalului penitenciar la unele norme de subcultură, drept cauză o mai poate constitui sistemul perimat de reguli conform căruia „cu cât mai multe infracțiuni sunt înregistrate, cu atât mai scăzut este nivelul de apreciere a muncii, toate acestea având ca efect reflectarea statistică denaturată a fenomenului criminalității în mediul penitenciar” [5, p.449], acest fapt fiind aplicabil inclusiv infracțiunilor cu caracter sexual, și în particular hărțuirea sexuală.

Hărțuirea sexuală în penitenciarele Republicii Moldova, constituie așadar, o realitate bine conștientizată de către organele de drept, dar în mod evident neprioritizată, cumva „lăsată de o parte”, în sensul unei mentalități care îmbracă forma conceptului „nu ne interesează, nu vrem să știm”. Pe de o parte acest aspect reflectă o atitudine precară a reprezentanților organelor de drept față de cinstea și demnitatea persoanei la modul general, pe de altă parte, o incapacitate a acestora de a evalua propria muncă în baza unor indicatori obiectivi și de a identifica în profesia lor anumite legături cauză-efect: spre exemplu, majoritatea ar vedea prin hărțuirea sexuală a deținuților o victimizare a unor persoane care „își merită soarta”, deoarece au comis cândva delict grave împotriva civililor, și acest fapt în mod evident nu-i deranjează, dar nu sunt capabili de a înțelege că atât hărțuitorul cât și victima, prin actul infracțional, acumulează o anumită experiență care le va modela pe viitor sexualitatea, și cel mai probabil va avea ca efect formarea unei sexualități deviate sau chiar infracționale și nemijlocit, în perioada post-detenție, ar crea premisele necesare pentru victimizarea prin hărțuire sexuală și nu doar, a unor categorii vulnerabile: femei, minori, bătrâni, invalizi, etc. În acest mod, penitenciarul ca instituție de corijare și executare a pedepsei penale privative de libertate, nu va realiza una din funcțiile cele mai importante care îi revine, și anume prevenția recidivei, ori, actul de hărțuire sexuală în mediul penitenciar care parvine din partea unor deținuți, asta și constituie de fapt: o variantă foarte periculoasă de recidivă infracțională care trebuie combătută, nicidecum lăsată să zacă în ceea ce numim cifră neagră a criminalității.

Printre consecințele existenței unei cifre negre a criminalității, în cazul de față a criminalității penitenciare, Gh. Gladchi enumeră și faptul că „are loc împiedicarea relevării tuturor circumstanțelor care favorizează comiterea infracțiunilor și limitarea posibilităților de a realiza prognoze legate de criminalitate, respectiv de a realiza măsuri eficiente de prevenire și combatere” [6, p.158]. Nicăieri nu scrie că față de criminalitatea penitenciară trebuie să existe o atitudine mai relaxată, cu atât mai mult față de fenomenul hărțuirii sexuale în mediul carceral. Este doar o aparență că aceasta se răsfrânge negativ numai asupra condamnaților victimizați în virtutea unui efect represiv al normelor de subcultură. Aceștia din urmă, revin în comunitate, în familii, și din păcate, revin cu experiență și energie criminală proaspătă și cu traumă psihologică care poate favoriza un comportament sexual deviant, sau cu mult mai deviant decât cel manifestat până la detenție. Chiar dacă psiho-trauma nu va avea acest efect asupra comportamentului sexual al condamnatului eliberat din detenție, suferința psihologică a acestuia, în timpul și după detenție nu poate fi justificată nici chiar prin natura infracțiunii pentru care a fost condamnat.

Până în acest punct, am abordat problema motivului pentru care hărțuirea sexuală a condamnaților dar și a arestanților ca atare [7, p.23], nu este reflectată în statisticile oficiale privind criminalitatea penitenciară. Din cele expuse putem formula 2 concluzii importante: 1) hărțuirea sexuală în mediul de detenție este o latură a criminalității care prezintă anumite particularități: a) sociale, printre care faptul că victimele „se aleg” în urma unei stratificări sociale a deținuților ce derivă dintr-un efect represiv al normelor de subcultură; b) juridice, printre care faptul că hărțuirea sexuală în varianta prevăzută de Codul Penal al Republicii Moldova poate fi greu demonstrată în general, iar aceste două trăsături determină ca membrii administrației penitenciare să nu poată lua act de cunoaștere sau să nu poată demonstra săvârșirea acestei infracțiuni; 2) tot membrii administrației penitenciare sunt cei care favorizează în majoritatea cazurilor tănuirea acestor infracțiuni: a) fie prin delăsare, fiind conștienți că oricum nu vor putea demonstra nimic iar victima va fi constrânsă să retragă plângerea de către cei care impun normele de subcultură criminală; b) prin atitudinea inconștient-pozitivă față de acest aspect al normelor de subcultură (abuzul față de pedofili și violatori); c) prin dorința de a tănui infracțiunile ca să nu le fie știrbit prestigiul profesional (concepția veche conform căreia criminalitatea penitenciară este un rod al ineficienței în muncă a ofițerilor de justiție); d) prin tănuirea culpabilă aferentă faptelor coruptibile (se solicită bani pentru a favoriza neînfruptuirea justiției penale).

Efectul represiv al normelor de subcultură nu se reflectă doar asupra

nivelului slab de justițiere a infracțiunilor sexuale. Însăși contextul și circumstanțele acestor infracțiuni în mediul carceral, este favorizat de normele subculturale cu efect nociv asupra moralității condamnaților, norme care cultivă și promovează depravarea sexuală, dar într-un asemenea mod încât să justifice și să demonstreze contrariul, prin recurgerea la o argumentare falsă. Stratificarea socială a deținuților în mod obiectiv nu poate fi argumentată, de îndată ce realitatea juridică curentă nu tolerează discriminarea și segregarea socială, cu atât mai mult, nu pot fi argumentate și justificate acțiunile ce prejudiciază libertatea și inviolabilitatea sexuală a persoanei, deoarece astfel de fapte sunt incriminate iar normele de drept penal se aplică în baza unor principii fundamentale precum legalitatea, umanismul, democratismul, etc.

Necăutând la existența unui cadru legal care dezaproabă și sancționează orice acțiune capabilă să prejudicieze libertatea și inviolabilitatea sexuală a persoanelor, inclusiv a celor arestate și condamnate, în mediul carceral normele de subcultură criminală creează o sumă de premise favorabile pentru infracțiunile cu caracter sexual, mai ales, a hărțuirii sexuale, dar și a altor forme de non-sexuale de hărțuire, realizate prin metode și procedee ce la fel constituie obiectul unor incriminări (ex. șantajul). După cum deja am mai spus, o premisă o constituie stratificarea socială a condamnaților, care presupune existența unor păături sociale dominante cât și dominate, dar și a unor caste intermediare. Casta dominantă este denumită în limbajul subcultural „blatnâie”, iar casta dominată „abijnâi” (umiliți). Cea din urmă, reprezintă o castă a condamnaților vulnerabili oricăror forme de victimizări: maltratare, violență fizică, violență economică, violență psihică, sexuală, etc.

Violența economică asupra castei dominate (inferioare) se aplică diferit față de violența economică manifestată de liderii criminali în raport cu reprezentanții altor caste. Umiliții nu sunt impuși, de regulă, să participe la ceea ce se numește în limbajul subcultural „abșeac” (bugetul comun), însă, asupra lor pot fi exercitate presiuni psihologice cu scopul de a estorca bani, fiind amenințați cu abuzul sexual. Acest fenomen poate fi asociat cu „perceperea unei taxe de protecție”. Această taxă poate fi însușită nu doar de reprezentanții castelor superioare dar și de unii colegi de celulă, din aceeași categorie, dar care dețin atributul puterii, fiind cei care stabilesc regulile de cameră.

Există condamnați care deși nu fac parte din casta umiliților, sunt șantajați de către alți deținuți cu divulgarea unor secrete personale legate de trecutul lor sexual (ex.: întreținerea cu bună știință a unor raporturi sexuale cu femei depravate, sau în genere a unor raporturi homosexuale, etc.). Divulgarea acestor secrete poate determina diminuarea definitivă a statutului social. Acest

comportament tot este o formă de hărțuire și are cu siguranță puternice conotații sexuale, chiar dacă ține de o altă incriminare decât cea prevăzută la art. 173 CP RM, deoarece scopul nu este satisfacerea poftelor sexuale prin raporturi sexuale nemijlocit sau alte acțiuni cu caracter sexual, ci unul economic. Totuși, vizavi de această situație, există și unele aspecte protective. Tot în virtutea normelor de subcultură, diminuarea statutului unui condamnat în bază de zvonuri, atrage diminuarea statutului celui care invocă astfel de zvonuri, în momentul când se dovedesc a fi false. Deținuții care au fost transformați în umiliți pe baza zvonurilor false, sau în limbaj subcultural „po bezpridelu”, nu pot fi reabilitați dar pot obține satisfacția morală prin diminuarea statutului social la același nivel a celor care au favorizat răspândirea de zvonuri false. Prin urmare, această formă de șantaj, prin amenințarea cu divulgarea unor secrete, necesită un „probatoriu” foarte puternic, altfel, atrage după sine consecințe grave pentru „hărțuitor”. Încă un aspect protectiv îl constituie imperativitatea cunoașterii tuturor aspectelor: un condamnat acuzat că s-a atins de o femeie „murdară”(depravată), nu poate fi diminuat în statut dacă demonstrează că nu a cunoscut și nici nu a avut cum să cunoască despre acest fapt, iar în limbaj subcultural norma sună în felul următor: „po neznaiche, ne canaet”. Observăm diferența dintre normele subculturii criminale și normele de drept: în ordinea juridică este prevăzut că „necunoașterea legii nu exonerează de răspundere” [8, art.26, alin.(2)], în timp ce normele subculturii, se abat semnificativ de la cultura de bază, justificând comportamentul antisocial.

Situațiile tipice de hărțuire în mediul penitenciar invocate mai sus, deși pornesc de la motive și pretexte sexuale care se leagă într-un anumit mod de normele subculturii criminale, nu se referă la situații de hărțuire sexuală în sensul articolului 173 CP RM, altfel spus, la cazuri concrete de hărțuire sexuală. Exemplele invocate se referă la hărțuiri non-sexuale săvârșite în baza unui scop economic, dar care valorifică procedee de șantaj psihologic și sexual. Normele de subcultură favorizează și chiar recomandă aceste forme de șantaj, și nu doar în raport cu deținuții, dar și cu persoanele din afara mediului carceral, aceasta constituind un sistem clasic de escrocherii ale elitei criminale prin care ultima își lărgeste bugetul comun (obșeacul).

În ce privește infracțiunea nemijlocită de hărțuire sexuală, cu toate modalitățile ei faptice, așa cum este prevăzută la articolul 173 CP RM, aceasta nu este nici pe departe ceva impropriu mediului de detenție, dimpotrivă, astfel de infracțiuni au loc cu siguranță, iar făptuitorii la fel se folosesc de paravanul subculturii pentru a le justifica și/sau tăinui de organele de drept. Categoria cea mai vulnerabilă de victime o constituie homosexualii, mai ales cei care își declară

orientarea lor sexuală în mediul de detenție. Aceștia din start sunt diminuați în statutul lor social în virtutea normelor subculturale.

Pedofilii și violatorii care și-au omorât cu cruzime victima sunt alte categorii vulnerabile, dar numai cei care au fost diminuați în statut, iar în legătură cu acest fapt, trebuie să facem o remarcă foarte importantă: subcultura criminală în penitenciarele Republicii Moldova a ajuns la rândul ei un sistem extrem de șubred și corupt, deoarece actualmente, pedofilii și violatorii care demonstrează că au resurse financiare și pot să aducă contribuții semnificative la bugetul comun, li se „fabrică” anumite justificări și acced în clasa de mijloc sau chiar în casta dominantă, iar unii din ei se pot manifesta chiar și ca lideri importanți ce au putere de decizie asupra altor deținuți. Fabricarea justificărilor de regulă se referă la manifestarea unor atitudini de frondă, spre exemplu: a) organul de urmărire penală a înscenat totul deoarece are ciudă pentru anumite infracțiuni onorabile (ex. furtul) mai vechi, pentru care nu l-au putut prinde și condamna pe un anumit deținut; b) organul de urmărire penală ascunde pe adevăratul făptuitor, incriminându-l fără motiv; c) victima sau un reprezentant legal al acesteia este cea care a înscenat infracțiunea sau a făcut un denunț fals pretinzând anterior sume de bani de la acesta; etc. Dacă în anii ei de glorie, subcultura criminală era infiltrată inclusiv în mediul extra carceral și percepțele ei privind discriminarea și molestarea homosexualilor, violatorilor, pedofililor și a altor categorii erau respectate cu strictețe, astăzi, fenomenul corupției a pătruns și în mediul interlopilor, care modelează subcultura și normele ei de la o zi la alta, după bunul plac, cu scopul de a-și satisface interesele economice.

O altă categorie vulnerabilă extrem de importantă atunci când ne referim la infracțiunea de hărțuire sexuală o constituie condamnații umiliți fără rețea stabilă de suport social din partea persoanelor de la libertate (familie, rude, prieteni), altfel spus, condamnații săraci. Aceștia nu dispun de suficiente mijloace de trai, iar restul condamnaților, mai ales cei necăsătoriți și depravați, care nu beneficiază de întrevederi de lungă durată cu persoane de sex opus, sondează posibilitatea de a-i transforma în prestatori de servicii sexuale, recurgând mai întâi la hărțuirea prin constrângere și șantaj, spre exemplu, le oferă un pachet cu ceai sau țigări iar ulterior îi obligă se presteze astfel de servicii. Trebuie de menționat că practicile homosexuale nu atrag diminuarea în statut a partenerilor activi (care penetrează), ci doar a celor pasivi (care sunt penetrați).

O ultimă categorie vulnerabilă în mediul carceral o constituie condamnații cu tulburări psihice. De regulă persoanele cu tulburări din spectrul obsesiv-compulsiv nu devin victime, deoarece au un nivel sporit de agresivitate și nu pot fi abordate sexual, având un mecanism de autoapărare foarte bun atunci când ne

referim la infracțiuni de hărțuire. Sunt victimizate persoanele cu retard mental, care au o conștiință de sine mai slabă și nu fundamentează pe deplin rațional comportamentul propriu sau le este diminuată semnificativ capacitatea de decizie.

Având în vedere specificul criminalității penitenciare descris anterior, ansamblul de factori și circumstanțe care favorizează infracțiunile în mediul de detenție, în particular infracțiunile cu nivel scăzut de deferire justiției, așa cum este hărțuirea sexuală cât și alte infracțiuni cu caracter sexual, intervin cu anumite recomandări. Cu siguranță trebuie identificate și întreprinse careva măsuri de prevenție și combatere. Nu doar programele educative și de intervenție psihologică axate pe schimbare comportamentală a agresorilor se pot dovedi eficiente în acest caz. V. Bujor consideră că „prezintă interes criminologic și cunoașterea particularităților personalității condamnaților care devin victime în mediul de detenție, caracteristicile victimității acestora, mecanismele victimizării, în scopul minimalizării riscurilor” [9, p. 28]. Anumite intervenții educative, psihologice, legate de asistența socială și juridică a victimelor și potențialelor victime pot garanta o bună profilaxie a victimizării cât și diminua semnificativ riscul de recidivă victimală în mediul de detenție. În acest sens, instituțiile penitenciare trebuie să își revizuiască categoriile de condamnați aflați la evidență în grupa de risc. Agresorii sunt luați la evidență în categoria periculoși, auto agresorii în categoriile suicid/automutilare, consumatorii în categoriile predispuși consumului de alcool/drog [10, p. 29]. Din păcate Regulamentul cu privire la grupa de risc nu prevede o categorie a deținuților vulnerabili în care să poată fi incluși categoriile menționate anterior (pedofili, homosexuali, persoanele cu tulburări psihice, etc.), ori, acest fapt este extrem de necesar, de îndată ce conform regulamentelor, deținuții luați la evidență în grupa de risc beneficiază de monitorizare și intervenții suplimentare în scopul diminuării/înlăturării unor riscuri, formării unor abilități prosoziale, etc. Pe lângă modificarea regulamentului cu privire la grupa de risc, în care să fie inclusă și categoria persoanelor vulnerabile, instituțiile penitenciare trebuie să dezvolte noi programe de terapie psihosocială care să îi vizeze ca beneficiari nu doar pe agresori dar și pe victimele infracțiunilor de violență și a infracțiunilor cu caracter sexual.

Într-un final, reiterăm ideea că fenomenul hărțuirii sexuale în mediul de detenție este un efect negativ al unor procese subculturale care se prezintă ca o formă periculoasă de recidivă criminală, iar împreună cu alte infracțiuni specifice mediului penitenciar, contribuie la formarea criminalității penitenciare, o arie a criminalității care tinde să ia amploare și solicită în acest sens: a) vigilență,

promptitudine și corectitudine din partea organelor de drept; b) mai multă inițiativă științifică în sensul elaborării de soluții și prognoze; c) un control mai strict al statului asupra procesului execuțional-penal, cu toate elementele lui esențiale: asigurarea respectării regimului de detenție, implementarea programelor de terapie psihosocială care să faciliteze corijarea comportamentului agresional, etc; și, în cele din urmă, d) identificarea unor metode optime de prevenție și protecție victimologică a deținuților cu grad înalt de vulnerabilitate victimală.

Referințe:

1. ZECA, I., MARIȚ, A. Tipuri de criminalitate penitenciară. În: Analele ASEM, 2012, X, p. 62-68.
2. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2020, [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <https://drive.google.com/file/d/1zuBbV3TEARTkZPHBsU9zVgE2aTlrk3er/view>
3. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2019, [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <https://drive.google.com/file/d/1VwhMq9G4iLqyrXcYLQHyKBa0YLKxZZO/view>
4. RUSU, O. Generalități privind evoluția și conținutul subculturii criminale. În Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, Științe socioumanistice, 2007, p. 147-150.
5. FAIGHER, A., CERNOMOREȚ, S. Unele reflecții privind criminalitatea penitenciară în Republica Moldova. În materialele Conferinței Științifice Naționale cu Participare Internațională „Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective” (Bălți, Moldova, 26-27 iunie, 2020). Ed. a 4-a, Bălți: 2020. p. 445-450.
6. GLADCHI, GH. Criminologie generală. Chișinău: Museum, 2001. 311 p.
7. CARP, S. Prevenirea criminalității penitenciare. Chișinău: [s. n.], 2004. 246 p.
8. Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
9. BUJOR, V. Criminologia penitenciară ca teorie sectorială a criminologiei. În materialele Conferinței Științifice Internaționale „Psihologia în mileniul III-provocări și soluții” (Bălți, Moldova, 25-26 octombrie 2019). Vol. I. Bălți, 2020. p. 25-28.
10. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2018. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: https://drive.google.com/file/d/1cgzU_st3dOcL1ZlvDXFITNQ0iBx0qj5H/view

VICTIMIZAREA BĂRBAȚILOR – O CONSECINȚĂ A EPOCII DE EMANCIPARE A FEMEILOR

Alina ȘAVGA

doctor în drept, conferențiar universitar,

Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0001-5386-0862

At its current stage of development, the modern society includes men into the list of vulnerable groups, alongside women, minors, elderly, people with disabilities, etc. It is the objective reality of the contemporary era that allowed women to take the leading role in a majority of the important domains in our society. The promotion of equal rights between both genders became one of the key elements of the current social system. The society is now facing a „crisis of masculinity”, a problem which is only growing more and more pressing.

Keywords: victim; victimization process; victimization of men; victim vulnerability; victim predisposition; emancipation; feminization of society; gender.

Suntem obișnuiți că se discută intens despre victimizarea femeilor și a fetelor. Este un subiect vehiculat în sursele de informare în masă și abordat multiaspectual de către doctrinari și practicieni, în timp ce problematica victimizării bărbaților și a băieților rămâne, de regulă, în afara ariei de dezbatere. Ceea ce este, cel puțin, inechitabil, dacă nu discriminatoriu.

Discriminarea bărbaților nu numai că nu este discutată, ea este uneori chiar trecută în categoria subiectelor prohibite. Este o poziție cu substrat sexist ce consideră că femeile, ca reprezentante ale genului slab, au dreptul să lupte cu discriminarea, iar bărbații – nu. Justificarea ar fi că la nivel global oricum primează „patriarhatul”, respectiv ce rost ar avea lupta bărbaților pentru independență? [1].

Cu toate că teoriile care împart oamenii în „slabi” și „puternici” pe criterii biologice de mult timp sunt depășite, ele încă mai creează impedimente, generând practici discriminatorii în toată lumea.

Cu riscul de a nu fi susținuți de o parte a auditoriului, considerăm că, în etapa actuală de dezvoltare a societății, bărbații/băieții se înscriu și ei în lista

categoriilor vulnerabile de victime, alături de femei, minori, persoane cu vârstă înaintată, persoane cu dizabilități ș.a. Este o realitate obiectivă a epocii contemporane care a oferit femeii posibilitatea de a prelua rolul diriguitor în majoritatea domeniilor ale existenței sociale, unde promovarea egalității între sexe este o actualitate.

Prezentul studiu își propune drept scop identificarea cauzelor și a condițiilor ce favorizează procesul de victimizare a bărbaților. Nu este o investigație cu focus pe gen, or victimizarea ambelor categorii de subiecți evidențiază problematici similare. Concentrarea atenției se va face asupra securității și protecției bărbaților, pe promovarea egalității între sexe și pe prezentarea modelelor pozitive de comportament masculin. Este o ocazie pentru noi de a evidenția discriminarea față de bărbați și băieți și de a aprecia realizările și contribuțiile lor în societate, familie etc.

Legea nr.5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați are scopul de a exclude orice formă de discriminare bazată pe criteriu de sex. Obiectivele acestui act normativ includ concentrarea asupra îmbunătățirii relațiilor dintre sexe, promovarea exercitării drepturilor lor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, drepturi garantate de Constituția Republicii Moldova, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex [2].

Republica Moldova atestă performanțe evidente în promovarea drepturilor femeilor, motivându-le să participe la concursuri pentru suplinirea funcțiilor de înaltă demnitate publică, la conducerea celor mai importante instituții și organizații etc.

O publicație recentă, plasată pe site-ul <https://realitatea.md/>, intitulată „Feminizarea Moldovei și preluarea funcțiilor de conducere”, constată că treptat, dar sigur, femeile au ajuns să dețină cele mai importante funcții de stat în Republica Moldova. Aproape că ne-am obișnuit să auzim la știri, la radio, televiziune și pe diverse platforme ce încearcă să țină pasul cu vremurile noi formule ca „președinta” țării, „prim-ministra” Republicii Moldova, șefa Curții Constituționale, „bașcana” Autonomiei Găgăuze – titlaturi ce păreau absolut imposibile cu numai câțiva ani în urmă... inclusiv din punct de vedere gramatical. Tot „pe mâna femeilor” au ajuns și 41 din fotoliile de parlamentari (circa 40,6 %) – o cifră mai puțin spectaculoasă, dacă o comparăm cu alte legislative, dar una fără precedent pentru Parlamentul moldovenesc (pentru comparație, în primul Parlament al Republicii Moldova (1990-1994), femeile reprezentau doar 3,7%) [3].

După părerea dnei Liliana Palihovici, reprezentant special al președintelui

în exercițiu al OSCE pe probleme de gen, schimbările au început să fie vizibile în Republica Moldova în ultimii 10-12 ani, când mai multe programe au avut ca obiectiv sporirea implicării femeilor în procesele decizionale.

Tabloul actual pare a fi cât se poate de favorabil femeilor, în primul rând, datorită eforturilor și investițiilor care de ani buni se fac în componenta educație pentru egalitatea de gen, în proiectele și programele realizate în parteneriat de către instituțiile statului, de societatea civilă și de partenerii de dezvoltare. Toate aceste programe au investit în femei, pentru a le face mai „bătăioase”, mai active, mai implicate, ceea ce a facilitat o creștere importantă a reprezentării femeilor în funcții decizionale, spune Liliana Palihovici [4].

Alegerea, în noiembrie 2020, a unei femei în funcția de președinte al Republicii Moldova demonstrează că societatea moldovenească este destul de deschisă față de fenomenul emancipării feminine și este gata să le accepte în funcții de răspundere pe reprezentantele sexului frumos, opinia sociologului Vadim Pistrinciuc, fost deputat și fost viceministru al Muncii și Protecției Sociale [4].

Emanciparea este un proces evolutiv absolut normal, dar care are și unele consecințe secundare, printre care – frustrarea bărbaților, imposibilitatea acestora de a se manifesta, diminuarea rolului în conducerea familiei, abandonul familial, exploatarea etc.

În perioada de tranziție „extinsă”, caracteristică pentru Republica Moldova, societatea se confruntă cu „criza masculinității” care fixează o dinamică în creștere. „Criza masculinității” este o metaforă, care ascunde recunoașterea unei maladii sociale a statului. Anume în spațiul post sovietic s-a evidențiat cel mai pronunțat imposibilitatea îndeplinirii de către bărbați a rolurilor tradiționale, dictate de societate. O parte dintre ei aveau experiențe eșuate și nu făceau față așteptărilor. În statele occidentale criza masculinității este motivată de presiunea severă a sferei publice, care s-a cristalizat în contextul orânduirii patriarhale. Societatea a prescris un set de roluri, care trebuie îndeplinite pentru a păstra statutul de bărbat „adevărat”.

Deși cauzele crizei masculinității au fost identificate de demograful Boris Urlanis încă în anul 1968, acestea rămân actuale și pentru anii '20 a sec. XXI: durata scurtă de viață a bărbaților, dezechilibrul demografic, deprinderile negative (alcoolismul și dependența de droguri), rata înaltă a suicidului etc., și confirmă că criza masculinității nu a dispărut, ci continuă să se amplifice [1].

În aceeași perioadă, jurnalistul american John P. Harris, într-un editorial din ziarul „Salina”, invocă lipsa unui echilibru în sistemul sovietic, unde se promova o zi internațională a femeilor muncitoare, fără a promova și o zi corespunzătoare

pentru muncitorii bărbați. Harris specifică faptul că, deși nu invidia femeile sovietice pentru ziua lor de glorie din martie, lipsa echității pentru bărbați indică un defect important din sistemul comunist, care „face atâta caz că a promovat aplicarea drepturilor egale pentru ambele sexe, dar în care, așa cum reiese, femeile sunt mult mai egale decât bărbații”. Potrivit lui Harris, în timp ce bărbații trudeau prin șanțuri, așa cum guvernul și femeile le cereau, nu exista nicio zi în care bărbații să fie recompensați pentru serviciul pe care îl prestează, iar de aici și concluzia acestui autor: „Aceasta mi se pare o discriminare ilegală și o inegalitate de rang” [5].

Victimizarea bărbaților este strâns legată și de aspecte care țin de procesul economic în contextul globalizării. În multe țări în curs de dezvoltare, contextul globalizant a favorizat stratificarea socială. În acest cadru, mulți bărbați din clasele sociale sărace au încercat să identifice oportunități de ancorare pe piața muncii, dar fără rezultat, fiind forțați de împrejurări să se implice în activități dubioase.

Pe parcursul perioadei 2015-2020, în cauzele penale instrumentate la nivel național, a fost înregistrată o creștere considerabilă a numărului de bărbați-victime ale traficului de ființe umane: în anul 2015, în total 242 de victime adulte ale traficului de ființe umane (153 de femei și 89 de bărbați); în anul 2016, în total 197 de victime (95 de femei și 102 bărbați); în anul 2017, în total 201 victime (98 de femei și 103 bărbați); în anul 2018, în total 305 victime (12 femei și 193 de bărbați); în anul 2019, în total 232 de victime (86 de femei și 146 de bărbați); în anul 2020, în total 116 victime (29 de femei și 87 de bărbați).

Analizând formele de exploatare a victimelor traficului de ființe umane, constatăm că traficareea în scop de exploatare prin muncă prevalează asupra celorlalte forme. Astfel, pe parcursul a 12 luni ale anului 2020 au fost identificate 88 de victime (4 femei și 84 de bărbați), ceea ce constituie (76,7 %) din numărul total de victime ale traficului de ființe umane identificate la nivel național. [6]

Profilul bărbaților din acest segment de populație se descrie ca fiind cel corespunzător bărbaților săraci din păturile social-vulnerabile, care nu au acces la servicii educaționale, care sunt discriminați pe criterii etnice sau rasiale și care au habitatul într-un perimetru privat de oportunitatea de dezvoltare economică.

Scăderea bruscă și excesivă a nivelului de trai, implicarea în activități nocive produc grave efecte asupra psihicului uman, provocând o instabilitate emoțională, atacând echilibrul interior al individului. Acesta este pus în imposibilitate de a-și mai putea realiza, prin mijloace legale, aspirațiile sale [7, p.188].

Astfel, se prejudiciază baza structurii familiale. Autoritatea bărbatului se diminuează considerabil, rolul său de susținător al familiei fiind alterat.

Inversarea rolurilor familiale poate produce stări de confuzie, de dezichilibru interior, anxietate, alcoolism, dorința de revanșă împotriva societății [8, p.148].

În ultimele decenii, femeile apar din spatele cortinei, rolul lor în societate nu mai este puternic afectat de situația economică pleacă și de principiile vechii societăți sovietice. Asumându-și un rol important în familie, femeile au, în același timp, posibilitatea de a demonstra abilități profesionale în politică sau în afaceri. Faptul că avem astăzi femei în mai multe poziții-cheie este, în primul rând, rezultatul eforturilor concrete pe care le-au făcut aceste femei, este victoria lor personală.

Raportul analitic întocmit de Fundația Soros-Moldova asupra victimizării în anul 2010 pentru elaborarea politicilor penale în Moldova a identificat tendințele generale ale riscului de victimizare. În Moldova, femeile sunt mai susceptibile decât bărbații de a fi victime ale infracțiunilor analizate în sondaj (49% dintre femei au fost victime, comparativ cu 44% dintre bărbați). Această relație se păstrează chiar dacă am exclude din analiză infracțiunile sexuale (47% dintre femei au fost victime ale tuturor infracțiunilor, cu excepția celor sexuale, și 43% dintre bărbați).

Este un rezultat interesant, deoarece în multe alte țări bărbații sunt mai susceptibili decât femeile să fie victime ale infracțiunilor, de obicei din cauza unui mai mare angajament socioeconomic al lor în societate. Acest rezultat poate reflecta o poziție socioeconomică mai înaltă a femeilor în societatea moldovenească în comparație cu multe țări occidentale. Rezultatul se menține chiar și atunci când se ține seama de alte variabile care au un impact asupra riscului. Deoarece populația din Moldova are mai multe femei, acest rezultat, de asemenea, înseamnă că femeile constituie majoritatea victimelor infracțiunilor (55%) [9, p.55].

Despre faptul perceperii bărbaților ca fiind slabi, firave, ușor de afectat și a necesității plasării lor sub un regim special de protecție, am discutat în premieră în anul 2009, participând la un seminar organizat la Chișinău de către dna Irina Khakamada - doctor în științe economice, politician, ex-vicepreședinte în Duma de Stat a Federației Rusă. Autoarea susținea că bărbații în epoca contemporană devin tot mai slabi, iar femeile domină tot mai multe sfere. Și cauza principală a slăbiciunii bărbaților sunt femeile puternice, pentru că doar ele formează bărbați slabi și neputincioși.

În realitatea zilelor de azi, femeile sunt bine instruite, realizate, asigurate material și nu încearcă să ascundă aceste priorități față de bărbați. De ce femeile își aleg această oportunitate? De ce nu ar juca rolul unor ființe slabe, care necesită suport și ajutor, astfel încât să-i trezească bărbatului dorința să se manifeste, să-i

ofere posibilitatea să fie puternic, realizat și împlinit? De toate necazurile lor de vină sunt doar femeile, susține I.Hakhamada. Și dacă sunt hărțuite înseamnă că permit-tolerează-acceptă anumite lucruri care sunt impermisibile [10].

După ce în cadrul acestei conferințe accentele au fost puse, în special, pe hărțuirea femeilor, s-ar putea ca noi să abordăm o percepție oarecum distorsionată asupra realității, dar nu vedem lucrurile să fie atât de critice. Identificăm femeile, alături de bărbați (în egală măsură), ca fiind membre puternice ale societății, realizate, antrenate în activității publice și private, și în acest sens vedem bărbații ca pe niște subiecți care necesită deja o protecție specială. În același timp, observăm un proces de diminuare a rolului pe care l-au avut bărbații până nu demult, fapt ce generează drept consecință frustrări, înstrăinări, apariția sentimentelor și chiar a complexelor de inferioritate, care, evident, predispon bărbații spre victimizare și le sporesc gradul de vulnerabilitate victimală.

Evoluția condiției femeii merge mână în mână cu evoluția civilizației, cu progresul uman, astfel deschizându-se noi posibilități și afirmări pentru femei, dar și noi condiții pentru victimizarea bărbaților.

Practica organelor de drept și a instanțelor judecătorești atestă mai multe cauze de violență, hărțuire, trafic de ființe umane și alte forme de victimizare a bărbaților.

Deși femeia este întruchiparea frumuseții și a înțelepciunii, puține femei au reușit să se remarcă de-a lungul istoriei potrivit lor, care le-a refuzat o lungă perioadă dreptul la exprimare, dreptul la educație și dreptul la vot. Forțată să se înscrie în diferite canoane, în funcție de epoca pe care o traversa, urgisită, arsă pe rug, refuzată de societate sau, dimpotrivă, cântată, servind drept muză pentru întreaga artă a lumii, figură maternă respectată, femeia și-a dezvoltat o uimitoare natură camelonică. Însă, așa cum orice regulă are excepțiile sale, au existat și femei care s-au făcut remarcate prin intermediul altor atribute decât feminitate, delicatețe și gingășie, demonstrând ferocitate și cruzime [11]. În anumite circumstanțe mediul social a influențat femeia spre extreme diametral opuse, motivând-o spre a săvârși fapte uneori amorale și periculoase pentru societate, susceptibile a fi calificate drept infracțiuni.

Mulți dintre bărbații contemporani s-au obișnuit să joace rolul de victimă pentru a fugi de responsabilități, pentru a obține mai ușor atenție, afecțiune, protecție și, nu în ultimul rând, surse de existență, foloase și beneficii. Pericolul apare atunci când ei rămân prea mult în această stare, ajungând dependenți de alții, or de aici, mai devreme sau mai târziu, va apărea și victimizarea.

Ar trebui să facem și o delimitare între victimizarea reală a bărbaților și

victimizarea simulată, în scopul obținerii unor favoruri, privilegii etc.

Nu există om care să nu se fi confruntat cu o dramă în viață, fie că e vorba de pierderea unei persoane dragi, fie de un eșec în afaceri sau de concedierea de la locul de muncă. Cei mai mulți exagerează nejustificat momentul negativ pe care îl traversează, iar unii chiar se folosesc de acest eveniment pentru a se victimiza excesiv, din dorința de a căpăta atenția celor din jur. Pe termen mediu și lung, o astfel de atitudine va avea consecințe extrem de negative asupra sănătății. Cei vizați vor fi permanent stresați, anxioși și vor avea tendința să își plângă de milă la orice pas, iar la un moment dat se vor îmbolnăvi.

Mai grav este că sunt și persoane care îmbracă haina de victimă, jucând teatru, pentru a primi ceea ce au nevoie: protecție, energie și foloase materiale. Persoanele care se victimizează au mentalul și emoționalul setat pe postura de victimă. Astfel, starea de victimă este un program mental, o stare emoțională, dar și o manifestare fizică, punctează psihologul Stelian Chivu [12].

Fizic, corpul acestora este ușor încovoiat, capul este aplecat, iar privirea este mai mereu în pământ. Totul denotă neajutorare. Postura de victimă este permanent exersată, de multe ori inconștient, pentru a produce efecte maxime asupra celor cărora se adresează. „Se ajunge astfel la o stare de dependență de persoanele care își oferă ajutorul. Este o stare similară cu dependența de alcool sau tutun. Persoanele care trăiesc această stare de victimă devin efectiv sclavi. Victimizarea este ca un șablon mental și emoțional care fie a fost preluat de la cineva, fie a fost dezvoltat de-a lungul anilor”, detaliază psihologul amintit. Cei în cauză se vor compara mereu cu alții și se vor concentra pe lipsuri mai degrabă decât pe ce au, se simt blocați și de multe ori refuză socializarea pe motiv că nu pot sau nu știu cum să iasă din starea de victimă. Persoanele care se victimizează nu au încredere, în general, în oameni și, în special, în propriile lor forțe, iar starea de neputință este practic la ordinea zilei [12].

În pofida argumentelor enunțate *supra*, o parte a societății rămâne pe poziția că puterea și oportunitățile/șansele pe care le au bărbații sunt net superioare celor oferite femeilor. Este totuși prea devreme să afirmăm că avem schimbări radicale, inclusiv pe segmentul victimizării, a gradului de vulnerabilitate victimală, a predispoziției fiecăruia dintre noi de a fi victima unei infracțiuni. Spre deosebire de victimele de sex masculin, care, datorită instinctului de conservare, încearcă să evite, să combată sau să anihileze efectele agresiunii, practicând la rândul lor o agresiune, victimele de sex feminin, în general, sunt stăpânite de sentimentul fricii, rezultată din amenințările și agresiunea suferită care determină, de regulă, acceptarea efectului victimal. La acestea se adaugă și alte trăsături favorizante ale actului agresional: sensibilitate, finețe, emotivitate,

forță fizică limitată [13].

Opinie, pe care doar parțial o acceptăm.

Epoca contemporană, marcată de o emancipare pronunțată, a oferit femeilor mai multă libertate, oportunități în luarea deciziilor, dobândirea unor drepturi și libertăți care secole le-au fost refuzate, niște condiții de viață mai sănătoase și mai puțin discriminatorii. Din ce în ce mai multe femei refuză categoric să se supună condițiilor unei societăți dominate de bărbați, criticând convențiile sociale și absurditatea acestora. Formele de organizare socială patriarhale, în care bărbatul este considerat șef al familiei, cu rol predominant în viața socială și economică a comunității, rămân a fi o reminiscență a trecutului și cad lent în desuetudine. Pentru că vremurile grele creează bărbați puternici. Bărbații puternici creează vremuri ușoare. Vremurile ușoare creează bărbați slabi.

Un adevăr incontestabil.

Referințe:

1. Что такое виктимизация и как романтизация мужчин в СССР привела к развитию маскулизма. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: <https://jourcsu.ru/expert/romantizaciya-muzhchin-v-sssr/>
2. Legea nr.5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.47-50.
3. Feminizarea Moldovei și preluarea funcțiilor de conducere. Analiza presei de peste Prut și părerea celor „de acasă”. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: <https://realitatea.md/feminizarea-moldovei-si-preluarea-functiilor-de-conducere-analiza-presei-de-pest-prut-si-parerea-celora-de-acasa/>
4. Republica Moldova: o țară salvată de femei. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://presshub.ro/republica-moldova-o-tara-salvata-de-femei-209698/?utm_source=facebook&utm_medium=cross&utm_id=monitorul%20de%20cluj&fbclid=IwAR3cVH-9_j5j6yHpPqU4Q50PK75QXDvGH2_HU0Qyhoedx9i4iZitboMn8
5. Ziua Internațională a Bărbatului. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Ziua_Internațională_a_Bărbatului
6. Raport național de realizare a politicii de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anul 2020. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil: <http://www.antitrafic.gov.md/libview.php?l=ro&idc=30&id=1362&t=/Rapoarte/Nationale/Raport-national-de-realizare-a-politicii-de-prevenire-si-combatere-a-trafficului-de-fiinte-umane-pentru-anul-2020>
7. CIOBANU, Ig. Criminologie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 560 p.

8. NISTOREANU, Gh., PĂUN, C. Criminologie. București: Editura EUROPA NOVA, 2000. 318 p.

9. Fundația Soros-Moldova. Raportul analitic asupra victimizării. Repere pentru elaborarea politicilor penale în Moldova. Chișinău, decembrie, 2010.

10. Сильные женщины делают мужчин слабыми! [Accesat: 05.12.2021]
Disponibil: <https://www.peoples.ru/state/politics/hakamada/interview9.html>

11. Femei malefice. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil:
https://nccmn.fandom.com/ro/wiki/Femei_malefice

12. De ce ne place victimizarea. Cum ajungem din postura de victimă la cea de agresor și salvator. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil:
https://adevarul.ro/locale/galati/de-place-victimizarea-ajungem-postura-victima-cea-agresor-salvator-1_5f5f56b65163ec4271facdc0/index.html

13. Femeia face parte din categoriile de victime cu cel mai mare grad de vulnerabilitate victimală. [Accesat: 05.12.2021] Disponibil:
<https://zdocs.ro/doc/femeia-face-parte-din-categoriile-de-victime-cu-cel-mai-mare-grad-de-vulnerabilitate-victimala-3w1k5rz2dy1r>

SCURTE CONSIDERAȚII ASUPRA ISLAMOFOBIEI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Ramazan ALPER

doctor în drept, lector universitar

Facultatea de Drept și Științe Administrative,

Universitatea Ovidius Constanța

Instead of conclusions, we must keep in mind that the lack of legislative regulations is not the basis of racial discrimination, especially Islamophobia, but the tendency of the authorities to minimize such incidents, insufficient training of the authorities called to investigate, sanction such behaviors, the population's indifference to discrimination. On the other hand, only legislative regulations are not enough to sanction certain Islamophobic behaviors, and continuous, constant long-term efforts are needed to reduce racism and discrimination in general.

Keywords: islamophobia; racism; discrimination; harassment.

Asupra subiectului ce formează titlului prezentului articol nu există în prezent în România studii de specialitate, lucrări științifice și nici articole de specialitate. Abordarea unui asemenea subiect în prezent este însă de mare actualitate ca urmare a evoluțiilor sociale și a ascensiunii naționalismului în statele europene. În cadrul statelor ce au aderat după destrămarea regimurilor comuniste din Europa de est situația a fost una diferită de cea existentă în cadrul statelor fondatoare ori cele care au aderat la construcția europeană anterior anului 1989 prin prisma faptului că pe teritoriul acestora nu a existat în general o comunitate numeroasă de cetățeni musulmani.

În România în special populația de religie islamică este concentrată în cadrul sud-estului țării, iar relațiile cu populația majoritară au fost armonioase fiind mai degrabă un exemplu de conviețuire pentru alte state europene. Cetățenii de religie islamică sunt minoritari în toate statele europene, comunitatea fiind mai numeroasă în special în statele Europei de vest ca urmare a accelerării fenomenului migraționist după încheierea celui de-al doilea război mondial.

Prezentul articol vine să trezească interesul comunității științifice asupra comunităților de religie islamică prezente în toate țările Uniunii Europene pentru analiza problemelor specifice cu care se confruntă, a sprijinului necesar pentru evitarea excluziunii sociale, a marginalizării, a discriminării din partea populației

majoritare în vederea identificării unor soluții pe termen lung de conviețuire pașnică, de înțelegere și respect pentru construirea unor parteneriate de lungă durată, trainice și puternice. Consider că numai prin participarea activă, strângerea parteneriatelor, a relațiilor comunitare și personale se vor putea elimina neîncrederea ce survine ca urmare a accelerării fenomenului de informații false sau trunchiate, a discursurilor ce promovează ura și discriminarea ori culpabilizarea colectivă a acestor comunități minoritare.

Rasismul, discriminarea nu sunt un fenomen nou în Europa, iar experiența tristă a celui de-al doilea război mondial a determinat statele lumii să adopte măsuri legislative clare, concrete, ferme prin intermediul constituțiilor naționale, dar și în cadrul a multiple convenții internaționale de măsuri împotriva unor asemenea comportamente. Potrivit definiției [1] islamofobia este reprezentată de frică irațională de, aversiune față de sau discriminare față de islam sau împotriva persoanelor care practică islamul. O altă definiție este considerată antipatie sau frică nerezonabilă față de musulmani sau islam și prejudecăți față de acestea [2].

Rezultă că islamofobia este formă contemporană de rasism motivată de frică, neîncredere și ură față de islam. Poate fi considerată o formă de intoleranță, discriminare, stigmatizare împotriva islamului, o formă de încălcare a drepturilor omului. Asemenea manifestări au crescut în intensitate ca urmare a societății conectate integral la comunicații la distanță prin diverse forme de manifestare retorică, dar au fost raportate cazuri de violențe îndreptate împotriva comunităților de musulmani din Uniunea Europeană, împotriva proprietăților acestora, fie împotriva vieții, integrității corporale, a lăcașurilor de cult.

Folosit pentru prima dată de Etienne Dinet și Slima Ben Ibrahim în 1925, acest termen a început să fie folosit pentru a descrie o „ostilitate nefondată” ideologică față de musulmani abia la sfârșitul secolului al XX-lea. Este important de remarcat faptul că, deși mulți au sugerat că islamofobia de astăzi este doar o manifestare contemporană a urii de secole față de islam [3].

Rasismul în general nu reprezintă o manifestare nouă pe continentul european, iar din nefericire societatea contemporană a accentuat indirect asemenea manifestări prin modul anonim de comunicare prin intermediul diverselor rețele de socializare unde s-au promovat discursul urii, a discriminării pe baze religioase, diversele minorități fiind considerate responsabile pentru mai toate aspectele nefericite ale vieții europenilor de rând. Trebuie subliniat că diversele comunități islamice din statele Uniunii Europene sunt reprezentate mai ales de emigranți, urmașii acestora proveniți după ce de-al doilea război mondial în urma procesului de decolonializare, fie în urma șederii pe teritoriul diverselor state inițial în scop de muncă ori ca refugiați pentru ca ulterior să obțină un drept

de ședere pe termen lung sau cetățenia europeană.

Dintr-o altă perspectivă putem constata eșecul integrării unor asemenea comunități ce au rămas marginalizate social, la periferia societății, excluziunea determinând polarizarea într-un cadru în care s-au autoizolat de populația majoritară.

La nivel actual se constată că anumite state manipulează comunități islamice prin prezentarea nereală a unei pretinse probleme migratorii din Orientul Mijlociu aflată la frontierele nordice ale Uniunii Europene, migranții fiind utilizați în scopuri propagandistice și utilizați împotriva voinței acestora, sub pretextul respectării drepturilor omului.

În general atacurile îndreptate împotriva musulmanilor sunt considerate individuale nefiind înregistrate organizații specifice organizate cu un asemenea scop. Violența îndreptată împotriva musulmanilor a atins un apogeu în Germania –prin atacurile NSU [4] fiind uciși 10 oameni, 22 răniți în diverse atacuri cu bombă, jafuri, fiind considerat cel mai important proces de acest gen în Germania după cel de-al doilea război mondial. Exemplele au continuat când de anul nou în 2019 într-un atac cu mașina în regiunea Ruhr/ Germania au fost uciși 4 oameni și răniți alți 20 . Violențele au continuat în 19 februarie 2020 în Hanau/Germania prin atacuri organizate în două cafenele deținute de doi cetățeni de origine turcă unde au fost omorâți 9 oameni și 2 răniți , în urma cărora atacatorul s-a sinucis . Autoritățile germane nu au reușit să determine dacă autorul atacurilor a acționat singur sau făcea parte dintr-o organizație rasistă [5].

Pentru mult prea mulți oameni, discriminarea rasială și etnică este realitatea de zi cu zi în Europa. Aceasta poate lua mai multe forme: de la încălcarea dreptului la tratament egal, până la ura etnică [6].

La nivel european au fost însă adoptate măsuri legislative constrângătoare pentru respectarea drepturilor omului.

Cel mai important act normativ european în forță este reprezentat de Convenția Europeană privind Drepturile Omului document programatic, reprezentativ la nivel european ce a reprezentat un model de bune practici în privința unei noi perspective de garantare a unor drepturi fundamentale și instituirea unor mecanisme de control a abuzurilor.

Sub egida Consiliului Europei a fost creată Comisia Europeană împotriva rasismului și intoleranței (ECRI) ce monitorizează drepturile omului, axându-se pe chestiuni legate de combaterea rasismului, discriminării, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței în Europa. Organismul monitorizează și analizează constant situația din fiecare stat membru al UE și, dacă este cazul, ajută autoritățile naționale să caute soluții la problemele legate de rasism și intoleranță [7].

Comisia a adoptat în 16 martie 2000 Recomandarea de politică generală nr.5 a ECRI Combaterea intoleranței și discriminării față de musulmani [7] ce introduce principii specifice adresate guvernelor statelor membre ale Consiliului Europei, fiind consemnate printre altele următoarele recomandări: să se acorde o atenție deosebită situației femeilor musulmane, care pot suferi atât din cauza discriminării femeilor în general cât și din cauza discriminării musulmanilor; să încurajeze angajatorii să elaboreze și să implementeze „coduri de conduită” pentru a combate discriminarea religioasă în ceea ce privește accesul la locurile de muncă și din cadrul lor și, unde este cazul, să încerce să realizeze locuri de muncă reprezentative pentru diversitatea societății în cauză; să verifice dacă membrii comunităților musulmane suferă de discriminare ca urmare a excluderii sociale, și, dacă da, să ia toate măsurile necesare pentru a combate aceste fenomene; să se asigure că programele din școli și din învățământul superior – mai ales în domeniul predării istoriei - nu prezintă interpretări distorsionate ale istoriei culturale și religioase și nu își bazează descrierea islamismului pe percepții de ostilitate și amenințare; să sprijine dialogul voluntar la nivel local și național pentru a sensibiliza populația din acele zone în care este nevoie de o atenție specială pentru a evita conflictul cultural și social.

În cazul României, în ultimul raport publicat [7], Comisia Europeană împotriva rasismului și intoleranței (ECRI) a concluzionat că există progrese și măsuri pozitive, iar pe de altă parte a exprimat și îngrijorarea cu privire la o serie de probleme, în special problema răspândită a rasismului și discursului de intoleranță și de ură, răspunsul inadecvat al sistemului de justiție penală la faptele de ură și discriminare. În esență, nu există o bază de date coerente și sistematice privind discursul de incitare la ură și violența bazată pe ură. Nu se întreprind aproape niciodată acțiuni penale, iar prevederile privind motivația rasistă drept circumstanță agravantă sunt de asemenea rar aplicate. De multe ori, aceste infracțiuni nu sunt raportate, iar lipsa de acuzații nu oferă un inhibitor efectiv. Nivelul insuficient de cunoștințe și expertiză din partea organelor de drept și organismelor judiciare în recunoașterea infracțiunilor bazate pe ură împiedică o încadrare adecvată a acestora [7]. Autoritățile românești trebuie combată concret, efectiv profilarea rasială, tot așa cum asemenea fapte trebuie raportate prin includerea în statistici, tot așa cum într-un context mai amplu modificările legislative trebuie să includă și asemenea prevederi .

Există totuși progrese în administrația publică prin promovarea egalității între cetățeni, a excluderii privilegiilor și a excluderii discriminării prin legislație specifică [8].

Discriminarea a fost definită potrivit legii ca fiind orice deosebire, excludere,

restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice. În acest sens a fost înființat Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, ca fiind autoritatea de stat în domeniul discriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și totodată garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte.

Într-o lume unde comunicarea la distanță sub anonim prin intermediul diverselor platforme de internet se permite și amplifică discursurile ce promovează ura, intoleranța, discriminarea, unde islamofobia este reprezentată continuu, constant negativ ca sursă a tuturor relelor ce se produc în societate aplicarea legislației este decisivă pentru restabilirea unui climat de încredere, dialog și toleranță, dar poate cel mai mult de diminuare a diverselor aspecte neclare, neînțelese sau speculative.

Răspunsul autorităților competente trebuie să fie proporțional, eficient, disuasiv, dar să asigure și multiple elemente sociale educative prin promovarea toleranței, a înțelegerii, a respectului reciproc ce sunt de natură să contribuie pe termen lung la stabilirea unui climat european de diversitate în cadrul societății .

Monitorizarea plângerilor ce privesc discriminarea în general, iar islamofobia în special vizează diverse practici indirecte cazul în care un factor aparent neutru cum ar fi: o dispoziție, un criteriu sau o practică, nu poate fi respectat la fel de ușor de persoane sau dezavantajează persoane ce aparțin unui grup care se distinge pe bază de rasă, culoare, limbă, religie, naționalitate sau origine națională sau etnică, cu excepția cazului în care acel factor are o justificare obiectivă și rezonabilă. Acesta din urmă ar fi cazul în care se urmărește un scop legitim și în care există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul vizat [9].

În general, la nivel european legislația permite dizolvarea organizațiilor care promovează rasismul, eliminarea finanțării unor asemenea organizații, tot așa cum nici partidele politice extremiste ce promovează asemenea idei sau principii nu pot fi finanțate. Poate cel mai important aspect al reglementărilor legale este acela al interzicerii hărțuirii pe baze rasiste. În statele Uniunii Europene discriminarea directă este bine reglementată prin norme fundamentale

constituționale, însă rasismul indirect, hărțuirea persoanelor este o practică ce presupune probatorii complexe, deplina cooperare loială a autorităților statale prin instituirea unor mecanisme clare, nechivoce, controlabile judiciar în baza cărora asemenea comportamente trebuie reprimite. Legislația oferă protecție judiciară persoanelor ce denunță asemenea fapte, furnizează probe, corelativ fiind instituite măsuri similare victimelor împotriva măsurilor de răzbunare. Aceste reglementări legislative trebuie să funcționeze practic, să confere siguranța dorită celor interesați în condițiile în care de multe ori vorbim despre persoane defavorizate, abuzate supuse unor presiuni psihologice pentru a renunța ori pentru a retrage asemenea plângeri.

O protecție corespunzătoare a victimelor discriminării rasiale presupune măsuri legislative în toate ramurile drepturii, nefiind suficiente anumite reglementări de natură penală ci tocmai complementaritatea reglementărilor legislative este menită să contribuie la diminuarea fenomenului. Nu există un model ce ar trebuie reglementat ori măsuri ce trebuie adoptate ci revine fiecărui stat național să dispună măsurile necesare în acest sens, dar la nivel unional protecția juridică împotriva discriminării în general și a islamofobiei în special este suficient de bine reglementată pentru a asigura un nivel înalt de protecție legală.

În loc de concluzii trebuie să avem în vedere că nu lipsa reglementărilor legislative stă la baza discriminării rasiale, a islamofobiei în special ci tendința autorităților de a minimiza asemenea incidente, insuficienta pregătire a personalului autorităților chemate să ancheteze, sancționeze asemenea comportamente, indiferența populației în privința discriminării privity singular. Pe de altă parte numai reglementările legislative nu sunt suficiente pentru a sancționa anumite comportamente islamofobe fiind necesare eforturi continue, constante pe termen lung pentru a diminua rasismul, discriminarea în general.

Reglementările legislative de rang constituțional, cele europene au determinat evoluția comportamentelor islamofobe la un alt nivel, fiind predominant rasismul indirect, islamofobia disimulată, dificil de dovedit în practică însă cu consecințe nefaste pe termen mediu și lung, afectarea încrederii publice, a temerii în eficiența aplicării legii, a autorităților în sens larg, fapt ce va conduce la creșterea importanței gradului de implicare a statelor în combaterea rasismului, a discriminării.

Numai o abordare sistemică, integrată a autorităților statale, cooperarea loială cu părțile implicate, lipsa unor prejudecăți în soluționarea plângerilor primite, administrarea de probatorii complexe, oricât ar fi de dificile, audierea directă, nemijlocită poate susține un mecanism eficient, disuasiv de respectare a

drepturilor omului în general, a minorităților în special.

În afara măsurilor legislative, facilitarea comunicărilor între diverse comunități, defăimarea știrilor false, a dezinformării, constituie o altă componentă de progres în diminuarea comportamentelor abuzive, discriminatorii, islamofobe. Dificultățile specifice în combaterea dezinformării nu trebuie să constituie un obstacol în calea organizării unor reuniuni ample, de masă în scopul stimulării dialogului, a toleranței, respectului reciproc.

În acest sens trebuie îmbunătățit rolul pe care organizațiile non guvernamentale trebuie să îl asigure în apărarea drepturilor colective, corelativ cu măsurile de interzicere a finanțării, de dizolvare a organismelor similare ce susțin sau promovează discriminarea orice fel, de măsuri rasiste și publicitatea corespunzătoare a unor asemenea măsuri definitive decise de justiție.

Asemenea măsuri presupun asigurarea unui cadru de înțelegere, dialog între diferitele grupuri etnice ale societății în condițiile în care statele membre ale Uniunii Europene au un istoric conflictual îndelungat, iar comunitățile moderne au devenit multiculturală în condițiile unor comunicații globale facile ce ar trebui să asigure coeziunea.

La nivel legislativ, măsurile adoptate în diverse state, dar și la nivelul Uniunii Europene constituie un model demn de urmat pentru alte state în combaterea rasismului în general.

Combaterea fenomenului complex al dezinformării, manipulării și disimulării trebuie să determine eforturi constante, conjugate la nivel etatic dar în cadrul procedurilor Uniunii Europene pe termen lung în condițiile tranziției digitale în vederea menținerii unei societăți deschise, democratice unde rasismul în general și islamofobia în special să fie combătută nu numai la nivel declarativ ci și efectiv prin participarea contributivă a autorităților ,a colectivităților și a cetățenilor.

Referințe:

1. Dicționar. [Accesat 24.11.2021], Disponibil: www.merriam-webster.com
2. Dicționar. [Accesat 24.11.2021], Disponibil: www.Dictionary.cambridge.org
3. Etienne Dinet și Slima Ben Ibrahim. [Accesat 24-11-2021], Disponibil oxfordislamicstudies.com
4. Mișcarea Subterană Național Socialistă. [Accesat 24.11.2021], Disponibil: www.dw.com , ytb.gov.tr
5. Autoritatea pentru turcii de pretutindeni. [Accesat 24.11.2021], Disponibil: www.dw.com , ytb.gov.tr

6. Comisia Europeană. [Accesat 23.11.2021], Disponibil: [www. europa.eu › youth › fighting-racism-europe_ro](http://www.europa.eu › youth › fighting-racism-europe_ro)

7. Consiliul Europei. [Accesat 25.11.2021], Disponibil: www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance

8. OUG nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în Monitorul Oficial al României partea I nr. 166 din 7 martie 2014, cu modificările și completările ulterioare. [Accesat 24.11.2021], Disponibil: monitoruloficial.ro

9. Consiliul Europei, Recomandarea de politică generală a ECRI. [Accesat 25.11.2021], Disponibil: coe.int

ПРОБЛЕМА ДОКАЗЫВАНИЯ ПО ПРЕСТУПЛЕНИЯМ СВЯЗАННЫМ С НАСИЛИЕМ В КАЗАХСТАНЕ

Жанна УРАЗБАХОВА

*Адвокат Алматинской городской коллегии адвокатов,
Республика Казахстан*

According to the official data, there are about 2000 new cases of rape registered every year in Kazakhstan. However, according to the information provided by various crisis centers, the number of sexual crimes, may be 10 times higher than the digit shown by the official statistics. Women that were subjected to sexual abuse, prefer to hide the existence of the crime, being afraid of being harassed and assaulted by the offender or by his family. The tradition inherited from the ancient assian culture, supposes that a woman should be obedient and submissive towards her husband.

Keywords: victim; victim blaming; violence; victimization of women; probationary issues; persecution of the victim; crisis center.

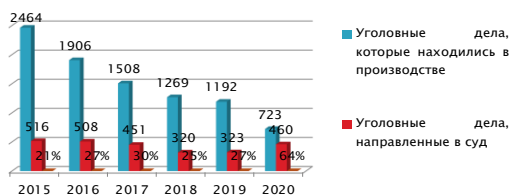
Эстонский опыт и казахстанская действительность

В Казахстане ежегодно регистрируется около 2000 изнасилований, это официальная статистика, по неофициальным данным кризисных центров реальные цифры в 10 раз больше. Женщины, подвергшиеся насилию, предпочитают скрыть данный факт, боясь осуждений и преследования со стороны насильника или его семьи. Традиции средней Азии подразумевают покорность. Всеобщее развитие патриархата и культа мальчиков привело к тому, что женщин в случае изнасилования винят самих, тем самым перекладывая на них ответственность, что в последствии приводит к их преследованиям, вплоть до доведения до самоубийства. Виктимблейминг – возложение ответственности на жертву насилия, распространенное явление в Казахстане. В связи с этим, В Казахстане в январе 2020 внесли изменения в уголовный кодекс, ужесточив ответственность.[1] Переведя изнасилование из категории преступления средней тяжести, на тяжкое преступление. Да, до января 2020 изнасилование в Казахстане считалось преступлением средней тяжести, ответственность за которое было до 5 лет лишения свободы. Как наглядно видно в этой таблице, уже за год после ужесточения, почти вдвое снизилось число зарегистрированных фактов изнасиловании, и в суд было направлено 64% уголовных дел, на 30%

больше предыдущих лет. Такая статистика свидетельствует, что данное ужесточение давно было необходимо. Однако, в Казахстане до сих пор остается проблема доказывания по преступлениям, связанным с насилием. Для детального изучения проблемы, в ноябре 2019 года я посетила центр противодействия сексуальному насилию.

Проблема обеспечения доказательной базы по преступлениям связанным с насилием в Казахстане и пути решения на опыте Эстонии

В соответствии с данными комитета правовой статистики при Генеральной прокуратуре в среднем по стране регистрируют больше 1000 изнасилований в год. За последние 5 лет это свыше 9 тысяч зарегистрированных фактов. Все понимают, что это только официальная статистика. По подсчётам кризисных центров, жертвами изнасилований становится в 10 раз больше женщин.

В 2016 году в больницах четырех окружных округов Эстонии начали открывать центры по противодействию сексуальному насилию (далее ЦПСН). [2]

ЦПСН южного округа находится в клинической больнице г.Тарту при местном университете. В отделении гинекологии под чутким руководством врача гинеколога по совместительству преподавателя кафедры акушерства – Кай Прат.

Цель создания данных центров, минимализация травмирования жертвы сексуального насилия, помощь, поддержка и лечение, соблюдение Стамбульской конвенции. Как известно, конвенция, принятая в Стамбуле советом Европы о предупреждении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием является международным договором, направленным на борьбу с серьезным нарушением прав человека, а именно борьбы против насилия в отношении женщин. *Конвенция принята для создания «нулевой терпимости» в отношении насильственных преступлений против женщин, половой дискриминации. Принцип одного окна – наиболее развитые страны, такие как: Норвегия, США, Англия, Ирландия, давно пришли к единому мнению, что для наименьшего травмированы жертвы сексуального насилия, лучше проводить все*

мероприятия по сбору доказательств, лечению, поддержке жертвы в одном месте, оборудованном для этого.

Немаловажным фактором развития центров, является повышение внимания к проблемам преступлений против половой неприкосновенности. Дополнительно специалисты ЦПСН Эстонии собирают доказательства с тела жертвы (следы ДНК преступника, анализы на ИППП, токсикологические исследования на наличие в организме жертвы наркотических препаратов) фотофиксация телесных повреждений, моральная поддержка жертвы. Меня поразило, что абсолютно весь персонал больницы начиная с приемного покоя до дежурных врачей прошли специальные психологические курсы по взаимодействию с пациентом. Тактично, без усугубления психологического состояния пациентки персонал ЦПСН выясняют обстоятельства произошедшего. В связи с тем, что ЦПСН открылись не так давно, о данных центрах жертвы насилия узнают через так называемых партнеров: сотрудников полиции, психологов, волонтеров. Не редки случаи самостоятельного обращения через приемный покой клиники. Обученная медсестра приемного покоя, при подозрении, что пациентка подверглась сексуальному насилию уводит ее из общего зала, в отдельный кабинет. Проводит с ней беседу. В случае, если ее опасения подтверждаются, жертву поднимаю в ЦПСН, который расположен в гинекологическом отделении клинической больницы, где путем анкетирования и специальной инструкции, разработанной опытнейшими гинекологами, начинается работа с потерпевшей. Жертве дают выбор, обратиться в полицию или остаться на лечение без привлечения полиции, анонимно. Несмотря на решение жертвы обращаться или нет в правоохранительные органы, с ее тела собираются биологические следы, которые вместе с другими доказательствами хранятся в специальном боксе как вещественное доказательство. В случае если через какое-то время женщина передумает, то бокс с доказательствами передается в полицию.

Первичная медицинская помощь и сбор доказательств

В ЦПСН гинекологом проводится медицинский осмотр жертвы сексуального насилия (далее -СН) с параллельным сбором биологического материала с тела и одежды жертвы для изолирования ДНК. В анкете описываются повреждения с сохранением фотоматериала повреждений с тела жертвы.

Содержимое бокса (коробка доказательств) приятно впечатлили меня. Стерильные бумажные пакеты для нижнего белья, бахилы, перчатки,

медицинская маска, одноразовые пластиковые пинцеты, линейки для измерения размера повреждений на теле, палочки для мазков в стерильных индивидуальных коробочках, стекла для мазков, пакетики для сбора других вещественных доказательств. Гинекологическое зеркало, одноразовая пеленка, пластиковая одноразовая утка, физраствор для сбора генетического материала с кожи и поврежденных участков на теле, для дальнейшего направления на молекулярно-генетическую экспертизу. В случае отказа жертвы обращаться в полицию, собранные доказательства хранятся при ЦПСН. Бывали случаи, когда жертвы решались обратиться в правоохранительные органы после работы с психологами. В смотровом кабинете, имеется современное гинекологическое кресло, УЗИ аппарат, кольпоскоп.

Здоровье жертв СН

Осмотр начинается со сбора анализов на СПИД (STLI)/ВИЧ (HIV), отбором крови на токсикологическое исследование, а при необходимости – вместе с началом профилактического лечения после контакта с возбудителями ВИЧ и с предотвращением нежелательной беременности.

Если после анкетирования выяснится, что половой контакт с насильником был менее чем за 72 часа до обращения в ЦПСН, при этом преступник не использовал средства предохранения (презерватив) жертве незамедлительно предлагают экстренное противозачаточное средство, в случае высокого риска заражения ВИЧ инфекцией, ей также предлагают бесплатно пройти курс дорогостоящего профилактического лечения. Курс длится 21 день, стоимость комплекса превентивных препаратов от ВИЧ превышает 28 тысяч евро. Но пациентам ЦПСН лечение предлагается бесплатно. У жертвы СН берется кровь на токсины и алкоголь, с целью выявления возможного наркотического одурманивания. Часты случаи, когда жертвам подмешивают психотропные вещества, важно выявить каким именно одурманивающим веществом пользовался преступник. В обязательном порядке берутся анализы на следующие ИППП: гонорея, сифилис, хламидиоз, трихомоноз. В случае подтверждения заболевания назначается курс лечения. Рекомендуется повторный бесплатный прием у врачей ЦПСН через 30 дней. В клинике имеется уникальный PSA тест, который моментально помогает выявить есть ли на теле жертвы сперма. Расходы по содержанию ЦПСН разделили между собой министерства социального страхования и юстиции. В ЦПСН имеется руководство для медицинских работников. В нем подробно изложены виды анализов, протокол освидетельствования, методичка по сбору доказательств,

рекомендация по дальнейшему лечению жертвы СН. Особенно мне понравился протокол освидетельствования жертвы СН. Вопросы из протокола очень интимные, и когда они изложены в виде анкетирования жертва сама его заполнит. И избежит повторного пересказа случившегося. Что безусловно помогает избежать повторного травмирования.

«Дом детей»

В Эстонии с 2017 года также действуют так называемые дома детей. «Дом детей» – межпрофессиональная услуга, направленная на соблюдение интересов детей в процессе уголовного расследования. Участниками межведомственного соглашения являются: полиция, прокуратура, судебно-медицинская экспертиза, региональный департамент социального страхования. Цель создания данных учреждений – выявление детей, подвергшихся сексуальному насилию и деликатное обращение с ними в целях оказания им помощи. Это государственная услуга, оказываемая детям, столкнувшимся с сексуальными домогательствами или насилием, а также в отношении которых возможно были совершены действия сексуального характера. Подобные дома работают в столице Эстонии Таллине, а также в Южном округе г.Тарту. Финансируются за счет средств министерства социального страхования. Все прекрасно понимают, что процесс досудебного расследования понятен взрослым, но детям он не знаком.

В подобных домах работают психологи, чаще всего детей приводят сотрудники социальных служб, полиция или родители. Я посетила такой дом в г.Тарту и побеседовала с психологом центра - Авэ Касенымм. В центре удивительно дружелюбная и уютная атмосфера, с яркими интерьерными решениями. Комната, где проводят допросы (комната бесед) оборудована современной аудио-видео системой, которая демонстрируется в соседней комнате, где за происходящим наблюдает представитель полиции, социальной службы и прокурор. Допрос ребенка проводит опытный следователь, прошедший психологические курсы. В будущем видеозаписи первичных допросов ложатся в основу обвинения, и не требуется проведение повторного допроса ребенка. В случае, если в доверительной беседе ребенок сможет описать произошедшее с ним, то сотрудники центра вызывают врача гинеколога, который там же в доме, в специально оборудованном смотровом кабинете, проводит осмотр маленького пациента. Смотровой кабинет, настолько «дружелюбный», что даже наличие в нем современного медицинского оборудования не выдаёт в нем кабинет врача. В случае выявления следов сексуального насилия у ребенка

берутся необходимые анализы, все повреждения фиксируются на фото, для дальнейшего избегания повторного осмотра. В доме есть комната арт-терапии, специально обученный специалист с помощью рисования, лепки (искусства) пытается установить, подвергался ли ребенок какому-либо либо преступлению или домогательствам.

В соответствии со статистикой в Эстонии, как и в Казахстане растет число преступлений против половой неприкосновенности детей. В будущем подобные «дома» позволили бы минимизировать психологические проблемы у деток, переживших такие страшные преступления. В центре имеются разные игрушки, помогающие детям рассказать обстоятельства тяжких преступлений в игровой форме. На анатомических куклах дети показывают, каким насильственным действиям они подвергались со стороны насильника, трогали ли их половые органы. Куклы «эмодзи» помогающие детям показать психологу эмоции или чувства, испытываемые детьми, в случае если они не могут их сформулировать.

Полиция

Мне также удалось посетить полицию южного округа Эстонии, а именно службы защиты детей (отдел). Это фото сделано в комнате допросов в службе защиты детей, где работают полицейские следователи по тяжким преступлениям против детей. Лийа Килп руководит службой защиты детей в полиции г. Тарту. Она ведущий следователь отдела помимо юридического образования, она имеет образование в области социальной работы. В отделе защиты детей вместе с ней работают 5 опытнейших следователей. Как видно на фото данная комната оборудована современным видеоборудованием, которое моментально записывает ход допроса. В будущем эти первичные допросы детей, помогают раскрыть тяжкие преступления против половой неприкосновенности несовершеннолетних. На первый взгляд комната никак не выдает, что мы находимся в здании полиции. Диван ярко зеленого цвета, мягкие игрушки из любимых мультиков, детская мебель приятного цвета. Никаких бумажных протоколов и злого следователя, который отстраненно, что-то печатает за компьютером. Допрос проходит в виде дружественной беседы, ведется видеозапись в камеры, которые скрыты в игрушках, микрофон установлен на верху, так чтобы не отвлекать взор ребенка. На столе вкусный чай и конфетки, да не простые, на фантиках указан номер полиции. В такой атмосфере и происходят допросы жертв тяжких преступлений. Следователи службы защиты детей, прошли специальное обучение. Чаще всего без привлечения психолога, они могут определить является

рассказанное ребёнком правдой или плодом его фантазии. На сегодняшний день я имею общий юридический стаж 10 лет, я далеко не чувствительный человек, но видя всю эту заботу, в которую попадает ребенок в Эстонии, я невольно заплакала от досады. Как же так случилось, что эстонцы продумали, все до таких мелочей, что попадая в комнату допросов, ты чувствуешь себя уютнее, нежели даже в некоторых детских садах Казахстана, не говоря уже о кабинете наших следователей, где иной раз не найти лишней стул для адвоката.

Казахстанская действительность

Ни для кого не секрет, что ситуация с преступлениями против половой неприкосновенности в Казахстане обстоит очень печально. В соответствии с данными комитета правовой статистики при Генеральной прокуратуре в среднем по стране регистрируют около 2000 изнасилований в год. За последние 3 года это свыше 12 тысяч зарегистрированных фактов. Все понимают, что это только официальная статистика. По подсчётам кризисных центров, жертвами изнасилований становится в 10 раз больше женщин. Но из-за ментальных особенностей нашей страны, эти женщины просто не обращаются в полицию. В памяти еще живы отголоски громких дел последних лет. Групповое изнасилование в г.Есик, в поезде Тальго. Дело несовершеннолетнего мальчика из посёлка Абай в ЮКО, восьмилетняя изнасилованная девочка в школьном туалете в Таразе. Как так получилось, что эти дела стали достоянием общественности? Обрели небывалый общественный резонанс? Ответ абсолютно всем известен: беззаконие, коррупция в которой погрязла полиция, попытки увести от ответственности насильников. Жертвы, и их родственники вынуждены идти на контакт со СМИ, чтобы общественный резонанс помог добиться справедливости. Требуя вмешательства президента и общественности. Почему жертвы, которые заведомо должны защищаться государством, ищут помощи у общественности, почему государство не выполняет свои функции, что нужно для того, чтобы хоть что-то изменить? Эти вопросы требуют отдельную статью. Сейчас же речь о материально технической базе в сфере правоохранительных органов, медицинской помощи и судебной экспертизе.

Смотровой кабинет, где проводится осмотр жертв в г.Алматы шокирует, в ноябре 2019 года, ко мне обратилась жертва группового изнасилования. После всех необходимых допросов мы были направлены в филиал института судебных экспертиз по г.Алматы. Дежурный эксперт отказал нам в освидетельствовании несмотря на имевшееся у нас

постановление о назначении судебно-медицинской экспертизы, ссылаясь на отсутствие у нас сопровождения в лице сотрудника полиции. Отказ абсолютно незаконный, по действующему уголовно-процессуальному законодательству для проведения экспертизы необходимо только соответствующее постановление органа, осуществляющего досудебное расследование. [3] Дело обстояло в пятницу вечером, эксперт предлагал нам прийти утром в понедельник. Общеизвестный факт, что биологический материал можно собрать только в течение 72 часов, это золотое время, и в случае, если бы у жертвы СН не было сопровождения в лице адвоката, по вине эксперта было бы утрачено это время. После долгих споров, и лишь после моего звонка на горячую линию генеральной прокуратуры эксперт согласился провести осмотр жертвы СН. Условия, в которых проводится осмотр, тоже вызывают сомнения. Начнем с того, что экспертиза живых лиц в центре судебных экспертиз проводится в городском морге. Каркасно-камышитовое здание дореволюционной постройки, находится в плачевном состоянии. Допотопное гинекологическое кресло, покрашенное одной и той же краской что и стены, тусклый свет, отсутствие санитарных условий, необходимых для исследования инструментов вызывает много разумных вопросов к профильному министерству.

Эпилог

В Казахстане жертвы изнасилований вне зависимости от возраста в ходе расследования подвергаются еще одному насилию - психологическому. Что страшнее, пережить изнасилование или пройти все семь кругов ада досудебного следствия, я, честно говоря, затрудняюсь ответить. Многочисленные допросы и очные ставки с насильниками, после которых напуганные жертвы замыкаются в себе или решая все это закончить, забирают свои заявления, проводятся абсолютно неподготовленными и равнодушными следователями. Рассказывая вновь и вновь об обстоятельствах изнасилования, жертва подвергаются повторной психологической травме. В развитых странах Европы и Америки давно отказались, от проведения очных ставок между жертвой и преступником. Давайте предельно откровенно ответим себе на вопрос, хотим ли мы построить страну в которой жертва изнасилования не будет чувствовать себе униженной и растоптанной, страну в которой таким женщинам дают шанс на полную реабилитацию и психологическую поддержку?! Я думаю, ответ будет положительным.

Referințe:

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан, введен в действие Законом Республики Казахстан от 03.07.2014, nr.226-V ЗРК. [Accesat 24.11.2021], Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252

2. Комитет по правовой статистике и специальным учетам генеральной прокуратуры Республики Казахстан. [Accesat 24.11.2021], Disponibil: <https://www.gov.kz/memleket/entities/pravstat?lang=kk>.

3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан, введен в действие Законом Республики Казахстан от 04.07.2014, nr.231-V ЗРК. [Accesat 24.11.2021], Disponibil: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852#sub_id=0

**IMPACTUL TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ASUPRA VIEȚII PRIVATE:
ASPECTE CRIMINOLOGICE ȘI JURIDICO-PENALE**

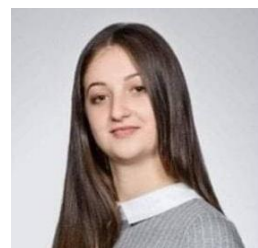

Eugen FLOREA

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Comrat, Catedra de Drept Public
ORCID ID: 0000-0001-7236-0695*

Ana BLAJ

*studentă, anul III, Facultatea de Drept,
Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-2775-4481*

The present study highlights the problem of socially dangerous actions that occur as a result of the rapid development of information technology and that affect human privacy. Special attention is paid to such a phenomenon as revenge-porn or placement of intimate materials of third parties without their consent in the virtual space with public access. It is indisputable that this phenomenon offers extraordinary powers to humiliate, publicly shame people, mostly women. The perpetrators use images of intimacy in order to harm the dignity of the victims. This article focuses on the preventive as well as the legal framework of this phenomenon, which is becoming more widespread due to the continuous development of digital technologies. Cases in the national segment are undoubtedly just the first drop in the tide. In this context, it is important that law enforcement agencies be prepared to take legal measures to prevent and combat such actions.

Keywords: crime; criminal liability; social danger; revenge porn; deepfake; sexting.

Dezvoltarea extrem de rapidă a tehnologiilor informaționale din ultimele decenii arată nu doar ca un progres tehnico-științific, ci mai degrabă ca o revoluție, una digitală, care cu o viteză impresionantă aduce schimbări în viața oamenilor. Acest fapt oferă numeroase beneficii pentru diferite domenii ale vieții sociale de caracter economic, financiar, cultural, politic. Însă, pe lângă avantajele incontestabile, dezvoltarea rapidă a acestor tehnologii este legată și de anumite riscuri, inclusiv cu caracter criminal. Unul din aceste riscuri constă în faptul că tehnologiile informaționale afectează viața personală a omului.

Respectul pentru viața privată a omului reprezintă în sine unul dintre pilonii de bază ai societății democratice. Acest principiu este consfințit într-un șir

de documente naționale și internaționale, începând cu Constituția Republicii Moldova (art.28), Declarația universală a drepturilor omului (art. 12), Pactul universal cu privire la drepturile civile și politice (art.17), Convenția europeană a drepturilor omului (art.8). Însă crearea și extinderea tot mai largă a spațiului virtual atrage după sine schimbări semnificative în percepția socială a hotarelor între aspectul public și privat al vieții personale.

Una din problemele apărute este fenomenul „revenge porn”, adică o metodă de răzbunare prin publicarea pozelor sau înregistrărilor video cu caracter intim în spațiul online de acces public, fără acordul expres sau tacit al persoanei care apare în aceste materiale.

La etapa actuală legislația penală a Republicii Moldova nu dispune de o încadrare juridică corectă a acestui fenomen, care în ultima perioadă de timp se răspândește cu pași rapizi, producând efecte negative atât cu caracter psihologic, cât și social asupra victimelor acestor fapte.

Unul dintre cele mai răsunătoare cazuri la nivel național în acest sens a avut loc în anul 2015, fiind ulterior intitulat „Răzbunare cruntă din partea fostului iubit”. Protagonista acestui scandal este o profesoară din orașul Ungheni, care a devenit victima fostului ei amant din România care, după ce s-au despărțit, cu scop de a se răzbuna, a publicat în spațiul virtual public un video ce conținea scene de sex oral între foștii îndrăgostiți. Ziaristii unui post național de televiziune, aflând din surse deschise despre acest caz, i-au arătat acest material video mamei victimei fără acordul acesteia, provocându-i suferință. Aflând despre acest lucru, profesoara s-a adresat cu o chemare în judecată a postului de televiziune, în care aceasta a invocat „lipsa de discernământ a angajaților acestei instituții față de dreptul la viața privată, respectarea onoarei, demnității și reputației profesionale” [1].

Acest caz a avut o rezonanță socială colosală, stârnind discuții aprinse cu privire la legalitatea acțiunilor fostului concubin al victimei dar și a ziaristilor de la postul televizat. Partea vătămată a fost susținută și încurajată de unii, totodată criticată de alții pentru nechibzuința de a-i fi permis concubinului să o filmeze în momente intime. Acest caz demonstrează faptul că problema pusă în discuție nu este una pur teoretică, ci are și aspecte practice din punct de vedere juridic, atrăgând necesitatea aprecierii în ceea ce privește aspectul moral și juridic al acțiunilor date.

În literatura de specialitate există diverse păreri referitor la esența acestui fenomen. A.E. Waldman susține că „revenge porn-ul” este „acea distribuire de imagini sexuale sau intime ale unor persoane fără consimțământul lor” [3]. S. Bloom definește acest fenomen ca „o distribuire de poze sau de clipuri video cu

caracter obscen sau explicit sexual al unei persoane, în cazul în care nu a consimțit la distribuirea imaginilor respective” [4]. Savanții americani C. McGlynn și R. Moughton consideră că, în afară de „revenge porn”, există și altfel de forme de comportament abuziv al răzbunării, precum „sextortion”, „photoshopping sexualizat”, „upskirting” etc.[5].

Un alt instrument folosit de răzbunători este „falsificarea profundă” (engl. „deepfake”). În literatura de specialitate se regăsesc o multitudine de analize în legătură cu această ipoteză. R.A. Delfino susține următoarele: „Acest lucru se poate întâmpla oricui. La fel ca milioane de oameni din întreaga lume, ați încărcat pozele voastre în format digital pe Internet prin intermediul unei rețele de socializare. Pozele voastre nu au un caracter obscen sau explicit sexual. Ele vă înfățișează în viața de zi cu zi, atunci când petreceți timpul cu prietenii sau faceți selfie-uri în vacanță. Uterior, însă, cineva care nu vă place, folosind o aplicație disponibilă pe orice smartphone, vă decupează fața din pozele decente și o atașează la corpul unei persoane implicate în scene cu caracter explicit sexual. Astfel, fără să știți și să consimțiți, deveniți vedeta unui „deepfake” pornografic extrem de realist”[6].

Psihologii subliniază că în spațiul virtual o serie de bariere de comunicare asociate cu sexul, vârsta, statutul social, atractivitatea sau lipsa de atractivitate exterioară, precum și componenta non-verbală a competenței comunicative a partenerilor dispăre. Mediul online oferă oportunități enorme pentru crearea unei imagini false despre propria persoană. În acest context, tehnologia „deepfake” poate deveni, potrivit analiștilor IT, cea mai periculoasă din sfera digitală din ultimele decenii. Această tehnologie folosește capacitățile inteligenței artificiale pentru a sintetiza o imagine umană nouă. Combinarea mai multor imagini în care o persoană este surprinsă din unghiuri diferite și cu diferite expresii faciale sunt folosite la crearea unui video.

La început, majoritatea cazurilor de utilizare a tehnologiei „deepfake” arătau ca o farsă – erau materiale video create cu folosirea instrumentelor digitale gratuite, care conțineau fețele unor oameni celebri suprapuse pe videoclipuri pornografice. De-a lungul anilor, însă, tehnologia a evoluat într-o asemenea măsură, încât materialele pe care le creează au devenit înfricoșător de convingătoare. Instrumentul a devenit cunoscut pe scară largă după ce unul dintre utilizatorii rețelei de socializare „Reddit” a postat un videoclip, în care chipul actriței dintr-un film porno a fost înlocuit în mod plauzibil cu chipul celebrei actrițe americane Gal Gadot. Fără îndoială, tehnologia „deepfake” reprezintă o amenințare gravă pentru securitatea vieții private. Au existat deja cazuri de discreditare a vedetelor ale căror fotografii sunt ușor de găsit pe

internet. În Republica Moldova au fost constatate deja cazuri de folosire a acestei tehnologii pentru a discredita oponentul politic în timpul campaniei electorale.

Principala deosebire între „revenge porn” și „deepfake” este aceea că prima faptă constă în acțiuni de plasare în spațiul virtual public a imaginilor, înregistrărilor video cu caracter intim, fără acordul persoanei care este filmată sau înregistrată, iar în cazul celei de-a doua, aceste imagini sau înregistrări sunt falsificate pentru a arăta veridic și a compromite victima.

Un alt aspect, la fel de important, care ia amploare în rândurile adolescenților și chiar a minorilor este „sexting-ul”, care reprezintă „expedierea și recepționarea de mesaje cu caracter explicit sexual (poze, clipuri video, imagini etc.) printr-un dispozitiv electronic [7]. Acest termen poate fi aplicat perfect la cazul răsunător al elevei de la Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice din Moldova (ASEM), care ar fi făcut sex în timpul prelegerilor online, uitând să deconecteze camera video. În afară de faptul că cei prezenți la ore au fost martorii acestui incident, înregistrarea video cu secvențele date a fost difuzată mai târziu de către o colegă de grupă printr-o rețea de socializare [8]. Este evident că aceste fapte încalcă inviolabilitatea vieții personale și necesită o apreciere juridică corectă pentru a apăra valorile respective.

În legislația penală a altor state pot fi găsite norme care prevăd sancționarea unor astfel de fapte. Mai ales se evidențiază în acest sens legislația țărilor din sistemul de drept anglo-american. Astfel, în Scoția, începând cu 2018, s-a introdus o nouă lege care sancționează răspândirea imaginilor intime, condamnând infractorii la închisoare de până la cinci ani. Michael Matcheson, ministrul Justiției al Scoției, a declarat că va acorda puteri depline poliției și procurorilor pentru a aborda această problemă. Legea menționată prevede că, în cazul în care un individ „dezvăluie sau amenință cu dezvăluirea unei fotografii sau a unui film intim, fără consimțământul persoanei filmate/fotografiate, acesta va fi pedepsit conform prevederilor prezentei legi”. Avocatul specializat în latura penală a dreptului, Tim Anderson, a declarat public că: „interzicerea unui astfel de comportament este binevenită, iar sancționarea acestuia de către legislația penală nu constituie decât o garanție că persoana se va gândi de două ori înainte să săvârșească aceste fapte” [14]. Un alt exemplu de incriminare a acestui tip de fapte este art. 61-8C-3b din Codul penal al statului Virginia de Vest, în care se stabilește că orice minor care, în mod intenționat, fie deține, creează, produce, distribuie, prezintă, transmite, postează, schimbă sau diseminează o imagine vizuală, într-o manieră sexuală inadecvată, a unui alt minor, fie distribuie, prezintă, transmite, postează, schimbă sau diseminează o portretizare vizuală de-a sa, într-o manieră sexuală inadecvată, va fi considerat vinovat de un act de

delincvență” [13]. Art. 162.1 din Codul penal al Canadei sancționează publicarea unei imagini intime fără consimțământ, i.e. fapta persoanei care „publică, distribuie, transmite, vinde, pune la dispoziție sau face publicitate unei imagini intime a unei persoane, știind că aceasta nu și-a dat consimțământul pentru acea conduită” [9]. Art.13-1425 din Codul penal al statului Arizona stabilește că este ilegal ca o persoană să dezvăluie intenționat o imagine a unei alte persoane care poate fi identificată în această imagine în care apare aceasta din urmă sau din informațiile afișate în legătură cu imaginea, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: persoana din imagine este nudă sau este angajată în activități sexuale specifice; persoana din imagine are o așteptare rezonabilă de confidențialitate; probele că o persoană a transmis o imagine unei alte persoane, utilizând un dispozitiv electronic, nu elimină de la sine așteptările rezonabile de confidențialitate ale acesteia din urmă în legătură cu acea imagine; imaginea este dezvăluită cu intenția de a cauza suferințe, a hărțui, a intimida, a amenința sau a constrânge persoana din imagine”[10]. Un alt exemplu legislativ este art. 208E din Codul penal al Republicii Malta care prevede sancționarea dezvăluirii neconsensuale a unor fotografii sau filme de natură sexuală privată, adică „fapta persoanei care, cu intenția de a provoca suferință, vătămare emoțională sau o vătămare de orice natură, dezvăluie o fotografie sau un film de natură sexuală privată, fără consimțământul persoanei sau al persoanelor prezentate sau înfățișate în respectiva fotografie sau film”[11]. În acest sens, legislația statului Louisiana se axează mai mult pe apărarea minorilor. Paragraful 81.1.1 din Codul penal al acestui stat prevede următoarele: „(1) Nicio persoană, care nu a atins vârsta de șaptesprezece ani, nu trebuie să folosească un computer sau un dispozitiv de telecomunicații pentru a transmite către o altă persoană o imagine indecentă cu privire la sine. (2) Nicio persoană, care nu a atins vârsta de șaptesprezece ani, nu trebuie să dețină sau să transmită o imagine care a fost transmisă de o altă persoană, care nu a atins vârsta de șaptesprezece ani, cu încălcarea prevederilor alin. (1) al acestui paragraf” [12].

În România s-a inițiat un proiect legislativ de incriminare a pornografiei din răzbunare („revenge porn”), mai exact, se propune introducerea în art. 226 CP al României a alineatelor noi, cu următorul cuprins:

(6) Divulgarea, difuzarea, prezentarea sau transmiterea, în orice mod, a unei imagini intime a unei persoane identificate sau identificabile după informațiile furnizate, fără consimțământul persoanei înfățișate, de natură să provoace acesteia o suferință psihică sau o știrbire a imaginii sale, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

(7) Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei

vătămate.

(8) Prin imagine intimă se înțelege orice reproducere, indiferent de suport, a imaginii unei persoane nude, care își expune total sau parțial organele genitale, anusul sau zona pubică sau, în cazul femeilor, sânii, ori care este implicată într-un raport sexual sau act sexual [15].

În prezent, legislația penală a Republicii Moldova nu conține nicio dispoziție care ar sancționa expres aceste fapte comise în spațiul cibernetic. În situația acțiunilor intenționate, calificarea totuși urmează a fi făcută conform art.177 CP al RM (Încălcarea inviolabilității vieții personale). Nu sunt excluse și cazuri de cumul real cu art.259 CP al RM (Accesul ilegal la informația computerizată), atunci când vinovatul nu numai a postat fără acordul persoanei materiale cu caracter intim, dar și le-a obținut fără un astfel de acord. Vorbind despre situații tipice care apar tot mai des, trebuie să recunoaștem necesitatea efectuării unor amendamente de lege ferenda pentru a face față unor astfel de manifestări criminale. În această ordine de idei, susținem propunerea specialistilor în domeniu de a completa art. 177 CP al RM cu litera a¹), care ar avea următorul conținut: „prin intermediul tehnologiilor informaționale sau al comunicațiilor electronice” și litera c), care ar avea următorul conținut: „dacă acestea au fost supuse anterior falsificării pentru a se crea impresia că victima face sau spune ceva ce nu a făcut sau nu a spus de fapt” [17, p. 15].

Totodată, s-a constatat apariția în spațiul virtual a unor fapte care încă nu și-au găsit reflectarea adecvată în legislația penală a oricărei țări, însă, aceste acțiuni fără nicio îndoială provoacă anumite consecințe dăunătoare asupra sferei emoțional-psihiice a victimei. De exemplu, rămâne deschisă problema calificării juridice a acțiunilor cu caracter sexual comise asupra profilului digital al utilizatorilor metaversului, spațiului virtual care în următoarele decenii va înlocui internetul în formă actuală.

Meta-universul este înțeles ca un singur spațiu virtual, o lume alternativă care, totuși, poate fi o versiune-„oglină” a realității. În acest mediu utilizatorii pot influența obiectele și pot construi conexiuni sociale, iar datorită fuziunii diverselor tehnologii, există mult mai multe opțiuni pentru astfel de interacțiuni decât în lumea materială. Deja sunt cazuri de abuz cu caracter sexual în acest spațiu virtual. Astfel, cetățeană Marii Britanii Nina Jane Patel s-a plâns pe hărțuire sexuală și violență virtuală în metaversul Horizon Worlds, care este deținut de Mark Zuckerberg. Potrivit femeii, ea a fost supusă hărțuirii verbale și sexuale de către alți utilizatori. Patel a declarat că aceștia „de fapt i-au violat avatarul” și a făcut multe poze ale acestui proces. „În 60 de secunde de la alăturare, am fost hărțuită verbal și sexual” – a relatat victima.

Monitorizarea și studierea unor astfel de manifestări socialmente periculoase trebuie să fie o sarcină obligatorie a legiuitorului, pentru a formula un răspuns cât mai operativ și adecvat la astfel de amenințări ale ordinii de drept. Probabil că dezvoltarea meta-universului va atrage după sine și necesitatea reglementării juridice a unui nou subiect de drept, care este profilul digital. Acest proces va include inevitabil și protecția acestui profil de manifestări criminale, inclusiv cu caracter sexual.

Referințe:

1. „PRO TV” a fost obligat să achite 40 mii MDL despăgubiri profesoarei de la Ungheni. Media azi – 25.05.2017. [Accesat: 18.11.2021]. Disponibil: <http://media-azi.md/ro/stiri/%E2%80%9Epro-tv%E2%80%9D-fost-obligat-s%C4%83-achite-40-mii-mdl-desp%C4%83gubiri-profesoarei-de-la-ungheni>.

2. Declarație: „Eu sunt profesoara de la Ungheni”. Ziarul de Gardă – 22.01.2015 [Accesat: 18.11.2021]. Disponibil: <https://www.zdg.md/reporter-special/reportaje/declaratie-eu-sunt-profesoara-de-la-ungheni-2/>.

3. WALDMAN, A.E. A Breach of Trust: Fighting Nonconsensual Pornography//Iowa Law Review, 2016, Vol. 102, p. 709-723.

4. BLOOM, S. No Vengeance for ‘Revenge Porn’ Victims: Unraveling Why this Latest Female-Centric, Intimate-Partner Offense is Still Legal, and Why We Should Criminalize It//Fordham Urban Law Journal, 2014, Vol. 42, No. 1, p. 233-289.

5. MCGLYNN, C., RACKLEY, E., HOUGHTON, R. Beyond „Revenge Porn”: The Continuum of Image-Based Sexual Abuse//Feminist Legal Studies, 2017, Vol. 25, p. 25-46.

6. DELFINO. R.A. Pornographic Deepfakes: The Case for Federal Criminalization of Revenge Porn’s Next Tragic Act//Fordham Law Review, 2019, Vol. 88, Iss. 3, p. 887-938.

7. MILOVIDOV E. Parenting in the digital age. Parental guidance for the online protection of children from sexual exploitation and sexual abuse. Council of Europe, November 2017. [Accesat: 19.11.2021] Disponibil: <https://rm.coe.int/parenting-in-the-digital-age-parental-guidance-for-the-online-protecti/16807670e8>.

8. Sex la lectii. Cum un video în care o studentă de la ASEM “face sex” a devenit viral în Moldova//Newsmaker – 02.11.2021 [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <https://newsmaker.md/ro/sex-la-lectii-cum-un-video-in-care-o-studenta-de-la-asem-face-sex-a-devenit-viral-in-moldova/>.

9. Canada Criminal Code. R.S.C., 1985, c. C-46. Current to January 24, 2022 Last amended on January 16, 2022. Published by the Minister of Justice [Accesat:

20.11.2021]. Disponibil: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf>.

10. Unlawful disclosure of images depicting states of nudity or specific sexual activities; classification; definitions//Arizona State Legislature – January 2022 [Accesat: 21.11.2021]. Disponibil:

<https://www.azleg.gov/viewdocument/?docName=https://www.azleg.gov/ars/13/01425.htm>.

11. TOADER T. Codul penal al Republicii Malta. [Accesat: 21.11.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>.

12. 2011 Louisiana Laws. Revised Statutes. TITLE 14 — Criminal law. RS 14:81.1.1 — "sexting"; prohibited acts; penalties. [Accesat: 22.11.2021]. Disponibil: <https://law.justia.com/codes/louisiana/2011/rs/title14/rs14-81-1-1>.

13. An Act to amend the Code of West Virginia, 1931. Passed April 13, 2013. [Accesat: 22.11.2021]. Disponibil:

https://www.wvlegislature.gov/Bill_Text_HTML/2013_SESSIONS/rs/pdf_bills/HB2357%20SUB%20ENR.pdf.

14. Noua lege care sancționează răspândirea imaginilor intime a intrat în vigoare în Scoția//Știridiverse.net – 05.03.2018. [Accesat: 22.11.2021]. Disponibil: <http://stiridiverse.net/noua-lege-care-sanctioneaza-raspandirea-imaginilor-intime-intrat-vigoare-scotia/>

15. Senatoarea USR Florina Presadă acuză Ministerul Justiției că vrea să facă inoperabilă inițiativa sa privind incriminarea "revenge porn-ului". G4Media.ro [Accesat: 22.11.2021]. Disponibil: <https://www.g4media.ro/senatoarea-usr-florina-presada-acuza-ministerul-justitiei-ca-vrea-sa-faca-inoperabila-initiativa-sa-privind-incriminarea-revenge-porn-ului.html>.

16. Sandu comments on video in which she "appears" near Shor. IPN Press Agency – 06.08.2021 [Accesat: 05.02.2021] Disponibil: https://www.ipn.md/en/sandu-comments-on-video-in-which-she-appears-near-shor-7965_1083571.html#ixzz7K0CAqfXn.

17. BRÎNZA S., STATI V. „Sexting”, „sextorsion”, „revenge porn”: fenomene reflectate în Codul Penal al Republicii Moldova / STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE. Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2021, nr.3 (143).

18. Британка заявила об изнасиловании в метавселенной. TheUK.one [Accesat: 05.02.2021]. Disponibil: <https://theuk.one/news/britanka-zayavila-ob-iznasilovanii-v-2/6498>.

ПРАВОВЫЕ «ФИЛЬТРЫ» ДЛЯ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ДИСКРИМИНАЦИИ В СФЕРЕ ПУБЛИЧНОЙ СЛУЖБЫ (ОПЫТ УКРАИНЫ)

Татьяна КОЛОМОЕЦ

*Член-корреспондент Национальной академии
правовых наук Украины, Заслуженный юрист Украины,
Декан Юридического Факультета,
Запорожский Национальный Университет,
доктор юридических наук, профессор*
ORCID ID: 0000-0003-1101-8073

The paper conditionally allocated and analyzed two levels of legal regulation of relations in the field of public service, with the introduction of "anti-national standards" in Ukraine - general ("basic") level for all without exception public relations and special, with fixation of these standards in the acts of service legislation.

Keywords: public service; "anti-discrimination" legal standards; levels of fixation, experience; Ukraine.

Обеспечение равных возможностей доступа, прохождение лицом публичной службы является одним из «базовых» принципов правового регулирования отношений в этой сфере в Украине. Условно можно выделить два уровня «правовой фильтрации» регулирования отношений в сфере публичной службы с учетом антидискриминационной ее направленности. Первый уровень (с учетом сферы правового регулирования) является общегосударственным, общим, так как предполагает «фильтрацию» правового регулирования всех без исключения общественных отношений, закрепление «антидискриминационных» фильтров в нормативно-правовых актах общегосударственного характера.

Прежде всего речь идет о Конституции Украины (ст. ст. 24, 27, 55), международных правовых актах, ратифицированных Верховным Советом Украины, кодифицированных деликтных актах, фиксирующих основания административной и уголовной ответственности за нарушения «антидискриминационных правовых стандартов», и, конечно же, о двух «базовых» законодательных актах, закрепивших «базис» антидискриминационного регулирования в государстве в целом, - Законе Украины от 08.09.2005 года «Об обеспечении равных прав и возможностей

женщин и мужчин» и Законе Украины от 06.09.2012 года «О основах предотвращения и противодействия дискриминации в Украине». Если первый фактически сформировал «антидискриминационные фильтры» в правовом регулировании с учетом полового признака и его условно называют «законом о недискриминации по половому признаку» («законом о фильтрах» антиполовой дискриминации), тогда как второй предоставляет собой «закон против дискриминации в целом», «универсальный антидискриминационный фильтр».

Именно на первом уровне антидискриминационной «филтрации» правового регулирования сформирован достаточно расширенный аппарат, а именно: «равные права женщин и мужчин», «равные возможности женщин и мужчин», «позитивные действия», «гендерные стереотипы», «сексуальные домогательства», «насилие по признаку пола», «дискриминация», «гендерное равенство» и др. При этом в нормотворческой деятельности, направленной на урегулирование общественных отношений с обеспечением устранения любых «барьеров» в реализации и защите лицами своих прав, свобод, интересов, прослеживается устойчивая тенденция к переходу от «фильтров дискриминации по половому признаку» к «универсальным гендерным (в широком понимании) фильтрам», от «базовых понятий» в правовых предписаниях – «дискриминация по признаку пола», «равные права женщин и мужчин – отсутствие ограничений по признаку пола», «равные возможности женщин и мужчин – равные условия для реализации равных права женщин и мужчин» (ст. 1 Закона Украины «Об обеспечении равных прав и возможностей женщин и мужчин») к универсальной «дискриминации» как «... ситуации, при которой лицо (группа лиц) по их признакам расы, политических, религиозных и других убеждений, цвета кожи, пола, возраста, инвалидности, этнического или социального происхождения, места проживания, семейного или общественного положения, языковых или других признаков, которые были, есть и могут быть действительными или предположительными (реальными или потенциальными, существующими или надуманными), претерпевает ограничения в признании, реализации или использовании прав и свобод в любой форме, кроме случаев, когда такие ограничения преследуют правомерную, объективно обоснованную цель, способы достижения которой являются надлежащими и необходимыми» (ст. 1 Закона Украины «Об основах предотвращения и противодействия дискриминации в Украине»). «Антидискриминационные фильтры» в правовом

регулировании общественных отношений первого уровня постепенно трансформации из «фильтра дискриминации по признаку пола» (с «доминированием» в правовом регулировании общественных отношений) ориентации на «обеспечение гендерного равенства как равного правового статуса женщин и мужчин и их равных возможностей для его реализации во всех сферах жизнедеятельности общества» (ст.1 Закона Украины «Об обеспечении равных возможностей женщин и мужчин») в фильтры универсальные антидискриминационные» (с определением «принципа недискриминации») как «базового принципа» и закреплением его содержания как «... принципа, предполагающего независимо от определенных признаков:

- 1) обеспечение равенства прав и свобод лиц и / или групп лиц;
- 2) обеспечение равенства перед законом лиц и / или групп лиц;
- 3) уважение к достоинству каждого человека;
- 4) обеспечение равных возможностей лиц и / или групп лиц» (ст. 2 Закона Украины «Об основах предотвращения и противодействия дискриминации в Украине»).

Для первого уровня «антидискриминационной фильтрации» правового регулирования в Украине характерным является формирования институционального механизма существования отдельной системы субъектов обеспечения реализации антидискриминационной политики государства в целом, в т.ч. Уполномоченного Верховного Совета Украины по правам человека, специально уполномоченного центрального органа исполнительной власти по вопросам обеспечения гендерного равенства, которым является Министерство социальной политики Украины (с целой группой созданных при нем общественных и экспертных советов, в т.ч. и Экспертного совета по вопросам предотвращения и противодействия дискриминации по признаку пола (приказ Министерства социальной политики Украины от 13.02.2020 года № 108), соответствующих уполномоченных лиц (координаторов) в органах исполнительной власти и органах местного самоуправления, Правительственного уполномоченного по вопросам гендерного равенства (Постановления Кабинета Министров Украины от 07.06.2017 года № 390), с активным привлечением к сотрудничеству общественных организаций (например, Украинская ассоциация представительниц правоохранительных органов (УАППО), которая является членом Международной ассоциации женщин-полицейских (МАЖП), Ассоциация женщин-юристов Украины «ЮрФем» и определением моделей взаимодействия всех элементов этой одной

системы субъектов. Кроме того, именно первый уровень формирует фундамент для использования ресурса «антидискриминационных инструментов» в правовом регулировании, роль которых выполняют:

а) гендерно-правовая экспертиза, которая представляет собой «... анализ действующего законодательства, проектов нормативно-правовых актов, результатом которого является представление заключения относительно их соответствия принципу гендерного равенства, принципу недискриминации» (ст. 1, ст. 4 Закона Украины «Об обеспечении равных прав и возможностей женщин и мужчин»);

б) обязательные статистические показатели соблюдения принципа недискриминации в органах государственной власти и органах местного самоуправления («государственная антидискриминационная статистическая отчетность», «государственная гендерная статистическая отчетность») и их соотношение с «гендерными квотами» представительства в органах государственной власти и органах местного самоуправления, в их руководящих структурах, в отдельных сферах жизнедеятельности общества и др.;

в) гендерно ориентированный подход в бюджетном процессе, с выделением «гендерно чувствительных» программ (т.е. тех, которые учитывают гендерный аспект и содержат количественные характеристики ориентации на обеспечение гендерного (в широком понимании) равенства);

г) гендерный аудит, позволяющий определить степень интегрированности гендерных компонентов в стратегические, программные документы, текущую деятельность, отношение в коллективе органа государственной власти, органа местного самоуправления, с отображением его результата в гендерном отчете;

д) оценка дискриминационных рисков (на предмет вероятности повторности дискриминационных проявлений и предполагаемых последствий);

е) коррекционные программы и ограничения предписания (для отдельных проявлений нарушения принципа недискриминации);

ж) позитивные действия как «... специальные временные меры с правомерной объективно обоснованной целью, ориентированной на устранение юридического или фактического неравенства лиц» (ст. 1 Закона Украины «Об обеспечении равных прав и возможностей женщин и мужчин») и др.

Регулятивные «фильтры» дополнены охранительными, с

закреплением их в Уголовном кодексе Украины и Кодексе Украины об административных правонарушениях, хотя и с расщеплением их в разных их главах в зависимости от непосредственного объекта противоправного деяния.

Второй уровень «фильтрации» правового регулирования антидискриминационной направленности предполагает специализацию регулирующего своего воздействия и определение отношений публичной служб как сферы своей объективизации. Для этого уровня характерным является закрепление «фундамента» для использования ресурса «антидискриминационных правовых стандартов», зафиксированных в универсальных нормативно-правовых актах (актах первого уровня), применительно для сферы публичной службы. О значимости последней в предмете «антидискриминационного» правового регулирования свидетельствуют и упоминания ее в «базовых» универсальных антидискриминационных законодательных актах, а именно: ст. 4 «Сфера действия Закона» Закона Украины «Об основах предотвращения и противодействия дискриминации в Украине» предусмотрено, что «государственная служба» в органах местного самоуправления являются составными элементами сферы общественных отношений «общественно-политической деятельности», а в Законе Украины «Об обеспечении равных прав и возможностей женщин и мужчин» в разделе III, посвященном «антидискриминационному регулированию» в общественно-политической сфере, выделена отдельная статья, с закреплением «гендерных стандартов» в сфере государственной службы и службы местного самоуправления (ст. 16). Положения этих статей «универсальных антидискриминационных» законов детализированы, а актах служебного законодательства (Законах Украины «О государственной службе», «О службе в органах местного самоуправления», «О дипломатической службе», «О Национальной полиции» и др.) и предусматривают «фильтры» для обеспечения «гендерных стандартов» на стадиях допуска к службе (подача документов, доступ к должностям различных категорий, отсутствие «барьеров» для прохождения всех процедур допуска, в т.ч. и для допуска к милитаризированной службе), прохождения службы, формирования служебной карьеры (продвижения по службе, поощрения, дисциплинарной ответственности, ежегодное оценивание результатов деятельности, повышение профессиональных компетентностей и др.), прекращение службы (основание, процедура прекращения) и с использованием всех «антидискриминационных» инструментов, в т.ч. и с учетом специфики всех

разновидностей публичной службы (обязательные «гендерные» квоты на только для видов службы, но и для руководящих должностей видов службы, материально-техническое, финансовое обеспечение служащих, «гендерно чувствительные» программы для подготовки, переподготовки служащих и др.).

Специфика правового регулирования отношений в сфере публичной службы оказывает влияние и на его «антидискриминационный аспект». Значительные количественные показатели служебного законодательства (при существенном «доминировании» подзаконных нормативно-правовых актов, с разной юридической силой, принятых в разные годы многочисленными субъектами, с ориентацией на урегулирование различных отношений в сфере публичной службы) в сочетании с разной степенью «качества» его, широта сферы регулирующего воздействия усложняют его применение и формируют практику разно вариативного (в некоторых случаях) его применения. С учетом этого обстоятельства обосновано необходимость в контексте разработки единого кодифицированного законодательного акта о публичной службе (рабочее название – «Служебный кодекс Украины») один раздел его посвятить унификации положений о «гендерных стандартах» (в широком понимании) правового регулирования отношений в сфере публичной службы, сформированных на основе использования положений «универсальных антидискриминационных актов», актов первого уровня правовой «антидискриминационной фильтрации» регулирования общественных отношений в Украине.

Ссылки:

1. Закон Украины № 2866-IV от 08.09.2005 г. об обеспечении равных прав и возможностей женщин и мужчин: В: Ведомости Верховного Совета Украины (ВВС), 2005 г. № 52. ст. 561.

2. Закон Украины № 5207-VI от 06.09.2012 г. об основах предотвращения и противодействия дискриминации в Украине: В: Ведомости Верховного Совета Украины (ВВС), 2013 г. № 32. ст. 412.

DOI:10.5281/zenodo.6644899

CZU: 343.522 + 343.37(478)

CONCURSUL ȘI CONCURENȚA NORMELOR ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR DE FALS ÎN ACTE PUBLICE ȘI UNELE INFRAȚIUNI CONTRA PATRIMONIULUI

Cristina PÎRȚAC

doctorandă, Școala doctorală „Științe Juridice”,

Universitatea de Stat din Moldova

Asistent judiciar la Curtea de Apel Chișinău

ORCID ID: 0000-0002-5244-0601

In the present study is analyzed the issue of multiple offences and competition of the norms provided in art.332 of the Criminal Code of the Republic of Moldova in relation to some norms that criminalize criminal acts against the patrimony (fraud, embezzlement of foreign property). Qualifying solutions are presented when the forgery in public acts is committed in order to conceal, commit or facilitate the commission of crimes against property. It is shown that in the case of multiple offences with etiological connection (form of the multiple offences with connection), taking into account the rule stipulated in art. 114 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, those committed require qualification: according to art. 332 of the Criminal Code of the Republic of Moldova and according to the norm that criminalizes the crime whose commission was facilitated by committing forgery in public acts (as the case may be, according to art. 26 or 27 of the Criminal Code of the Republic of Moldova).

Keywords: forgery in public acts; multiple offences; competition of norms; fraud; embezzlement of foreign property; judicial practice.

Deseori, falsul în acte publice (infrațiune prevăzută la art.332 din Codul penal al Republicii Moldova – în continuare CP RM [1]) este săvârșit în vederea tănuirii, săvârșirii sau al înlesnirii săvârșirii unor infrațiuni contra patrimoniului. Practica judiciară demonstrează că atunci când scopul falsului în acte publice constă în tănuirea (ascunderea) unei infrațiuni sau în înlesnirea săvârșirii unei infrațiuni pe post de infrațiune-scop apare, de regulă, delapidarea averii străine. Atunci când scopul falsului în acte publice rezidă în săvârșirea unei infrațiuni, în postura de faptă penală intenționată a fi comisă apare escrocheria sau cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere.

În doctrină nu există un consens în ceea ce privește încadrarea unor asemenea acțiuni infracționale (*i.e.* atunci când prin săvârșirea falsului în acte publice făptuitorul urmărește tănuirea unei infrațiuni, înlesnirea săvârșirii unei infrațiuni sau săvârșirea unei infrațiuni): drept infracțiune unică sau potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Aceeași problemă se atestă în practica

organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată.

În special, sesizăm că dificultatea încadrării celor săvârșite este înveredată în ipoteza în care prin comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 332 CP RM persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică urmărește săvârșirea unei infracțiuni. Accentuăm: săvârșirea unei infracțiuni, nu însă înlesnirea săvârșirii unei infracțiuni.

Nu același lucru se observă în cazul în care prin comiterea falsului în acte publice făptuitorul tinde să ascundă săvârșirea unei alte infracțiuni, inclusiv, a unei infracțiuni contra patrimoniului. În atare ipoteză, identificăm un consens teoretic [2, p.47-48; 3, p.31] și practic [4; 5; 6; 7; 8] la încadrarea celor săvârșite. *In concreto*, de regulă, cele comise sunt calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni: în baza art. 332 CP RM și conform uneia dintre normele ce sancționează infracțiunea-scop (*i.e.* infracțiunea tănuită sau încercată a fi tănuită prin săvârșirea falsului în acte publice). Astfel, A. Reșetnicov susține: „La falsificarea documentelor se poate recurge în scopul tănuirii sustragerii. În această ipoteză, infracțiunea-mijloc și infracțiunea-scop nu se absorb una în cealaltă, dar întotdeauna formează concursul de infracțiuni [3, p.31]”. Scopul tănuirii unei sustrageri a fost stabilit în următoarea speță: „*inculpata X., în perioada lunii noiembrie a anului 2008, acționând intenționat, din interes material și cu folosirea situației de serviciu, în baza actului de achiziție Seria AH nr. 2869966 din 18.11.2008 și a contractului de achiziție a mărfurilor cu nr.73/08 din 19.11.2008 încheiat între persoana fizică L.M. în calitate de „vânzător” și primăria satului C., raionul Ș., reprezentată de ea în calitate de „cumpărător”, a achiziționat de la L.M. șase inele din beton în sumă totală de 4.500 (patru mii cinici sute) lei, care urmau a fi utilizate și instalate la reparația fântânii din curtea gimnaziului din localitate, însă în realitate inelele din beton nominalizate nu au fost utilizate conform destinației fiind delapidate de X., acțiuni deghezate prin întocmirea și înregistrarea în evidența contabilă a primăriei a actului fictiv cu nr. 6 din 28.11.2008 privind trecerea la cheltuieli a șase inele din beton în legătură cu reparația fântânii din curtea gimnaziului din satul C., raionul Ș., prin care fapt bugetului primăriei satului C. i-a fost cauzată o daună în proporții considerabile de suma 4.500 lei [9]”. De precizat că, în speță, acțiunile inculpatei au fost încadrate, pe bună dreptate, în conformitate cu regulile concursului de infracțiuni, și anume: în baza alin. (1) art. 332 CP RM și potrivit lit. c) și d) alin. (2) art. 191 CP RM.*

Subliniem că prin săvârșirea falsului în acte publice făptuitorul poate urmări tănuirea: propriei ilegalități sau a ilegalității unei terțe persoane. Același lucru poate fi sesizat în cazul săvârșirii falsului în acte publice în vederea tănuirii unei infracțiuni contra patrimoniului. Polemică stârnește ipoteza în care persoana

publică sau persoana cu funcție de demnitate publică săvârșește falsul în acte publice în vederea tănuirii unei infracțiuni, inclusiv, a unei infracțiuni contra patrimoniului, săvârșite de o terță persoană. În acest caz, urmează a se discerne între două ipoteze: a) atunci când persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică a promis din timp că va tănuir infracțiunea comisă, caz în care acțiunile sale urmează a fi încadrate în baza art. 332 CP RM și conform normei ce incriminează fapta tănuită sau promisă a fi tănuită, raportat la alin. (5) art. 42 CP RM (*i.e.* conform regulilor concursului ideal de infracțiuni); b) atunci când persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică *nu* a promis din timp că va tănuir infracțiunea comisă, caz în care acțiunile sale trebuie încadrate numai conform art. 332 CP RM.

În același registru, e posibil ca persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică să comită falsul în acte publice în vederea tănuirii unei infracțiuni săvârșite în participație: de către o persoană publică sau o persoană cu funcție de demnitate publică și o terță persoană. În atare ipoteză, acțiunile persoanei publice sau a celei cu funcție de demnitate publică trebuie încadrate: potrivit art. 332 CP RM și conform normei ce cuprinde infracțiunea ascunsă prin săvârșirea falsului, la a cărei comitere a participat, după caz, cu trimitere la alin. (3), (4) sau (5) art. 42 CP RM.

De asemenea, în principiu, încadrarea celor comise nu prezintă dificultăți nici în situația în care falsul în acte publice este comis în vederea înlesnirii săvârșirii unei infracțiuni contra patrimoniului. Reiterăm că, de regulă, infracțiunile de delapidare a averii străine sunt acele fapte penale cu caracter patrimonial săvârșite prin folosirea documentelor oficiale false. Într-o speță, instanța a reținut că *„inculpații, persoane publice, au comis infracțiunea de delapidare a averii străine prin perfectarea ilegală și neîntemeiată a contractelor de vânzare cumpărare a materialelor de la persoane fizice, întocmirea fictivă a actelor de achiziții a mărfurilor, întocmirea fictivă a dispozițiilor de plată pentru marfa procurată de achitare prin casa întreprinderii a mijloacelor bănești persoanelor fizice furnizori ai Î.M. „Apă Canal” din or. E. pentru bunurile materiale și utilajele predate, întocmirea fictivă a facturilor de expediție, documente contabile care servesc drept bază pentru trecerea la cheltuieli a mijloacelor bănești, însă care în realitate nu au fost achitate și primite de către beneficiari, ca rezultat fiind delapidate din casa ÎM „Apă Canal” din or. E. mijloace bănești în sumă de 455 353 lei [10; 11; 12]”. În această speță, dar și în alte spețe similare [10; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22], cele săvârșite au fost încadrate, pe bună dreptate, conform regulilor concursului de infracțiuni. Are dreptate I. Botezatu atunci când afirmă: „folosirea documentelor false nu poate fi absorbită de infracțiunea prevăzută la*

art. 191 CP RM [23, p.106]”; „în cazul sustragerii bunurilor încredințate în administrare, alături de folosirea unor documente false, vom fi în prezența infracțiunilor prevăzute la art. 191 și 361 CP RM. Cel care comite delapidarea averii străine nu are necesitatea să comită sustragerea pe calea folosirii unor documente false. El este posesorul bunurilor respective. De aceea, folosește documentele false nu în scopul sustragerii, dar în alte scopuri: de a înlesni sau de a ascunde infracțiunea prevăzută la art. 191 CP RM [23, p.96]”. Prin urmare, tocmai urmărirea scopului înlesnirii săvârșirii unei infracțiuni potențează necesitatea calificării celor săvârșite în baza regulilor concursului de infracțiuni.

În definitivă, în ipoteza concursului cu conexitate etiologică (formă a concursului cu conexitate), ținând cont de regula stipulată la art. 114 CP RM, cele comise necesită calificare: potrivit art. 332 CP RM și conform normei ce incriminează infracțiunea a cărei săvârșire a fost înlesnită prin comiterea falsului în acte publice (după caz, raportat la art. 26 sau 27 CP RM).

În altă privință, dificultăți la încadrare apar, mai ales, în ipoteza în care persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică comite falsul în acte publice în scopul săvârșirii unei alte infracțiuni contra patrimoniului (în speță, a infracțiunilor de escrocherie sau a celor de cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere). Iată aici, identificăm lipsa unui consens doctrinar și practic la calificarea celor comise: fie potrivit regulilor concursului de infracțiuni, fie potrivit regulilor infracțiunii unice.

Într-o opinie [24, p.125; 25, p.27; 2, p.47], în atare ipoteză urmează a se face uz de regulile încadrării concursului de infracțiuni. De exemplu, V.A. Kanunikov susține: „Falsul în acte publice nu necesită calificare separată doar în situațiile în care acesta este instituit în calitate de semn constitutiv în cadrul unei alte componente de infracțiune. În celelalte cazuri, falsul în acte publice apare în postura de metodă de săvârșire a unei alte infracțiuni, motiv pentru care cele comise trebuie calificate potrivit regulilor concursului real de infracțiuni [26, p.19]”. De aceeași părere este B.V. Voljenkin [27, p.184]. După V.V. Romanova „în cazul falsului în acte publice acțiunile făptuitorului se exprimă în falsificarea documentului oficial, nu însă în folosirea acestuia, de aceea falsul în acte publice nu formează conținutul vreunui semn al vreunei forme a sustragerii, ci constituie o infracțiune distinctă, ce atentează asupra unui obiect separat [2, p.47]”. În același făgaș, M.A. Liubavina relevă: „Folosirea unui document fals nu este cuprinsă de norma ce incriminează falsul în acte publice, de aceea dacă folosirea unui document fals se exprimă în săvârșirea unei alte infracțiuni, autor sau alt participant al căreia este persoana cu funcție de răspundere, angajatul unei întreprinderi de stat sau municipale, cele comise trebuie calificate drept concurs

de infracțiuni [28, p.167]”. Pe o undă analogică se află M.D. Davitadze: „dacă săvârșirea falsului în acte publice din interes material este asociat cu dobândirea ilicită a unor bunuri străine, cele comise formează concurs de infracțiuni. De exemplu, acțiunea de eliberare unei persoane fizice de către o persoană publică a unor documente oficiale false în vederea obținerii pensiei, indemnizației sau altor plăți ilicite trebuie calificată ca fals în acte publice și participație la sustragere [29, p.149]”. Un punct de vedere similar îl au autorii ruși, N.I. Kriukova, F.Z. Halikov [30, p.73] și E. Karabanova [31, p.31].

Pe o poziție diametral opusă se află alți autori, considerând că falsul în acte publice este absorbit de infracțiunea săvârșită (*i.e.* infracțiunea săvârșită prin folosirea documentului oficial fals). Bunăoară, V.A. Veaceslavova susține că „documentele false, de regulă, sunt folosite la săvârșirea unor infracțiuni cu caracter patrimonial, ipoteză în care, în majoritatea cazurilor, aceste acțiuni sunt cuprinse de dispoziția componentei de bază (de exemplu, de escrocherie) [32]”. În context, O.I. Kaleșina precizează că „de regulă, falsul în acte publice poate fi apreciat în calitate de infracțiune ajutătoare (predicat), în timp ce escrocheria (sau oricare altă infracțiune) – drept infracțiune de bază [33, p.12]”. În accepțiunea autoarei M.M. Alieva „falsificarea documentelor oficiale sau folosirea ulterioară a acestor documente (de exemplu, în scopul dobândirii unor bunuri) trebuie calificată ca escrocherie sau ca pregătire la escrocherie sau potrivit altor norme din Partea Specială a Codului penal care prevăd răspundere pentru infracțiunile a căror săvârșire este facilitată folosirea documentelor false [34, p.68]”.

În ceea ce ne privește, ne facem părtașii celui de-al doilea punct de vedere. *Supra* (în contextul analizei scopului infracțiunilor de fals în acte publice) am arătat că atunci când prin comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 332 CP RM făptuitorul urmărește săvârșirea unei infracțiuni, falsul în acte publice este apreciat drept fază pregătitoare în derularea infracțiunii intenționate a fi comise. Cu alte cuvinte, infracțiunile de fals în acte publice își pierd din individualitate, fiind absorbite de infracțiunea comisă sau urmată a fi comisă. Iar această ipoteză este incidentă tuturor cazurilor în care folosirea documentelor oficiale false constituie parte componentă a infracțiunii săvârșite (*i.e.* formează semn constitutiv în conținutul infracțiunii comise). Subliniem că, deseori, tocmai infracțiunile de escrocherie sunt săvârșite în rezultatul folosirii unor documente oficiale false. Folosirea unor atare instrumente, în vederea sustragerii, caracterizează, în special, acțiunea secundară din conținutul laturii obiective a escrocheriei. Deci, în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 190 CP RM folosirea unor documente oficiale false îmbracă forma acțiunii adiacente – semn

constitutiv. Prin urmare, atunci când documentele oficiale sunt falsificate în vederea săvârșirii sustragerii, consemnate la art. 190 CP RM, dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin folosirea efectivă a acestor documente absoarbe în sine falsificarea unor atare documente. În această situație, este incidentă regula de calificare în cazul concurenței dintre o parte și un întreg, în conformitate cu care, la încadrare, urmează a fi reținută numai norma-întreg. Un punct de vedere similar (în contextul folosirii documentelor oficiale false – produs al infracțiunii prevăzute la art. 361 CP RM – la săvârșirea escrocheriei) identificăm în literatura de specialitate autohtonă [23, p.77, 121; 35, p.5-13].

De altă părere a fost instanța de judecată în următorul caz practic: *„inculpata Ș.E., deținând funcția de director, adjunct la gimnaziul din satul G., raionul Căușeni, fiind astfel persoană cu funcție de răspundere, din interes material, urmărind scopul de însușire a banilor publici, în perioada 26 septembrie 2008 – 31 iulie 2010, știind cu certitudine că C.E. nu activează în gimnaziu, dar a fost angajată formal, în lipsa cererii personale de angajare și a contractului individual de muncă, a introdus în tabelele de pontaj date false privind activitatea Dnei C.E. care în realitate nu activa. În baza ordinelor de angajare și transfer și în conformitate cu tabelele de pontaj falsificate și prezentate lunar în contabilitatea satului G., raionul Căușeni, Dna C.E. a fost salarizată, banii fiind încasați de inculpata Ș.E., care și a semnat în numele cet. C.E. în borderourile de plată, încasând în total o sumă de 16975 lei, pe când în realitate sarcina de lucru a cet. C.E. era îndeplinită de alți lucrători tehnici [36]”*. Acțiunile inculpatei Ș.E. au fost încadrate în baza regulilor concursului de infracțiuni: conform lit. d) alin. (2) art. 190 și alin. (1) art. 332 CP RM. În opinia noastră, instanța a nesocotit regula de calificare a infracțiunilor în cazul concurenței dintre o parte și un întreg. De remarcat că falsul în acte publice a fost săvârșit în vederea comiterii infracțiunii de escrocherie; or, una dintre formele de exprimare a acțiunii adiacente a faptei de escrocherie constă în folosirea unor documente (inclusiv oficiale) false. Respectiv, falsul în acte publice trebuie apreciat drept pregătire la infracțiunea de escrocherie, cele comise urmând a fi încadrate în baza art. 190, raportat la art. 26 CP RM. În același timp, folosirea documentului oficial fals în vederea comiterii escrocheriei urmează a fi încadrată în baza art. 190 CP RM, în formă consumată, sau, după caz, cu trimitere la art. 27 CP RM. În speță, cele comise urmau a fi calificate numai conform lit. d) alin. (2) art. 190 (escrocheria săvârșită cu folosirea situației de serviciu). Corespunzător, norma de la alin. (1) art. 332 CP RM urma a fi privită pe post de normă-parte, absorbită în amalgamul normei-întregi (*i.e.* normei înscrise la lit. d) alin. (2) art. 190 CP RM).

O soluție de calificare similară cu cea din speța de mai sus a fost identificată

în speța ce urmează: „I.A., acționând în mod intenționat și urmărind scopul dobândirii ilicite a bunurilor altei persoane, fiind directorul Gimnaziului nr. 15 din mun. Bălți, din interes material, a înscris în tabelele de pontaj (indicându-se date eronate despre aflarea la serviciu) orele de muncă a lui C.E., pe perioada de timp din septembrie 2011 până în octombrie 2012 și a falsificat semnăturile în listele de plată nr.178 din 11.10.2011, nr.221 din 12.12.2011, nr 2 din 11.01.2012, nr.9 din 13.02.2012, nr.19 din 16.03.2012, nr.27 din 06.04.2012, nr.40 din 10.05.2012, nr.94 din 13.09.2012, pe numele lui C.E., perioadă când aceasta deja nu activa și nu se prezenta la serviciu. Ulterior, în perioada de timp din luna septembrie 2011 până în luna septembrie 2012, cu scopul însușirii averii Direcției Învățământ, Tineret și Sport din mun. Bălți, a primit de la persoana cu răspundere materială a gimnaziului dat, Ș.O., mijloacele bănești (salariul) conform listelor de plată sus-indicate, destinate pentru eliberarea salariului cet. C.E., iar o parte din bani le-a dat pentru lucrul efectuat angajaților gimnaziului și anume cet. M.A. și B.A., însă restul banilor în sumă totală de 5 355,48 lei, i-a dobândit ilegal prin înșelăciune, astfel cauzând un prejudiciu Direcției Învățământ, Tineret și Sport din mun. Bălți [37; 38]”. Soluție de calificare analogică întâlnim și în altă speță [39].

Într-o altă speță (similare după conținut cu cele din urmă), instanța nu a încadrat cele comise în baza art. 190 CP RM, ci conform alin. (1) art. 332 și alin. (1) art. 327 CP RM. În fapt, instanța a reținut următoarele: „Ț.E., activând în funcția de șef al creșei (instituție publică), folosind intenționat situația de serviciu, din interes material și personal, a inclus în tabelul de pontaj de evidență a timpului de muncă, care constituie document oficial de calcul și achitare a salariului angajatului, date false cu privire la orele de muncă efectuate de N.A. în calitate de spălătoreasă la instituția nominalizată, ca rezultat ultima fiind remunerată ilegal și neîntemeiat cu 305,92 lei. De asemenea, activând în aceeași funcție a inclus în tabelul de pontaj de evidență a timpului de muncă date false cu privire la orele de muncă efectuate de soțul său Ț.I. la instituția sus-numită ca muncitor pentru reparație. În rezultat, ultimul a fost remunerat ilegal cu suma de 328,55 lei. Tot ea, folosind intenționat situația de serviciu, din interes material și personal, exprimat în obținerea salariului majorat, a inclus în tabelele de pontaj de evidență a timpului de muncă, care constituie documente oficiale de calcul și achitare a salariului angajatului, date false cu privire la orele de muncă efectuate de ea în calitate de educatoare la instituția nominalizată, după cum urmează: 01 ianuarie – 01 septembrie 2010 a indicat suplimentar câte 2,20 ore; în perioada 01 septembrie 2010 – 01 octombrie 2011 a indicat suplimentar câte 2,0 – 2,30 ore; în perioada 01 octombrie 2011 – 01 iunie 2013 a indicat suplimentar câte 1,45 ore. Ca rezultat, Ț.E. a beneficiat suplimentar de salariu ilegal în sumă de 23961,65 lei [40]”.

Ne exprimăm, în mod repetat, dezacordul față de calificarea efectuată, prin reținerea neîntemeiată a art. 327 CP RM. Argumente în acest sens, au fost prezentate *supra*, în contextul abordării problemei concurenței și concursului dintre art. 332 și 327 CP RM. În cadrul acestui perimetru de cercetare interesează însă, un alt aspect: problema concursului și concurenței dintre art. 332 și 190 CP RM.

Astfel, în speță, remarcăm că în primele două episoade beneficiar al salariului plătit în mod ilegal au fost terțele persoane, nu însă inculpata Ț.E. – persoană publică. În schimb, în cel de-al treilea episod, inculpata Ț.E. a fost beneficiar al banilor însușiți ilegal. În aceste condiții, suscită neclarități faptul neinvocării la încadrare, în cel de-al treilea episod, a art. 190 CP RM. Or, în acest caz inculpata a comis o escrocherie. În același timp, nu considerăm necesar (cel puțin în cel din urmă episod) reținerea suplimentară la calificare a art. 332 CP RM, falsul în acte publice fiind absorbit de infracțiunea de escrocherie. În ceea ce privește celelalte două episoade, pare a fi neîntemeiat invocarea art. 332 CP RM, aceasta deoarece făptuitorul a acționat în interesele unei terțe persoane, caz în care, așa cum am punctat *supra*, cele comise nu pot fi apreciate drept fals în acte publice. În mod normal, în cele două episoade, cele săvârșite urmau a fi încadrate în baza art. 327 CP RM sau, după caz, în baza art. 312 din Codul contravențional al Republicii Moldova (cu condiția lipsei unei cooperări intenționate între Ț.E. și terța persoană la luarea ilegală a banilor salariali). În caz contrar, persoana publică Ț.E. apare în postura de coautor al escrocheriei (cel ce comite acțiunea adiacentă), iar terța persoană – de alt coautor (cel ce dobândește ilicit bunurile (*alias* – cel ce sustrage)).

În concluzie, urmează a se discerne între (i) ipoteza săvârșirii falsului în acte publice în vederea comiterii unei escrocherii de către însuși persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică și (ii) ipoteza săvârșirii falsului în acte publice secundată de comiterea unei escrocherii atunci când luarea efectivă a bunurilor este realizată de o terță persoană (beneficiarul falsului). În prima ipoteză, acțiunile persoanei publice sau ale persoanei cu funcție de demnitate publică trebuie calificate numai conform art. 190 CP RM, sau, după caz, în baza art. 105 din Codul contravențional al Republicii Moldova. În cea de-a doua ipoteză, acțiunile persoanei publice sau ale persoanei cu funcție de demnitate publică trebuie încadrate: a) conform art. 190 CP RM, cu sau fără trimitere la alin. (5) art. 42 CP RM (atunci când persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică doar comite falsul în acte publice, documentul oficial fals fiind folosit de terța persoană), sau, după caz, în baza art.105 din Codul contravențional al Republicii Moldova – în situația în care între persoana publică sau persoana cu

funcție de demnitate publică și terța persoană există o cooperare intenționată în vederea comiterii escrocheriei; b) conform art. 327 CP RM sau, după caz, în baza art. 312 din Codul contravențional al Republicii Moldova – în situația în care între persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică și terța persoană nu există o cooperare intenționată în vederea comiterii de către ultima a unei escrocherii. În orice caz, în nici una dintre situațiile descrise mai sus, la calificare nu poate fi reținut art. 332 CP RM.

Primo – atunci când persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică urmărește săvârșirea unei escrocherii (singură sau împreună cu terța persoană) – art. 332 CP RM este dizolvat în amalgamul infracțiunii de escrocherie.

Secundo – atunci când persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică nu urmărește săvârșirea unei escrocherii, dar acționează în interesul unei terțe persoane, nu sunt prezente toate semnele componenței de fals în acte publice.

În principiu, prin analogie, considerăm valabile explicațiile sus-reliefate și în contextul coraportului dintre falsul în acte publice și cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art. 196 CP RM). Aceasta deoarece, folosirea documentelor oficiale false poate să reprezinte formă de exprimare a acțiunii adiacente – semn constitutiv. Prin urmare, infracțiunile prevăzute la art. 332 CP RM sunt absorbite de infracțiunile consemnate la art. 196 CP RM (atunci când primele sunt comise în vederea săvârșirii ultimelor).

Referințe:

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.

2. РОМАНОВА, В.В. Служебный подлог: учебное пособие. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2017. 56 с.

3. REȘETNICOV, A. Folosirea documentelor false la săvârșirea infracțiunii de escrocherie. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 5, p. 30-33.

4. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana din 05 martie 2020. Dosarul nr. 1-469/17. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/b72daeed-c0e8-4b4f-91b0-eea8a5a03d1f

5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 21 martie 2017. Dosarul nr. 4-1re-6/2017. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8592

6. Sentința Judecătorei Ungheni din 02 martie 2015. Dosarul nr. 1-5/2015. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jun.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a2513268-e9c0-e411-a92e-005056a5ffb6

7. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 06 iunie 2016. Dosarul nr. 1ra-936/2016. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6675

8. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 11 septembrie 2013. Dosarul nr. 1ra-799/2013. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=558

9. Sentința Judecătorei Șoldănești din 24 decembrie 2013. Dosar nr. 1-141/13. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jor.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d023c898-026e-e311-9df1-005056a5d154

10. Sentința Judecătorei Edineț din 28 februarie 2012. Dosarul nr. 1-5/2012. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/8d7d2f91-8a72-e111-8fd3-00215ae0e41d

11. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 14 iunie 2016. Dosarul nr. 1ra-101/2016. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6641

12. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 19 noiembrie 2013. Dosarul nr. 1ra-840/2013. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=982

13. Sentința Judecătorei Donușeni din 30 iunie 2015. Dosarul nr. 1-16/2015. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/8002b891-021f-e511-b888-005056a5d154

14. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 30 martie 2016. Dosarul nr. 1a-180/16. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e97f228e-070e-e611-86a1-005056a5fb1a

15. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 31 ianuarie 2018. Dosarul nr. 1a-763/17. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/43cb7d07-e416-e811-80d7-0050568b4d5b

16. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 06 iunie 2018. Dosarul nr. 1ra-1078/2018. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11185

17. Sentința Judecătorei Râșcani din 14 octombrie 2015. Dosarul nr. 1-2/15. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jdr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5c1b926e-72a2-e511-86a1-005056a5fb1a

18. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 12 octombrie 2016. Dosarul nr. 1a-238/16. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0b0e31ca-86a6-e611-a9ba-005056a5fb1a

19. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 22 martie 2017. Dosarul nr. 1ra-325/2017. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8487

20. Sentința Judecătorei Glodeni din 03 noiembrie 2015. Dosarul nr. 1-68/2015. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jdr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/99fa03c2-3682-e511-86a1-005056a5fb1a

21. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 13 ianuarie 2016. Dosarul nr. 1a-255/16. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/b1f8a934-4fca-e511-86a1-005056a5fb1a

22. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 08 iunie 2016. Dosarul nr. 1ra-817/2016. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6649

23. BOTEZATU, I. Răspunderea penală pentru escrocherie. Teză de doctorat în drept. Chișinău, 2010. 162 p.

24. ИЛЬЯШЕНКО, А.Н., САПРУНОВ, А.Г., САДЫКОВ, А.У. ș.a. Уголовная ответственность за служебный подлог. Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2011. 140 с.

25. ПЕЧНИКОВ, Н.П. Должностные и служебные преступления: лекции к курсу. Тамбов: Издательство Тамбовского государственного технического университета, 2007. 32 с.

26. КАНУННИКОВ, В.А. Уголовная ответственность за служебный подлог, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов-на-Дону, 1999. 22 с.

27. ВОЛЖЕНКИН, Б.В. Служебные преступления. Москва: Юрист, 2000. 368 с.

28. ЛЮБАВИНА, М.А. Квалификация преступлений, предусмотренных статьями 285, 286, 292 и 293 УК РФ: учебное пособие. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2010. 184 с.

29. ДАВИТАДЗЕ, М.Д. Служебный подлог. În: Вестник экономической безопасности, 2019, № 3, с. 147-151.

30. КРЮКОВА, Н.И., ХАЛИКОВ, Ф.З. Проблемы квалификации служебного подлога. În: Экономика. Право. Общество, 2016, №1 (5), с. 68-74.

31. КАРАБАНОВА, Е. Совершение преступления как способ мошенничества. În: Уголовное право, 2015, № 5, с. 45-47.

32. ВЯЧЕСЛАВОВА, В.А. Проблемы квалификации преступлений, связанных с изготовлением и сбытом поддельных документов. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: <https://novainfo.ru/article/11233>

33. КАЛЕШИНА, О.И. Поддельный документ как предмет и средство совершения преступления, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Краснодар, 2006. 26 с.

34. АЛИЕВА, М.М. К вопросу о подлоге и подделке документов. În: Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2010, № 1 (15), с. 65-69.

35. STATI, V. Concurența dintre art.190 și 361 din Codul penal: analiza practicii judiciare neuniforme. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 10, p. 5-13.

36. Sentința Judecătorei Căușeni din 02 iunie 2011. Dosarul nr. 1-177/2011. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jcs.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/19757d77-1a90-e011-ba4f-00215ae0e437

37. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 10 februarie 2015. Dosarul nr. 1ra-144/2015. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3758

38. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 15 octombrie 2014. Dosarul nr. 1a-594/2014. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8d669e7f-cd60-e411-8956-005056a5fb1a

39. Sentința Judecătorei Bălți din 14 mai 2014. Dosarul nr. 1-655/14. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil: https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8864dee9-6ddb-e311-844c-005056a5fb1a

40. Sentința Judecătorei Sângerei din 18 septembrie 2014. Dosarul nr. 1-53/14. [Accesat: 10.11.2021] Disponibil:
https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2953c08d-c55d-e411-8e3e-005056a5d154

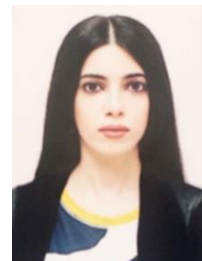
ОРГАНИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ЗАЩИТЫ УЧАСТНИКОВ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В США

Лейла Аловсат МАМЕДОВА кызы

докторант кафедры криминалистики

и судебной экспертизы

Бакинского Государственного Университета

One of the most pressing problems in many countries is the organization of state protection of participants in criminal proceedings. It is caused by an increase in murders and attempted murders against prosecution witnesses testifying in organized crime cases. To prevent the crimes in question, many countries have adopted special laws aimed at protecting witnesses. It is the testimony of the prosecution witnesses that is the basis for the convictions in most criminal cases of organized crime. The situation is further complicated by the fact that the protected witnesses, as a rule, communicated with the criminals for a long time. This gives the attackers the opportunity to kidnap close relatives of the protected criminals and, subsequently, putting forward threats to use violence, blackmail them, in response to refusing incriminating testimony. The article examines some of the issues of the application of legislation aimed at protecting these witnesses and their relatives in US law enforcement practice. It also analyzes programs that provide protection for witnesses who give testimony in criminal cases while serving their sentences in places of deprivation of liberty. Prisoners who have previously participated in such programs may also be protected.

Keywords: witness; defense; organized; crime; prosecutor.

На фоне растущей озабоченности по поводу покушений и убийства свидетелей, которые дают уличающие в преступлении(ях) показания, по делам об организованной преступности во многих странах принимаются специальные Законы, направленные на их защиту. Великобритания является страной, где впервые была применена программа защиты свидетелей. Существенное значение для изучения этого опыта, имеют публикации Р. Файф и Х. Маккея, которые провели исследование британской программы защиты свидетелей, в практике полиции Стратклайд. Ими исследована деятельность специальных подразделений для обеспечения безопасности свидетелей, если их жизни угрожает опасность, описаны структуры функционирования, финансовые затраты на защиту свидетелей и др. Аналогичные службы действуют в США [1, с. 280].

Институт защиты свидетелей получил широкое распространение и в

практике международного уголовного суда (МУС). Так, секретариат Международного уголовного суда (МУС) отвечает за внесудебные аспекты администрирования Суда, куда входят определенные обязательства по обеспечению безопасности в отношении потерпевших и свидетелей, «их защиты и поддержки» [2, с. 527].

Существенное значение имеет правоприменительная практика по защите несовершеннолетних свидетелей, подпадающих под действие Закона о защите свидетелей; роль различных действующих лиц, то есть судьи, обвинителя и защитника, с процессуальной и этической точки зрения [3]. В силу того, что данный институт наибольшее распространение получил в США, в настоящей статье постараемся подробно рассмотреть указанную правоприменительную практику. Программы защиты свидетелей в США всегда играли большую роль в борьбе с организованной преступностью. Представители организованной преступности США, как и в других странах, характеризуются следующими особенностями: наличием мощных сорганизованных сетей; жесткой дисциплиной; присутствием определенных познаний, навыков и умений; высокая квалификация; принадлежность к асоциальной среде; наличие субкультуры, обуславливающей устойчивость и воспроизводство преступной деятельности [4, с. 354.]. Профессионализация рассматриваемой категории преступников достигается за счет систематического совершения преимущественно однородных преступлений, доход от совершения которых является основным средством заработка. Федеральные прокуроры, в производстве которых находятся дела организованной преступности - считают показания защищаемых важными и существенными свидетелями. Как правило, по делам организованной преступности, весьма сложно добыть доказательства обвинения, кроме как показания свидетелей обвинения. Именно показания свидетелей обвинения являются основанием для вынесения обвинительных приговоров по большинству уголовных дел организованной преступности. По мнению многих прокуроров, что необходимо усилить меры для обеспечения безопасности защищаемых свидетелей. Такие свидетели нуждаются в дополнительной защите, потому что они дают показания против преступников из организованных групп и, могут быть, подвергнуты насилию, как ответной меры за дачу уличающих показаний по уголовному делу. Угрозе одновременно подвергаются и близкие члены семьи [5, с.125].

Ситуация осложняется еще тем, что защищаемые свидетели, как правило, длительное время общались с преступниками. Это дает

злоумышленникам возможность совершать похищения близких родственников защищаемых преступников и в последствии выдвигая угрозы применения насилия, шантажировать их, в ответ за отказ от уличающих показаний.

Федеральная программа безопасности свидетелей - известная программа WITSEC, предоставляется свидетелям и их близким родственникам с целью обеспечения их физической защиты (здоровья) и безопасности (18 USC § 3521.) Программа, осуществляемая под управлением Службы Маршала США, началась в 1971 году и с тех пор обеспечила защиту более 18 000 свидетелей и членов их семей [6]. Программа охватывает свидетелей, участвующих в федеральных делах, то есть делах, рассматриваемых федеральными судами или, находящихся в производстве следственных органов ФБР. Она обеспечивала здоровье, безопасность и благополучие свидетелей (и их семей), давших ценные свидетельские показания в ходе судебных разбирательств по делам организованной преступности. Ряд критиков программы отмечают, что она нарушает основные права защищаемых лиц на неприкосновенность частной жизни и личную свободу, свободу передвижения и. т.п. Однако их доводы не убедительны, так как цель программы — это сохранение жизни и здоровья свидетелей в процессе осуществления правосудия по уголовным делам. При этом они не учитывают, что почти все защищаемые свидетели ранее имели судимости за совершение тяжких преступлений. Это представляет еще одну проблему, так как практика свидетельствует - свидетели с криминальным прошлым нередко продолжают совершать преступления, будучи под защитой программы WITSEC [7, с.30]. К производству федеральной юрисдикции WITSEC подпадают такие преступления, как: убийство, грабеж, кража с взломом, поджог, кража и изнасилование.

Федеральная программа безопасности свидетелей WITSEC как указывалось выше, является федеральной программой. Однако несмотря на это, законодатели того или иного штата США могут принять закон, при условии ее соответствия Конституции США, действия которой распространяется на Федеральную программу безопасности свидетелей 18 USC § 3521 на территории штата, т. е. расширить ее юрисдикцию. В шести штатах: Колорадо, Мэриленд, Миссури, Нью-Джерси, Род-Айленд и Вирджиния - ввели в действие закон о защите свидетелей. В Содружестве Пуэрто-Рико также действует программа защиты свидетелей. В некоторых штатах, таких как Калифорния, Айова и Нью-Йорк, есть программа защиты свидетелей, которая была создана без какого-либо законодательства.

Государственные программы защиты свидетелей сильно различаются по сложности и формальности. В некоторых штатах есть программы, но они не финансируются, например Вирджиния. В других штатах отсутствуют финансовые возможности осуществить переселение свидетелей после суда в другое место. Даже те программы, у которых есть такая возможность, сильно различаются [8]. Федеральная программа безопасности свидетелей WITSEC обладает юрисдикцией в отношении следующих преступлений:

- любое преступление, которое происходит на федеральной земле или включает в себя федеральных должностных лиц, таких, как убийство в любом штате или в индийской резервации; кража на военной базе, или нападение на агентство по борьбе с наркотиками агента (DEA);

- преступление, связанное с мошенничеством, обманом или искажением информации, представляемым Федеральному правительству (например, федеральное налоговое мошенничество Medicaid, или мошенничество с кредитами администрации малого бизнеса);

- преступление, которое совершено в одном штате - окончено в другом штате. К примеру, преступник похищает жертву из штата Орегона, а в штате Невада насильно лишает его свободы;

- преступление, где преступное поведение охватывает несколько штатов. К примеру, действия преступников, совершивших интернет-мошенничества распространялись на несколько штатов;

- к Федеральной юрисдикции WITSEC относятся иммиграционные и таможенные преступления, такие как - ввоз детской порнографии или международная торговля людьми [8].

Программа WITSEC оказывает огромную роль в защите информаторов. Представленные ими свидетельские показания оказали значительную роль в снижении уровня коррупции [9]. Программа WITSEC обеспечивает защиту, предоставляя свидетелям и их ближайшим родственникам новую документацию, жилье и помощь в оплате основных расходов на проживание, например, на медицинское обслуживание. По сути, свидетели в программе начинают новую жизнь с новыми личностями, которые позволяют им избежать обнаружения теми, кто заинтересован в нанесении им вреда.

С помощью программы WITSEC свидетели также получают круглосуточную защиту, когда они дают показания в суде. Защищаемый свидетель круглосуточно обеспечивается вооруженной охраной. Его физическая безопасность с особой тщательностью охраняется в здании суда. Свидетель также может быть изолирован в секретном месте

(специальном помещении) до, и во время судебного разбирательства, а затем переведен в «новую жизнь», после завершения судебного разбирательства.

Решение о предоставлении свидетелю услуг по безопасности принимает Генеральная прокуратура США. Управление правоохранительных органов (ОЕО) Министерства юстиции США отвечает: за санкционирование или утверждение услуг по защите любого свидетеля; или его ближайших родственников, которые дают показания по уголовному делу. Требуется обязательное письменное согласие свидетеля для участия в программе. Однако не всем свидетелям предлагаются услуги по защите. ОЕО может предложить защиту свидетеля через программу WITSEC, в том случае, если показания свидетеля имеют существенное значение для дела, и, если эти свидетельские показания ставят под угрозу жизнь свидетеля или его семьи. Решение о предоставлении защиты принимается должностными лицами Министерства юстиции и, обычно, принимается после консультаций с прокурорами и следователями, участвующими в деле. Действующее законодательство США предусматривает возможность ведения переговоров с должностными лицами от имени свидетелей; их адвокатам; доверенным лицам - о вступлении в программу WITSEC.

Генеральная прокуратура определила конкретные типы дел, в которых свидетель может быть допущен к участию в программе WITSEC. К ним относятся преступления, причисляемые к организованной преступности.

Определение организованной преступности дано в Законе «О рэкетирских и коррумпированных организациях (RICO)», принятым Конгрессом США в 1970 году. В соответствии с Законом RICO получение денежных и иных материальных благ, посредством участия в рэкрете (организованной, незаконной деятельности) является федеральным преступлением. Закон допускает уголовное преследование, с последующим осуждением лица к лишению свободы и конфискацией незаконных доходов. Согласно Закону RICO заинтересованные лица, которым в результате преступной деятельности причинен материальный ущерб, могут подать в суд о возмещении причинённого вреда.

Закон RICO противодействует организованной преступности (мафии), а также, предприятиям или ассоциациям, занимающимся преступной деятельностью. Закон RICO позволяет прокурорам произвести объединение уголовных дел в одно уголовное производство и. т. д.

Согласно Закону RICO, свидетель может быть допущен к участию в

программе WITSEC по делам:

- с незаконным оборотом наркотиков;
- совершение любого серьезного федерального уголовного преступления, которое может привести к реальной угрозе жизни свидетеля, либо его близким родственникам;
- любое серьезное государственное уголовное преступление, которое может привести к преследованию свидетеля, и, либо его близких родственников;
- любое гражданское или административное производство, которое могло поставить под угрозу безопасность свидетеля, либо его близких родственников.

Программа WITSEC обеспечивает защиту свидетелей, которые дают показания по уголовным делам, одновременно отбывая наказание в местах лишения свободы. Защищенными могут быть также заключенные, которые ранее принимали участия в программе WITSEC. В таких случаях Федеральное бюро тюрем предоставляет свидетелям услуги по защите. Заключенные свидетели часто помещаются в изоляторы защитного содержания в федеральных тюрьмах. В этих изоляторах содержат только свидетелей программы WITSEC, и они отделены от других осужденных.

Наряду с Федеральной программой WITSEC, в некоторых штатах США, действуют свои программы по защите свидетелей. Например, Калифорнийская программа помощи и переселения свидетелей (Cal OEO) может предложить защиту свидетеля через программу WITSEC, в том случае, если показания свидетеля имеют существенное значение для дела, и, если эти свидетельские показания ставят под угрозу жизнь свидетеля или его семьи. Cal OEO обеспечивает защиту свидетелей в любом случае, когда они могут оказаться в опасности. Например, в деле о домашнем насилии, возбужденном в суде штата, защищаемым свидетелем может быть любовник жены обвиняемого.

Непосредственная защита свидетелей возложена на Службу маршалов США. Они обеспечивает безопасность, здоровье и безопасность охраняемых свидетелей, их непосредственных иждивенцев, чьи жизни находятся в опасности.

Заместитель маршала США несет ответственность за защиту свидетеля в суде. Как правило, охраняемые свидетели преследуются торговцами наркотиками, террористами, членами организованной преступности и другими преступниками. Свидетели и их семьи обычно получают новые удостоверения личности с подлинными документами.

Свидетелям предоставляется жилье, средства к существованию и медицинское обслуживание. Также может быть предоставлено профессиональное обучение и помощь в трудоустройстве. Маршалы США обеспечивают круглосуточную защиту всех свидетелей, пока они находятся в условиях повышенной опасности, включая досудебное судебное разбирательство, в период дачи показаний в суде, и других обстоятельствах, связанных с явкой в суд. Как в уголовных, так и в гражданских делах с участием свидетелей, находящихся под защитой, маршалы США сотрудничают с местными правоохранительными и судебными властями [10].

Таковы некоторые вопросы о федеральной программе США по защите свидетелей.

Полагаем, что дальнейшее исследование данного вопроса послужит основанием для совершения национального законодательства

Ссылки:

1. FYFE, N., MCKAY, H. Police protection of intimidated witnesses: A study of the strathclyde police witness protection programme B: Policing and Society an International Journal of Research and Policy Volume 10, Issue 3, 2000, с.277-299.
2. ARBIA, S. The International Criminal Court: witness and victim protection and support, legal aid and family visits. B: Commonwealth Law Bulletin. Courts and Tribunals, Volume 36, Issue 3, 2010, с.519-528.
3. ВНАКОРИ, S. Victim and Witness Defense The Way Forward. B: Commonwealth Law Gazette Vol. 39, Issue 1, 2013, с.43-48.
4. АЛЕКСЕЕВ, А.И., ГЕРАСИМОВ, С.И., СУХАРЕВ, А.Я. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы. Москва: НОРМА, 2001, 496 с.
5. MONTANINO, F. Protecting Organized Crime Witnesses in the United States. B: International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice. Volume 14, Issue 1-2, 1990, с.123-131.
6. Marshals Service Witness Security Program. U.S. Department of Justice U.S. [Доступ: 20.10.2021] Доступно: <https://www.usmarshals.gov/witsec/>
7. SLATE, R.N. Federal Witness Protection Program: Its Evolution and Continuing Growing Pains. B: Journal Criminal Justice Ethics, Volume 16, Issue 2, 1997, с. 20-34.
8. Oversight of the Department of Justice Witness Security Program: hearing before the Committee on the Judiciary, United States Senate, One

Hundred Fourth Congress, second session ... June 18, 1996 [Доступ: 10.11.2021]
Доступно: <https://judiciary.house.gov/>

9. CHORDIA, R., SABHARWAL, M., RELI, J.E., BERMAN, E.M.
Organizational Protection for Whistleblowers: Cross-National Research. В: Public
Management Review, Volume 22, Issue 4, 2020, с.527-522

10. Witness Security Program. [Доступ: 10.11.2021] Доступно:
<https://www.usmarshals.gov/witsec/>

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Aurelia HANGANU, doctor habilitat, conferențiar universitar, Prorector pentru activitate științifică și relații internaționale, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0002-5516-8922

Sergei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0001-5937-3926

Adrian STOICA, doctor habilitat, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept și Științe Administrative, Universitatea OVIDIUS din Constanța, România

Татьяна КОЛОМОЕЦ, доктор юридических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии правовых наук Украины, Заслуженный юрист Украины, декан юридического факультета Запорожского национального университета, ORCID ID: 0000-0003-1101-8073

Сергей КИВАЛОВ, доктор юридических наук, профессор, Президент Национального университета “Одесская юридическая академия”

Виталий ВДОВИЧЕН, доктор юридических наук, доцент, Декан Юридического Факультета Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

Амир Ибрагим АЛИЕВ оглы, доктор юридических наук, профессор, Декан Юридического Факультета Бакинского Государственного Университета

Stela BOTNARU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0002-9739-4338

Vitalie STATI, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0003-1371-4961

Ludmila DUMNEANU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0002-0195-8267

Alina ȘAVGA, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0001-5386-0862

Augustina BOLOCAN-HOLBAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0002-2130-6629

Dorina GUREV, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0002-4191-8075

Mihaela BOTNARENCO, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0003-3243-4834

Vladislav MANEA, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: 0000-0002-6622-7916

COMITETUL ORGANIZATORIC:

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova – **Președinte**

Svetlana ANDRIEȘ, specialistă programe UN WOMEN Moldova

Stela BOTNARU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Олег Орловский, кандидат юридических наук, доцент, Зместитель Декана Юридического Факультета Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

Шахла Тофик САМЕДОВА кызы, д.ю.н., профессор, Заведующая Кафедры Уголовного Права Юридического Факультета Бакинского Государственного Университета

Mihaela RUS, doctor habilitat, profesor universitar, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea OVIDIUS din Constanța, România

Vitalie STATI, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Alina ȘAVGA, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Augustina BOLOCAN-HOLBAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Dorina GUREV, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Mihaela BOTNARENCO, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Vladislav MANEA, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Anatolie COLȚENIUC, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CUPRINS

PREAMBUL	3
CUVÂNT DE SALUT	
Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.....	6
Dominika STOJANOSKA, Reprezentantă de țară UN Women Moldova.....	9
COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE	
Marilena MARIN Originea și evoluția istorică a noțiunii de „hărțuire”	12
Diana HAMÂC Hărțuirea sexuală – punct comun al contravenției de practicare a prostituției și al infracțiunii de proxenetism.....	21
Petru VÎRLAN Aspecte de drept penal privind hărțuirea în mediul online.....	26
Vitalie STATI, Mihaela BOTNARENCO Practica aplicării răspunderii penale pentru hărțuire sexuală: problematică și perspective de soluționare.....	36
Victoria SAMOILENCO Cuplul penal victimă-agresor prin prisma infracțiunii de hărțuire sexuală.....	46
Octavian BIVOL Calificarea juridico-penală a faptelor de hărțuire sexuală săvârșite de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală.....	54
Vadim PRISACARI Infracțiunile contra vieții sexuale: între unitate și pluralitate infracțională.....	65
Anatolie COLȚENIUC, Ecaterina ȘAPORDA Cyberbullying: provocare sau realitate?.....	76

Gheorghe RENIȚA	
Jurisprudența Curții Constituționale privind hărțuirea sexuală.....	100
Лилия ТИМОФЕЕВА	
Anti-harassment challenges in criminal law.....	108
Yaroslava NAZARENKO, Alla DROBCHAK	
Harassment as a form of violence. Legal protection against claims in Ukraine...114	
Arina ȚURCAN, Ion DONȚU	
Hărțuirea pe criteriu de sex ca formă de discriminare.....	118
Tatiana MACOVEI	
Spunem nu hărțuirii morale la locul de muncă.....	129
Dumitru STOICA	
Prevention of harassment – international law practices.....	139
Мариана ТОМА	
Противодействие сексуальному насилию во время вооруженных конфликтов.....	152
Livia MITROFAN	
Examinarea de către instanțele de judecată a cauzelor de violență sexuală în contextul prevederilor Convenției de la Istanbul.....	159
Maria STRULEA	
Standarde internaționale privind protecția copilului în mediul digital.....	165
Zafer SADÎC	
Impactul fenomenului bullying asupra sistemului educațional din România.....	172
Lilia GÎRLA	
Unele aspecte criminologice ale hărțuirii sexuale.....	180
Леся ГУСАР	
Виктимологическая характеристика женщин - жертв серийных преступлений.....	187
Alina NEDRIA. Alla DROBCHAK	
How physical violence in the family against a woman affects the perception of her surrounding world.....	191
Victor SAMOILENCO	
Hărțuirea sexuală în penitenciar – efect represiv al normelor de subcultură.....	194
Alina ȘAVGA	
Victimizarea bărbaților – o consecință a epocii de emancipare a femeilor.....	204

Ramazan ALPER	
Acurte considerații asupra islamofobiei în Uniunea Europeană.....	213
Жанна УРАЗБАХОВА	
Проблема доказывания по преступлениям связанным с насилием в Казахстане.....	221
Eugen FLOREA, Ana BLAJ	
Impactul tehnologiilor informaționale asupra vieții private: aspecte criminologice și juridico-penale.....	230
Татьяна КОЛОМОЕЦ	
Правовые «фильтры» для предупреждения дискриминации в сфере публичной службы (опыт Украины).....	238
Cristina PÎRȚAC	
Concursul și concurența normelor în cazul infracțiunilor de fals în acte publice și unele infracțiuni contra patrimoniului.....	244
Лейла Аловсат МАМЕДОВА кызы	
Организация государственной защиты участников уголовного судопроизводства в США.....	257
COMITETUL ȘTIINȚIFIC	265
COMITETUL ORGANIZATORIC	266

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

**„PREVENIREA HĂRȚUIRII: REALITATE ȘI SOLUȚII
LEGISLATIVE”**

Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 2022 Formatul 70x100 1/12.

Coli de tipar 22,5. Coli editoriale 16,2.

Comanda. Tirajul 100 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009